

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

BEYÂNÜ'L-HAK (1-3. CİTLER): İNCELEME - EDEBİYAT VE
EĞİTİMLE İLGİLİ METİNLERİN İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ

HAZIRLAYAN
Taha Yasir CEVHER

ELAZIĞ-2013

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

BEYÂNÜ'L-HAK (1-3. CİLTLER): İNCELEME - EDEBİYAT VE
EĞİTİMLE İLGİLİ METİNLERİN İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYZ

HAZIRLAYAN

Taha Yasir CEVHER

Jürimiz, ... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr. Şener DEMİREL**
2. **Doç. Dr. Tarık ÖZCAN**
3. **Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYZ**
4. **Doç. Dr. Zülfü DEMİRTAŞ**
5. **Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN**

F. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Beyânü'l-Hak (1-3. Ciltler): İnceleme - Edebiyat ve Eğitimle İlgili Metinlerin İrdelenmesi****Taha Yasir CEVHER****Fırat Üniversitesi****Eğitim Bilimleri Enstitüsü****Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı****Elazığ – 2013, Sayfa: VIII+200**

Dergi incelemesi, araştırmacıların üzerinde çalıştıkları konular için ilk elden malzeme ve bilgi sunması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca dergiler, yayımlandıkları yılların siyasi, tarihi ve sosyal yönleri başta olmak üzere bütün yönlerini bilmemiz ve tanımamız bakımından önemli kaynaklardır.

Bu çalışma 1908-1912 tarihleri arasında yayın hayatında kalan, Şehri Ahmet Efendi'nin sahibi olduğu, Mustafa Sabri Efendi'nin başyazarlığını yaptığı, haftalık periyotla çıkan Beyânü'l-Hak dergisinin 1-3. Cilt, 1-78. sayılarını içermektedir. Yayımlandığı dönemin alt-üst oluşlarını yansıtmının yanı sıra ilmî, edebî ve siyasi yönüyle de Beyânü'l-Hak dergisi incelenmeyi hak eden bir yayın organıdır.

Çalışma, “giriş”, “inceleme” ve “seçilmiş metinler”den oluşmaktadır. Giriş kısmında, dönemin siyasi ve sosyal olayları ve kültür hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. İnceleme kısmında Beyânü'l-Hak dergisinin başyazarı Mustafa Sabri Efendi hakkında bilgiler verilmiş, derginin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak bu bölümde yazılar, yazar adına ve konularına göre tasnif edilmiştir. Seçilmiş metinler bölümünde ise ilgililer için faydalı olacağına inanılan, edebiyat ve eğitimle alakalı yazılar günümüz Türkçesine aktarılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beyânü'l-Hak, Medrese, Matbuat, Mustafa Sabri Efendi.

ABSTRACT

Master Thesis

**Beyânü'l-Hak (1st-3rd Volumes): Investigation - Analysis of Literature and
Education Related Texts**

Taha Yasir CEVHER

Fırat University

Institute of Education Sciences

Turkish Education Department

Elazığ – 2013, Pages: VIII+200

Journal investigation is highly important for researchers, as it provides first hand information and material for the subjects they are working on. In addition, journals are valuable resources, as they fully reflect the political, historical, social and all other aspects of the eras they have been published.

This study is about Volumes 1-3, Issues 1-78 of the weekly Beyânü'l-Hak journal, which was published during the 1908-1912 period, owned by Şehrî Ahmet Efendi, and edited by Mustafa Sabri Efendi. As well as reflecting the higher and lower events of the era, the journal had a scientific, literary and political character, which made Beyânü'l-Hak a publication worth investigating.

The study is consisting of “introduction”, “investigation” and “chosen articles”. In the introduction section, information have been provided about the political and social events, as well as the cultural life of the era. In the investigation section, an introduction has been provided about Beyânü'l-Hak journal editor Mustafa Sabri Efendi, and the shape and content of the journal have been discussed. Also in this section, the articles have been classified in accordance to their authors and subjects. And in the chosen articles section, various articles regarding literature and education, which we believe would be worthwhile for those who are interested, have been given in contemporary Turkish.

Keywords: Beyânü'l-Hak, Madrasa, Press, Mustafa Sabri Efendi.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖN SÖZ	VII
GİRİŞ.....	1
1. 1908-1912 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE	1
1.1. 1908-1912 Yılları Arasında Türk Siyasi Tarihine Genel Bir Bakış	1
1.2. 1908-1912 Yılları Arasında Türk Kültür Hayatı	4
1.2.1. Basın Hayatı	4
1.2.2. Edebî Faaliyetler	6
1.2.3. Fikir Hareketleri	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNCELEME.....	1111
1.1. Beyânü'l-Hak (1-3. Ciltler) Hakkında	1111
1.1.1. Beyânü'l-Hak Dergisi Başyazarı Mustafa Sabri Efendi	11
1.1.2. Derginin Şekil Özellikleri	13
1.1.3. Derginin Muhteva Özellikleri	15
1.1.4. Mustafa Sabri Efendi'nin Kaleminden Beyânü'l-Hak.....	16
1.2. YAZILAR.....	20
1.2.1. Yazar Adına Göre Tasnif	20
1.2.2. Konularına Göre Tasnif.....	40
1.2.2.1. Haber.....	40
1.2.2.2. Basın	40
1.2.2.3. Eğitim.....	40
1.2.2.4. Edebiyat	41
1.2.2.4.1. Hatıra	41
1.2.2.4.2. Hikâye.....	41
1.2.2.4.3. Mektup.....	45
1.2.2.4.4. Şiir	46
1.2.2.4.5. Deneme	45
1.2.2.4.6. Seyahat	46

1.2.2.4.7. Biyografi.....	47
1.2.2.4.8. Beyânü'l-Hak ile İlgili Yazılar.....	47
1.2.2.5. Fen ve Teknoloji.....	47
1.2.2.6. Siyasi Meseleler.....	48
1.2.2.7. İlmî Meseleler.....	50
1.2.2.8. İctimai Meseleler.....	56
1.2.2.9. Tarih.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇİLMİŞ METİNLER.....	61
2.1. Nazım Kısmı.....	61
2.2. Eğitimle İlgili Yazılar.....	157
SONUÇ.....	193
EKLER.....	195
Ek 1. Orijinal Metin (Beyânü'l-Hak'ın İlk Sayfası).....	195
Ek 2. Orijinal Metin (Mündericât).....	196
KAYNAKLAR.....	197
ÖZ GEÇMİŞ.....	200

KISALTMALAR

A. Ü. E. F	: Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
akt.	: Aktaran
BH	: Beyânü'l-Hak
C.	: Cilt
H.	: Hicrî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sos. Bil. Ens	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınevi

ÖN SÖZ

Her toplumun fikir, edebiyat, sanat, kültür vb. alanlarına hayatiyet kazandıran kaynakları vardır. Dergiler de bu kaynaklardan birisidir. Dergiler, yayımlandıkları dönemin sosyal yapısını, kültürel dokusunu yansıtan birer belge hükmündedirler.

“Beyânü'l-Hak” dergisi de yakın tarihimizin önemli bir kesitine, 1908-1912 yılları arasındaki döneme ışık tutan, bu dönemin edebî, fikrî, ilmî, siyasi ve sosyal yapısını en iyi şekilde ifade eden bir dergidir. Dergi incelendiğinde Osmanlı'nın son dönemlerinde etkili olan “İslamcılık” cereyanından fazlasıyla etkilendiğini görülmektedir. Öyle ki, “Beyânü'l-Hak” dergisi “Sırât-ı Müstakîm” ve “Sebilü'r-Reşâd” dergileri gibi “İslamcılık” fikrinin yayın organlarından biri durumundadır.

Dergide Osmanlı'nın son dönemlerinde ele alınan siyasi ve sosyal birçok mesele üzerine yazılar yazılmış, yönetim şekli ve hilafet meselesi gibi konuların yanında tüm İslam âlemine hitap eden yazılara da yer verilmiştir. Mesela, Fars ve Çin Müslümanlarını anlatan yazıların yanında İran, Hindistan, Cava, Sumatra gibi Müslüman nüfusun bulunduğu bölgeler anlatılmış, buradaki sıkıntılardan okurların haberdar olması sağlanmıştır.

Dergide çok sayıda medrese âliminin yazı yazdığı ve dönemin eğitim kurumları olan medreselerin birçok yönden incelemeye tabi tutulduğu görülmüştür. Çalışmamızda belirli yönleriyle bu mevzular üzerinde durulmuştur. Toplamda 7 cilt olan Beyânü'l-Hak dergisinin 1-3. ciltlerini çalışmamıza esas aldık.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde derginin yayımlandığı 1908-1912 yılları arasındaki basın hayatından, edebî faaliyetlerden ve fikir hareketlerinden kısaca bahsedilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü “İnceleme” bölümüdür. Bu bölümde “Beyânü'l-Hak” dergisinin başyazarı Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin hayatı, fikirleri ve dergiyle ilgili çalışmalarına temas edilmiştir. Ardından derginin şekil ve muhteva özelliklerine yer verilmiş, ayrıca “İnceleme” bölümünde dergi yazarlarının isme göre tasnifi yapılmış, devamında ise yazılar konularına göre tasnif edilmiştir.

İkinci bölümde ise dergide önemli görülen metinlerin bir kısmı Latin alfabesine çevrilmiştir. Aktardığımız bu metinlerin dergideki sayfa numaralarına sayfanın son kısmında yer verilmiştir. Metinlerde geçen bazı Arapça ve Farsça ibareler aslına uygun

olarak yazılmıştır. Çalışmanın sonunda ise “Beyânü'l-Hak” dergisinin giriş sayfası ve ilk sayının mündericât (içindekiler) kısmı ekte orijinal halleriyle sunulmuştur.

Çalışma boyunca tavsiye ve yardımlarını eksik etmeyen, bana yol gösteren değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYZAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

ELAZIĞ-2013

Taha Yasir CEVHER

GİRİŞ

1. 1908-1912 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE

1.1. 1908-1912 Yılları Arasında Türk Siyasi Tarihine Genel Bir Bakış

İnceleyeceğimiz bu zaman dilimi II. Meşrutiyet dönemi içerisinde yer almaktadır. Türk tarihi için hem sosyal hayatta hem de siyasi hayatta büyük çalkantıların yaşandığı bu devir 23 Temmuz 1908 tarihi itibarıyla başlar.

Meclisli siyasal düzene dönüş için Anayasanın tekrar yürürlüğe konulduğu 23 Temmuz 1908'den 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesine kadar geçen zamana II. Meşrutiyet veya daha çok kullanılan şekliyle, sadece, Meşrutiyet dönemi denir (Akyüz, 2011: 265).

1876'da başa geçen II. Abdülhamit'e karşı "Avrupa'daki Türkler ve diğer Osmanlılar sert bir muhalefet grubu oluşturmuşlardır. "Jön Türk" (Genç Türk) diye adlandırılan bu muhalefet, İstanbul'dan ve sürgün yerinden kaçanların katılımıyla giderek büyümüştür (Tunaya, 2004: 68).

Abdülhamit'in, tahta çıktığı zaman; hürriyetçi fikirleri yayan bir grup (Yeni Osmanlılar), Babıali erkânından bir grup, askerî kuvvetlerden oluşan bir grup ve din adamlarından oluşan bir grupla karşılaştığını söyleyebiliriz (Mardin, 2010: 70).

Mardin (2010), Abdülhamit devri iç politikasını bu ittifakı çözmeye yarayacak bir kararlar silsilesi olarak değerlendirmektedir.

Bu hareket 19. yüzyılın başlarından beri Osmanlı toplumunda işleyen reform sürecinin ortaya koyduğu kültürel şartlar çerçevesinde yetişen ve dayandıkları bilgi, kullandıkları metot ve araçlar bakımından daha önceki muhalif gruplardan oldukça farklı bir siyasi protesto grubu olarak belirmiştir (Tunaya, 2004: 68).

Bu dönemde, bir taraftan hürriyet ve kalkınma ideolojilerinin yükselen değerler hâlini alması, diğer taraftan imparatorluğun gücünü koruma ve düzeni sağlama çabaları en önemli sorunları oluşturmuştur (Akça ve Hülür, 2007: 259).

Mardin'e (2010) göre, Askerî Tıbbiye'de "İttihad-ı Osmânî" (1889) olarak kurulmasından 1905 yılına kadar hürriyet söylemine sahip çıkmış olmasına rağmen Prens Sabahattin'in görüşleri dışında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir hürriyet teorisi olmamıştır.

“Derin bir teorileri, özgün bir siyâsî formülleri olmayan Jön Türkler siyâsî fikir boşluklarını iki şekilde kapatmaya çalışmışlardır. Bir yandan kendi devirlerinde Avrupa’da tartışılmakta olan fikirlerin “popülerize” edilmiş şekillerinin etkisi altında kalmışlar ve büyük teorisyenlerle halk arasında aracı rolünü oynayan ikinci derecede düşünürlerin görüşlerini kendi fikirlerine intikal ettirmişlerdir”
(Mardin, 2010: 24-25).

Öte yandan, Jön Türkler uzun zaman fikirsiz kalmaktan kendileri de rahatsız olmuşlar ve Abdülhamit devrinde ihtilalci çevrelerin dışında geliştirilmiş bazı siyasi ve sosyal dünya görüşlerini kabul etmek zorunda kalmışlardır (Mardin, 2010: 24-25).

Özellikle 20. yüzyıl başlarında Jön Türk propagandaları Balkanlardaki Osmanlı subayları arasında çok etkili olmuştur. Avrupa’da düzenlenen Jön Türk kongreleri muhalefetin hem birleşmesine hem de ayrılıkların kökleşmesine neden olmuştur (Ergün, 1996: 25).

“Meşrûtiyet’i ilan ettirmek maksadı ile 4 Temmuz 1908 günü Niyazi Bey adındaki genç bir subay Manastır yöresinde, ardından da Binbaşı Enver Bey (Enver Paşa), Selânik yöresinde isyan etmiş, kendilerine bağlı birlikler ile hürriyet mücadelesine atılmışlardır. Bunlardan cesaret alan İttihad ve Terakki ileri gelenleri de 23 Temmuz 1908 günü Selânik hükümet konağını işgal edip ele geçirmişlerdir. Böylece, isyanın bütün ülkeye yayılmasından korkan ve çaresiz kalan Abdülhamit, o gün Meşrûtiyet’i kabul etmek zorunda kalmıştır” (Kavcar, 1974: 31).

Sultan, özgürlüğü de Türkleştirmeyi de kaçınılmaz olarak görmüş ve ister istemez bunun mücadelesini verenlere boyun eğmiştir. Saltanatının sonuna doğru, Abdülhamit etnik Türklerin kaderlerini iyileştirmeye karar vermiştir (Karpata, 2009: 650).

II. Abülhamit’in tahtan indirilip Mehmet Reşat’ın tahta çıkması ile iktidar daha güçlü bir şekilde İttihatçıların eline geçmiştir. Zira Sultan Reşat kendi hâlinde, devlet işlerine pek karışmayan bir şahsiyettir (Türkgeldi, 1987: 274).

İktidarı ele geçiren Jön Türkler yönetmeye soyundukları varlığın artık eskisi gibi çeşitli etnik-dinî grupların oluşturduğu bir imparatorluk olmaktan çıkıp yeni, teşekkül eden bir etnik-millî gruplar yığına dönüşüğünü yeterince anlayamamışlardır (Karpata, 2009: 648).

“Meşrûti rejimin tesis edilmesinden sonra Jön Türkler liberalleşme umudunu ve iç barışı tehdit eder nitelikte bir dizi dış politik krizle karşı karşıya kalmıştır. 5 Eylül 1908 târihinde Bulgaristan, Osmanlı sultanının hükümranlığını reddederek

bağımsızlığını ilan etmiş. Bunu takip eden gün Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i ilhâk etmiş ve Girit Yunanistan ile birleşmişti. Yemen, Makedonya ve Arnavutluk'taki ayaklanmaları 1911'de İtalya'yla Trablusgarp için yapılan savaş izlemişti. Trablusgarp'taki Osmanlı mağlubiyetinin doğrudan bir sonucu olarak Ekim 1912'de yeni Balkan ülkeleri Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ beraberce Osmanlı İmparatorluğu'na taarruz etmişler. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki toprakları, daha Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce büyük ölçüde bugünkü Türkiye'nin sınırlarına itilmiştir” (Gencer, 2010: 56-57).

Jön Türk rejimi 1913'ten Birinci Dünya Savaşı'na kadar gitgide daha despot olmaya başlamıştır. Gencer'e (2010) göre bunu devletin bekasının temini için vaktin daraldığı hissiyatına ve artan iç ve dış baskılara karşı iktidarda kalma direncine bağlamak yerinde olacaktır.

1908 ihtilalini yapanlar şahıs istibdadı yerine zümre istibdadını ikame etmişlerdir (Elöve, 1952: 200). Başlangıçta Sait ve Kâmil Paşa gibi idarî yetenekleri ve Abdülhamit'e karşı tavırlarıyla tanınmış eski zaman bürokratlarıyla birlikte hükmettiklerinden ve bu paşaları sadrazam yaptıklarından, Osmanlı'nın eski kodamanları nüfuzlarının bir kısmını muhafaza edebilmişler ve bu Jön Türklerin 1912 seçimleriyle iktidardan uzaklaştırılmalarına kadar devam etmiştir (Karpat, 2009: 646).

Lewis (2007) İkinci Meşrutiyet rejiminin birincisinden daha uzun sürdüğünü; fakat onun da başarısızlık, acı ve hayal kırıklığı ile sona erdiğini söylemektedir.

“Osmanlı imparatorluk ailesinin Türklerle etnik özdeşlikleri, Abdülhamit'in İttihad ve Terakki'nin taleplerine çabucak teslim olarak Meşrûtiyet'i ilan etmesi, halkın ilk günlerde Meşrûtiyet'e verdiği olağanüstü coşkulu destek ve devrimden sonra yayımlanan çok sayıda ve çeşitli gazete ve kitaplar biçiminde ortaya çıkan entelektüel enerji patlaması vs. Osmanlı toplumunun Abdülhamit'in saltanatı döneminde gerçekten çok kapsamlı ve köklü bir nicel ve nitel değişikliğe uğradığını ve bunun şaşırtıcı bir kimlik değişimini içerdiğini göstermektedir. Adamakıllı incelendiği takdirde, Meşrûtiyet inkılâbının kendisi de tek başına bunu kanıtlar” (Karpat, 2009: 651).

1.2. 1908-1912 Yılları Arasında Türk Kültür Hayatı

1.2.1. Basın Hayatı

Türk basın tarihi, genel olarak 19. yüzyılda İstanbul'da çıkan gazete ve dergilerle başlatılabilir. Bu sürecin başlangıcında İstanbul, bir kültür merkezi olarak önemli bir görev üstlenmiştir.

“Tanzimat’ın ilanı (1839) batıya açılan Türk toplumunda görülen yeniliklerin başında gazete gelir. Gazete, bu yeniliklerin idare edildiği merkez konumundadır. Tanzimat gazetecileri, aynı zamanda birer edebiyatçı oldukları için, gazete batıdan alınan bütün yeni edebî türlerin de teşhir edildiği bir mekân olmuştur. Edebiyatımızın o zamana kadar bilinen çehresi onunla değişmeye başlamış, Türk nesri onunla itibar bulmuştur. Yayınladığı haberlerle okuyucularına hoşça zaman geçirtmenin yanı sıra, sunduğu faydalı bilgiler ile de toplumu eğitmeyi ve bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Ülkede okumayı alışkanlık hâline getiren gazete, yeni fikir ve görüşler etrafında da bir kamuoyu oluşmasına yardımcı olmuştur. Tefrikalar ve matbaasında bastığı eserler ile kitabı da bünyesine alan gazete, pek çok genç edebiyatçının yetiştiği, şöhret bulduğu zemin olmuştur” (Tanpınar, 1967: 78).

Tanzimat basınının tipik özelliği, siyasal ve sosyal konularda yazı yazabilecek bir yazar kadrosundan yoksun oluşudur. Gazetelerin içeriğinde dil ve edebiyat sorunlarına ağırlık verilmiştir. Özellikle edebiyatla ilgili konular gazetelerde önemli bir yer işgal ettiği için Tanzimat döneminin edipleri, ilk gazeteciler olmuşlardır (İnuğur, 2002: 250).

1860’lı yıllar Osmanlı basınının canlanması, baskılar, kısıtlamalar ve yeni görüşlere sahne olmuştur. Basının canlanmasına paralel olarak yeni gazetelerin sayısı hızla artarken genç yazarlar da basında öne çıkmaya başlamıştır (MEB, 2011: 12).

“Hükümetler, bir yandan basının gücünden yararlanmak ve bu sayede başarıya ulaşmak isterken, diğer yandan basını sıkı bir gözetime tâbi tutmak zorunluluğunu duymuşlardır. Bu çabalar sonunda haber aracı olarak basını frenlemek, propaganda aracı olarak basını geliştirmek gerçeği ortaya çıkmış, bu iki amacın uzlaştırılması önemli bir sorun olarak hükümetleri fazlasıyla meşgul etmiştir” (İnuğur, 2002: 136).

Osmanlı basınında çıkan yazılara hükümet gerekli dikkati göstermiş ve çoğu zaman gazeteleri süreli veya süresiz olarak kapatmışsa da basın inzibat altına

alınamamıştır (MEB, 2011: 14). Bu süreçte gazeteler üzerindeki baskı edebiyatçı yazarları dergilere yönlendirmiş, dergilerin sayısı gittikçe artmaya başlamıştır.

1880'lerin başından itibaren dergilerin sayısının giderek arttığı bu süreç II. Meşrutiyet yıllarında da yine dergiler lehine devam etmiştir. Gerçekten de 1908'den 1923'e kadar olan dönemde çıkan dergilerin sayısı gazetelere göre çok fazladır (Çıkla, 2009: 46).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte ülkede bir bayram havası yaşanmış, ilanın ardından basında kıpırdanmalar olmuş, birçok dergi ve gazetenin yayın hayatına atılacağı bir döneme girilmiştir.

"II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra ülkede siyâsal gruplaşmalar başlamış, buna paralel olarak basında da gruplaşmalar görülmüştür. Siyâsal çalkantılarla dolu böylesine bir ortamda çeşitli görüşler basına yansımış ve basın aracılığıyla çok şiddetli mücadele veren gruplar meydana gelmiştir. İktidar karşısında bir güç olarak beliren bu gruplar, yayın organları aracılığıyla sosyal hayatı etkilemiş, kamuoyunu yapıcı ve yöneltici, kitleleri hareket ettirici bir rol oynamışlardır"

(İnuğur, 2002: 312).

Gürsoy'a (1999) göre 1908'le gelen hürriyet havası içerisinde aydın kesim, sayısız gazete ve dergi yayımlama ve görüşlerini serbestçe açıklama imkânını bulmuş, yaşanan hürriyet havasına bağlı olarak yoğun bir fikir hareketliliği söz konusu olmuştur.

Meşrutiyetin ilanı, Türk gazeteciliğinde çok canlı bir devir açmıştır. İstibdat devrinden beri İkdâm, Tercümân-ı Hakikat, Sabah gazeteleri devam ederken, birdenbire bunlara birçok gazete ilave edilmiştir (Şapolyo, 1971: 175).

"Bu canlılığın yapıcı ve yönlendirici sebebi, toplumun topyekûn kabullendiği çok partili parlamenter demokratik hayattır. Basını sıkı bir biçimde denetleyen idareden, adeta hiçbir kısıtlayıcılığı bulunmayan bir döneme geçilmesi; siyâsî, ticârî, edebî gayret sahipleri yanında tamamen amatör/heveskâr hislerle davrananları da cesâretlendirmiştir. Bu durum yaklaşık olarak bir yıl sürmüş, 1909'da çıkarılan Basın Kanunu ile gazete ve dergi yayımlanması önceden beyan esasına bağlanmış, fakat süreli yayın bereketi 1913'e kadar, düşen bir hızla da olsa devam etmiştir" (Polat, 2005: 19).

"Temmuz 1909'da çıkarılan yasada, bir yandan basına geniş özgürlükler vermek, bir yandan zararlı yayınları önlemek kaygısı güdülmüştür. Yürürlükte olduğu dönemde olağanüstü olayların yaşanması bu kanunun ömrünü uzatmıştır. Bu kanuna göre 21 yaşını geçmiş her Osmanlı gazete çıkarabilirdi. Sansür ve hükümet

uyarısı söz konusu değildi. Ancak ülkenin güvenliğini tehdit eden yazılar yayımlandığında, mahkemelerin vereceği karar sonuçlanıncaya kadar tatil verilebilirdi. Padişaha yönelik yayın suçları da, 3 aydan 3 yıla kadar, cezalandırılabilirdi. Bu yönleriyle oldukça serbest olan bu kanunun kaynağı, 1881 Fransız basın kanunu olup ana hattıyla 1931 yılına kadar yürürlükte kalmıştır” (Geçer, 2006: 28).

II. Meşrutiyet dönemi öncesine baktığımızda; 1906 yılında Osmanlı Devleti sınırları içinde, süreli yayınların sayısı 147’dir. Bunların 52’si İstanbul’da, 20’si Beyrut’ta, 20’si İzmir’de, 10’u ise Selanik’te çıkmıştır. 20 kadarı resmî vilayet gazetesi olan bu süreli yayınların 36’sı, bugünkü Türkiye sınırları içindeydi (Girgin, 1997: 20).

“1908 yılının başında, Osmanlı topraklarında 120 dergi ve gazete yayımlanmıştır. Meşrutiyet’in ilk 7 ayında ise 730 imtiyaz başvurusu yapılmıştır. İstanbul’da 52 dergi ve gazete yayımlanırken, aynı dönemdeki imtiyaz başvuru sayısı 377’yi bulmuştur. İzmir-Aydın bölgesinde 110, Suriye-Lübnan bölgesinde 85, Selânik’te 57 imtiyaz başvurusu kaydedilmiştir. Bu dönemde ülke çapında gazete çıkmayan tek vilâyet kalmamıştır. Anadolu’da bir basın kargaşası yaşanmıştır” (Girgin, 2001: 91).

Bu dönemde ilk kez Mekke ve Medine de gazeteye kavuşmuştur. Ancak bunların büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamıştır (Koloğlu 1994’ten akt.: Girgin, 2001: 95).

1.2.2. Edebî Faaliyetler

Osmanlının son dönemine baktığımızda genel anlamda bir Batılılaşma hareketinin olduğunu görürüz. Bu hareketin halka ulaştırılmasında edebiyatçılara büyük görevler düştüğü aşikârdır. Nitekim Batı kültürü ile yetişen genç şair ve yazarlar batılı zihniyetin ve Batı edebiyatının en büyük tanıtıcıları olmuşlardır.

Bizim inceleyeceğimiz dönem Servet-i Fünûn topluluğunun dağıldığı, yerini yeni bir edebî nesle bıraktığı, Fecr-i Âti dönemi olacaktır. Fecr-i Âti, Batı’daki ciddî edebî kuruluşların Türkiye’deki küçük bir örneği olarak görülmektedir. Ayrıca II. Meşrutiyet dönemi edebiyatını tek başına temsil etmektedir.

1908’de İstanbul Hukuk Mektebi’nin bahçesindeki çam altı sohbetlerinde toplanan gençler, Batı edebiyatından eserler okurlar. Bu genç edipler üzerinde, Servet-i Fünûn edebiyatının etkileri de görülmektedir. Çam altında başlayan edebî sohbetler

Babıali Caddesi'ne taşınır. Şahabettin Süleyman'ın, farklı mekânlarda buluşan gençleri bir edebî encümen etrafında bir araya getirme fikrini dönemin ünlü isimlerinden Refik Halit ve Tahsin Nahit de destekler. Bu amaçla Hilal matbaasında toplanan gençler, Fecr-i Âti Encümeni'ni kurar.

24 Şubat 1910'da yayınlanan bir beyanname ile kendilerini kamuoyuna tanıtır. Ayrıca bu beyanname ile sanat ve edebiyat anlayışlarını da açıklarlar. Beyannameyi imzalayanlar şunlardır: Ahmet Haşim, Celal Sahir, Emin Bülend, Ahmet Samim, Şehabettin Süleyman, Emin Lâmi, Tahsin Nahid, Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Yakup Kadri.

Fecr-i Âti, Servet-i Fünûn şiirine karşı Ahmet Haşim'i çıkarır. Tenkitte Köprülüzâde Mehmet Fuat, romanda Cemil Süleyman vardır. Hikâyecilerden ise Yakup Kadri, Refik Halit, Ali Süha gibi isimler mevcuttur.

Türk edebiyatında ön plana geçmek isteyen Fecr-i Âti, bu isteğini güçlü sanat eserleriyle destekleyemeyince tepki alır. Encümende çıkan anlaşmazlıklardan ötürü sık sık başkan değiştiren Fecr-i Âti topluluğu ortaya kendi edebî değerini ispatlayabilecek eserler koyamaz. Böylece kadrodan kopmalar olur. Ayrılan genç ediplerden biri olan Ali Canib, Selanik'te Ömer Seyfettin ile birleşerek Millî Edebiyat hareketini başlatır (1911).

Fecr-i Âti, 1912 yılı başlarında çıkmaya başlayan "Rübab" dergisinde toplanmış olan ve aralarında Şehâbeddin Süleyman ile Yakup Kadri'nin de bulunduğu genç bir topluluktan da tepki alır. Selanik'te çıkan "Genç Kalemler" dergisi de yazılarında sosyal konulara değinmedikleri, dil ve üslup bakımından da doğal olmadıkları gerekçesiyle, Fecr-i Âti mensuplarını eleştirir. Bunun üzerine topluluktan kopmalar devam eder. Celal Sahir, Hamdullah Suphi ve Köprülüzâde Mehmed Fuat "Genç Kalemler"e katılır. Zamanla Refik Halit ve Yakup Kadri de Millî Edebiyat hareketine geçerler. Böylece, 1912 yılı sonlarında Fecr-i Âti topluluğu dağılmış olur.

1.2.3. Fikir Hareketleri

II. Meşrutiyet Osmanlı tarihinin, Türkiye'nin yakın tarihinin en büyük olaylarından birisidir (Tunaya, 2010: 66). Bu sevindirici haber kısa zamanda ülkeye yayılır, halk bayram etmeye başlar.

II. Meşrutiyet sanki bir hastalığa karşı tatbik edilen son bir tedavi çaresi sanılır. Fakat devrin problemlerinin miktarca fazla ve arap saçığı gibi dağınık ve karmakarışık

oluşu, Osmanlı Devleti'ni çıkmazlara sokar (Elöve, 1952: 188). İşte bu karışıklık ve anarşi havası içinde aydınlar arasında Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi fikir akımları etkisini gösterir (Tuncer, 1994: 6).

Batıcılık; o dönemde farklı tezâhürler şeklinde kendini gösterir. Tanzimât'ın “Medeniyetçiler”i, günün icaplarına ayak uydurarak, itidalli olmayı benimsemişlerdir. Onların başlıca düşüncesi; “Osmanlı” birliğini korumak üzere batılılaşmak ve bu amaçla batılılaşmayı hızlandırmaktır. Bunun da eğitim-öğretim yoluyla gerçekleşeceğine inanırlar (Acar, 2009: 16).

Ziya Gökalp, Batılılaşmaktan maksadın, Avrupalılara benzemek olmadığını; Avrupa'dan ilim ve tekniği almak gerektiğini söyler. Bu anlayış II. Meşrutiyet devrinde görülen diğer ideolojilerce de benimsenir. Böylece, ilerleyen ilim, teknik ve sanatta Batı'yı örnek alma çabaları gözlenir (Tuncer, 1994: 6).

Batıcıların bir kısmı, memleketteki en önemli meseleyi sosyal oluşumun yetmezliğinde görmektedir. Başta Prens Sabahattin olmak üzere aydın bir zümre, öncelikle sosyal yapının tetkîkini, daha sonra da onu, Batı medeniyetini kuran ilerici sosyal yapıya ulaştıracak radikal eğitim sisteminin kabulünü ileri sürer (Acar, 2009: 17).

Batıcıların bir diğer kısmı ise “Servet-i Fünûn” ve “Ulûm-ı İçtimâiye” dergileri etrafında toplanan pozitivistlerdir. Bu cereyan içinde bir kısım, sosyalizm, bir kısım da daha sonra materyalizm etrafında yer alır (Ülken 2001'den akt.: Acar, 2009).

Tunaya'ya (2010) göre Batıcılar, kendi aralarında mütecânis bir fikir kaynaşmasına varamazlar. İktidar çevreleri milliyetçi-İslamcı bir programa taraftar oldukları için Batıcılık cereyanı mensuplarının fikirleri Osmanlı Devleti'nin idaresinde önemli bir tesire sahip olamaz.

Osmanlıcılık fikrine göre, ırk, dil, tarih ve gelenek gibi milleti meydana getiren unsurlar önemli değildir; esas olan, imparatorluğun tebalarından oluşan topluluğu bir millet hâlinde, bir çatı altında toplamaktır (Tuncer, 1994: 6).

Osmanlıcılık, yalnız siyasi partilerin değil, tüm Meşrutiyet'in siyasal amacı olmuştur. Millî bir devlet olmayan Osmanlı İmparatorluğu'nda tüm milliyetleri tatmin edici bir formül sayılmıştır. Bu bakımdan özel ya da tek bir partiye özgü, bir fikir akımı ve ideolojik bir unsur olduğu söylenemez (Tunaya, 2009: 135).

Osmanlılık, II. Meşrutiyet döneminde uygulamaya konulmaya çalışılır. Askerî okullar Hristiyanlara açılır, ders kitapları değiştirilir. Ancak azınlıklar buna sert tepki gösterirler.

İslamcılık, İslamiyet’i Müslüman ülkelerinde hakim kılmak ve İslam âlemini birleştirmek için ileriye sürülen dinî, siyasi, içtimai ve ideolojik bir akım olarak belirir (Tuncer, 1994: 7). Tunaya’ya (2010) göre II. Meşrutiyet’in en kuvvetli siyasi fikir cereyanıdır. Bu cereyan, fikirlerini “Sırât-ı Müstakîm”, “Sebilü’r-Reşâd”, “Beyânü’l-Hak” gibi dergilerde yayımlamıştır.

Edebiyat alanında en güçlü temsilcisi Mehmet Akif Ersoy olur. Bu dönemde İslamcılık görüşünü savunanlar arasında; Sait Halim Paşa, M. Şemsettin Günaltay, Şeyhülislam Kâzım Efendi ve Eşref Edip gibi şahsiyetler dikkat çekerler (Tuncer, 1994: 7).

Bu akımın düşünürleri, İslam dünyasının gerileme hâlinde olmasını İslam’a aykırı gidişata yorar. Onlara göre İslam gelişmeye engel değildir.

İslamcılık ve Osmanlılık akımlarının birbirini bütünlediği görülür. Aynı çatı altında toplanacak kimseler için en büyük dayanak, din birliğidir. Bu anlayışla İslamcılarla Osmanlıların iyi anlaştıkları söylenebilir.

Türkçülük hareketi, yeryüzündeki bütün Türkleri kültür ve siyaset bakımından birleştirmek ve kaynaştırmak amacına yönelik olarak ortaya çıkar. Esas gelişimini II. Meşrutiyet döneminde sağlar.

Ziya Gökalp’e göre Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir.

Türkçülük akımı, Osmanlılık ve İslamcılık akımlarından sonra, Türk düşünce hayatında, millî ruhu şahlandıran ve milliyetçilik fikrini temsil eden bir ülkü olarak, yaşama ortamı ve gücü bulur (Tuncer, 1994: 7).

Osmanlı’ya yeni bir hayat vadeden Türkçüler, kurtuluşun temelini Türk milliyetçiliği olduğunu söylerler. Yeni bir imparatorluk tezini işleyen Türkçüler, Tunaya’ya (2010) göre bu amaçla milliyetçilik akımını, “uzak Türkçülüğe” ve “Turancılığa” dönüştürmüşlerdir.

Türkçülük akımının önderleri, başta Ziya Gökalp olmak üzere, Yusuf Akçura, Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi gibi isimlerdir.

Türkçülük hareketine yönelik ilk dernek, “Türk Derneği” (1908) dir. Daha sonra “Türk Yurdu” (1911), “Türk Ocağı” (1912), “Türk Bilgi Derneği” (1913) ve “Türk Gücü” gibi dernekler kurulur. O dönemde, “Genç Kalemler, Türk Yurdu, Halka

Doğru, Türk Sözü, Küçük Mecmua” gibi Türkçü dergiler, Türkçülük akımına hizmet ederler (Tuncer, 1994: 8).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNCELEME

1.1. Beyânü'l-Hak (1-3. Ciltler) Hakkında

1.1.1. Beyânü'l-Hak Dergisi Başyazarı Mustafa Sabri Efendi

1869 yılında Tokat'ta doğan Mustafa Sabri Efendi ilköğrenimini memleketinde gördükten sonra Kayseri'ye giderek, Hoca Emin Efendi'den Arapça, Mantık, Fıkıh Usûlü, Tefsir, Hadis gibi dersler okumuş, 1890 yılında açılan rüûs¹ imtihanını kazanarak müderris olmuştur. 22 yaşında iken Fatih Câmii şerîfinde ders okutmaya başlamış ve elli kadar talebeye icazet vermiştir (Akbulut, 1992: 32). Sonra huzur dersleri muhatabı ve II. Abdülhamit'in kitapçısı olmuştur. Huzur dersleri muhataplığı 16 sene devam etmiştir (Develioğlu, 1973: 366).

Mustafa Sabri, 1890 yılında II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Tokat meb'ûsu olarak Meclis-i Mebûsân'da siyasi faaliyette bulunmuştur. Aynı yıl "Cemiyet-i İttihâdiye-i İslâmiye" adlı bir dernek kurmuş, daha sonra ise Albay Sadık Bey'in kurduğu Hürriyet ve İtilâf Partisi'ne girmiştir. Bu esnada Beyânü'l-Hak dergisinin başyazarlığına getirilmiştir.

1916'da siyasi sebeplerden ötürü Romanya'ya sürgün edilen Mustafa Sabri (Albayrak, 1980: 251), 1918'den sonra yeniden siyasi hareketlerin ve fikir hayatının içine girmiştir. 1918'de Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye üyesi olmuş, 1919'da I. Damat Ferit Paşa kabinesinde şeyhülislamlığa getirilmiş, Paris Konferansı'na giden sadrazama vekillik yapmıştır. Aynı yıl kabinenin düşmesi üzerine Ayan (senato) azalığına atanmış, Teâlî-i İslam Cemiyeti'ne dönüşecek olan Cemiyet-i Müderrisîn'in birinci reisliğini yapmıştır. Bu cemiyette Mustafa Saffet, İskilipli Mehmed Âtîf ve Bediüzzaman Said Nursi ile birlikte çalışmıştır. 1920'de yeni Damat Ferit Paşa kabinesine tekrar şeyhülislam olarak girmiş (Kara, 1991:263), kabine üyeleri ile anlaşamaması üzerine, istifa etmiştir.

Mustafa Sabri Efendi daha sonra yurdu terk etmiş ve Yunanistan'a gidip oradaki Müslümanlarla *Yarın* adlı bir gazete çıkararak fikirlerini yaymaya çalışmıştır. Oradan da Mısır'a gitmiştir (Albayrak, 1980: 251).

---

¹Rüûs: İlmiye, sarıklı, ulemâ derecelerinden biri. [Medrese tahsilini bitirip mülâzim olanlar, yedi senelik mülâzemet müddetini bitirdikten sonra şeyhülislamın bulunduğu rüûs (yeterlik) sınavına girerken, kazananlar ibtida hariçle müderris tayin olunur].

Uzun süre Mısır'da yaşayan ve en önemli eserlerini burada kaleme alan M. Sabri Efendi 12 Mart 1954 tarihinde Kahire'de vefat etmiştir.

“Osmanlı Devleti'nin sona erişini üst düzeyde görevli bir kişi olarak idrak eden ve Batı medeniyeti karşısında İslâm medeniyetinin yıkılışını engellemek için gayret gösteren Mustafa Sabri Efendi hayatını bu düşüncesini gerçekleştirmeye yönelik ilmî, fikrî ve siyâsî mücadelelerle geçirmiştir. Bu amacı doğrultusunda müslümanlar arasında tartışma konusu olan problemlerin çözümüne katkı sağlamak için eserler yazmış, siyâsî faaliyetlere girişmiştir” (TDV Ansiklopedisi, 2006: 351).

Bu amaçla, Mustafa Sabri Efendi Meşrutiyet'le gelen hürriyet havası içinde kurulan derneklerden biri olan Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin kurucuları arasında yer almıştır. Beyânü'l-Hak dergisini bu derneğin kurucuları çıkarmıştır.

“Derginin başyazarlığını, sonuna kadar, Fâtih Dersiâmlarından olan Mustafa Sabri Efendi yaparken imtiyaz sahibi olarak önce yine Fâtih Dersiâmlarından Şehrî Ahmet Râmiz Efendi sonra 44. sayıdan itibaren yine Fâtih Dersiâmlarından İstanbul Mebusu Mustafa Asım görülmektedir. Sorumlu müdür olarak ise, önce Mehmet Fatîn Efendi, 26. sayıdan itibaren Meşihat Mektebi Kalemi Hulefâsından Mimarzâde Mehmet Ali ve en son da 44. sayıdan itibaren Mekteb-i Kuzat Muallimlerinden Kilisli Münir görev yapmıştır” (Boyacıoğlu, 1998: 51).

Dernek, İttihad ve Terakki Cemiyeti ile başta birlikte görünürlerken, zamanla onlardan da kopmuşlardır. Bu kopuşta İttihatçıların uygulamalarının büyük etkisi vardır (Boyacıoğlu, 1998: 51).

Beyânü'l-Hak dergisinin başyazarı Mustafa Sabri Efendi dergilerinin “Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'l münker” (iyiliği emretme ve kötülükten men etme) anlayışıyla hareket ettiğini söylemiştir.

Mustafa Sabri Efendi kendi döneminde yaygın olan pozitivist, materyalist ve ateist akımların etkisiyle daha çok kelam ve usûlü'd-dîn konuları üzerinde durmuştur. Ayrıca Batılılaşma hareketine karşı İslamî değerleri savunan İslam düşünürleri arasında yer almıştır (TDV Ansiklopedisi, 2006: 351).

Beyânü'l-Hak dergisinde “Fes ve Kalpak”, “Taaddüd-i Zevcât”, “İntikâdât”, “Îâne-i Milliye”, “Dîn-i İslamda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” gibi yazı dizilerinin yanı sıra birçok ilmî, siyasi, sosyal vb. konularda yazılar yazan Mustafa Sabri Efendi, yazdığı Türkçe ve Arapça eserleriyle de son dönem İslam âlimleri arasında yerini almıştır.

Başlıca eserleri şunlardır:

Türkçe Eserleri:

1. Yeni İslam Müçtehidlerinin Kıymet-i İlmiyesi, H. 1338/1919 yılında İstanbul'da basılmıştır.
2. Dinî Mücedditler H. 1341/1922 yılında İstanbul'da basıldı. Sadeleştirilerek 1977 yılında İstanbul'da tekrar basılmıştır.
3. İstanbul matbuatında neşredilen çeşitli makaleler. Beyânü'l-Hak adlı ilmî mecmuada yayınlanan makalelerin "İslam'da Hedef-i Münakaşa Olmuş Mesâil" ünvanıyla neşredilen kısmı bir araya toplanarak, "Meseleler Hakkında Cevaplar" ismiyle kitap olarak 1978 yılında İstanbul'da basılmıştır.
4. İslam'da İmâmet-i Kübra, Yunanistan'da neşredilen "Yarın" gazetesinde tefrika edilmiş ve yarım kalmıştır.
5. Savm Risâlesi, Yarın Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.

Arapça Eserleri:

1. En-nekir alâ Münkiri-n-Ni'met-i Mine'd-dîn ve'l-Hilâfet ve'l-Ümme, H. 1343/1924'te Beyrut'ta basıldı.
2. Mes'eletü't-Tercemeti'l-Kur'ân, Kahire'de H. 1351/1932 basıldı.
3. Mevkıfu'l-Beşer Tahte Sultâni'l-Kader, Kahire'de H. 1352/1933'te basıldı. Yazarın bu eseri Dr. İsa Doğan tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek "İnsan ve Kader" ismiyle 1989 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.
4. El-Kavlu'l-Fasl, Kahire'de basıldı.
5. Kavî Fi'l-Mer'e, Kahire'de H. 1354/1935'te basıldı.
6. Mevkıfu'l-Akl ve'l-İlm ve'l-Âlim min Rabbi'l-Âlemîn ve İbâdihi'l-Mürselîn, 1950 yılında dört ciltlik olarak Kahire'de basılmıştır. Mustafa Sabri'nin en önemli eseridir (Ülken 1986'dan akt.: Akbulut, 1992).

1.1.2. Derginin Şekil Özellikleri

Tez konumuz olan Beyânü'l-Hak dergisi, toplamda 7 ciltten oluşan bir dergidir. İlk sayısı İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra 22 Eylül 1908 tarihinde çıkmış, 22 Ekim 1912 tarihine kadar 182 sayı olarak yayın hayatını sürdürmüştür. Dergi 7. cildini tamamladıktan sonra Balkan Savaşı ile birlikte kapanmış ve bir daha çıkmamıştır.

İncelediğimiz 1. 2. ve 3. ciltlere değinecek olursak, birinci cildi 26. sayısı dâhil 618 sayfadır. İkinci cildi 27. sayıdan 51. sayıya ve 619. sayfadan 1081. sayfaya kadardır. Üçüncü cildi ise 52. sayıdan 78. sayıya ve 1082. sayfadan 1512 sayfaya kadardır.

Dergi haftalık olarak yayımlanır ve haftanın pazartesi günleri çıkar. Giriş sayfasında derginin ismi sayfanın üst ortasında yazılırken; ismin sağ tarafında cilt numarası, sol tarafında ise derginin sayısı yer almaktadır. Bu kısmın alt tarafında derginin basıldığı tarih yer almaktadır. Tarihin alt tarafında “Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye’nin Nâşir Efkârıdır” yazısı bulunmaktadır. Bu yazı, 7 cilt boyunca her sayıda yer almaktadır. Bu yazının alt kısmında sağ tarafta imtiyaz sahibinin, ortada başyazarın, sol tarafta ise müdürün ismi yer alır.

Giriş sayfasındaki bir diğer kısım “Mündericât” (İçindekiler) kısmıdır. Bu kısımda zaman zaman aksaklıkların olduğu, bazı yazıların bu kısma eklenmediği, bazı yazı başlıklarının da değiştirildiği görülmüştür.

Derginin giriş sayfasında abone ücreti, bir seneliği 95 kuruş; altı aylığı ise 50 kuruş olarak belirtilmiştir. Son olarak sayfanın alt kısmında, dergide yer alan ayet ve hadislere hürmeten, okuyucuya şöyle seslenilmektedir: “Ekser makâlâta âyet-i kerîme ve ehâdis-i nebeviye derc edilmiş bulunduğu nazar-ı i’tibâre alınarak riâyetsizlikte bulunulmaması ricâ olunur.”

Derginin ikinci sayfasına baktığımızda, sağ ve sol taraflarında rahle ve kitap resimleri bulunan süslü bir çerçeve içerisinde büyükçe “Beyânü’l-Hak” yazısı görülmektedir. Yazının alt kısmında ise “Bizim vazîfemiz, açık bir şekilde Allah’ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir.” (Yasin, 36/17) mealindeki ayet-i kerime bulunmaktadır. Bunun alt tarafında ise “dinî, edebî, siyasi, fennî, pazartesi günleri neşr olunur haftalık gazetedir” yazısı bulunmaktadır. Her ne kadar bu kısımda gazete diye ta’bir edilse de “Beyânü’l-Hak”, dergi hüviyetinde çıkmış ve böyle kabul edilmiştir.

Derginin ilk üç sayısının sayfa numaraları, her sayıda 1’den başlamak suretiyle devam ederken, 4. sayıdan itibaren derginin 57. sayfadan başladığı görülür. Daha önceki kısımların eklenerek bu sayıdan itibaren sayfa numaralarına kalındığı yerden devam edildiği görülür.

Dergide ciltlerin baş tarafında resimli girişler bulunmaktadır. Bunun dışında herhangi bir resim veya fotoğrafın yer aldığı görülmemiştir. Zaman zaman bölüm

sonlarında, bazı edebî yazıların ve şiirlerin sonlarında da kısmî süslemelerin kullanıldığı, bazı şiirlerin çiçek demetleriyle kıtalara ayrıldığı görülmüştür. Bunun hâricinde dergide süslemeler görülmez

1.1.3. Derginin Muhteva Özellikleri

20. yüzyılın başlarında yıkılmaya yüz tutan bir Osmanlı görülmekte, beraberinde toplumsal olarak da sıkıntılı bir süreç yaşanmaktadır. Bu durum karşısında Osmanlı aydınlarının bir kısmı harekete geçme ihtiyacı hissetmiştir. Bu süreçte ulemâdan bir grup Cem'iyet-i İlmiye-i İslâmiye'yi kurmuş, görüşlerini halka ulaştırmak amacıyla da Beyânü'l-Hak dergisini çıkarmışlardır.

Beyânü'l-Hak dergisi 4 yıllık yayım hayatı boyunca ağırlıklı olarak dinî içerikli olmakla beraber siyasi, sosyal, ilmî, fikrî, tarihî, kültürel vs. konularda yazıların yazıldığı önemli dergilerinden biri olmuştur. Yayımlandığı devirde önemli mevzulara değinmiş, fikir beyan etmiş ve böylelikle derin etkiler bırakmış bir dergidir.

“Cem'iyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından çıkarılan Beyânü'l-Hak dergisinde en fazla yazı yazarlar arasında Mustafa Sabri, Küçük Hamdi (Elmalılı Muhammet Hamdi), Hüseyin Hâzım, İbn Hâzım Ferit, Ahmet Şirânî, Sultankaleli İbnürrahmi Ali Tayyar, Fâtih Dersiâmlarından İskilibli Mehmet Âtıf, Demirhisarlı Hâfiz Hüseyin ve Hâfiz Mehmet, Ermenekli Mustafa Saffet, Ünyeli Ali Rıza, Kastamonulu Sofuzâde Mehmet Teyfik, Harputluzâde Akşehirli Mustafa, Bâyezid Dersiâmlarından Nevşehirli İbrahim gibi pek çok kişi göze çarpmaktadır” (Boyacıoğlu, 1999).

Yönetim şekli meselesi, hilafet ve şeyhülislamlık meselesi, eğitim meselesi, yenilikler vb. birçok konuda yazıların yazıldığı Beyânü'l-Hak dergisi, II. Meşrutiyet döneminin en çok tartışılan konularına değinmiştir.

Dergi, Meşrutiyet döneminde istibdat karşıtı bir duruş sergilemiştir. Mustafa Sabri Efendi, ilerde tamamını aktaracağımız “Beyânü'l-Hak'ın Mesleği” başlıklı yazısının hemen girişinde şöyle der: “Şer'-i şerîfte (emr-i bi'l ma'rûf u nehy-i ani'l münker) nâmıyla bir kazıyye-i mu'tenâ-bihâ, bir vazife-i mukaddese vardır.” Mustafa Sabri Efendi, bu vazifenin ulemânın üzerinde bulunduğunu ifade eder.

Yine dergide Mehmet Fatin “Cemiyetimiz” adlı yazısıyla meşru bir hükümetin kurulmasını, devlet yönetiminde meşveret usûlünün korunmasını ister.

II. Abdülhamit'e karşı zaman zaman sert yazıların yazıldığı bu dönemde Cem'iyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin İttihat ve Terakki Partisi'nin yanında yer aldığı

görülür. Fakat kısa bir süre sonra İttihatçuların uygulamalarından rahatsızlık duyan dernek üyeleri İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağıni koparır.

Dergide bu kez İttihatçular aleyhine yazılar yazılır. Bu sebeple dergininin zaman zaman kapatıldığı, ulemânın vaazlarının yasaklandığı görülür. Daha önce Abdülhamit istibdadından bahsedilen dergide bu kez İttihatçuların istibdadına şu şekilde değinilir:

Bir hükümette istibdât görenler hükümeti ele aldıktan sonra kendi istibdâtlarını göremez olurlar. Güç başkasının elinde iken istibdât fenâ, kendi ellerine geçtikten sonra iyi olur. O derece ki, artık adına istibdât bile denilmez. Onlar milletin düşünce ve görüşlerini sürekli eski istibdât ile oyalattırmak ve yeni tehlikeli işler ve sakıncalara karşı kayıtsız ve hissiz kalmalarını isterler (Boyacıoğlu, 1999).

Görüldüğü gibi, dergi siyasi meselelere gerek gördüğü nisbette değinmekten, fikrini beyan etmekten çekinmemiştir. Bu yüzden birkaç kez dergileri kapatılmasına rağmen ulemâ 4 yılı aşkın bir sürede dinî, siyasi, tarihî, sosyal ve ilmî birçok makaleyle halka faydalı olmaya çalışmıştır.

Beyânü'l-Hak dergisinde, eğitim üzerine de sıkça yazılar yazılır. Özellikle medreseler üzerine yazılan yazılarda medreselerin ıslah edilmesi gerektiği üzerinde durulur.

Yine ilmin ve kütüphanelerin öneminden bahseden, talebelerin eğitim ve barınma ihtiyaçlarının yanı sıra imtihanlarına da ayrıntılı biçimde değinen yazılarla, aile yaşantısına ve çocuk terbiyesine değinen yazılarla, halkın eğitim düzeyinin yükseltilmesi hedeflenir. Dergide sıkça medeniyet konusuna da değinilerek halkı dünyadan, dünyada yaşanan gelişmelerden haberdar etme amacı güdülür.

Sonuç olarak, Beyânü'l-Hak dergisi yazarları toplumdaki siyasi ve sosyal olaylarla yakından ilgilenmiş ve çeşitli konularla ilgili görüşlerini açıklıkla dile getirmişlerdir.

1.1.4. Mustafa Sabri Efendi'nin Kaleminden Beyânü'l-Hak

Beyânü'l-Hak dergisinin neşir hayatına başlaması, temel düsturları ve takip edeceği yolla ilgili olarak Mustafa Sabri Efendi "Beyânü'l-Hak'ın Mesleği" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Mustafa Sabri Efendi bu yazısıyla Beyânü'l-Hak dergisinin çıkarılma sebeplerinden ve Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin kuruluş amaçlarından bahseder. Artık İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı bir siyaset uyguladıklarına değinen

Mustafa Sabri Efendi derginin bütün Osmanlı tebaasına hitap ettiğini, amaçlarının her fert için hak ve adalet anlayışıyla dinin bütün gerekliliklerini tebliğ etmek olduğunu belirtir.

“Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'l münker vazîfesinin büyük bir hissesi, hele hisse-i iptidâiyyesi ulemânın uhdesine müterettiptir.” diyen Mustafa Sabri, bu noktada ulemâyı da vazifelerinden haberdar etme gereği hissetmiştir.

Beyânü'l-Hak'ın Mesleği

Şer'-i şerifte (emr-i bi'l ma'rûf u nehy-i ani'l münker) nâmıyla bir kazıyye-i mu'tenâ-bihâ, bir vazîfe-i mukaddese vardır. Ma'rûf ne demek olduğunu bilirsiniz: Bütün iyiliklere şâmil bir kelime! Münker de bi'l cümle fenâlıkları muhît bir ta'bîr!

Bu emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'l münker vazîfesinin büyük bir hissesi, hele hisse-i iptidâiyyesi ulemânın uhdesine müterettiptir. Temmuz 11'de makbere defnettığımız devr-i istibdât, münker devri idi. Bu münkeri nehy ü def' için iktizâ eden mesâi-i iptidâiyyede bulunmak ya'nî kuvve-i icrâiyyeye rehberlik etmek vazîfesi arz ettiğim vecihle ulemâyâ âit iken biz, vaktiyle vazîfemizi maat-teessüf edâ edemediğimiz halde bu vazîfe-i meşrûayı şanlı askerlerimizle İttihad ve Terakki Cemiyeti erkân-ı kirâmı îfâ etti. Binâenaleyh bizim bu erbâbı hamıyyete karşı teşekkürâtımız mahcûbiyetle memzûctur. Ancak, devr-i sâbıkta tarîk-i ilmiyye ve talebe-i ulûm, jurnalciler için en vâsi' bir müekkel, en müheyâ bir vesîle hâlinde bulunmuş olduğu cihetle bu hâinlerin, bizim kadar hiçbir sınıf ve meslek hakkında sedrâh-ı terakki olmadıkları hususu da ahvâlimizi yakından bilenlerce müselleme bir hakikattir ki buna nazaran da İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin mesâi'-i hamıyyeti, herkesten ziyâde bizim hesabımıza meşkûr olduğu nisbetinde bizim de kendilerine karşı ma'zûr olacağımız tabîdir. Bugün li'llahi'l hamd terakki ve tekâmülümüz için hiçbir mâni' kalmamıştır. Dün, îfâ-yı vezâif-i cemıyyette pişrevlik edemediysek bugün peyrevlik vazîfesini edâ ile telâfi-i mâfâta çalışacağız. Matmah-ı nazarımız, şeâir-i İslâmiyye ve âdâb-ı milliyeyi muhâfaza ederek, Anadolu'nun, Rumeli'nin a'makında, saf ve cevherli yürekleriyle kendilerine her teklif olunan şeyi, en büyük bir sermâye-yi saadet olsa dahî meşrûiyyet kisvesi altında kabul edebilmek tıynet-i salâbet-güsterânesinde bulunan milyonlarca ehl-i İslâm'ı, terakkiyât-ı ahrârâneye teşvik etmek ve İslâmiyet'in senelerden beri âşık-ı visâli bulunduğu idârenin idâre-i meşrûta olduğunu yâr u ağıyâra anlatarak hükümet-i müstebittenin cevr ü i'tisâfi yüzünden kânun ve hükümet nâmları, kulaklarına en ağır

bir bâr-ı belâ gibi gelen milleti, yeni hükümet-i âdile ile Kânûn-ı Esâsî'ye ısındırmak olacaktır.

Bazı bed-hâhânın neşriyâtî vecihle bizden meşrûtiyetçi idâreye karşı bir şemme-i işmi'zâze tasadüf edilmek şöyle dursun bu idârenin müessesleri bulunan erbâb-ı gayret ve hamiiyete biz, kuvvetü'z-zahr olacağız. Dîn-i İslâm'ı, hürriyet ve müsâvâta mâni' zannetmek gibi bâtil bir zehâba düşerek bu nimeti, bu bahşâyış fitratı bize çok görmek insafsızlığında bulunanlar tefrîk-i cins ü mezhep etmiş olurlar.

الافضل لعربي على عجمي ولا لابيض على اسود الا بالحق hadîs-i şerifi dîn-i İslâm'ın düstur-ı hikmet-i ma'deletidir.

Hükümdârândan, âdât-ı rûsum-ı cahiliyyeyi herc ü merc ederek fukarâ-yı reâyâ tarzında yamalı elbise giyinmek, beytü'l maldan aldığı bir mumu hesâb ile yakmak, yolculuk âleminde hizmetçisiyle bi'l münâvebe hayvana binmek ve şehre girerken nevbet-i rukûb, hâdime gelmiş olmak hasebiyle kendinin, müstakbeline karşı râcil kaldığına ehemmiyet vermemek, tebaasından, gayr-ı müslim bir müddeî ile huzur-ı

hâkime çıkmak İslâm'da vâki' olan şuûn-ı maâlidendir. İslâm, مسؤل عن رعيته

كلكم راع وكلكم kânunuyla istibdâdı esâsından imhâ ederek baştan ayağa kadar her ferd-i âferîdeyi mes'ûl tutmuş ve لا اذاعة للمخلوق في معصية الخالق kânunuyla da herkese hürriyet-i tâmme bahşedilmiştir.

İşte İslâm'ın, min-el-kadîm mâl-ı meşrû'u bulunan eydî-i igtisâbından kurtularak aslında rücû'u sayesindedir ki biz de cemiyet-i ilmiyenin nâşir efkârı olmak üzere şu risâle-i üsbüiyyeyi neşre imkân bulabildik.

Risâlemizin mesleği ve maksad-ı te'sîsi, müslim ve gayr-i müslim bi'l cümle efrâd-ı Osmaniyye arasındaki hüsn-i âmizîşin takrir ve idâmesine çalışmak ve her ferd için, hazîz-i mezellet ve meskenette oturup kalmayarak dünyevî ve uhrevî vesâil-i terakkiyâtımızı ihzâra bezl-i makdûr eylemek ve aramızda dâima hak ve ma'delet ve şefkat ve müsâvâtı gözetmek din âlemimizin muktezayâtından olduğunu tefehhüm etmektir.

Risâlemiz, en başta (muhâfetullah) olmak üzere iffet ve istikâmet, hamiiyet, hemcinsine muâvenet, sûret-i meşrûada hürriyet, ciddiyât ile ülfet, zulüm ve istibdâda nefret, ulûm u fûnûna muhabbet gibi hissiyât-ı fâzılayı ta'mîme medâr olacak neşriyâtıyla millet-i necîbe-i Osmaniyyenin seviye-i fikirlerini yükseltmeğe çalışacak ve

bilhassa, dîn-i İslâm'ın mâni-i terakki olması gibi zunûn u takvilâtın butlânını buhûle teâli-i isbât edecektir.

Risâlemiz, dîn-i İslâm aleyhinde vuku'-ı melhûz olan i'tirâzâta edille-i mukni'a ile cevap verecek ve herhangi bir mes'ele-yi dîniyye veya ilmiyye hakkında hatırlara hutûr edebilen şükûk-ı şübühâtı ref' ü izale ile dîn-i İslâm'ın, bütün insanların menâfi-i hakîkiyyelerinin bir fezlekesi mesâbesinde bulunan saadet-i dâreyne mûsil olduğunu inzarda tecelli ettirmeye gayret edecek ve ahkâm-ı şeriyye ve âdâb-ı milliyyeye mugayyer gördüğü hâlât ve neşriyatı tenkit ederek (emr-i bi'l ma'rûf u nehy-i ani'l münker) vazîfesini îfâdan geri kalmayacaktır.

Fi-l-vâki' ulemâmızın bu vazîfeyi devr-i istibdatta ihmâl etmiş olduklarını ileri sürerek, geçmişi muâheze perdesi altında onları hâlen ve istikbâlen dahî bu vazîfeden men' etmek isteyenler var ise de bu misillü i'tirâzâta: bâtil, makîs-i aleyh olmamak, yâhud o devirde ulemâ, herkes ile beraber ve hatta daha ziyâde ma'zûr bulunmak tarzında verilecek cevaplardan mâ-âdâ en ziyâde şâyân-ı dikkat bir cihet vardır ki devr-i sâbıkta muhâlif şer-i ahvâl eksik olmuyor idiyse de o devirde o gibi fenâlıklar gazete sütunlarına geçemediği için birtakım vukuât-ı âdiyye ve şahsiyye derecesinde kalarak âdâb-ı umûmiyye-i İslâmiyye üzerinde icrâ-yı te'sîr edemezdi...

Bugün ise - bütün iyi şeylerin sû-i isti'mâl ile fenâ olabilmesi kabîlinden olarak - serbestî-yi matbuâta ufacık bir sû-i isti'mâl karışmak yüzünden sâha-i intişâra vazî' muhtemel bulunan münkerâtın, mevzû'u bahs olması ve adeta kabûl-i umûmiye arz edilmesi kuvvetinde bir te'sîri hâiz olacağı cihetle nazar-ı ehemmiyetten dūr tutulmamak lüzûmu erbâb-ı basîret nezdinde müsellemmâttandır.

Fatih Dersiamlarından Mustafa Sabri

(BH, C. 1 S. 1 s. 2-4)

1.2. YAZILAR

1.2.1. Yazar Adına Göre Tasnif

- A. Âkif: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 75 s. 1456-1457
- A. Âtîf: “Ahlak” C. 3, S. 53 s. 1108-1109
- A. Âtîf: “Bahar” C. 3, S. 58 s. 1189-1190
- A. Âtîf: “Cemaat” C. 1, S. 3 s. 16-18
- A. Âtîf: “Çırçır Civarında” C. 1, S. 8 s. 171-172
- A. Âtîf: “Çiftçi” C. 3, S. 56 s. 1156-1157
- A. Âtîf: “Dilenci” C. 3, S. 57 s. 1172
- A. Âtîf: “Hacı Ömer Efendi Hazretlerine Teşekkür” C. 3, S. 53 s. 1104-1106
- A. Âtîf: “Hitâb” C. 1, S. 11 s. 237-238
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 54 s. 1120-1121
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 55 s. 1132-1133
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 56 s. 1153-1154
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 57 s. 1166-1167
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 58 s. 1185-1186
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 59 s. 1200-1202
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 60 s. 1214-1215
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 61 s. 1229
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 62 s. 1245-1247
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 63 s. 1265-1267
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 64 s. 1274-1275
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 65 s. 1293-1294
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 66 s. 1307-1308
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 67 s. 1323-1324
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 69 s. 1356-1358
- A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 71 s. 1388-1389
- A. Âtîf: “Kazâ” C. 3, S. 54 s. 1126
- A. Âtîf: “Mâtemzede Bir Vâlide” C. 3, S. 71 s. 1397-1398
- A. Âtîf: “Medeniyet, Bedeviyet, Rü’yet” C. 2, S. 49 s. 1045-1047
- A. Âtîf: “Medrese (Şiir)” C. 1, S. 9 s. 191-192
- A. Âtîf: “Müezzin” C. 3, S. 55 s. 1143
- A. Âtîf: “Nüzûl-i Kur’ân” C. 1, S. 7 s. 140-141
- A. Âtîf: “Öksüz Ömer” C. 1, S. 10 s. 216-217
- A. Âtîf: “Papatya” C. 3, S. 59 s. 1204

- A. Âtîf: “Seyahat” C. 3, S. 76 s. 1476-1478
- A. Âtîf: “Simitçi” C. 2, S. 52 s. 1094
- A. Âtîf: “Zuhûr-ı İslâm (Şiir)” C. 1, S. 4 s. 65
- A. D. “Daily Telegraph Gazetesine İ'tirâz” C. 3, S. 69 s. 1358-1360
- A. Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 66 s. 1317-1320
- A. Davut: “Girit Mes'alesi ve İngiliz Siyâseti” C. 3, S. 66 s. 1314-1317
- A. Hayri: “15-16 Sene Evvel Yazılmış Eserlerimden” C. 3, S. 76 s. 1467-1470
- A. Hayri: “15-16 Sene Evvel Yazılmış Eserlerimden” C. 3, S. 78 s. 1506-1507
- A. Hayri: “Hakîkatten Vazgeçmem” C. 3, S. 72 s. 1403-1405
- A. Hayri: “Hakîkatten Vazgeçmem” C. 3, S. 73 s. 1423-1426
- A. Hayri: “Hakîkatten Vazgeçmem” C. 3, S. 74 s. 1436-1437
- A. Hayri: “İstibdât İniltileri” C. 3, S. 66 s. 1309
- A. Hayri: “Mukaddime” C. 3, S. 74 s. 1443-1445
- A. Hayri: “Mukaddime” C. 3, S. 77 s. 1487-1489
- A. Hayri: “Nasihat-i Mülzimâne” C. 3, S. 77 s. 1494-1495
- A. Hayri: “Ne Fikirde Bulunalım” C. 3, S. 75 s. 1453-1455
- A. Hayri: “Neşîde-i Me'yüsiyyet” C. 3, S. 69 s. 1364-1365
- A. Hayri: “Ramazan-ı Şerîf'te V'az u Nasihat” C. 3, S. 78 s. 1499-1500
- A. Hayri: “Söyleşilerim” C. 3, S. 68 s. 1345-1346
- A. Hayri: “Tasvîr-i Mütecellidâne” C. 3, S. 76 s. 1474-1476
- A. Hayri: “Zindanda bir İnilti” C. 3, S. 67 s. 1335
- A. Tahir: “Hürriyet” C. 3, S. 53 s. 1109
- A. Tahir: “İstikbâl-i Ramazan” C. 3, S. 78 s. 1511
- A. Tahir: “Muâvenet-i Milliye” C. 3, S. 58 s. 1190
- Abbas Lütfü: “Târih” C. 3, S. 57 s. 1173
- Abbas Lütfü: “Târih-i Güşâd-ı Meb'ûsân” C. 1, S. 11 s. 262-263
- Abdâh Âtîf: “Tahsil Âleminde” C. 1, S. 1 s. 13-15
- Abdullah Davut: “Türkiye İttifâk Etmemeli” C. 3, S. 74 s. 1445-1447
- Abdü'l-Ahet Davut: “Âlem-i İslâmiyet” C. 3, S. 70 s. 1375-1378
- Abdü'l-Ahet Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 59 s. 1206-1208
- Abdü'l-Ahet Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 60 s. 1218-1219
- Abdü'l-Ahet Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 61 s. 1236-1238
- Abdü'l-Ahet Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 63 s. 1271-1272
- Abdü'l-Ahet Davut: “Hindistan” C. 1, S. 11 s. 240-242
- Abdü'l-Ahet Davut: “İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası” C. 3, S. 60 s. 1219-1221
- Abdü'l-Ahet Davut: “İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası” C. 3, S. 61 s. 1238-1240

- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası" C. 3, S. 64 s. 1281-1283
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası" C. 3, S. 65 s. 1296-1299
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası" C. 3, S. 68 s. 1348-1351
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyyet-i Hâzırası" C. 3, S. 69 s. 1365
- Abdü'l-Ahet Davut: "Panislamizm" C. 1, S. 13 s. 284-286
- Abdü'l-Ahet Davut: "Türkiye İttifâk Etmemeli" C. 3, S. 75 s. 1463-1464
- Abdü'l-Ahet Davut: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 22 s. 514-519
- Abdü'l-Ahet Davut: "Câvâ" C. 1, S. 23 s. 540-541
- Abdü'l-Ahet Davut: "Sumatra" C. 1, S. 26 s. 615-617
- Abdülaziz Mecdi: "Arz-ı Ta'zîm" C. 2, S. 52 s. 1083-1084
- Abdüllatif: "Meşrûtiyet, Meşveret" C. 1, S. 5 s. 82-84
- Abdülvahap: "Gayret-i Müttekâbile" C. 2, S. 44 s. 964-966
- Ahmet İslâm: "Beyânü'l-Hak İdâresine" C. 3, S. 67 s. 1335-1336
- Ahmet Miktat: "Katrât-ı Hakîkât" C. 1, S. 6 s. 114-115
- Ahmet Miktat: "Lem'a-yı Diyânet" C. 1, S. 7 s. 137-138
- Ahmet Reşit: "Tercüme-i Hutbe" C. 1, S. 17 s. 384-386
- Ahmet Reşit: "Tesettür" C. 1, S. 18 s. 405-406
- Ahmet Şevki: "Âile Hayatı" C. 3, S. 78 s. 1502-1504
- Ahmet Şevki: "Müslümanlarda Aile Hayatı" C. 3, S. 71 s. 1392-1393
- Ahmet Şevki: "Müslümanlarda Aile Hayatı" C. 3, S. 72 s. 1407-1409
- Ahmet Tahir: "Vatanperverâne Bir Gazel" C. 2, S. 48 s. 1031
- Ahmet Tevfik: "Esas Terbiye" C. 1, S. 20 s. 453-455
- Ahmet Tevfik: "Medeniyet ve Hak ve Hakîkat" C. 2, S. 32 s. 745-747
- Aki Ekrem: "Yâ Hüseyin" C. 1, S. 18 s. 412-413
- Ali Nazmi: "Âheng-i Millî (Şiir)" C. 1, S. 1 s. 11-12
- Ali Nazmi: "Aheng-i Millî" C. 1, S. 4 s. 66-67
- Ali Nazmi: "Makâle-i Mahsûsa" C. 1, S. 17 s. 379
- Ali Selahattin: "Manzûme" C. 2, S. 32 s. 755-756
- Ali Selahattin: "Neşîde-i Tebrîkâtım" C. 2, S. 36 s. 839-840
- Ali Selahattin: "Tecelligâh-ı Mûsa, Tûr-ı Sînâ" C. 2, S. 34 s. 797-798
- Ârif: "İmam Şâfiî" C. 1, S. 7 s. 144-145
- Ârif: "İmâm-ı Â'zam" C. 1, S. 6 s. 118-119
- Ârif: "Kürsî-yi Tedrîs" C. 1, S. 5 s. 97-98
- Âtîf: "Anadolu Seyahati" C. 1, S. 5 s. 96
- Âtîf: "İâne-i Milliye" C. 2, S. 44 s. 968-971
- Âtîf: "Ka'b" C. 2, S. 47 s. 1013-1014

- Âtîf: "Leyâl-i İstibdât" C. 1, S. 6 s. 119-120
- Âtîf: "Tahassür" C. 2, S. 45 s. 984-985
- Âtîf: "Zavallı Medreseciğim" C. 2, S. 46 s. 996-997
- Behçet: "İmam Gazalî" C. 1, S. 22 s. 509-511
- Cem'iyet-i İlmiye: "Ahâlimize" C. 1, S. 2 s. 2-3
- Cem'iyet-i İlmiye: "Beşiktaş Hâdisesi ve Âhkâm-ı Şeriyeye" C. 1, S. 3 s. 4
- Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri: "Taklit ve İçtihat" C. 2, S. 48 s. 1026-1029
- Es'at: "Ahlâk-ı Siyâsî" C. 2, S. 44 s. 962-964
- Es'at: "Ahlâk-ı Siyâsî" C. 2, S. 46 s. 992-994
- Es'at: "Makâle-i Mahsûsa" C. 1, S. 19 s. 418-420
- Fatin: "Cem'iyetimiz" C. 1, S. 1 s. 10-11
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâris" C. 1, S. 7 s. 136-137
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâris" C. 1, S. 8 s. 166-169
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâristen İmtihanlar" C. 1, S. 16 s. 357-361
- Fatma Nezîha: "Tahsil-i Nisvân" C. 3, S. 75 s. 1455-1456
- Ferit: "Siyâset-i Şeriyeye" C. 1, S. 11 s. 252-253
- Fevzi: "Köy" C. 2, S. 27 s. 661-662
- Hâce Fatma Mergûbe: "İslâm Kadınları ve Moda" C. 1, S. 9 s. 192-194
- Hâce Fatma Mergûbe: "İttihâd Edelim" C. 1, S. 4 s. 70-72
- Hacı Necip: "Esselâm Tahiyetü's-Selâmdır" C. 1, S. 3 s. 7-8
- Hacı Necip: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 53 s. 1102-1104
- Hacı Şevket: "İran Şâhına" C. 1, S. 25 s. 589
- Hâfız Muhammed: "Et-Tezâd-ı Beyne'l-İslâm ü El-İstibdât" C. 1, S. 3 s. 11-13
- Hafız Osman: "Manzûme-i Târihiyye" C. 2, S. 27 s. 640-642
- Hafız Osman: "Meclis-i Mebûsân'ın Güşâdına Târih" C. 1, S. 13 s. 289
- Hâfız Osman: "Takrîz ü Târih" C. 1, S. 10 s. 214
- Hafid Vahdetî Suûd: "Na't-ı Şerîf ve Kıt'alar" C. 1, S. 8 s. 171
- Halil Edip: "Beşer" C. 1, S. 22 s. 506-508
- Halil Edip: "Beşer" C. 1, S. 23 s. 538-540
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 1, S. 24 s. 562-565
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 1, S. 25 s. 586-589
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 2, S. 34 s. 801-804
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 2, S. 35 s. 822-825
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 2, S. 36 s. 837-839
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 2, S. 37 s. 850-854
- Halil Edip: "Bir Mektup" C. 2, S. 38 s. 867-869

- Halil Edip: "Bir Tahmis" C. 1, S. 7 s. 145-146
- Halil Edip: "Bülbül, Şehzâde" C. 1, S. 6 s. 120-121
- Halil Edip: "Eşref" C. 1, S. 16 s. 362-364
- Halil Edip: "Ey Şâh Felekcâh" C. 1, S. 11 s. 238-240
- Halil Edip: "Kıt'a-yı Târihiyye" C. 1, S. 18 s. 412
- Halil Edip: "Nevhât, Vicdan" C. 2, S. 30 s. 711-714
- Halil Edip: "Nevhat, Vicdan" C. 2, S. 31 s. 732-733
- Halil Edip: "Sa'dî'den İstifâza" C. 1, S. 10 s. 214-215
- Halil Edip: "Sabâh-ı Elîm" C. 1, S. 17 s. 386-389
- Halil Edip: "Te'sîr-i Azîm" C. 1, S. 18 s. 396-399
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 10 s. 207-209
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 14 s. 299-304
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 15 s. 334-337
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 8 s. 160-162
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 9 s. 182-186
- Halil Edip: "Terdîs" C. 2, S. 39 s. 886-887
- Halil Edip: "Vâsefâ" C. 2, S. 34 s. 800-801
- Halil Edip: "Yâdigâr" C. 1, S. 20 s. 459-461
- Halil Edip: "Zavallı Vatan" C. 1, S. 5 s. 94-95
- Hâlis: "Bir Mektup" C. 1, S. 1 s. 9-10
- Hamdi: "İslâmiyet ve Medeniyet-i Celîle" C. 1, S. 20 s. 442-444,
- Hamdi: "Makâle-i Mühimme" C. 1, S. 18 s. 399-404
- Hamdi: "Saadet-i Hakîkiyye" C. 1, S. 15 s. 328-333
- Hamdi: "Ulûm-i İslâmiyye" C. 1, S. 9 s. 178-182
- Hasan Ferit: "İ'lâm-ı Şer'î" C. 1, S. 20 s. 457-459
- Hasan Sabri: "Edeb-i Tahrir" C. 1, S. 15 s. 326-328
- Hasan Sabri: "İltizâm-ı Adâlet" C. 1, S. 11 s. 256-257
- Hasan Tahsin: "Şirketler" C. 1, S. 5 s. 100-101
- Hayret: "Yâ Âlîm Yâ Halîm" C. 1, S. 1 s. 6-7
- Hayrettin: "Münâcât" C. 1, S. 4 s. 67
- Hüseyin Cahit: "Dîn" C. 2, S. 31 s. 716-718
- Hüseyin Hâzım: "Ba'sü Ba'de'l-Mevt" C. 1, S. 3 s. 13-15
- Hüseyin Hâzım: "Ba'sü Ba'de'l-Mevt" C. 1, S. 4s. 60-62
- Hüseyin Hâzım: "Ba'sü Ba'de'l-Mevt" C. 1, S. 6 s. 115-118
- Hüseyin Hâzım: "Îd-i Saîd-i Adhâ" C. 1, S. 14 s. 298-299
- Hüseyin Hâzım: سکلی انا، بر شیخ بما فيه C. 2, S. 48 s. 1029-1031

- Hüseyin Hâzım: **كل آراء برشيخ بما فيه** C. 2, S. 49 s. 1043-1045
- Hüseyin Hâzım: **كل آراء برشيخ بما فيه** C. 2, S. 50 s. 1062-1064
- Hüseyin Hâzım: “Mev’ize-i Hasene” C. 3, S. 68 s. 1342-1344
- Hüseyin Hâzım: “Adl ü İhsan” C. 2, S. 45 s. 982-984
- Hüseyin Hâzım: “Adl ü İhsan” C. 2, S. 46 s. 994-996
- Hüseyin Hâzım: “Bir Kıt’a” C. 1, S. 11 s. 240
- Hüseyin Hâzım: “Cihet-i Câmia-i Muhammediyye” C. 3, S. 53 s. 1106-1108
- Hüseyin Hâzım: “Fazîlet” C. 1, S. 8 s. 158-160
- Hüseyin Hâzım: “Gaflet-i Beşeriyye” C. 3, S. 64 s. 1275-1277
- Hüseyin Hâzım: “Gayret-i Dîniyye” C. 1, S. 16 s. 353-354
- Hüseyin Hâzım: “Hasbihal” C. 2, S. 30 s. 700-702
- Hüseyin Hâzım: “Hayâ” C. 3, S. 56 s. 1154-1156
- Hüseyin Hâzım: “Hayât-ı İlmiyye Bir Nazar” C. 3, S. 63 s. 1267-1268
- Hüseyin Hâzım: “İtlâk-ı Hak Medeniyyet-i İslâmiyye” C. 3, S. 78 s. 1507-1509
- Hüseyin Hâzım: “İslâmiyyette Taleb-i Maîşet” C. 1, S. 7 s. 138-140
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 1, S. 25 s. 580-581
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 57 s. 1169-1172
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 58 s. 1186-1189
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 59 s. 1202-1203
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 2, S. 27 s. 631-632
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 2, S. 28s. 649-651
- Hüseyin Hâzım: “Konferans, İntikâd” C. 3, S. 54 s. 1123-1126
- Hüseyin Hâzım: “Meşveret” C. 1, S. 1 s. 7-9
- Hüseyin Hâzım: “Mevlid, Cenâb-ı Peygamberî’yi Takdîs” C. 1, S. 26 s. 613-615
- Hüseyin Hâzım: “Mevlûdiyye-i Mübâreke” C. 2, S. 52 s. 1082-1083
- Hüseyin Hâzım: “Sait Efendi’nin Nutkunun Tercümesi” C. 3, S. 72 s. 1409-1412
- Hüseyin Hâzım: “Şark, Garp” C. 1, S. 18 s. 404-405
- Hüseyin Hâzım: “Şark, Garp” C. 1, S. 20 s. 448-450
- Hüseyin Hâzım: “Talebe-i Ulûm İhvânımızla Hasbihal” C. 3, S. 62 s. 1249-1251
- Hüseyin Hâzım: “Terakki, Mevâni-i Terakki” C. 2, S. 51 s. 1076-1078
- Hüseyin Hâzım: “Vatan Muhabbeti” C. 3, S. 55 s. 1141-1143
- Hüseyin Hâzım: “Zarar-ı Müskirât” C. 1, S. 22 s. 502-504
- Hüseyin Tahsin: “Tezâyid-i Nüfûs” C. 1, S. 3 s. 19-20
- Hüseyin: “Bir Tercüme” C. 2, S. 43 s. 952
- Hüsnü: “İran” C. 1, S. 10 s. 216

- Hüsni: “Şâh-ı Acem” C. 1, S. 8 s. 172-173
- Isparta’da Muallim M. H: “Lisan Mes’alesi” C. 2, S. 38 s. 869-871
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 10 s. 209-212
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 11 s. 231-234
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 13 s. 280-283
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 14 s. 304-307
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 15 s. 337-339
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 16 s. 354-357
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 18 s. 409-412
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 19 s. 420-426
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 20 s. 445-448
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 21 s. 470-473
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 22 s. 495-498
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 23 s. 533-538
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 24 s. 549-552
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 25s. 576-579
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 26 s. 600-604
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 7 s. 134-135
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 8 s. 162-165
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 27 s. 633-636
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 28 s. 646-649
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 31 s. 719-721
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 32 s. 742-745
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 33 s. 775-777
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 34 s. 793-795
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 35 s. 815-817
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 36 s. 828-830
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 3, S. 56 s. 1146-1149
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 29 s. 683-685
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Diyânetin İnsâniyete Siyâsete Lüzûmu” C. 1, S. 19 s. 432-433
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Terbiye” C. 1, S. 21 s. 468-470
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Teşettüt” C. 1, S. 22 s. 490-493
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Teşettüt” C. 1, S. 23 s. 530-533
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Hayat, Sıhhat” C. 2, S. 39 s. 881-884
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “İnsaf” C. 2, S. 28 s. 644-646
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “İnsâniyet – Medeniyet” C. 2, S. 33 s. 773-775

- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Kavânin-i Ahlak" C. 1, S. 25 s. 574-576
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Meslek-i Sedîd" C. 2, S. 34 s. 791-793
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Muhâsebe-i Nefs" C. 2, S. 37 s. 847-849
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Sa'y ve İhtimâm" C. 2, S. 35 s. 817-820
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Sebil-i Reşat" C. 1, S. 17 s. 375-379
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Tahâret ve Nezâfet" C. 2, S. 40 s. 900-902
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: "Tevfik ve Hidâyet" C. 2, S. 38 s. 865-867
- İbnü'l-Emin Ahmet: "Tevfik Diyânetten Tecrit" C. 2, S. 27 s. 624-627
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Lâ Musîbet-i A'zâm Mine'l-Cehl" C. 2, S. 27 s. 627-628
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Cezâ-yı Amel" C. 2, S. 32 s. 740-742
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Ehemmi Umûr" C. 2, S. 35 s. 812-815
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Hürriyet" C. 2, S. 36 s. 830-832
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "İttihâd-ı Kulûb" C. 1, S. 24 s. 548-549
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Ma'rifet, Dîn" C. 1, S. 23 s. 525-528
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Nef'-i Nâs" C. 2, S. 37 s. 846-847
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Selâmet, İltizâm Hakîkattedir" C. 2, S. 33 s. 771-773
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Vazîfe-i İnsâniyye" C. 2, S. 38 s. 864-865
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Yâ Vedûd" C. 2, S. 27 s. 660-661
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 17 s. 390-392
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 11 s. 265-266
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 13 s. 291-293
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 14 s. 314-315
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 15 s. 342-344
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 16 s. 366-367
- İmzasız: "Âlem-i İslâm" C. 1, S. 18 s. 413-415
- İmzasız: "Arnavutlar ve Hatt-ı Arabî" C. 1, S. 19 s. 439-440
- İmzasız: "Asker Evlatlarımıza Hitâbımız" C. 2, S. 29 s. 668-676
- İmzasız: "Beyannâme" C. 2, S. 44 s. 957-962
- İmzasız: "Bir Lâyiha" C. 2, S. 32 s. 760-762
- İmzasız: "Bir Mübâhesenin Netîcesi" C. 3, S. 64 s. 1279-1281
- İmzasız: "Bir Ziyâ-i Elem" C. 3, S. 68 s. 1351-1352
- İmzasız: "Bosna Müslümanları" C. 1, S. 4 s. 72
- İmzasız: "Bulgarlar" C. 1, S. 4 s. 74-78
- İmzasız: "Bürde-i Mübâreke-i Nebevî Ziyâreti" C. 1, S. 2 s. 2
- İmzasız: "Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'den" C. 3, S. 78 s. 1498
- İmzasız: "Cenâb-ı Muhammed'e Nasihati" C. 3, S. 67 s. 1331-1332

- İmzasız: “Cevap Muhakkak” C. 1, S. 21 s. 487-488
- İmzasız: “Cevap Muhakkak” C. 1, S. 22 s. 504-506
- İmzasız: “Cevaplar” C. 1, S. 10 s. 219-221
- İmzasız: “Cevaplar” C. 1, S. 11 s. 272
- İmzasız: “Cevaplar” C. 1, S. 9 s. 199-200
- İmzasız: “Dârüşşafaka” C. 1, S. 19 s. 437-439
- İmzasız: “Diğer Hitaplar” C. 2, S. 29 s. 676-682
- İmzasız: “Düello” C. 1, S. 26s. 594-595
- İmzasız: “Emtia-yı Dâhiliyye Şirketi” C. 1, S. 7 s. 149-150
- İmzasız: “Fas Müslümanları” C. 1, S. 3 s. 22
- İmzasız: “Farmasonluk” C. 1, S. 21 s. 484-486
- İmzasız: “Gazetelere Tebliğ Olunan Yazı” C. 3, S. 76 s. 1478-1480
- İmzasız: “Hacı Ömer Efendi” C. 2, S. 52 s. 1088-1094
- İmzasız: “Hâlisâne Bir Temennî” C. 3, S. 78 s. 1512
- İmzasız: “Hayât-ı İlmiye” C. 2, S. 47 s. 1011-1013
- İmzasız: “Hint Müslümanları” C. 1, S. 3 s. 22
- İmzasız: “Hürriyeti Su-yı Tefsir” C. 1, S. 26 s. 617-618
- İmzasız: “İ’tirâz, Mezkûreye Cevap” C. 3, S. 69 s. 1360-1363
- İmzasız: “İbtâl ve Tezyîf” C. 1, S. 10 s. 202-204
- İmzasız: “İcmal Dâhili” C. 1, S. 11 s. 263-265
- İmzasız: “İcmal Dâhili” C. 1, S. 13 s. 289-291
- İmzasız: “İcmal Dâhili” C. 1, S. 14 s. 312-313
- İmzasız: “İcmal Dâhili” C. 1, S. 16 s. 365-366
- İmzasız: “İcmal Dâhili” C. 1, S. 17 s. 389-390
- İmzasız: “İçtimâiyât” C. 1, S. 3 s. 20-22
- İmzasız: “İçtimâiyât” C. 2, S. 36 s. 839
- İmzasız: “İd-i Milli” C. 3, S. 70 s. 1370
- İmzasız: “İhtar” C. 3, S. 73 s. 1432
- İmzasız: “İhtâr-ı Mahsus” C. 2, S. 40 s. 892-893
- İmzasız: “İmtihan” C. 3, S. 67 s. 1324-1326
- İmzasız: “İmtihanda Kazananlar” C. 3, S. 74 s. 1447-1448
- İmzasız: “İran Müslümanları” C. 1, S. 4 s. 73-74
- İmzasız: “İran, Fas, Çin Müslümanları” C. 1, S. 2 s. 14-16
- İmzasız: “Kabinenin Tebdilinde Te’siri Olan Ba’zı Esrâr-ı Mühimme” C. 1, S. 21 s. 486-487
- İmzasız: “Kurrâ İmtihanları Cedâvili” C. 1, S. 9 s. 198
- İmzasız: “Kurrâ İmtihanları” C. 1, S. 23 s. 542-543

- İmzasız: "Kurrâ İmtihanları" C. 1, S. 26 s. 618
- İmzasız: "Maşrık-ı İrfan Gazetesinden" C. 3, S. 77 s. 1492-1494
- İmzasız: "Medâris-i İlmiye Nizamnâmesi" C. 3, S. 64 s. 1285-1288
- İmzasız: "Medâris-i İlmiye Nizamnâmesi" C. 3, S. 65 s. 1300-1302
- İmzasız: "Medrese" C. 1, S. 15 s. 322-324
- İmzasız: "Mektep" C. 3, S. 73 s. 1432
- İmzasız: "Misafir Fâzılıımızın Nutku" C. 3, S. 71 s. 1393-1396
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyye" C. 3, S. 59 s. 1197-1200
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyye" C. 3, S. 60 s. 1215-1218
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyye" C. 3, S. 61 s. 1230-1234
- İmzasız: "Muhterem Misâfirimiz" C. 2, S. 51 s. 1081
- İmzasız: "Müteferrika - Kurrâ İmtihanları" C. 1, S. 20 s. 464
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 11 s. 270-271
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 13 s. 294-297
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 15 s. 341-342
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 16 s. 367-368
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 17 s. 390
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 18 s. 415-416
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 22 s. 519-520
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 25 s. 589-592
- İmzasız: "Müteferrika" C. 1, S. 7 s. 150-152
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 27 s. 640-641
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 29 s. 687-690
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 30 s. 714
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 31 s. 736-738
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 33 s. 785-786
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 34 s. 808-810
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 42 s. 937-938
- İmzasız: "Müteferrika" C. 2, S. 45 s. 985
- İmzasız: "Müteferrika" C. 3, S. 53 s. 1111-1112
- İmzasız: "Müteferrika" C. 3, S. 63 s. 1272
- İmzasız: "Müteferrika" C. 3, S. 65 s. 1302
- İmzasız: "Ramazan-ı Şerîf" C. 3, S. 76 s. 1466
- İmzasız: "Siyâsiyyât" C. 1, S. 8 s. 174-176
- İmzasız: "Sualler, Cevaplar" C. 1, S. 11 s. 247-248
- İmzasız: "Sualler" C. 1, S. 9 s. 200

- İmzasız: “Suallerimiz” C. 1, S. 7 s. 152
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkisi” C. 1, S. 9 s. 194-195
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkiyesi” C. 1, S. 11 s. 242-246
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkiyesi” C. 1, S. 14 s. 315-320
- İmzasız: “Şeriat İsteriz” C. 1, S. 23 s. 541-542
- İmzasız: “Şerif Abdullah Paşa Hazretleri” C. 1, S. 6 s. 121-124
- İmzasız: “Şükûfe-i Baharistan” C. 3, S. 73 s. 1428-1431
- İmzasız: “Talebe-i Ulûma Dair” C. 2, S. 39 s. 876-877
- İmzasız: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 49 s. 1047-1049
- İmzasız: “Te’sîr ve Tağrîp” C. 3, S. 64 s. 1285
- İmzasız: “Teessüf” C. 1, S. 11 s. 271-272
- İmzasız: “Tenkîdât” C. 1, S. 24 s. 565-568
- İmzasız: “Tevcîhât” C. 2, S. 44 s. 971
- İmzasız: “Va’z” C. 2, S. 40 s. 893-899
- İmzasız: “Vaazlarımızdan Me’mûrînin Evsâfına Dâir” C. 3, S. 75 s. 1450-1453
- İmzasız: “Vaazlarımızdan Memurların Evsâfi Hakında” C. 3, S. 77 s. 1482-1486
- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 3, S. 70 s. 1371-1373
- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 3, S. 71 s. 1389-1392
- İmzasız: “Vâizlere İhtar” C. 2, S. 39 s. 877-879
- İmzasız: “Vazlarımızdan 3” C. 2, S. 42 s. 924-927
- İmzasız: “Vaazlarımızdan 4” C. 2, S. 43 s. 940-943
- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 2, S. 41 s. 908-912
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 10 s. 221-224
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 11 s. 268-270
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 3 s. 22-24
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 4 s. 78-80
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 6 s. 126-128
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 9 s. 195-197
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 11 s. 246-247
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 2 s. 12-13
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 5 s. 101-104
- İsmail Hafî: “Kuvve-i Teşri’iyye” C. 1, S. 17 s. 381-382
- Karahisar Müftüsü Mustafa Sabri: “Bir Mektup” C. 1, S. 9 s. 189-191
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 62 s. 1251-1252
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 67 s. 1333-1335
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 68 s. 1346-1348

- Kemâlettin Harpûtî: “Manzum Bir Münâcât-ı Fârisiyye’den” C. 3, S. 78 s. 1510
- Konya Ulemâsından: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 4 s. 62-63
- Küçük Hamdi: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 32 s. 747-750
- Küçük Hamdi: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 34 s. 788-791
- Küçük Hamdi: “Cevaplar” C. 1, S. 23 s. 543-544
- Küçük Hamdi: “Hilâfet ve Meşîhat-i İslâmiyye” C. 1, S. 22 s. 511-514
- Küçük Hamdi: “Hutbe-i Peygamberî Tercümesi” C. 1, S. 1 s. 4-6
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 21 s. 466-468
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 23 s. 522-525
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 24 s. 546-548
- Küçük Hamdi: “Kezâ” C. 2, S. 30 s. 698-700
- Küçük Hamdi: “Kezâ” C. 2, S. 31 s. 723-725
- Küçük Hamdi: “Küçük Bir Düşünce” C. 2, S. 45 s. 978-981
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 48 s. 1024-1026
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 49 s. 1035-1038
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 50 s. 1051-1054
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 51 s. 1067-1070
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 54 s. 1114-1116
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 55 s. 1130-1132
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 59 s. 1194-1197
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 61 s. 1226-1228
- Küçük Hamdi: “Mevlüt” C. 3, S. 53 s. 1098-1099
- Küçük Hamdi: “Siyâset-i Medeniyye” C. 1, S. 6 s. 110-112
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye” C. 1, S. 5 s. 84-88
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye” C. 1, S. 7 s. 130-134
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye-i Âleme Bir Nazar” C. 1, S. 3 s. 4-6
- Küçük Hamdi: “Va’z” C. 1, S. 2 s. 6-8
- M. Fâzıl: “Tahmis” C. 3, S. 70 s. 1379-1380
- M. H: “İçtihat” C. 2, S. 27 s. 621-623
- M. Muhammed Ali: “Umdetü’l İkân” C. 1, S. 21 s. 480-484
- M. Nüvâr: “Bir Ma’sumun Tazarruâtından” C. 1, S. 15 s. 340-341
- M. Nüvâr: “Sabâh-ı İnşirah” C. 1, S. 16 s. 364
- M. S. : “Ahlak” C. 3, S. 58 s. 1183-1185
- M. S. : “Ahlak” C. 3, S. 60 s. 1213-1214
- M. Saffet: “Ahlak” C. 3, S. 67 s. 1326-1329
- M. Saffet: “Ahlak” C. 3, S. 68 s. 1340-1342

- M. Saffet: "Ahlak" C. 3, S. 70 s. 1373-1375
- M. Saffet: "Âlem-i İslâmiyette Bir Hatve-i İttihat" C. 3, S. 76 s. 1470-1471
- M. Saffet: "Bir Levha-i İbretnü mâ" C. 3, S. 73 s. 1426-1428
- M. Saffet: "İstanbul Köpekleri Hakkında" C. 3, S. 72 s. 1412-1413
- M. Saffet: "Meâli-yi İslâmiyye" C. 3, S. 73 s. 1422-1423
- M. Saffet: "Rusya Müslümanları" C. 3, S. 66 s. 1312-1314
- M. Saffet: "Şark ve Garp Kadınları" C. 3, S. 74 s. 1437-1441
- M. Saffet: "Tiyatrolar" C. 3, S. 77 s. 1490-1492
- M. Saffet: "Tiyatrolar" C. 3, S. 78 s. 1504-1506
- M.S. : "Ahlak" C. 3, S. 62 s. 1247-1249
- M.S. : "Ahlak" C. 3, S. 64 s. 1277-1279
- M.S. : "Ahlak" C. 3, S. 65 s. 1294-1296
- Mahmut Kemal: "Bekâ, Dîn İle Kâimdir" C. 1, S. 16 s. 347-350
- Mahmut Kemal: "Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil" C. 1, S. 19 s. 426-428
- Mahmut Kemal: "Hak" C. 1, S. 15 s. 333-334
- Mahmut Kemal: "İdâre-i Meşrûta" C. 1, S. 17 s. 370-371
- Mahmut Kemal: "Serbestî-i Mezâhip" C. 1, S. 26 s. 598-600
- Mahmut Kemal: "Sermâye-i Hayat" C. 1, S. 18 s. 394-396
- Mahmut Kemal: "Vazîfe-i İslâm" C. 1, S. 20 s. 455-457
- Mes'ûde'l-Mevlevî: "Aşknâme" C. 3, S. 75 s. 1461-1462
- Mes'ûde'l-Mevlevî: "Rubâî" C. 3, S. 75 s. 1463
- Mes'ûde'l-Mevlevî: "Tazmîn" C. 3, S. 75 s. 1462-1463
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 11 s. 253-256
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 14 s. 310-312
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 16 s. 346-347
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 20 s. 452-453
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 8 s. 165-166
- Muhammed Ali: "Urvetü'l Vüska" C. 1, S. 9 s. 188-189
- Muhammed Ali: "Akîde-i Meşveret" C. 2, S. 33 s. 777-779
- Muhammed Ali: "Bülbüle" C. 2, S. 38 s. 871-872
- Muhammed Ali: "İlm, Cehl" C. 2, S. 33 s. 783-784
- Muhammed Ali: "Kabir" C. 2, S. 37 s. 857-858
- Muhammed Ali: "Saadet-i Mü'temenne" C. 1, S. 22 s. 500-502
- Muhammed Ali: "Ta'yin-i Meslek" C. 2, S. 31 s. 727-729
- Muhammed Arif: "Arzû-yı Dil" C. 1, S. 3 s. 18-19
- Muhammed Ârif: "Farmasonluk" C. 1, S. 19 s. 435-436

- Muhammed Ârif: “Geçen Ramazân-ı Şerîf”te (Şiir)” C. 1, S. 2 s. 8-10
- Muhammed Arif: “Hakîm-i Maktul” C. 2, S. 34 s. 798-799
- Muhammed Arif: “İmam Hanbel” C. 2, S. 33 s. 782-783
- Muhammed Ârif: “İmam Mâlik” C. 1, S. 11 s. 260-262
- Muhammed Ârif: “Sîmâ-yı Sâimîn” C. 1, S. 1 s. 12-13
- Muhammed Ârif: “Tercüme-i Farsiyye” C. 1, S. 4 s. 69-70
- Muhammed Ârif: “Veda’-ı Ramazân” C. 1, S. 4 s. 63-64
- Muhammed Âtîf: “İnsanların Bir Kânuna İhtiyacı” C. 1, S. 9 s. 186-188
- Muhammed Bahâeddin Efendi: “Bir Neşîde-i Hakîmâne” C. 1, S. 24 s. 560-562
- Muhammed Esat: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 17 s. 371-373
- Mehmet Fatin: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 33 s. 768-771
- Mehmet Fatin: “31 Mart” C. 2, S. 31 s. 721-723
- Mehmet Fatin: “Mart 31” C. 2, S. 30 s. 696-698
- Mehmet Fatin: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 1 s. 15-16
- Muhammed Hamdi: “Ulemâ-yı İslâmiyyeden Bir Zât” C. 1, S. 10 s. 217-219
- Muhammed Hicâbî: “Salâbet-i Dîniyye” C. 2, S. 30 s. 702-711
- Muhammed Nesîb: “Medeniyet” C. 1, S. 10 s. 212-214
- Muhammed Nesîb: “Medeniyet” C. 1, S. 11 s. 234-237
- Muhammed Nûri: “Zâbıtaya Bir Teşekkür” C. 3, S. 67 s. 1336
- Muhammed Rıfat: “İslâmiyet ve Medeniyet ve Hürmet” C. 1, S. 17 s. 379-381
- Muhammed Rıfat: “İslâmiyet ve Medeniyet ve Hürmet” C. 1, S. 18 s. 408-40
- Muhammed Sâdık: “Şeriat ve Ulemâmız” C. 2, S. 36 s. 834-837
- Muhammed Sıdkı: “Arz-ı Şükrân” C. 2, S. 31 s. 729-732
- Muhammed Sıdkı: “Bir Nidâ-yı İhtirâm” C. 1, S. 6 s. 124-126
- Muhammed Şerif: “Münâcât” C. 3, S. 61 s. 1234-1235
- Mustafa Âsım: “Bir Konferansta İrâd Olunan Nutuk” C. 3, S. 55 s. 1135-1141
- Mustafa Âsım: “Dindarlık, Dinsizlik” C. 2, S. 49 s. 1038-1040
- Mustafa Âsım: “Dindarlık, Dinsizlik” C. 2, S. 50 s. 1054-1057
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 45 s. 975-977
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 46 s. 987-990
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 47 s. 1002-1005
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 48 s. 1019-1020
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 49 s. 1042-1043
- Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 2, S. 51 s. 1073-1075
- Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 2, S. 52 s. 1084-1087
- Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 3, S. 54 s. 1116-1118

- Mustafa Hakki: “Vezâif-i Mühimme” C. 2, S. 37 s. 854-857
- Mustafa Nakî: “Bir Mütâlaa” C. 1, S. 25 s. 583-586
- Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 27 s. 636-638
- Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 28 s. 654-657
- Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 29 s. 685-687
- Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 31 s. 725-727
- Mustafa Nakî: “Dünyanın Medeniyete Lüzûmu” C. 1, S. 26 s. 604-606
- Mustafa Nakî: “Girit İçün” C. 3, S. 65 s. 1299-1300
- Mustafa Sabri: عيد سعيد فطر C. 1, S. 4 s. 58-60
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 2, S. 50 s. 1057-1059
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 53 s. 1109-1111
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 54 s. 1127-1128
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 55 s. 1143-1144
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 56 s. 1159-1160
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 57 s. 1173-1176
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 58 s. 1190-1192
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 60 s. 1222-1224
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 62 s. 1253-1256
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 64 s. 1283-1285
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 66 s. 1309-1312
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 69 s. 1365-1368
- Mustafa Sabri: “Beyânü'l-Hak'ın Mesleği” C. 1, S. 1 s. 2-4
- Mustafa Sabri: “Bir Nutuk” C. 3, S. 56 s. 1150-1153
- Mustafa Sabri: “Cevabım” C. 1, S. 17 s. 382-384
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 3 s. 8-10
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 6 s. 107-110
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 8 s. 154-158
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 22 s. 493-495

- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 23 s. 528-530
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 25 s. 570-573
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 26 s. 595-598
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 27 s. 628-631
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 28 s. 651-654
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 48 s. 1020-1024
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 50 s. 1060-1062
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 51 s. 1071-1072
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 3, S. 63 s. 1258-1262
- Mustafa Sabri: “Fes ve Kalpak” C. 1, S. 7 s. 146-149
- Mustafa Sabri: “Fes ve Kalpak” C. 1, S. 8 s. 173
- Mustafa Sabri: “Hakîkî Şiirlerim” C. 1, S. 26 s. 611-613
- Mustafa Sabri: “Huzur Dersleri” C. 1, S. 2 s. 3-6
- Mustafa Sabri: “Îâne-i Milliye” C. 2, S. 44 s. 966-968
- Mustafa Sabri: “Îâne-i Milliye” C. 2, S. 45 s. 971-975
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 31 s. 733-736
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 32 s. 756-757
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 33 s. 784-785
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 34 s. 805-808
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 35 s. 825-826
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 36 s. 840-843
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 38 s. 872-874
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 39 s. 887-890
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 40 s. 904-906
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 41 s. 920-922
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 42 s. 935-937
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 43 s. 953-954
- Mustafa Sabri: “Kuvve-i Teşriyye” C. 1, S. 21 s. 476-479
- Mustafa Sabri: “Meclis-i Mebûsân’da Ulemâ ve Yeni Gazete” C. 2, S. 47 s. 1006-1008
- Mustafa Sabri: “Meclis-i Mebûsân” C. 3, S. 58 s. 1180-1183
- Mustafa Sabri: “Menâkıbımız ve Misâlimiz” C. 2, S. 30 s. 693-696
- Mustafa Sabri: “Müdafaa-i Hakikat” C. 1, S. 2 s.10-11
- Mustafa Sabri: “Mülâhaza-i Muktesadâne” C. 1, S. 19 s. 428-432
- Mustafa Sabri: “Mütâlaa” C. 2, S. 31 s. 718-719
- Mustafa Sabri: “Nutuk” C. 2, S. 43 s. 950-952
- Mustafa Sabri: “Taaddüd-i Zevcât” C. 1, S. 11 s. 226-231

- Mustafa Sabri: "Taaddüd-i Zevcât" C. 1, S. 13 s. 286-289
- Mustafa Sabri: "Talebe-i Ulûma" C. 2, S. 33 s. 764-768
- Mustafa Sabri: "Taşrda Îrâd Olunmuş Bir Nutuk" C. 3, S. 57 s. 1163-1166
- Mustafa Sabri: "Tenkit" C. 2, S. 46 s. 997-1001
- Mustafa Sabri: "Tenkit" C. 2, S. 47 s. 1014-1016
- Mustafa Sabri: "Tercüme-i Arabiyye" C. 1, S. 4 s. 67-68
- Mustafa Sabri: "Ulemâ-yı İslâmiye İle Hasbihal" C. 2, S. 34 s. 795-796
- Münir Süreyya: "Kurtuba Câmii Şerîfi" C. 3, S. 73 s. 1419-1421
- Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: "İslâh-ı Medâris" C. 1, S. 11 s. 250-250
- Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: "Medâris-i İlmiyye" C. 1, S. 13 s. 276-278
- Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: "Mutâlaa-i Mahsûsa" C. 1, S. 13 s. 274-276
- N. H.: "Açık Mektup" C. 2, S. 39 s. 884-886
- Nâzım: "Acem Şâhı Hakkında" C. 2, S. 38 s. 871
- Nâzım: "İkâ-yı Vecîbe-i Teşekkür" C. 3, S. 72 s. 1415-1416
- Nâzım: "Kur'ân-ı Muazzam" C. 2, S. 34 s. 796-797
- Necip: "Halil Edip Bey'e" C. 2, S. 41 s. 912-915
- Necip: "Halil Edip Beye" C. 2, S. 42 s. 927-930
- Necip: "Müteferrika" C. 2, S. 32 s. 757-760
- Necmi Râci: "Pendnâme Şeyh Attâr Tercümesi" C. 1, S. 3 s. 19
- Nizâmettin: "İngiliz-Rus Rekâbeti" C. 3, S. 74 s. 1441-1443
- Nizâmettin: "İngiliz-Rus Rekâbeti" C. 3, S. 75 s. 1457-1459
- Nizâmettin: "İngiliz-Rus Rekâbeti" C. 3, S. 76 s. 1471-1474
- Nûh: "Arapça Beyt" C. 1, S. 20 s. 461
- Nurettin: "Kütüphâneler" C. 1, S. 5 s. 92-94
- Ömer Fevzi: "İslâh-ı Medâris" C. 1, S. 15 s. 324-325
- Ömer Fevzi: "Nidâ-yı Ehl-i İslâm" C. 1, S. 17 s. 373-375
- Rahmi: "Ey Millet Vekilleri" C. 2, S. 45 s. 984
- Recep Efendi: "Kosova'da Vâki' Firuz Bey Cemiyeti" C. 1, S. 24 s. 558-559
- Recep Efendi: "Kosova'da Vâki' Firuz Bey Cemiyeti" C. 1, S. 25 s. 581-583
- Recep Efendi: "Kosova'da Vâki' Firuz Bey Cemiyeti" C. 1, S. 26 s. 609-611
- Recep: "Kosova'da Vâki' Firuz Bey Cemiyeti" C. 2, S. 27 s. 638-640
- Recep: "Kosova'da Vâki' Firuz Bey Cemiyeti" C. 2, S. 27 s. 659-660
- Ref'at: "Hak Ali'dir" C. 1, S. 14 s. 307-310
- Ref'et: "İttifak" C. 2, S. 28 s. 657-659
- Rize Meb'ûsu Ferit: "Mezbaha-yı Ahlâkiyyeler Yâhut Kahvehâneler" C. 1, S. 19 s. 433-435
- S. K. : "Donanma-yı Osmâniyye" C. 3, S. 70 s. 1378-1379

- Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 5 s. 89-92
- Saîd: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 5 s. 98-99
- Saidü'l-Aslî: “Kaşgar’a Açık Mektup” C. 3, S. 72 s. 1414-1415
- Sâlih İhsan: “Medeniyet” C. 1, S. 11 s. 257-260
- Selanik Cemiyet-i İlmiye'den: “Açık Mektup” C. 3, S. 58 s. 1186
- Selanik Cemiyet-i İlmiyesi: “İçtihâda Dair Tenkit” C. 2, S. 52 s. 1087-1088
- Selanik Cemiyet-i İlmiyesi: “Medreselerimiz” C. 2, S. 51 s. 1078-1080
- Seyda: “Müdâhene” C. 1, S. 8 s. 169-171
- Seyyid: “Teessüf” C. 1, S. 6 s. 112-114
- Sırât-ı Müstakîm'den: “Avrupa'da Talebemiz” C. 3, S. 67 s. 1329-1331
- Suûd: “Ebû Suûd Efendi'nin Tercüme-i Hâli” C. 2, S. 42 s. 931-935
- Suûd: “Ebû Suûd Efendi'nin Tercüme-i Hâli” C. 2, S. 43 s. 943-948
- Suûd: “Nazîre” C. 2, S. 41 s. 919-920
- Suûde'l-Mevlevî: “Gazel” C. 3, S. 77 s. 1496
- Suûde'l-Mevlevî: “Nazîre” C. 3, S. 77 s. 1495-1496
- Suûde'l-Mevlevî: “Tenzîr-i Gazel, Cenâb-ı Hikmet” C. 3, S. 78 s. 1511
- Şerafettin: “E'l-Hikmetü Dâlle” C. 3, S. 77 s. 1489-1490
- Şerafettin: “Fahr-ı Râzî” C. 3, S. 78 s. 1500-1502
- Şevket Gavsî: “Târih” C. 2, S. 30 s. 692
- Tâhirü'l-Mevlevî: “(Mesnevî-i Şerîf) den” C. 2, S. 39 s. 879-881
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Bir Defn-i Hazîn” C. 2, S. 48 s. 1031-1033
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Leyle-i Mi'râç” C. 2, S. 38 s. 860-861
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Rihlet-i Âliye” C. 2, S. 50 s. 1064-1065
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 32 s. 750-755
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 33 s. 780-782
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 35 s. 820-822
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 36 s. 832-834
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 37 s. 844-846
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 38 s. 861-864
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 40 s. 902-904
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 43 s. 948-950
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 46 s. 990-992
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 47 s. 1008-1011
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 49 s. 1041-1042
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 51 s. 1075-1076
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Terbiye ve Ta'lim-i Etfal” C. 2, S. 50 s. 1059-1060

- Tâhirü'l-Mevlevî: "Tedsîs-i Na't-ı Şerîf Tâbî" C. 2, S. 51 s. 1080-1081
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Mevt ü Ba'de'l-Mevt" C. 2, S. 52 s. 1095-1096
- Tâhirü'l-Mevlevî: **ارجموا ترجموا** C. 3, S. 72 s. 1405-1407
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Âdâb-ı Taâm-ı İslâm" C. 3, S. 54 s. 1121-1123
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Afgan" C. 3, S. 70 s. 1380-1381
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Aşknâme" C. 3, S. 71 s. 1398-1399
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Bir Kıt'a" C. 3, S. 75 s. 1460
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Bir Tashîh" C. 3, S. 63 s. 12369-1271
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 63 s. 1268
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 69 s. 1363-1364
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 73 s. 1431
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gözyaşı" C. 3, S. 56 s. 1157
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Hoca Abdülhâlık Hazretlerinin Bendnâmesi" C. 3, S. 57 s. 1168-1169
- Tâhirü'l-Mevlevî: "İstigâse" C. 3, S. 65 s. 1299
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Kıt'a ve Gazel" C. 3, S. 62 s. 1252-1253
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Kıtaât" C. 3, S. 61 s. 1236
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa" C. 3, S. 53 s. 1100-1102
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Mevlânâ" C. 2, S. 41 s. 915-919
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Molla Câmi'nin Bir Gazeli ve Tercümesi" C. 3, S. 61 s. 1235-1236
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 15 s. 339-340
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf ü Tahmîs" C. 1, S. 7 s. 141-144
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 16 s. 361-362
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 19 s. 436-437
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 67 s. 1333
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 68 s. 1345
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 78 s. 1509-1510
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Nazîre" C. 3, S. 57 s. 1172-1173
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Nevâ-yı Garâm" C. 3, S. 59 s. 1204-1206
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Nush-ı Münebbih" C. 3, S. 57 s. 1167-1168
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Rebîa" C. 3, S. 56 s. 1157-1159
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şeybetü'l-Hamd" C. 3, S. 55 s. 1134-1135
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 70 s. 1381-1384
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 71 s. 1399-1400
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 75 s. 1459-1460
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 77 s. 1494
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Tahmis" C. 3, S. 75 s. 1460-1461

- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih” C. 1, S. 20 s. 450-452
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 13 s. 278-280
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 16 s. 350-353
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 18 s. 406-408
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 21 s. 473-476
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 22 s. 499-500
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 26s. 606-609
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 54 s. 1118-1119
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 56 s. 1150
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 57 s. 1162-1163
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 58 s. 1178-1180
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 60 s. 1210-1213
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 61 s. 1228-1229
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 62 s. 1242-1245
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 63 s. 1262-1265
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 65 s. 1290-1293
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 66 s. 1306-1307
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 67 s. 1322-1323
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 68 s. 1338-1340
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 69 s. 1354-1356
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 71 s. 1386-1388
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 72 s. 1402-1403
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 73 s. 1418-1419
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 74 s. 1434-1436
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 76 s. 1466-1467
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 77 s. 1486-1487
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm ” C. 1, S. 24 s. 552-558

Vildan Fâik: **برصدای هاتقی** C. 1, S. 4 s. 65

Vildan Fâik: “Kerem, Semâhat, Sühâ, Cûd” C. 1, S. 5 s. 88-89

Vildan: “Bir Müsâmere-i Semâviyye” C. 1, S. 3 s. 16

Yusuf Suat: “Hutbe” C. 1, S. 10 s. 204-207

1.2.2. Konularına Göre Tasnif

1.2.2.1. Haber

- Abdü'l-Ahet Davut: "Hindistan" C. 1, S. 11 s. 240-242
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 60 s. 1219-1221
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 61 s. 1238-1240
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 64 s. 1281-1283
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 65 s. 1296-1299
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 68 s. 1348-1351
- Abdü'l-Ahet Davut: "İran'ın Vaziyet-i Hâzırası" C. 3, S. 69 s. 1365
- Hüseyin Hâzım: "Konferans, İntikâd" C. 3, S. 54 s. 1123-1126
- İmzasız: "Ba'zı Esrâr-ı Mühimme" C. 1, S. 21 s. 486-487
- İmzasız: "Bir Ziyâ-ı Elem" C. 3, S. 68 s. 1351-1352
- İmzasız: "Bürde-i Mübâreke-i Nebevî Ziyâreti" C. 1, S. 2 s. 2
- İmzasız: "Fas Müslümanları" C. 1, S. 3 s. 22
- İmzasız: "Hürriyeti Su-yı Tefsir" C. 1, S. 26 s. 617-618
- İmzasız: "İran Müslümanları" C. 1, S. 4 s. 73-74
- İmzasız: "İran, Fas, Çin Müslümanları" C. 1, S. 2 s. 14-16
- İmzasız: "Teessüf" C. 1, S. 11 s. 271-272
- M. Saffet: "Rusya Müslümanları" C. 3, S. 66 s. 1312-1314
- Mustafa Sabri: "Menâkıbımız ve Misâlimiz" C. 2, S. 30 s. 693-696
- Münir Süreyya: "Kurtuba Câmii Şerîfi" C. 3, S. 73 s. 1419-1421

1.2.2.2. Basın

- A. D. "Daily Telegraph Gazetesine İ'tirâz" C. 3, S. 69 s. 1358-1360
- Halil Edip: "Sabâh-ı Elîm" C. 1, S. 17 s. 386-389
- İmzasız: "Gazetelere Tebliğ Olunan Yazı" C. 3, S. 76 s. 1478-1480
- İmzasız: "Maşrık-ı İrfan Gazetesinden" C. 3, S. 77 s. 1492-1494

1.2.2.3. Eğitim

- A. Âtîf: "Hacı Ömer Efendi Hazretlerine Teşekkür" C. 3, S. 53 s. 1104-1106
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâris" C. 1, S. 7 s. 136-137
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâris" C. 1, S. 8 s. 166-169
- Fatin: "Tedrîsât ve Medâristen İmtihanlar" C. 1, S. 16 s. 357-361
- Fatma Nezîha: "Tahsil-i Nisvân" C. 3, S. 75 s. 1455-1456
- Hüseyin Hâzım: "Talebe-i Ulûm İhvânımızla Hasbihal" C. 3, S. 62 s. 1249-1251
- Isparta'da Muallim M. H: "Lisan Mes'elesi" C. 2, S. 38 s. 869-871

- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Lâ Musîbet-i A'zâm Mine'l-Cehl" C. 2, S. 27 s. 627-628
- İmzasız: "Kurrâ İmtihanları Cedâvili" C. 1, S. 9 s. 198
- İmzasız: "Kurrâ İmtihanları" C. 1, S. 23 s. 542-543
- İmzasız: "Kurrâ İmtihanları" C. 1, S. 26 s. 618
- İmzasız: "Medâris-i İlmiye Nizamnâmesi" C. 3, S. 64 s. 1285-1288
- İmzasız: "Medâris-i İlmiye Nizamnâmesi" C. 3, S. 65 s. 1300-1302
- İmzasız: "Medrese" C. 1, S. 15 s. 322-324
- İmzasız: "Mektep" C. 3, S. 73 s. 1432
- İmzasız: "Müteferrika - Kurrâ İmtihanları" C. 1, S. 20 s. 464
- İmzasız: "Talebe-i Ulûma Dair" C. 2, S. 39 s. 876-877
- Muhammed Ali: "İlm, Cehl" C. 2, S. 33 s. 783-784
- Mustafa Sabri: "Talebe-i Ulûma" C. 2, S. 33 s. 764-768
- Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: "Mutâlaa-i Mahsûsa" C. 1, S. 13 s. 274-276
- Nurettin: "Kütüphâneler" C. 1, S. 5 s. 92-94
- Ömer Fevzi: "İslâh-ı Medâris" C. 1, S. 15 s. 324-325
- Selanik Cemiyet-i İlmiyesi: "Medreselerimiz" C. 2, S. 51 s. 1078-1080
- Sırât-ı Müstakîm'den: "Avrupa'da Talebemiz" C. 3, S. 67 s. 1329-1331
- Tâhirü'l- Mevlevî: "Terbiye ve Ta'lim-i Etfal" C. 2, S. 50 s. 1059-1060

1.2.2.4. Edebiyat

1.2.2.4.1. Hatıra

- Abdü'l-Ahet Davut: "Çin Müslümanları" C. 3, S. 59 s. 1206-1208
- Abdü'l-Ahet Davut: "Çin Müslümanları" C. 3, S. 60 s. 1218-1219
- Abdü'l-Ahet Davut: "Çin Müslümanları" C. 3, S. 61 s. 1236-1238
- Abdü'l-Ahet Davut: "Çin Müslümanları" C. 3, S. 63 s. 1271-1272
- Hüseyin Hâzım: "Cihet-i Câmia-i Muhammediye" C. 3, S. 53 s. 1106-1108
- İmzasız: "Hacı Ömer Efendi" C. 2, S. 52 s. 1088-1094
- Mustafa Sabri: "Huzur Dersleri" C. 1, S. 2 s. 3-6

1.2.2.4.2. Hikâye

- Ahmet Reşit: "Tercüme-i Hutbe" C. 1, S. 17 s. 384-386
- Âtîf: "Ka'b" C. 2, S. 47 s. 1013-1014
- Halil Edip: "Vâsefâ" C. 2, S. 34 s. 800-801
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şeybetü'l-Hamd" C. 3, S. 55 s. 1134-1135

1.2.2.4.3. Mektup

- Halil Edip: “Bir Mektup” C. 1, S. 24 s. 562-565
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 1, S. 25 s. 586-589
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 2, S. 34 s. 801-804
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 2, S. 35 s. 822-825
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 2, S. 36 s. 837-839
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 2, S. 37 s. 850-854
 Halil Edip: “Bir Mektup” C. 2, S. 38 s. 867-869
 Hâlis: “Bir Mektup” C. 1, S. 1 s. 9-10
 Karahisar Müftüsü Mustafa Sabri: “Bir Mektup” C. 1, S. 9 s. 189-191
 N. H.: “Açık Mektup” C. 2, S. 39 s. 884-886
 Saidü'l-Aslî: “Kaşgar’a Açık Mektup” C. 3, S. 72 s. 1414-1415
 Selanik Cemiyet-i İlmiye’den: “Açık Mektup” C. 3, S. 58 s. 1186

1.2.2.4.4. Şiir

- A. Âtîf: “Ahlak” C. 3, S. 53 s. 1108-1109
 A. Âtîf: “Bahar” C. 3, S. 58 s. 1189-1190
 A. Âtîf: “Cemaat” C. 1, S. 3 s. 16-18
 A. Âtîf: “Çırçır Civarında” C. 1, S. 8 s. 171-172
 A. Âtîf: “Çiftçi” C. 3, S. 56 s. 1156-1157
 A. Âtîf: “Dilenci” C. 3, S. 57 s. 1172
 A. Âtîf: “Hitâb” C. 1, S. 11 s. 237-238
 A. Âtîf: “Kazâ” C. 3, S. 54 s. 1126
 A. Âtîf: “Mâtemzede Bir Vâlide” C. 3, S. 71 s. 1397-1398
 A. Âtîf: “Medrese (Şiir)” C. 1, S. 9 s. 191-192
 A. Âtîf: “Müezzin” C. 3, S. 55 s. 1143
 A. Âtîf: “Nüzûl-i Kur’ân” C. 1, S. 7 s. 140-141
 A. Âtîf: “Öksüz Ömer” C. 1, S. 10 s. 216-217
 A. Âtîf: “Papatya” C. 3, S. 59 s. 1204
 A. Âtîf: “Seyahat” C. 3, S. 76 s. 1476-1478
 A. Âtîf: “Simitçi” C. 2, S. 52 s. 1094
 A. Âtîf: “Zuhûr-i İslâm (Şiir)” C. 1, S. 4 s. 65
 A. Hayri: “Zindanda bir İnilti” C. 3, S. 67 s. 1335
 Abdâh Âtîf: “Tahsil Âleminde” C. 1, S. 1 s. 13-15
 Abdülaziz Mecdi: “Arz-ı Ta’zîm” C. 2, S. 52 s. 1083-1084
 Ahmet Tahir: “Vatanperverâne Bir Gazel” C. 2, S. 48 s. 1031

- Aki Ekrem: “Yâ Hüseyin” C. 1, S. 18 s. 412-413
- Ali Nazmi: “Âheng-i Millî (Şiir)” C. 1, S. 1 s. 11-12
- Ali Nazmi: “Aheng-i Millî” C. 1, S. 4 s. 66-67
- Ali Selahattin: “Manzûme” C. 2, S. 32 s. 755-756
- Ali Selahattin: “Neşîde-i Tebrîkâtım” C. 2, S. 36 s. 839-840
- Ali Selahattin: “Tecelligâh-ı Mûsa, Tûr-ı Sînâ” C. 2, S. 34 s. 797-798
- Ârif: “İmam Şâfî” C. 1, S. 7 s. 144-145
- Ârif: “İmâm-ı Â'zam” C. 1, S. 6 s. 118-119
- Ârif: “Kürsî-yi Tedrîs” C. 1, S. 5 s. 97-98
- Âtîf: “Anadolu Seyahati” C. 1, S. 5 s. 96
- Âtîf: “Leyâl-i İstibdât” C. 1, S. 6 s. 119-120
- Âtîf: “Tahassür” C. 2, S. 45 s. 984-985
- Âtîf: “Zavallı Medreseciğim” C. 2, S. 46 s. 996-997
- Fevzi: “Köy” C. 2, S. 27 s. 661-662
- Hacı Şevket: “İran Şâhına” C. 1, S. 25 s. 589
- Hafid Vahdetî Suud: “Na't-ı Şerîf ve Kıt'alar” C. 1, S. 8 s. 171
- Halil Edip: “Bir Tahmis” C. 1, S. 7 s. 145-146
- Halil Edip: “Bülbül, Şehzâde” C. 1, S. 6 s. 120-121
- Halil Edip: “Eşref” C. 1, S. 16 s. 362-364
- Halil Edip: “Ey Şâh Felekcâh” C. 1, S. 11 s. 238-240
- Halil Edip: “Kıt'a-yı Târihiyye” C. 1, S. 18 s. 412
- Halil Edip: “Nevhât, Vicdan” C. 2, S. 30 s. 711-714
- Halil Edip: “Nevhat, Vicdan” C. 2, S. 31 s. 732-733
- Halil Edip: “Sa'dî'den İstifâza” C. 1, S. 10 s. 214-215
- Halil Edip: “Tedsîs” C. 2, S. 39 s. 886-887
- Halil Edip: “Yâdigâr” C. 1, S. 20 s. 459-461
- Halil Edip: “Zavallı Vatan” C. 1, S. 5 s. 94-95
- Hayrettin: “Münâcât” C. 1, S. 4 s. 67
- Hüseyin Hâzım: “Bir Kıt'a” C. 1, S. 11 s. 240
- Hüseyin Hâzım: “Mevlid, Cenâb-ı Peygamberî'yi Takdîs” C. 1, S. 26 s. 613-615
- Hüseyin Hâzım: “Mevlûdiyye-i Mübâreke” C. 2, S. 52 s. 1082-1083
- Hüsni: “İran” C. 1, S. 10 s. 216
- Hüsni: “Şâh-ı Acem” C. 1, S. 8 s. 172-173
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: “Yâ Vedûd” C. 2, S. 27 s. 660-661
- M. Fâzıl: “Tahmis” C. 3, S. 70 s. 1379-1380
- Mes'ûde'l-Mevlevî: “Aşknâme” C. 3, S. 75 s. 1461-1462

- Mes'ûde'l-Mevlevî: "Rubâî" C. 3, S. 75 s. 1463
- Mes'ûde'l-Mevlevî: "Tazmîn" C. 3, S. 75 s. 1462-1463
- Muhammed Arif: "Arzû-yı Dil" C. 1, S. 3 s.18-19
- Muhammed Ârif: "Geçen Ramazân-ı Şerîf'te (Şiir)" C. 1, S. 2 s. 8-10
- Muhammed Arif: "Hakîm-i Maktul" C. 2, S. 34 s. 798-799
- Muhammed Arif: "İmam Hanbel" C. 2, S. 33 s. 782-783
- Muhammed Ârif: "İmam Mâlik" C. 1, S. 11 s. 260-262
- Muhammed Ârif: "Sîmâ-yı Sâimîn" C. 1, S. 1 s. 12-13
- Muhammed Ârif: "Tercüme-i Farsiyye" C. 1, S. 4 s. 69-70
- Muhammed Bahâeddin Efendi: "Bir Neşîde-i Hakîmâne" C. 1, S. 24 s. 560-562
- Mustafa Sabri: "Hakîkî Şiirlerim" C. 1, S. 26 s. 611-613
- Nâzım: "Acem Şâhı Hakkında" C. 2, S. 38 s. 871
- Nâzım: "Kur'ân-ı Muazzam" C. 2, S. 34 s. 796-797
- Necmi Râci: "Pendnâme Şeyh Attâr Tercümesi" C. 1, S. 3 s. 19
- Nûh: "Arapça Beyt" C. 1, S. 20 s. 461
- S. K. : "Donanma-yı Osmâniyye" C. 3, S. 70 s. 1378-1379
- Suûd: "Nazîre" C. 2, S. 41 s. 919-920
- Suûde'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 77 s. 1496
- Suûde'l-Mevlevî: "Nazîre" C. 3, S. 77 s. 1495-1496
- Suûde'l-Mevlevî: "Tenzîr-i Gazel, Cenâb-ı Hikmet" C. 3, S. 78 s. 1511
- Tâhirü'l-Mevlevî: "(Mesnevî-i Şerîf) den" C. 2, S. 39 s. 879-881
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Bir Defn-i Hazîn" C. 2, S. 48 s. 1031-1033
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Leyle-i Mi'râç" C. 2, S. 38 s. 860-861
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Rihlet-i Âliye" C. 2, S. 50 s. 1064-1065
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Tedsîs-i Na't-ı Şerîf Tâbî" C. 2, S. 51 s. 1080-1081
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Afgan" C. 3, S. 70 s. 1380-1381
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Aşknâme" C. 3, S. 71 s. 1398-1399
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Bir Kıt'a" C. 3, S. 75 s. 1460
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 63 s. 1268
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 69 s. 1363-1364
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gazel" C. 3, S. 73 s. 1431
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Gözyaşı" C. 3, S. 56 s. 1157
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Hoca Abdülhâlık Hazretlerinin Bendnâmesi" C. 3, S. 57 s. 1168-1169
- Tâhirü'l-Mevlevî: "İstigâse" C. 3, S. 65 s. 1299
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Kıt'a ve Gazel" C. 3, S. 62 s. 1252-1253
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Kıtaât" C. 3, S. 61 s. 1236

- Tâhirü'l-Mevlevî: "Molla Câmi'nin Bir Gazeli ve Tercümesi" C. 3, S. 61 s. 1235-1236
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 15 s. 339-340
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf ü Tahmîs" C. 1, S. 7 s. 141-144
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 16 s. 361-362
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 1, S. 19 s. 436-437
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 67 s. 1333
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 68 s. 1345
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Na't-ı Şerîf" C. 3, S. 78 s. 1509-1510
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Nazîre" C. 3, S. 57 s. 1172-1173
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 70 s. 1381-1384
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 71 s. 1399-1400
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 75 s. 1459-1460
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 77 s. 1494
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Tahmis" C. 3, S. 75 s. 1460-1461

1.2.2.4.5. Deneme

- A. Hayri: "Hakîkatten Vazgeçmem" C. 3, S. 72 s. 1403-1405
- A. Hayri: "Hakîkatten Vazgeçmem" C. 3, S. 73 s. 1423-1426
- A. Hayri: "Hakîkatten Vazgeçmem" C. 3, S. 74 s. 1436-1437
- A. Tahir: "İstikbâl-i Ramazan" C. 3, S. 78 s. 1511
- Ahmet Miktat: "Katrât-ı Hakîkât" C. 1, S. 6 s. 114-115
- Ahmet Miktat: "Lem'a-yı Diyânet" C. 1, S. 7 s. 137-138
- Halil Edip: "Beşer" C. 1, S. 22 s. 506-508
- Halil Edip: "Beşer" C. 1, S. 23 s. 538-540
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 10 s. 207-209
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 14 s. 299-304
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 15 s. 334-337
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 8 s. 160-162
- Halil Edip: "Terakki" C. 1, S. 9 s. 182-186
- Hamdi: "Saadet-i Hakîkiyye" C. 1, S. 15 s. 328-333
- Hasan Sabri: "Edeb-i Tahrir" C. 1, S. 15 s. 326-328
- Hüseyin Cahit: "Dîn" C. 2, S. 31 s. 716-718
- Hüseyin Hâzım: "Îd-i Saîd-i Adhâ" C. 1, S. 14 s. 298-299
- Hüseyin Hâzım: "Fazîlet" C. 1, S. 8 s. 158-160
- Hüseyin Hâzım: "Gaflet-i Beşeriyye" C. 3, S. 64 s. 1275-1277
- Hüseyin Hâzım: "Meşveret" C. 1, S. 1 s. 7-9

- Hüseyin Hâzım: “Terakki, Mevâni-i Terakki” C. 2, S. 51 s. 1076-1078
- Hüseyin Hâzım: “Vatan Muhabbeti” C. 3, S. 55 s. 1141-1143
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “Hayat, Sıhhat” C. 2, S. 39 s. 881-884
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “İnsaf” C. 2, S. 28 s. 644-646
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “İnsaf” C. 2, S. 28 s. 644-646
- İmzasız: “Düello” C. 1, S. 26 s. 594-595
- Kemâlettin Harpûtî: “Manzum Bir Münâcât-ı Fârisiyye'den” C. 3, S. 78 s. 1510
- Küçük Hamdi: “Va'z” C. 1, S. 2 s. 6-8
- M. Nüvâr: “Bir Ma'sumun Tazarruâtından” C. 1, S. 15 s. 340-341
- M. Nüvâr: “Sabâh-ı İnşirah” C. 1, S. 16 s. 364
- Mahmut Kemal: “Bekâ, Dîn İle Kâimdir” C. 1, S. 16 s. 347-350
- Mahmut Kemal: “Hak” C. 1, S. 15 s. 333-334
- Muhammed Ali: “Bülbüle” C. 2, S. 38 s. 871-872
- Muhammed Ârif: “Veda'-ı Ramazân” C. 1, S. 4 s. 63-64
- Muhammed Âtîf: “İnsanların Bir Kânuna İhtiyacı” C. 1, S. 9 s. 186-188
- Muhammed Şerif: “Münâcât” C. 3, S. 61 s. 1234-1235
- Seyyid: “Teessüf” C. 1, S. 6 s. 112-114
- Şerafettin: “E'l-Hikmetü Dâlle” C. 3, S. 77 s. 1489-1490
- Tâhirü'l-Mevlevî: “Nevâ-yı Garâm” C. 3, S. 59 s. 1204-1206
- Vildan Fâik: “Kerem, Semâhat, Sühâ, Cûd C. 1, S. 5 s. 88-89
- Vildan: “Bir Müsâmere-i Semâviyye” C. 1, S. 3 s. 16
- Yusuf Suat: “Hutbe” C. 1, S. 10 s. 204-207

1.2.2.4.6. Seyahat

- A. Hayri: “Nasihat-i Mülzimâne” C. 3, S. 77 s. 1494-1495
- A. Hayri: “Ne Fikirde Bulunalım” C. 3, S. 75 s. 1453-1455
- A. Hayri: “Neşîde-i Me'yüsiyyet” C. 3, S. 69 s. 1364-1365
- A. Hayri: “Ramazan-ı Şerîf'te Mevâiz Nasihatleri” C. 3, S. 78 s. 1499-1500
- A. Hayri: “Söyleşilerim” C. 3, S. 68 s. 1345-1346
- A. Hayri: “Tasvîr-i Mütecellidâne” C. 3, S. 76 s. 1474-1476
- Abdü'l-Ahet Davut: “Câvâ” C. 1, S. 23 s. 540-541
- Abdü'l-Ahet Davut: “Sumatra” C. 1, S. 26 s. 615-617
- Âtîf: “Anadolu Seyahati” C. 1, S. 5 s. 96
- Hüseyin Hâzım: “Hayâ” C. 3, S. 56 s. 1154-1156

1.2.2.4.7. Biyografi

- Behçet: “İmam Gazalî” C. 1, S. 22 s. 509-511
 İmzasız: “Şerif Abdullah Paşa Hazretleri” C. 1, S. 6 s. 121-124
 Muhammed Ârif: “İmam Hanbel” C. 2, S. 33 s. 782-783
 Muhammed Ârif: “İmam Mâlik” C. 1, S. 11 s. 260-262
 Muhammed Hamdi: “Ulemâ-yı İslâmiyeden Bir Zât” C. 1, S. 10 s. 217-219
 Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: “İslâh-ı Medâris” C. 1, S. 11 s. 250-250
 Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: “Medâris-i İlmiye” C. 1, S. 13 s. 276-278
 Müntesibîn İlmiyeden Bir Zât: “Mutâlaa-i Mahsûsa” C. 1, S. 13 s. 274-276
 Şerafettin: “Fahr-ı Râzî” C. 3, S. 78 s. 1500-1502
 Tâhirü'l-Mevlevî: “Mevlânâ” C. 2, S. 41 s. 915-919

1.2.2.4.8. Beyânü'l-Hak ile İlgili Yazılar

- Ahmet İslâm: “Beyânü'l-Hak İdâresine” C. 3, S. 67 s. 1335-1336
 İmzasız: “İhtar” C. 3, S. 73 s. 1432
 İmzasız: “İhtâr-ı Mahsus” C. 2, S. 40 s. 892-893
 Muhammed Sıdkı: “Arz-ı Şükrân” C. 2, S. 31 s. 729-732
 Mustafa Sabri: “Beyânü'l-Hak'ın Mesleği” C. 1, S. 1 s. 2-4
 Mustafa Sabri: “Müdafaa-i Hakikat” C. 1, S. 2 s.10-11
 Nâzım: “İkâ-yı Vecîbe-i Teşekkür” C. 3, S. 72 s. 1415-1416

1.2.2.5. Fen ve Teknoloji

- A. Âkif: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 75 s. 1456-1457
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 59 s. 1200-1202
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 60 s. 1214-1215
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 61 s. 1229
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 62 s. 1245-1247
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 63 s. 1265-1267
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 64 s. 1274-1275
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 65 s. 1293-1294
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 66 s. 1307-1308
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 67 s. 1323-1324
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 69 s. 1356-1358
 A. Âtîf: “İslâmda Ulûm-u Fünûn” C. 3, S. 71 s. 1388-1389

1.2.2.6. Siyasi Meseleler

- A. Davut: “Girit Mes’alesi İngiliz Siyâseti” C. 3, S. 66 s. 1314-1317
- A. Hayri: “İstibdât İniltileri” C. 3, S. 66 s. 1309
- A. Tahir: “Hürriyet” C. 3, S. 53 s. 1109
- A. Tahir: “Muâvenet-i Milliye” C. 3, S. 58 s. 1190
- Abdullah Davut: “Türkiye İttifâk Etmemeli” C. 3, S. 74 s. 1445-1447
- Abdü'l-Ahet Davut: “Panislamizm” C. 1, S. 13 s. 284-286
- Abdü'l-Ahet Davut: “Türkiye İttifâk Etmemeli” C. 3, S. 75 s. 1463-1464
- Abdüllatif: “Meşrûtiyet, Meşveret” C. 1, S. 5 s. 82-84
- Âtîf: “İâne-i Milliye” C. 2, S. 44 s. 968-971
- Cem’iyet-i İlmiye: “Ahâlimize” C. 1, S. 2 s. 2-3
- Cem’iyet-i İlmiye: “Beşiktaş Hâdisesi ve Âhkâm-ı Şeriyye” C. 1, S. 3 s. 4
- Es’at: “Ahlâk-ı Siyâsi” C. 2, S. 44 s. 962-964
- Es’at: “Ahlâk-ı Siyâsi” C. 2, S. 46 s. 992-994
- Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 11 s. 252-253
- Hafız Osman: “Meclis-i Mebûsân’ın Güşâdına Târih” C. 1, S. 13 s. 289
- Hayret: “Yâ Âlîm Yâ Halîm” C. 1, S. 1 s. 6-7
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 1, S. 25 s. 580-581
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 57 s. 1169-1172
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 58 s. 1186-1189
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Mal” C. 3, S. 59 s. 1202-1203
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 2, S. 27 s. 631-632
- Hüseyin Hâzım: “İstibdât, Dîn” C. 2, S. 28s. 649-651
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 10 s. 209-212
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 11 s. 231-234
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 13 s. 280-283
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 14 s. 304-307
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 15 s. 337-339
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 16 s. 354-357
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 18 s. 409-412
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 19 s. 420-426
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 20 s. 445-448
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 21 s. 470-473
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 22 s. 495-498
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 23 s. 533-538
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 24 s. 549-552

- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 25s. 576-579
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 26 s. 600-604
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 7 s. 134-135
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 1, S. 8 s. 162-165
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 27 s. 633-636
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 28 s. 646-649
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 31 s. 719-721
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 32 s. 742-745
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 33 s. 775-777
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 34 s. 793-795
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 35 s. 815-817
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 2, S. 36 s. 828-830
- İbn-i Hâzım Ferit: “Siyâset-i Şeriyye” C. 3, S. 56 s. 1146-1149
- İmzasız: “Beyannâme” C. 2, S. 44 s. 957-962
- İmzasız: “Bir Lâyiha” C. 2, S. 32 s. 760-762
- İmzasız: “Bosna Müslümanları” C. 1, S. 4 s. 72
- İmzasız: “Diğer Hitaplar” C. 2, S. 29 s. 676-682
- İmzasız: “Farmasonluk” C. 1, S. 21 s. 484-486
- İmzasız: “Siyâsiyyât” C. 1, S. 8 s. 174-176
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkisi” C. 1, S. 9 s. 194-195
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkiyesi” C. 1, S. 11 s. 242-246
- İmzasız: “Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakîkiyesi” C. 1, S. 14 s. 315-320
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 10 s. 221-224
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 11 s. 268-270
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 3 s. 22-24
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 4 s. 78-80
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 6 s. 126-128
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 9 s. 195-197
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 11 s. 246-247
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 2 s. 12-13
- İmzasız: “Zübde-i Siyâsiyye” C. 1, S. 5 s. 101-104
- İsmail Hafî: “Kuvve-i Teşri’iyye” C. 1, S. 17 s. 381-382
- Küçük Hamdi: “Kezâ” C. 2, S. 30 s. 698-700
- Küçük Hamdi: “Kezâ” C. 2, S. 31 s. 723-725
- Küçük Hamdi: “Küçük Bir Düşünce” C. 2, S. 45 s. 978-981
- Küçük Hamdi: “Siyâset-i Medeniyye” C. 1, S. 6 s. 110-112

- Mahmut Kemal: “İdâre-i Meşrûta” C. 1, S. 17 s. 370-371
- Muhammed Ârif: “Farmasonluk” C. 1, S. 19 s. 435-436
- Mehmet Fatin: “Zübde-i Siyâsiyyât” C. 1, S. 1 s. 15-16
- Muhammed Sıdkı: “Bir Nidâ-yı İhtirâm” C. 1, S. 6 s. 124-126
- Mustafa Sabri: “İâne-i Milliye” C. 2, S. 44 s. 966-968
- Mustafa Sabri: “İâne-i Milliye” C. 2, S. 45 s. 971-975
- Mustafa Sabri: “Kuvve-i Teşriyye” C. 1, S. 21 s. 476-479
- Mustafa Sabri: “Meclis-i Mebûsân’da Ulemâ ve Yeni Gazete” C. 2, S. 47 s. 1006-1008
- Mustafa Sabri: “Meclis-i Mebûsân” C. 3, S. 58 s. 1180-1183
- Mustafa Sabri: “Taşrada İrâd Olunmuş Bir Nutuk” C. 3, S. 57 s. 1163-1166
- Necip: “Müteferrika” C. 2, S. 32 s. 757-760
- Nizâmettin: “İngiliz-Rus Rekâbeti” C. 3, S. 74 s. 1441-1443
- Nizâmettin: “İngiliz-Rus Rekâbeti” C. 3, S. 75 s. 1457-1459
- Nizâmettin: “İngiliz-Rus Rekâbeti” C. 3, S. 76 s. 1471-1474
- Ömer Fevzi: “Nidâ-yı Ehl-i İslâm” C. 1, S. 17 s. 373-375
- Rahmi: “Ey Millet Vekilleri” C. 2, S. 45 s. 984
- Recep Efendi: “Kosova’da Vâki’ Firuz Bey Cemiyeti” C. 1, S. 24 s. 558-559
- Recep Efendi: “Kosova’da Vâki’ Firuz Bey Cemiyeti” C. 1, S. 25 s. 581-583
- Recep Efendi: “Kosova’da Vâki’ Firuz Bey Cemiyeti” C. 1, S. 26 s. 609-611
- Recep Efendi: “Kosova’da Vâki’ Firuz Bey Cemiyeti” C. 2, S. 27 s. 638-640
- Recep: “Kosova’da Vâki’ Firuz Bey Cemiyeti” C. 2, S. 27 s. 659-660
- Ref’at: “Hak Ali’dir” C. 1, S. 14 s. 307-310

1.2.2.7. İlmî Meseleler

- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 54 s. 1120-1121
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 55 s. 1132-1133
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 56 s. 1153-1154
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 57 s. 1166-1167
- A. Âtîf: “İslâmda Askerlik” C. 3, S. 58 s. 1185-1186
- A. Davut: “Çin Müslümanları” C. 3, S. 66 s. 1317-1320
- A. Hayri: “15-16 Sene Evvel Yazılmış Eserlerimden” C. 3, S. 76 s. 1467-1470
- A. Hayri: “15-16 Sene Evvel Yazılmış Eserlerimden” C. 3, S. 78 s. 1506-1507
- A. Hayri: “Mukaddime” C. 3, S. 74 s. 1443-1445
- A. Hayri: “Mukaddime” C. 3, S. 77 s. 1487-1489
- Ahmet Reşit: “Tesettür” C. 1, S. 18 s. 405-406
- Ahmet Reşit: “Tesettür” C. 1, S. 18 s. 405-406

- Ali Nazmi: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 17 s. 379
- Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri: “Taklit ve İctihat” C. 2, S. 48 s. 1026-1029
- Es’at: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 19 s. 418-420
- Hacı Necip: “Esselâm Tahiyetü’s-Selâmdır” C. 1, S. 3 s. 7-8
- Hâfız Muhammed: “Et-Tezâd-ı Beyne’l-İslâm ü El-İstibdât” C. 1, S. 3 s. 11-13
- Hamdi: “Makâle-i Mühimme” C. 1, S. 18 s. 399-404
- Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye” C. 1, S. 9 s. 178-182
- Hasan Ferit: “İ’lâm-ı Şer’î” C. 1, S. 20 s. 457-459
- Hasan Sabri: “İltizâm-ı Adâlet” C. 1, S. 11 s. 256-257
- Hüseyin Hâzım: “Ba’sü Ba’de’l-Mevt” C. 1, S. 3 s. 13-15
- Hüseyin Hâzım: “Ba’sü Ba’de’l-Mevt” C. 1, S. 4 s. 60-62
- Hüseyin Hâzım: “Ba’sü Ba’de’l-Mevt” C. 1, S. 6 s. 115-118
- Hüseyin Hâzım: كل آراء برشيخ بما فيه C. 2, S. 48 s. 1029-1031
- Hüseyin Hâzım: كل آراء برشيخ بما فيه C. 2, S. 49 s. 1043-1045
- Hüseyin Hâzım: كل آراء برشيخ بما فيه C. 2, S. 50 s. 1062-1064
- Hüseyin Hâzım: “Mev’ize-i Hasene” C. 3, S. 68 s. 1342-1344
- Hüseyin Hâzım: “Adl ü İhsan” C. 2, S. 45 s. 982-984
- Hüseyin Hâzım: “Adl ü İhsan” C. 2, S. 46 s. 994-996
- Hüseyin Hâzım: “Gayret-i Dîniyye” C. 1, S. 16 s. 353-354
- Hüseyin Hâzım: “Hayât-ı İlmiyye Bir Nazar” C. 3, S. 63 s. 1267-1268
- Hüseyin Hâzım: “İtlâk-ı Hak Medeniyet-i İslâmiyye” C. 3, S. 78 s. 1507-1509
- Hüseyin Hâzım: “İslâmiyyette Taleb-i Maîşet” C. 1, S. 7 s. 138-140
- Hüseyin Hâzım: “Sait Efendi’nin Nutkunun Tercümesi” C. 3, S. 72 s. 1409-1412
- Hüseyin: “Bir Tercüme” C. 2, S. 43 s. 952
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Diyânetin İnsâniyyete Siyâsete Lüzûmu” C. 1, S. 19 s. 432-433
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Meslek-i Sedîd” C. 2, S. 34 s. 791-793
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Muhâsebe-i Nefs” C. 2, S. 37 s. 847-849
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Sa’y ve İhtimâm” C. 2, S. 35 s. 817-820
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Sebil-i Reşat” C. 1, S. 17 s. 375-379
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Tahâret ve Nezâfet” C. 2, S. 40 s. 900-902
- İbnü’l-Emin Ahmet Tevfik: “Tevfik ve Hidâyet” C. 2, S. 38 s. 865-867
- İbnü’l-Emin Ahmet: “Tevfik Diyânetten Tecrit” C. 2, S. 27 s. 624-627
- İbnü’l-Emin Mahmut Kemal: “Cezâ-yı Amel” C. 2, S. 32 s. 740-742
- İbnü’l-Emin Mahmut Kemal: “Ehemm-i Umûr” C. 2, S. 35 s. 812-815
- İbnü’l-Emin Mahmut Kemal: “İttihâd-ı Kulûb” C. 1, S. 24 s. 548-549

- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Ma'rifet, Dîn" C. 1, S. 23 s. 525-528
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Ma'rifet, Dîn" C. 1, S. 23 s. 525-528
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Nef'-i Nâs" C. 2, S. 37 s. 846-847
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Selâmet, İltizâm Hakîkattedir" C. 2, S. 33 s. 771-773
- İbnü'l-Emin Mahmut Kemal: "Vazife-i İnsâniyye" C. 2, S. 38 s. 864-865
- İmzasız: "Arnavutlar ve Hatt-ı Arabî" C. 1, S. 19 s. 439-440
- İmzasız: "Bir Mübâhesenin Netîcesi" C. 3, S. 64 s. 1279-1281
- İmzasız: "Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'den" C. 3, S. 78 s. 1498
- İmzasız: "Cenâb-ı Muhammed'e Nasihati" C. 3, S. 67 s. 1331-1332
- İmzasız: "Cevap Muhakkak" C. 1, S. 21 s. 487-488
- İmzasız: "Cevap Muhakkak" C. 1, S. 22 s. 504-506
- İmzasız: "Cevaplar" C. 1, S. 9 s. 199-200
- İmzasız: "Cevaplar" C. 1, S. 10 s. 219-221
- İmzasız: "Cevaplar" C. 1, S. 11 s. 272
- İmzasız: "Hâlisâne Bir Temennî" C. 3, S. 78 s. 1512
- İmzasız: "Hayât-ı İlmiye" C. 2, S. 47 s. 1011-1013
- İmzasız: "İ'tirâz, Mezkûreye Cevap" C. 3, S. 69 s. 1360-1363
- İmzasız: "İcmal Dâhili" C. 1, S. 11 s. 263-265
- İmzasız: "İcmal Dâhili" C. 1, S. 13 s. 289-291
- İmzasız: "İcmal Dâhili" C. 1, S. 14 s. 312-313
- İmzasız: "İcmal Dâhili" C. 1, S. 16 s. 365-366
- İmzasız: "İcmal Dâhili" C. 1, S. 17 s. 389-390
- İmzasız: "İmtihan" C. 3, S. 67 s. 1324-1326
- İmzasız: "İmtihanda Kazananlar" C. 3, S. 74 s. 1447-1448
- İmzasız: "Misafir Fâzılıımızın Nutku" C. 3, S. 71 s. 1393-1396
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyeye" C. 3, S. 59 s. 1197-1200
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyeye" C. 3, S. 60 s. 1215-1218
- İmzasız: "Muhâkim-i Şeriyeye" C. 3, S. 61 s. 1230-1234
- İmzasız: "Muhterem Misâfirimiz" C. 2, S. 51 s. 1081
- İmzasız: "Ramazan-ı Şerîf" C. 3, S. 76 s. 1466
- İmzasız: "Sualler, Cevaplar" C. 1, S. 11 s. 247-248
- İmzasız: "Sualler" C. 1, S. 9 s. 200
- İmzasız: "Şükûfe-i Baharistan" C. 3, S. 73 s. 1428-1431
- İmzasız: "Va'z" C. 2, S. 40 s. 893-899
- İmzasız: "Vaazlarımızdan Me'mûrînin Evsâfına Dâir" C. 3, S. 75 s. 1450-1453
- İmzasız: "Vaazlarımızdan Memurların Evsâfi Hakında" C. 3, S. 77 s. 1482-1486

- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 3, S. 70 s. 1371-1373
- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 3, S. 71 s. 1389-1392
- İmzasız: “Vâizlere İhtar” C. 2, S. 39 s. 877-879
- İmzasız: “Vaazlarımızdan 3” C. 2, S. 42 s. 924-927
- İmzasız: “Vaazlarımızdan 4” C. 2, S. 43 s. 940-943
- İmzasız: “Vaazlarımızdan” C. 2, S. 41 s. 908-912
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 62 s. 1251-1252
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 67 s. 1333-1335
- Kemâlettin Harpûtî: “Kasîde-i Ferîde Tercümesi” C. 3, S. 68 s. 1346-1348
- Konya Ulemâsından: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 4 s. 62-63
- Küçük Hamdi: “Cevaplar” C. 1, S. 23 s. 543-544
- Küçük Hamdi: “Hilâfet ve Meşîhat-i İslâmiyye” C. 1, S. 22 s. 511-514
- Küçük Hamdi: “Hutbe-i Peygamberî Tercümesi” C. 1, S. 1 s. 4-6
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 48 s. 1024-1026
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 49 s. 1035-1038
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 50 s. 1051-1054
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 2, S. 51 s. 1067-1070
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 54 s. 1114-1116
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 55 s. 1130-1132
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 59 s. 1194-1197
- Küçük Hamdi: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 61 s. 1226-1228
- Küçük Hamdi: “Mevlüt” C. 3, S. 53 s. 1098-1099
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye” C. 1, S. 5 s. 84-88
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye” C. 1, S. 7 s. 130-134
- Küçük Hamdi: “Ulûm-i İslâmiyye-i Âleme Bir Nazar” C. 1, S. 3 s. 4-6
- M. H: “İçtihat” C. 2, S. 27 s. 621-623
- M. Muhammed Ali: “Umdetü'l İkân” C. 1, S. 21 s. 480-484
- M. Saffet: “Âlem-i İslâmiyyette Bir Hatve-i İttihat” C. 3, S. 76 s. 1470-1471
- M. Saffet: “Bir Levha-i İbretnü mâ” C. 3, S. 73 s. 1426-1428
- M. Saffet: “Meâli-yi İslâmiyye” C. 3, S. 73 s. 1422-1423
- Mahmut Kemal: “Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 19 s. 426-428
- Mahmut Kemal: “Serbestî-i Mezâhip” C. 1, S. 26 s. 598-600
- Mahmut Kemal: “Sermâye-i Hayat” C. 1, S. 18 s. 394-396
- Mahmut Kemal: “Vazîfe-i İslâm” C. 1, S. 20 s. 455-457
- Muhammed Ali: “Urvetü'l Vüska” C. 1, S. 8 s. 165-166
- Muhammed Ali: “Urvetü'l Vüska” C. 1, S. 9 s. 188-189

- Muhammed Ali: “Urvetü’l Vüska” C. 1, S. 11 s. 253-256
- Muhammed Ali: “Urvetü’l Vüska” C. 1, S. 14 s. 310-312
- Muhammed Ali: “Urvetü’l Vüska” C. 1, S. 16 s. 346-347
- Muhammed Ali: “Urvetü’l Vüska” C. 1, S. 20 s. 452-453
- Muhammed Ali: “Akîde-i Meşveret” C. 2, S. 33 s. 777-779
- Muhammed Ali: “Kabir” C. 2, S. 37 s. 857-858
- Muhammed Ali: “Saadet-i Mü’temenne” C. 1, S. 22 s. 500-502
- Muhammed Ali: “Ta’yin-i Meslek” C. 2, S. 31 s. 727-729
- Muhammed Esat: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 17 s. 371-373
- Muhammed Sâdık: “Şeriat ve Ulemâmız” C. 2, S. 36 s. 834-837
- Mustafa Âsım: “Bir Konferansta İrâd Olunan Nutuk” C. 3, S. 55 s. 1135-1141
- Mustafa Âsım: “Dindarlık, Dinsizlik” C. 2, S. 49 s. 1038-1040
- Mustafa Âsım: “Dindarlık, Dinsizlik” C. 2, S. 50 s. 1054-1057
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 45 s. 975-977
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 46 s. 987-990
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 47 s. 1002-1005
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 48 s. 1019-1020
- Mustafa Âsım: “Ehl-i İslâm u Ulûm” C. 2, S. 49 s. 1042-1043
- Mustafa Hakki: “Vezâif-i Mühimme” C. 2, S. 37 s. 854-857
- Mustafa Nakî: “Bir Mütâlaa” C. 1, S. 25 s. 583-586
- Mustafa Sabri: عيد سعيد فطر C. 1, S. 4 s. 58-60
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 2, S. 50 s. 1057-1059
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 53 s. 1109-1111
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 54 s. 1127-1128
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 55 s. 1143-1144
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 56 s. 1159-1160
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 57 s. 1173-1176
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 58 s. 1190-1192
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 60 s. 1222-1224
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 62 s. 1253-1256

- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 64 s. 1283-1285
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 66 s. 1309-1312
- Mustafa Sabri: ردی علی مافی القول الجید من الردی C. 3, S. 69 s. 1365-1368
- Mustafa Sabri: “Bir Nutuk” C. 3, S. 56 s. 1150-1153
- Mustafa Sabri: “Cevabım” C. 1, S. 17 s. 382-384
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 3 s. 8-10
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 6 s. 107-110
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 8 s. 154-158
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 22 s. 493-495
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 23 s. 528-530
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 25 s. 570-573
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 26 s. 595-598
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 27 s. 628-631
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 28 s. 651-654
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 48 s. 1020-1024
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 50 s. 1060-1062
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 2, S. 51 s. 1071-1072
- Mustafa Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 3, S. 63 s. 1258-1262
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 31 s. 733-736
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 32 s. 756-757
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 33 s. 784-785
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 34 s. 805-808
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 35 s. 825-826
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 36 s. 840-843
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 38 s. 872-874
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 39 s. 887-890
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 40 s. 904-906
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 41 s. 920-922
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 42 s. 935-937
- Mustafa Sabri: “İntikâdât” C. 2, S. 43 s. 953-954
- Mustafa Sabri: “Mütâlaa” C. 2, S. 31 s. 718-719
- Mustafa Sabri: “Nutuk” C. 2, S. 43 s. 950-952
- Mustafa Sabri: “Taaddüd-i Zevcât” C. 1, S. 11 s. 226-231
- Mustafa Sabri: “Taaddüd-i Zevcât” C. 1, S. 13 s. 286-289

- Mustafa Sabri: “Tenkit” C. 2, S. 46 s. 997-1001
- Mustafa Sabri: “Tenkit” C. 2, S. 47 s. 1014-1016
- Mustafa Sabri: “Ulemâ-yı İslâmiyye İle Hasbihal” C. 2, S. 34 s. 795-796
- Necip: “Halil Edip Bey’e” C. 2, S. 41 s. 912-915
- Necip: “Halil Edip Beye” C. 2, S. 42 s. 927-930
- Ref’et: “İttifak” C. 2, S. 28 s. 657-659
- Sabri: “Dîn-i İslâmda Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil” C. 1, S. 5 s. 89-92
- Saîd: “Makâle-i Mahsûsa” C. 1, S. 5 s. 98-99
- Selanik Cemiyet-i İlmiyesi: “İçtihadâ Dair Tenkit” C. 2, S. 52 s. 1087-1088
- Suûd: “Ebû Suûd Efendi’nin Tercüme-i Hâli” C. 2, S. 42 s. 931-935
- Suûd: “Ebû Suûd Efendi’nin Tercüme-i Hâli” C. 2, S. 43 s. 943-948
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Mevt ü Ba’de’l-Mevt” C. 2, S. 52 s. 1095-1096
- Tâhirü’l-Mevlevî: **ارجوا ترجموا** C. 3, S. 72 s. 1405-1407
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Âdâb-ı Taâm-ı İslâm” C. 3, S. 54 s. 1121-1123
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Bir Tashîh” C. 3, S. 63 s. 1269-1271
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Mecelleye Revâ Görülen Muâhezeyi Müdâfaa” C. 3, S. 53 s. 1100-1102
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Nush-ı Münebbih” C. 3, S. 57 s. 1167-1168
- Tâhirü’l-Mevlevî: “Rebîa” C. 3, S. 56 s. 1157-1159
- Vildan Fâik: **برصدای هاتقی** C. 1, S. 4 s. 65

1.2.2.8. İçtimai Meseleler

- A. Âtîf: “Medeniyet, Bedeviyyet, Rü’yet” C. 2, S. 49 s. 1045-1047
- Abdü’l-Ahet Davut: “Âlem-i İslâmiyet” C. 3, S. 70 s. 1375-1378
- Abdü’l-Ahet Davut: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 22 s. 514-519
- Abdülvahap: “Gayret-i Müttekâbile” C. 2, S. 44 s. 964-966
- Ahmet Şevki: “Âile Hayatı” C. 3, S. 78 s. 1502-1504
- Ahmet Şevki: “Müslümanlarda Aile Hayatı” C. 3, S. 71 s. 1392-1393
- Ahmet Şevki: “Müslümanlarda Aile Hayatı” C. 3, S. 72 s. 1407-1409
- Ahmet Tevfik: “Esas Terbiye” C. 1, S. 20 s. 453-455
- Ahmet Tevfik: “Medeniyet ve Hak ve Hakikat” C. 2, S. 32 s. 745-747
- Fatin: “Cem’iyetimiz” C. 1, S. 1 s. 10-11
- Hâce Fatma Mergûba: “İttihad Edelim” C. 1, S. 4 s. 70-72
- Hâce Fatma Mergûbe: “İslâm Kadınları ve Moda” C. 1, S. 9 s. 192-194
- Halil Edip: “Te’sîr-i Azîm” C. 1, S. 18 s. 396-399
- Halil Edip: “Terakki” C. 1, S. 8 s. 160-162

- Halil Edip: “Terakki” C. 1, S. 9 s. 182-186
- Halil Edip: “Terakki” C. 1, S. 10 s. 207-209
- Halil Edip: “Terakki” C. 1, S. 14 s. 299-304
- Halil Edip: “Terakki” C. 1, S. 15 s. 334-337
- Hamdi: “İslâmiyet ve Medeniyet-i Celîle” C. 1, S. 20 s. 442-444,
- Hasan Tahsin: “Şirketler” C. 1, S. 5 s. 100-101
- Hüseyin Hâzım: “Hasbihal” C. 2, S. 30 s. 700-702
- Hüseyin Hâzım: “Şark, Garp” C. 1, S. 18 s. 404-405
- Hüseyin Hâzım: “Şark, Garp” C. 1, S. 20 s. 448-450
- Hüseyin Hâzım: “Zarar-ı Müskirât” C. 1, S. 22 s. 502-504
- Hüseyin Tahsin: “Tezâyid-i Nüfûs” C. 1, S. 3 s. 19-20
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Terbiye” C. 1, S. 21 s. 468-470
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Teşettüt” C. 1, S. 22 s. 490-493
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “Esas Teşettüt” C. 1, S. 23 s. 530-533
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “İnsâniyet – Medeniyet” C. 2, S. 33 s. 773-775
- İbnü'l-Emin Ahmet Tevfik: “Kavânin-i Ahlak” C. 1, S. 25 s. 574-576
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 17 s. 390-392
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 11 s. 265-266
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 13 s. 291-293
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 14 s. 314-315
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 15 s. 342-344
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 16 s. 366-367
- İmzasız: “Âlem-i İslâm” C. 1, S. 18 s. 413-415
- İmzasız: “Asker Evlatlarımıza Hitâbımız” C. 2, S. 29 s. 668-676
- İmzasız: “Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'den” C. 3, S. 78 s. 1498
- İmzasız: “Dârüşşafaka” C. 1, S. 19 s. 437-439
- İmzasız: “Emtia-yı Dâhiliyye Şirketi” C. 1, S. 7 s. 149-150
- İmzasız: “İçtimâiyyât” C. 1, S. 3 s. 20-22
- İmzasız: “İçtimâiyyât” C. 2, S. 36 s. 839
- İmzasız: “İd-i Milli” C. 3, S. 70 s. 1370
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 11 s. 270-271
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 13 s. 294-297
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 15 s. 341-342
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 16 s. 367-368
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 17 s. 390
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 18 s. 415-416

- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 22 s. 519-520
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 25 s. 589-592
- İmzasız: “Müteferrika” C. 1, S. 7 s. 150-152
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 27 s. 663-666
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 29 s. 687-690
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 30 s. 714
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 31 s. 736-738
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 33 s. 785-786
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 34 s. 808-810
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 42 s. 937-938
- İmzasız: “Müteferrika” C. 2, S. 45 s. 985
- İmzasız: “Müteferrika” C. 3, S. 53 s. 1111-1112
- İmzasız: “Müteferrika” C. 3, S. 63 s. 1272
- İmzasız: “Müteferrika” C. 3, S. 65 s. 1302
- İmzasız: “Şeriat İsteriz” C. 1, S. 23 s. 541-542
- İmzasız: “Te’sîr ve Tağrîp” C. 3, S. 64 s. 1285
- İmzasız: “Tenkîdât” C. 1, S. 24 s. 565-568
- İmzasız: “Tevcîhât” C. 2, S. 44 s. 971
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 21 s. 466-468
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 23 s. 522-525
- Küçük Hamdi: “İslâmiyetle Medeniyet-i Cedîde” C. 1, S. 24 s. 546-548
- M. S. : “Ahlak” C. 3, S. 58 s. 1183-1185
- M. S. : “Ahlak” C. 3, S. 60 s. 1213-1214
- M. Saffet: “Ahlak” C. 3, S. 67 s. 1326-1329
- M. Saffet: “Ahlak” C. 3, S. 68 s. 1340-1342
- M. Saffet: “Ahlak” C. 3, S. 70 s. 1373-1375
- M. Saffet: “İstanbul Köpekleri Hakkında” C. 3, S. 72 s. 1412-1413
- M. Saffet: “Şark ve Garp Kadınları” C. 3, S. 74 s. 1437-1441
- M. Saffet: “Tiyatrolar” C. 3, S. 77 s. 1490-1492
- M. Saffet: “Tiyatrolar” C. 3, S. 78 s. 1504-1506
- M.S. : “Ahlak” C. 3, S. 62 s. 1247-1249
- M.S. : “Ahlak” C. 3, S. 64 s. 1277-1279
- M.S. : “Ahlak” C. 3, S. 65 s. 1294-1296
- Muhammed Nesîb: “Medeniyet” C. 1, S. 10 s. 212-214
- Muhammed Nesîb: “Medeniyet” C. 1, S. 11 s. 234-237
- Muhammed Nûri: “Zâbitaya Bir Teşekkür” C. 3, S. 67 s. 1336

- Muhammed Rıfat: “İslâmiyet ve Medeniyet ve Hürmet” C. 1, S. 17 s. 379-381
 Muhammed Rıfat: “İslâmiyet ve Medeniyet ve Hürmet” C. 1, S. 18 s. 408-40
 Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 27 s. 636-638
 Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 28 s. 654-657
 Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 29 s. 685-687
 Mustafa Nakî: “Diyânetin Medeniyete Lüzûmu” C. 2, S. 31 s. 725-727
 Mustafa Nakî: “Dünyanın Medeniyete Lüzûmu” C. 1, S. 26 s. 604-606
 Mustafa Nakî: “Girit İçün” C. 3, S. 65 s. 1299-1300
 Mustafa Sabri: “Fes ve Kalpak” C. 1, S. 7 s. 146-149
 Mustafa Sabri: “Fes ve Kalpak” C. 1, S. 8 s. 173
 Mustafa Sabri: “Mülâhaza-i Muktesadâne” C. 1, S. 19 s. 428-432
 Rize Meb’ûsu Ferit: “Mezbaha-yı Ahlâkiyyeler Yâhut Kahvehâneler” C. 1, S. 19 s. 433-435
 Sâlih İhsan: “Medeniyet” C. 1, S. 11 s. 257-260
 Seyda: “Müdâhene” C. 1, S. 8 s. 169-171

1.2.2.9. Tarih

- Abbas Lütfü: “Târih” C. 3, S. 57 s. 1173
 Abbas Lütfü: “Târih-i Güşâd-ı Meb’ûsân” C. 1, S. 11 s. 262-263
 Hacı Necip: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 3, S. 53 s. 1102-1104
 Hafız Osman: “Manzûme-i Târihiyye” C. 2, S. 27 s. 640-642
 Hâfız Osman: “Takrîz-i Târih” C. 1, S. 10 s. 214
 İmzasız: “Bulgarlar” C. 1, S. 4 s. 74-78
 İmzasız: “İbtâl ve Tezyîf” C. 1, S. 10 s. 202-204
 İmzasız: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 2, S. 49 s. 1047-1049
 Küçük Hamdi: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 32 s. 747-750
 Küçük Hamdi: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 34 s. 788-791
 Mehmet Fatin: “31 Mart Hâdisesi” C. 2, S. 33 s. 768-771
 Mehmet Fatin: “31 Mart” C. 2, S. 31 s. 721-723
 Mehmet Fatin: “Mart 31” C. 2, S. 30 s. 696-698
 Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 2, S. 51 s. 1073-1075
 Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 2, S. 52 s. 1084-1087
 Mustafa Âsım: “Hulefâ-yı Râşidin” C. 3, S. 54 s. 1116-1118
 Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih” C. 1, S. 20 s. 450-452
 Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 13 s. 278-280
 Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 16 s. 350-353
 Tâhirü'l-Mevlevî: “Târih-i İslâm Sahâifinden” C. 1, S. 18 s. 406-408

- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 1, S. 21 s 473-476
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 1, S. 22 s. 499-500
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 1, S. 26s. 606-609
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 54 s. 1118-1119
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 56 s. 1150
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 57 s. 1162-1163
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 58 s. 1178-1180
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 60 s. 1210-1213
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 61 s. 1228-1229
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 62 s. 1242-1245
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 63 s. 1262-1265
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 65 s. 1290-1293
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 66 s. 1306-1307
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 67 s. 1322-1323
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 68 s. 1338-1340
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 69 s. 1354-1356
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 71 s. 1386-1388
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 72 s. 1402-1403
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 73 s. 1418-1419
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 74 s. 1434-1436
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 76 s. 1466-1467
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm Sahâifinden" C. 3, S. 77 s. 1486-1487
- Tâhirü'l-Mevlevî: "Târih-i İslâm" C. 1, S. 24 s. 552-558

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇİLMİŞ METİNLER

2.1. Nazım Kısmı

Beyânü'l-Hak dergisinde yer alan şiirler incelendiğinde şairlerin çoğunlukla dinî konulu şiirler yazdığı görülmektedir.

Şiiri dergide en çok yayımlanan isimler Tâhirü'l-Mevlevî, Halil Edip ve A. Âtîf'tir. Bu isimlerden belki de en önemlisi; eserlerinde başta kaside, gazel ve mesnevî olmak üzere, divan şiirinin bütün nazım şekillerine yer veren, toplamda 3 divanı bulunan ve tüm şiirleri yaklaşık olarak 10000 beyit olan ünlü mesnevihan ve mutasavvıf Tâhirü'l-Mevlevî'dir.

Edebî, tarihî ve tasavvufî konularda yazıları bulunan Tahirü'l-Mevlevî'nin çok sayıda şiiri de dergide kendine yer bulmuştur. Aruz hakim olan ve genelde aruz veznini kullanan şair dergide münacat, na't, kaside ve gazel gibi nazım türlerinde şiirler yazmıştır.

Meclis-i Maarif üyelerinden Halil Edip de ilmî ve sosyal meselelere değinen birçok yazısının yanı sıra şiir, hikâye, deneme ve mektup türünde yazılar yazmıştır. Yazılarında genelde sosyal konulara değinen Halil Edip, hem aruz ve hem de hece vezninde şiirler yazmıştır.

Fatih dersiamlarından A. Âtîf ise dergide dinî ve sosyal meselelere değinmiş; hikâye, şiir, deneme, gezi yazısı türünde yazılar yazmıştır. Şiirlerinde hem aruzu hem de hece veznini kullanmıştır.

Derginin diğer şairleri ise şunlardır: Abdâh Atîf, Abdülaziz Mecdi, Ahmet Tahir, Ali Nazmi, Ali Selahattin, Ârif, Âtîf, Fevzi, Hacı Şevket, Hafid Vahdetî Suûd, Hayrettin, Hüseyin Hâzım, Hüsnü, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, M. Fâzıl, Mes'ûde'l-Mevlevî, Muhammed Arif, Muhammed Bahâeddin Efendi, Mustafa Sabri, Nâzım, Necmi Râci, Nûh, S. K., Suûd ve Suûde'l-Mevlevî.

Dergideki şiirlere bir bütün olarak baktığımızda 10'dan fazla na't ve gazelin; birçok kaside, münacat, mesnevi, kıta ve rubainin yer aldığını görürüz. Bunlara ek olarak bendname ve nazire gibi türlerin de örneklerinin bulunması derginin edebi

bakımdan zenginliğini göstermektedir. Yine dergide Arapça, Farsça şiirlere ve alıntılara yer verildiği görülmektedir.¹

Dergide hemen hemen her sayıda şiire rastlamak mümkündür. Birçoğu şair olmasının yanında yazarların büyük âlimlerden oluştuğu ve bu bağlamda şiirlerin edebî değerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, Beyânü'l-Hak dergisi zaman zaman farklı konulara değinilen, çeşitli ilmî ve siyasi yazıların ve tabiri caizse derin ilmî mevzuların yanında edebî değeri yüksek şiirlere yer verilen bir dergidir.

---

¹“Seçilmiş Metinler” bölümünde yer alan, Mesnevîhân Muhammed Bahâeddîn Veleü'l-Mevlevî El Bekri'l-Ulvî'nin, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye ait “Divân-ı Kebîr” eserinden yaptığı Farsça kısımları orijinal halleri ile sunmuş olduğu “Bir Neşîde-i Hakîmâne” adlı yazı gibi.

Aheng-i Millî

Cemiyetimiz hâmi-i milliyetimizdir
 Milliyetimiz kâfil-i hürriyetimizdir.
 Ciddiyet ile başlayalım her işe zîrâ
 Ciddiyetimiz hâdim cemiyetimizdir.
 Manzume-i mîsâk-ı uhûduz, hepimizden
 Matlûb-ı umûmî dahî ciddiyetimizdir.
 Vazgeçmeliyiz tefrikadan çünkü bu hâlet
 Bir mâniadır mûcib rıkkıyyetimizdir.
 İhyâ-yı dîl-i mürde bizim maksadımızdır.
 İ'mâr-ı vatan mâ-hâsıl-ı niyetimizdir.
 Ta'mim-i mukâremde sebât eyleyelim hep
 Bir vechile kim lâyıf haysiyetimizdir.
 Emniyete teşvîk ederiz nâsı yoluyla
 Emniyyemizin sâiki emniyetimizdir.
 Millet bize nâzırdır ânın hikmeti mutlak
 Tasdîk ü tasavvurdaki kudsiyyetimizdir.
 Hürriyet ile adl ü müsâvât u uhuvvet
 İnsâf u edeb lâzım-ı mâhiyyetimizdir.
 Kim mu'teriz olsa şeref-i dîne diliyle
 Keskemek dilini meşreb ü hâsiyyetimizdir.
 Nazmi şeref-i dînimizi hüsn-i himâye
 Şâyeste-i irfân u ubudiyetimizdir.
 Fatih Dersiamlarından Şîrvânî Ali Nazmi
 (BH, C. 1 S. 1 s. 11-12)

Sîmâ-yı Sâimîn

Dili tesbîh ile pîrâste bir merd-i hüda
 Giderek fâtiâ, etmiş orada asr edâ
 Pîş va'zında oturmuş idi bir üstâdın
 İki diz üstüne bir vâiz-i halk irşâdın
 O güzel pîr-i cihân-dîde neler söyler idi
 Hep muhâtaplarına dince öğüt eyler idi
 Anlatıp söylediği savm ü salâta âit
 Hayra mazhâr olacak der idi sâim, sâcit
 Ramazan şehrine dâir o güzel tebsîrât
 Kısm-ı küllîsi Buhârî'den alınmış senedât
 Hele Kâzî gibi, Râzî gibi allâmelerin
 Nahçuvânî gibi her dehrde fehâmelerin
 Okumuş dikkat ile her birinin tefsîrini
 Fark-ı temyîz ederek cümlesinin ta'birini
 İ'tidâl dem ile hilm ile takrîr ediyor
 Öyle beyhûde değil, ilm ile tasvîr ediyor
 Kâimen dinlediğim bir sırada mest oldum
 Hazretin halka-i tadrîsine pâbest oldum
 Oturup şöylece etvârını tetkîk ettim
 İlmini, fazlını, hilmi ile tasdîk ettim
 Zâten olmaz ise bir vâizin ahlâkı güzel
 Halka ta'lîm-i cedel etmiş olur nasha bedel
 İşbu hikmetlere vâkıf olan üstâd-ı hakîm
 Kavî-ı leyyin ile eyler idi dîni ta'lim
 Bir de baktım ki muhâtaplar içinde bir zât
 Gâip olmuştu nigâhından ânın cümle cihat
 Vakf-ı gûş etmiş idi şöylece ol üstâda
 Almamıştı denilir cân u cihânı yâda
 Galebe etmiş idi zâtına lâhûtiyyet
 Yok gibiydi bedeninde dem nâsûtiyyet
 Sanki bir mürde idi hâl-i hayatında iken
 Bende-i sâdık-ı hak, âşık-ı sûziş-efken

Sakalında siyahından beyazı ekser idi
 Reng-i sîmâsı ânın şöyle biraz ahmer idi
 Yaşı elli ile altmış arasındaydı bu zât
 Pâk-ı vicdân ü mutahhir dil ü âsûde hayat
 Orucun hâlet-i kudsiyyesi sîmâsında
 Görülür nefy ile ispât ile îmâsında
 Cümle âzâsı ile sâim ve dâimdi o pîr
 Geceler, anlaşılır sâcîr ve kâimdi o pîr
 Nefsi mahkûm eden erbâb-ı sebât ü îmân
 Şüphesiz mazhâr-ı lutf olduğun eyler îkan
 Nass-ı katı' ile sâbit, buna yok reyb ü zünûn
 Orucun fâidesi 'adâyyla hadden efzûn
 Müslümanca orucun cür'eti hakka mahsûs
 Fırka-i nâciyyeye âid olur böyle husûs
 Hâl ü hürmet nazarında bulunursa siyyân
 Ona bilmem ki nedir? Zümre-i ilm ü irfân
 Bir âlâ-yı ehl-i dalâlet görülür her yerde
 Biri, dünyaya muzır, nerde kalır bir ferde
 Kimi tevhîde, kimi şer'-i kavîm-i dîne
 Besliyor hâne-i kalbinde nice bin kîne
 Tutuyor hak ile halkın kelimâtın siyyân
 Böyle bâzîçe-i akl-ı beşer olmuş bir fen
 Bilir Allah'ı denirse bu da pek müstehcen
 Gördüğü bir, iki takdîri hakîkat sanıyor
 Mutmain olmalıdır ki o kişi aldanıyor
 Bilmiyor, Hak onu mahrûm-ı inâyet ediyor
 Zanneder kendini, Allah sıyânet ediyor
 Böyle girdâbe-i fiska düşen ey insanlar
 Biliniz kim gülüyor hâlinize şeytanlar
 Acımak nefsinize elzem iken bunları siz
 Fikredip ahreti hiç hesâb etmediniz
 Nefsine zulmü revâ görmüş olan bir insan
 Diğerinin hakkını mı eyleyecektir iz'ân

Hâlık'ın varlığını, birliğini münkir olan
 Diğer insanlara mı hayr edecek ey ihvân!
 Bunu emreyleyen insan değil, Allah, bilin
 Budur ihbârını, sıdk ile billâh bilin
 Şâri'in emrini takdîr edemez câhiller
 Bundaki hikmeti vehmi ile tahmine düşer
 Habbeyi kubbe yapar vâhimenin tahmini
 Ya nasıl meslek olur vâhimenin ta'yini
 Bir olur kuvve-i akliye tamamen bunalır
 Bir olur fikr-i beşer vâle vü dem-beste kalır
 Hendese heyet ile cebr ü hasâb ü hikmet
 Nezd-i hakta edemez da'vâ-yı mevcûdiyyet
 Akl u fikrin reh-i nâ-reftesidir ba'zı cihât
 Bunlara şer'-i Muhammed'de denir sem'iyât
 Bunları hüsn-i kabûl etmeye insâf ister
 Fıtrat-ı kâmileden sonra dil-sâf ister
 Ey ilâhî ezeli-i hâkim her zerre hüdâ
 Râh-ı kudsî-i nebîden bizi sen etme cüdâ
 Hâdim dîn ü şeriat ederek cümlemizi
 Eyle hem-sâye hemân fahr-ı risâletle bizi
 Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif
 (BH, C. 1 S. 1 s. 12-13)

Tahsil Âleminde

O neydi, bir mütebessim gurûr-ı zenzeme-dâr
 Ederdi lâne-i fikrimde hâkimâne karar
 O neydi, bir mütecessim emel, bir itminân
 Mütâlaât için eylerdi muttasıl ecbâr
 Garip meseleler, nükteler bulur çıkarır
 Ederdim ehl-i zekâdan cevâben
 Mübâhasât idi yer tutan âmâl
 Mübâhasât ile saatlerim ederdî güzâr
 Usâmlar ile Abdü'l-gafûr'lar açılır
 Risâleler bile gözden geçer idi nâçâr
 Mutavvele bakılır, atvel ü des ü kaydın
 Sahifeler okunur hiç olunmaz istiksâr
 Şu bahsi metn-i Fenâri'ye baktım, anlamadım
 Kara Halil'e bakılsa olur mu hulle medâr;
 Denir, kitap açılır, çevrilir sahifeleri
 Olur ki hâl olunur da o mebhas düşvâr
 Ederdi gönlümü gark-ı sürûr bir müddet
 Gelirdi fikrime bir gâlibâne hiss-i vakâr
 Bütün bu neşveye âitti, nuhbe-i âmâl
 Bütün bu hisle ederdî mürûr-ı leyl ü nehâr
 Hele sabaha kadar - bir geceydi- derse bakıp
 Namaza, câmi'e gelmiş idim zebûn u nizâr
 Duada **بعداداء الصلاة** nezdimde
 Tesâdüf eyledi bir de şerîk-i nükte-şiâr
 Zaman müsâit idi, vardı derse bir saat
 Revâ mıdır edelim biz şu vakti boş emrâr;
 Refik marifetimle, enîs ruhumla
 Birâderâne, berâ-yı temâti-i efkâr
 Kalıp kemâl-i şegafle derûn-ı câmi'de
 Ferahlı bir köşede eylemiştik istikrâr
 Münâsebet ile sordumdu: dünkü ders nasıl
 Tefehhüm ettiğin eyler misin diye iş'âr?

Münâkaşât ile meydan açıldı bir bahse
 Netice, ikimiz pür inât ve pür-esrâr
 Cidâle dalmış, evet keşmekeşte kalmış idik
 O kâl ü kîl ile dersi kim eyliyor tezkâr!
 Bizim şu hâlimizi seyr eden refikâdan
 Gelip biri bize dersin okunduğun ihtâr
 Edince, bir de ne baksam tamam iki saat
 Geçip cedel ile olmuş o günki sa'y, hasâr
 Bu türlü fâidesiz iddiâ ve ısrârım
 Beni zaman, zaman eyler durur idi ısrâr
 O gün refikim ile hâibâne avdet edip
 O hâlden hele olmuş idim bed-istikâr
 Biraz tuhaf gelecektir şu hâl-i pür-şûrum
 Fakat tefekkür olunsa bu babta ma'zûrum
 Verildi destime ilk emsile, binâ maksûd
 Henüz bende şu Türkî kavâidi mefkûd
 Bütün kuyûd u havâş ile kaybedip kendim
 Görünce tuhfeyi, sandım cihânı öğrendim
 Bu igtirâr ile izhâr, imtihan derken
 Kıyâsa göre oldumdu vâkıf her fen
 Çıkup akâide yükseldi ders olup, bitti
 Hezâr-ı hayf ki cû-yı hayat akup, gitti!
 Nasılsa anlamadım mehvedip o zamanı
 İcâzet almadan evvelce ben bu noksanı
 Meğer medâr-ı mübâhat olan fezâ darmış
 Cihân-ı ilm ü hünerde daha neler varmış

مؤانذات سلف لا يمد ولا يجمعى

Fevâidiyle ederken ufukta neşr-i ziyâ
 Nasıl olup da nûr-ı latîfi görmemişiz.
 Sezâ ne mertebelerde te'sîr etsek biz
 Bilinse kim idi mâni', kusur kimde idi?
 Niçün bu hâl ile kaldım, kabahatim ne idi?
 Okunmamaklığa var mıydı bir sebep acaba?

Çalışmıyor mu idim ben okuttular da bana?
 Hayır! Okutmadılardı, okutmak olmazdı
 Terakkiyatımızı isteyen de pek azdı
 Kimin ne haddine edip de bir gayret
 O tarz-ı sâbıkı ta'dile eylesin himmet
 O dem revâc-ı ulûm-ufünûn heman yoktu
 Nedense arz-ı sadâkat merâkı pek çoktu
 Vesileler aranırdı ulûmu imhâya
 Hafiyeler can atardı makâm-ı vâlâya
 Sekiz dokuz sene var - zannıma göre - ancak
 Şu hâtıram hele hâtır nişânınız olacak
 Bizim ricâmızı redd etmek ki görüp seydâd
 Mübâşeretle (makâmât), hazret-i üstâd
 Nedir lisân-ı 'Arab hâl ü şân şî'r ü edep?
 Nedir müfâharelerle o ihtimâm-ı neseb?
 Nedir şecâati akl u dehâsı urbânın?
 Nedir o nâbiğalar, antre vü i'şâlar?
 Nedir sehâsı vefâsı o kavm-i zîşânın?
 Nedir o ka'b ü lebîb, cerir ü hafsâlar
 Birer birer bize îzâh ederken i'râbı?
 Henüz bilmiyorum sanki ne idi esbâbı?
 Si'âyet eyleyerek bir leim-i nâma'lûm?
 O istifâdeden etmiştiler bizi mahrûm?
 Ne hîleler dönüyordu şu devr-i sâbıkta?
 Ne lema'lar sönüyordu o karanlıkta?
 Olanlar oldu ne çâre bugünkü ahvâli?
 Bugün düşünmeli, câiz değildir imhâli?
 Geçen zamana yatıp ağlamak nedir heyhât?
 Çalışmak; eylemek ister telâfi-i müsâfât?
 Fatih Dersiamlarından Âtîf
 (BH, C. 1 S. 1 s. 13-15)

Geçen Ramazan Câmî'-i Şerîfte

Öğleden sonra yarın câmî'e birlik gidelim
 Minberin semt-i yesârinde muhabbet edelim
 Bir gün ol iki bey böylece vermişti karar
 Etiler her ikisi verdiği sözde esrâr
 Gitti ferdâsı günü mevki'-i ma'lûma biri
 Hânedan çıktı o niyetle refik diğeri
 Yazıda müteveccih gidiyorken meşgul
 Buldu kalbinde diğeri bir emel taze husûl
 Koska'da var idi bir başka refik sohbet
 Onu da uğrayıp almaklığa etti niyet
 Kapıyı çaldı
 Kim o?
 Ben a canım!
 Sen kimsin?
 Anladım affediniz sen bizim İbrâhim'sin!
 Neye geldin a birâder! Bu sabah erkenden
 Amma erken!
 Neye?
 Bak saate anlarsın sen!
 Baktı saat yediyi beş geçiyordu derhal
 Bayezid'e oradan eylediler isti'câl
 Söz veren arkadaşı orada tevfikte idi
 Bunların geldiğini gördü, tahayyürle dedi
 Nerede kaldınız Allah'ı seversen böyle?
 Bekledim, bekledim artık gidiyordum şöyle
 Enyse, bunlar üçü birleşmiş idi bir yerde
 İnhisâr etmedi sohbet orada bir ferde
 - Bu sene haylice baktım hoca yok, hâfız yok
 Şevk ile zevk ile bir dinlenecek vâiz yok
 - Olsa da doğrusu ben dinleyemem İbrâhim!
 Bir namaz kılmayana gösteriyor nâr-ı cahîm
 Genç olanlar buna eyler mi tahammül bilemem?

Etse de başkaları doğrusu ben hiç gelemem
 Geçen akşam çalınan neydi?
 Hicaz peşrevi
 Doğrusu dinlediğim akşam unutmuştum evi
 Hele en son okunan bir de hicâzî şarkı
 Gâip ettirdi o yerde bana garb u şarkı!
 - Ha! Aman! Ben de biraz anlatayım dinle beni
 Geçen akşam beriki sordu da yâd etti seni
 Çarşıda gördüğü gün terlik alınmıştı ona
 İğbirâr etmiş o günden biri güya ki sana
 Aldığın terlik ucuzmuş ona âr olmuş imiş
 Kendisi bunca zamandır sana yâr olmuş imiş
 - Bırak Allah'ı seversen o musîbetten ben
 Bıktım artık ikide bir de, sual eylemeden
 Aldığım cümle maaşı yoluna sarf ettim
 Yine bin türlü lakırdı çekemem ben bittim
 Haklısın!
 Öyle değil mi?
 Evet ama bilemem
 Sonradan nâdim olursun seni de dinleyemem
 Haydi kalkın gidelim yaklaşıyor vakt-i salât
 Şimdi hazırlanarak hep diyecekler salavât
 Biri yanda okuyor bir mütedeyyin Kur'ân
 Hoş edâsıyla eder müstemîni hayran
 Biri meşgul kaza, diğeri de nafiileden
 Ötede üç kişi de ma'siyet hâilede
 Hâlık'ın böyle acâib nice bin kulları var
 Kimi ikrâr ediyor, ba'zılar eyler inkâr
 Düşünün şöylece mescitte olan akvâli
 Bir de tetkîk edin izhâr edilen ahvâli
 Manga manga oturup birtakım efrâd-ı beşer
 Hasenât işlemede ba'zıları, ba'zısı şer
 Hele sohbetleri birçoklarının hep hezeyân

Buna cidden müteessir olur ehl-i î mân
 Şâri'in emri bu merkezde midir ey cühhâl?
 Söylemek emr-i zarûrî bile olsa derhal
 Derlenip, toplanarak bari tahattür ediniz!
 Hezeyân ettiğiniz câyı tefekkür ediniz
 O nasıl yer acaba! Mescid-i ehl-i İslâm
 Orada tathîr edilir hep müterâkim âsâm
 Kendi hânen gibi zannetme şerefce o yeri
 O evin her eve nisbetle büyüktür değeri
 Kurb-ı mescitte sürûşân semâvât ve zemin
 Ehl-i î mân ile birlik demek üzere âmîn
 Geliyor, toplanıyorlar oraya her yerden
 Görüyorlar yapılan şeyleri hayr ü şerden
 Zerrece havfı olan Hak'tan eder istihyâ
 Terk-i dîn etmeye benzer orada terk-i hayâ
 Gerçi câmi'de tekellümde ibâhet mevcut
 Lağv olursa yine bak onda icâzet mefkûd
 Bunu Hindiyeye fetâvâsı ederdi tansîs
 Şöyle bir kayd ile imâ'ını eyler tahsîs
 Namazı kılmak için mescite girse insân
 İyi söz söyler ise eylemiş olmaz noksân
 Mutlaka sohbet için dâhil olursa mezmûm
 Seyyiâtıyla olur hep hasenâtı ma'dûm
 Bir hadîs-i nebevîyi senet îrâd eyler
 Ümmeti böyle mühim bahs ile irşâd eyler
 Söz mü yok mescide lâyıık a birâder bu ne hâl!
 O gibi sözler ile kalbe çöker jeng-melâl
 Savme dâir meselâ bahs-i güşâd etmelidir
 Sâimi müjde-i gufrân ile şâd etmelidir
 Orucun farzını evvelce beyân eylemeli
 Niyetin evvelini, âhirini söylemeli
 Orucu cümle bozan şeyden edersin tahzîr
 Fukahâ kulunu eylersin açıkça takrîr

Sonradan hükm-i terâvihi beyân eylersin
Hâsılı sünnetini, farzını hep söylersin
Ba'de hazret sûfiyyenin âl-i akvâlini
İrfânın o muhâtoplara bildir hâlin
Sebeb-i tasfiyedir sözleri hep insana
Zaif kalbi olanı da'vet eder îkana
Meselâ kizb ile düşnâm vü temîme elbet
Savmi ma'ni bozuyormuş, bir de, hâ gıybet
Dilimin geldi ucunda duruyordu her gâh
Ne idi? Var idi bir şey daha, seccâd âh!..
Ne ise işte fenâ mı bu gibi meseleler
Söylenirse işiten can kulağıyla dinler
Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif
(BH, C. 1 S. 2 s. 8-10)

Cemaat

Bir ses gelir samâh-ı güzîn icâbete
 Bir ses ki da'vet eyler enâmı ibâdete
 Bir ses, bütün cevârihi vakf-ı sükûn eder
 Âfâka doğru yol bularak yükselir, gider
 Yâ Râb! Nedir bu râbıta-i aşk-ı sermedî?
 Bir neşve başlayınca ezân-ı muhammedî
 Etraftan sınıf-ı beşer toplanır, gelir
 Seyreleyen bu cezbe-i lâhûta imrenir
 Herkeste bir huşû-i derûnî, bir ihtimam
 Azâde bir sükûn şagafâr-ı ihtirâm
 Pîr ü civân, ganiyy ü gedâ hep birer, birer
 Bir bargâha azm ü cûşân olur, gider
 Bir bârgâh-ı akdes-i ümmet ki her cihet
 Olmuş içinde ayrıca bir dâr-ı mes'adet
 Bir bârgâh eşref-i millet ki ân be ân
 Olmaktadır sürûş-ı semâvâta âşiyân
 Saflar sükûn içinde karîn-i huzû' nâm
 Çıkmış huzûr-ı Hakk'a 'alâ vechi'l-intizâm
 Nefsiyle cenge girmeye gelmiş muhidîn
 Azm-ı cihâd-ı ekbere cend-i mücâhidîn
 Bir hiss-i âşıkâne gelir âşinâlar
 (Âh-ı ekber) oldu mu coşan semâlara
 Bir hâl-i incizâp humûşânedir, gider
 Bir heyet-i bülend-i zarâ'at devam eder
 Her safta bir muhâfet ü vecd ü hüdâ-nümûn
 Güya zemîne, tâate etmiş müheymûn
 Yâhut makâm-ı hayrete çıkmış ben-i beşer
 Bir cezbe ve ilâhına rukû' ve secde eder
 Rabt eylemiş kulûbı samiyâne hâlka
 Bakmaz huzûz-ı nefse, o dürlü alâika
 Her dem gelir mesâcide sabah ve mesâdimiz
 Mü'min o beyt-i haktan uzak düşmek istemez

Nâhâk bir i'tikâd ile hâdim hasârına
 Mülhid bakın gelir mi cevâmi' civârına?
 Vâbeste i'tikâd ve ibâdet meşîyyete
 İnsan görür, görür de inanmaz hakîkate
 Molla Celâl o hazret-i üstâd-ı nüktezen
 Bahs eyliyor şu kıssa-i ibret nişânededen
 "Vaktiyle muhteşem bir efendiyle - subhdem
 Erkân-ı bendkâni meyânında zî kadem -
 Bir abd-i pür vefâsı beraberce hânededen
 Çıkmıştı... Yollarında devâm eyliyor iken
 Etmekle bir müezzîn ezâna mübâşeret
 Gelmişti abd-i muhlise şevk-i mütâraat
 İzin isteyüp demişti: A molla-yı muhterem!
 Gitsem nolur namazı kılup avdet eylesem
 Abdin şu fikri tab'a muvâfık değilse de
 Olmakla her nasılsa karîn-i müsâade
 Gitmiş... Fakat imam ve cemaat birer, birer
 Çıktı... Bunun rücû'una dâirse bir haber
 Yoktu... O daldı zikre gecikmişti avdeti
 Celbeyleyüp efendiye hâliyle hiddeti
 Seslendi: Neredesin be!
 Müheyyâ-yı Avdetim
 Affeyleyin a sürûr-ı sâhib-i mürüvvetim
 Bakar... Yine o cümleyi aynıyla pür-tâ'b
 Tekrar eder: Nedir? Ne için böyle bîsebep
 Avdette âsiyâne bu hâlin?
 Ne söyleyeyim?
 Asla bırakmıyor ki bu memlûku
 Söyle: kim?
 Oldu bütün cemaat-i mescit çıkup revân
 Kimdir seni huzûruma söyle, bırakmayan?
 - Kim mi? Evet! O zât-ı ilâhi ki (hikmeti)
 Hayran eder avâlim-i fikr ü rü'yeti -
 Her gün mürûrumuzda bu yoldan şu ma'bede
 Bir dem senin duhûlüne etmez müsâade

Kıldı bu abd-i âcizi sîr-âb-ı âtîfet
 Etmektedir rücû' ma artık mûmânaat"
 Kıssa, ma'lûm; fakat hisse, sezâ-yi tasvîr
 Biri bir mîr-i muazzam, biri nezdinde esir
 Biri merdûd Cenâb-ı samediyet, mübrim
 Biri makbul huzûr-ı ahediyyet, mülhim
 Biri pâdergil pür cehl ü zulûmiyyettir
 Biri zânûzen mihrâb-ı ubûdiyyettir
 Hangisinde mütecelli şeref-i hürriyet?
 Hangisi mürtebî-i râbîta-i rukiyyet
 Hür olan halka bir hisse-i irfân edindir?
 Nefse mağlûb olan âvârelere hür mü denir?
 Hür değil, bunlara insan da demek zâittir
 Çünkü emniyyeleri ma'siyete âittir
 Bu sebepten buyurur hazret-i Hak Azze ve Celle
 Böyle mâdûn behimiyyet için: (bel hüm adal)
 Eylemez emr-i ulûhiyeti asla izân
 Yalnız şekl ü kıyafetçe olanlar insan
 Hak ceff-el-kalem inkâra yürürken hâşâ
 Hiss-i milliyete mâlik mi bulunsun; asla
 Arama, nâfile bunlarda bulunmaz o şeref
 Anlayup, dinlemeden dîni eder ta'na hedef
 Fikr-i taklîd ile her dürlü şuûn-ı garbe
 Düşürür fırsatı ahlâka urur bir darbe
 Demeyiz almayalım ma'rifetin Avrupa'nın
 Diyoruz müfsidi de maslahı vardır anın
 Kendi âdemlerine terk ederek âdetini
 Gidelim öğrenelim hikmetini, san'atını
 Sa'y ü gayret ile ta'mime tevessül edelim
 Sonra âtî için Allah'a tevekkül edelim
 Hiss-i ta'zîm ile yâd eyleyelim eslâfi
 Ye's ü harmân ile ağlatmayalım ahlâkı
 Fatih Dersiamlarından Konyalı A. Âtîf
 (BH, C. 1 S. 3 s. 16-18)

Arzû-yı Dil

Gönül ister ki her yer ilim ü fenne bezmgâh olsun
 Vatan her ma'rifetle cehle karşı rezmgâh olsun
 O evler, kahveler yer yer olup da mekteb-i millet
 Bütün sözlerle sohbetler terakkiye gevâh olsun
 Süzölsün nazra-i endişeden efkâr-ı istikbâl
 Bu istikbâl, hâl olsun, bize bir şâhrâh olsun
 Dimağından çıkan erbâb-ı fikrin nûr-ı irfânı
 Semâ-yı şân-ı ümmette birer hurşîd ü mâh olsun
 Geçirdik en güzel edvâr-ı kıymettâr mâziyi
 Cehâletler içinde mahvolan ezmâna âh olsun
 Bugün elhamdülillah işte geldi devr-i hürriyet
 Bunun ma'nasına efkârımız bir câygâh olsun
 Müsâvâtın bakın timsâli artık taze can buldu
 Aman herkes bir olsun, tefrika mahv ü tebâh olsun
 Cehâlet istiyordu devr-i istibdât bizlerden
 Adalet kovdu ol devri bu, devr-i ittibâh olsun
 Bize farz oldu verzişle teknil eylemek şimdi
 Revâ mı? Farz olan şeylerde zerre iştibâh olsun
 Hayat olmaz bu millette meğer efrâd-ı mevcûde
 Fünûn-ima'rifetten bi'l-umûm imdâd-ı hâh olsun
 Cihanda bir numûne var mı göstermek de mümkün mü?
 Fazîletsiz olanlar diğere peşt ü penâh olsun
 Olursa kendini, mahmîsini birlikte mahv eyler
 Bugün meşhûdumuz bir bir bize endişegâh olsun
 Çalışmak, hep çalışmak, mâ-hasal dâim çalışmaktır
 Bununçün ortada mâni' mi var der-sed-i râh olsun?
 Gönül bu vecihle asla kanaat eylemez
 Daha neler, neler ister, ferâgat eylemez
 Şimendiferleri ister, sefineler gözetir
 Maâdininde bu mülkün defîneler gözetir
 Semâyaya ser çeken ormanları görünce diyor:
 Bakın şu tûde-i sîm ü zerre akıl gidiyor
 Niçün? Neden? Bilemem böyle kaldı bî imdâd
 Niçün? Neden ne demek? Bunları yapan, bîdâd

Fransa'da bugün ormanları hesâb ediniz
 Hesâbını yaparak şöyle bir kitâb ediniz
 Berk hizâsına on bir gelir bu, mutlaktır
 Bir istatistiğe baksak bu söz muhakkaktır
 Bizim bir aldığımız yerde onlar on bir alır
 Bu bir kuruşla acîb her sene bize ne kalır?
 Beş altı cins oluyor orda hâl buna eşcâr
 Otuz kadar oluyor bizde etme istiksâr
 Hele ma'âdin-i mevcûdeyi biraz bırakın
 Dönün de yollara, mekteplere güzelce bakın!
 Fakat ne yol, ne vapur var, şimendiferde kezâ
 En önce hangisi bilmem mülâhazâta sezâ?
 Bizimle herkese kalsa vatanda mektepler
 Açılmalı ve te'sisde etmeli yer yer
 Demek ki rehberimiz şimdi mektep olmalıdır.
 Vatan bunu ne yapıp yapmalı ve bulmalıdır
 Maârifin ne büyüktür vazîfesi bu zaman
 Bununla kâim olur memlekette adl ü emân
 Bununla en güzel ahlak fazla bilinir
 Bununla kalbe çöken zulmet hevâ silinir
 Salâh-ı hâl umûmî maârifeye muhtaç
 Huzûr-ı bâl umûmî ma'ârifeye muhtaç
 Medârisinde bu babta azîm himmeti var
 Bekâ-yı dîne mesâi'si, bunca gayreti var
 Hemen denir ki yegâne sebep, bu medreseler
 Fakat ne çâre? Yıkılmış gibi müesseseler
 Bakılmamış, çürümüş, her cidârı hâk olmuş
 Bugünkü hâli hakîkatte hevî-nâk olmuş
 Yazık! Yazık! Bu binâlar, bu dâr-ı irfanlar
 Neler yetiştiriyormuş, neler, ne insanlar?
 Bu pâyitaht-ı celîlin takarrür eylemesi
 Bu yüzden oldu muhakkak tenevvür eylemesi
 Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif
 (BH, C. 1 S. 3 s. 18-19)

Tercüme-i Pendnâme-i Şeyh Attar (ra)

Der Münâcât-ı Kâz-ıl Hâcat

Cürm ü isyânım ilâhî bî-şümâr
Mücrimim ben, sen ise amirzkâr
Her ne işlersen güzeldir ey ilâhî
Eyledim ben vâkıa bî hadd-günâh
Ben garîk bahr-ı isyân olmuşum
Âkıbet ondan pişmân olmuşum
Rûz u şeb bir abd-i âsî olmuşum
Gâfil **يؤخذ نواصي** olmuşum
Geçmemiştir bî-güneh bir saatim
Yok huzûr-ı kalb ile bir tâ'atim
Bâb-ı ihsânında nâdim bendeyim
Mülteci bir bende-i efkendeyim
Mağfir ne-hâhem kapunda ey ulu
Çünkü bâz oldu der **لا تخطوا**
Bahr-ı eltâfin ki bî pâyandır
Rahmetinden bî emel şeytandır
Deyû nefis urmuş kerîmâ râhımız
Rahmetin olsun şefaât hâhımız
Ey hüdâ çerk-i gühenden eyle pâk
Ta ki cismim olmadan dünyada hân
Hem verirken son nefeste canımı
Eyle ihsân u atâ îmânımı
(BH, C. 1 S. 3 s. 19)

Der-Beyân-ı Te'dîb-i Nefs-i Emmâre

Zât-ı akıldır o kim şâkir olur
 Sonra kendi nefsim kâdir olur
 Hiddetin her kim yenerse ey civân
 Nâciyândandır o kimse bî kemân
 Âdemin en eblehidir ol himâr
 Kim hevâ-yı nefsi ardından koşar
 Kim seni incitse özrün kıl kabul
 Bulasın sen bâb-ı gufrâna vusûl
 Merdûm-âzâr âna bazı eyler hüdâ
 Böyle haslet mü'mine olmaz revâ
 Cerh eden kelb-i garîb âvâreyi
 Kendi cisminde açar ol yarayı
 Kim ki dil-âzâr olmak kast eder
 Her işi bâr-ı ukûbetle gider
 Ey oğul incitme kalb-i âlimi
 Devr eder Allah'tan o âdemi
 Kırma hatır iltifat et âleme
 Vakt olur muhtâc olursun âdeme
 Mu'teber olmak dilersen ey ahi
 Kıl iyi iş olma bed-gü bir dahî
 İyiliği kâdir değilsen etme ki
 Bakma asla râh-ı zulme gitmeye
 Nur-ı dîdem zemle oynatma lebi
 Zemmi sevmez çünkü Allah ve Nebî
 Her kim eylerse hemîşe gıybeti
 Sevk eder Allah ona her zilleti
 Necmi Râcî
 (BH, C. 1 S. 3 s. 19-20)

Bayram

Bir vakit pürmeserretin ân-ı hulûlîdir
Müjde siyâmın işte nişân-ı kabûlûdür
Mü'min sürûr-ı îd ile lebrîz-i ibtihâc
Lehv ü lu'ble kesb-i neşâta yok ihtiyâc
Ey hâlık u zemîn ü semâ Rabb-i Zülcelâl
Sen ümmet-i Muhammed'e gösterme hiç melâl
Her türlü mes'adete mübesser kıl onları
Geçsin kemâl-i azz ile devr ü zemânları
Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif
(BH, C. 1 S. 4 s. 63-64)

Cezîretü'l-Arap'ta Zuhûr-ı İslâm

Kabâil fırka, fırka her zaman heycâya âmâde
 Gider bir kısım urur bir batnı bîperva vü âzâde
 Çıkar meydana bir zâlim düşünmez hakkı dünyada
 Yürür bir şahs için bin hayme halkın mahve sahrâda
 Bulur fırsat, eder birkaç şâkî bir menzile savlet
 Tutar âfâk-ı leyl muzlimi bir sayha, bir haşyet
 Gelir gayretle mızrak mızrağa pürgayz bir millet
 Kalır dillerde nâm u şöhret-i hûnin kavmiyet
 Zuhûr eyler bugün bir dâhiye bir kâtil-i hûnhâr
 Öbür gün mahv eder bin hânumânı başka bir gaddar
 Bütün büldân olur bir zâlimin zulmüyle dehşetzâr
 Düşer bir yevm ü yeûsa bir aşîret mahv olur nâçâr
 Geçer ömr-i kabâil böyle mümtedd bir husûmetle
 Yenilmez bir tehâlük, muttasıl bir harb ü garetle
 Gelir bir hiss-i vahşet halka îcâb-ı hamiyetle
 Girer hân-ı siyâha bin benât-ı zinde gayretle
 Arap tahvil-i azmetmişti râh-ı istikâmetten
 Çıkup şehrâh-ı fitrîden, sapıp minhâc-ı hikmetten
 Bilirken hakkı gaflet eyleyüp esrâr-ı hılkatten
 Tutardı semt-i şirki zevk alup asnâma tâ'attan
 Devam etmekte urban durmayup râh-ı zalâlinde
 Nümâyân fikr-i hikmet varsa ancak kîl ü kâlinde
 Taabbüd bir meziyet oldu asnâmın zalâlinde
 Nihayet kaldı sahn-ı Ka'be bir büt-hâne hâlinde
 Cezîretü'l Arab'ın hâli böyle pürdehşet
 Eder durur iken inzâra arz-ı süfliyyet
 Ufukta başladı bir renk dil-nişîn sihr
 Göründü çehre-i âfâka ibtisâm-ı kader
 Nedir o recm-i münevver, o mühr-i lâhûtî!
 Ki mest-i şevk ediyor karşısında nâsûtî
 Değil ziyâsı mûmâsil cihanda bir renge
 Ve yer yer şuâ'-ı nebâhat simâ-yı pür-jenge

Açardı huzme-i nûru zalâm-ı deycûru
 Nikâha arz ediyor bir cihân-ı mestûru
 Tulûa' başlamış envâr-ı şems vahdetti
 Ziyâ değil, mütemessil nikâh-ı kudretti
 Muhammed-i Arabî ba's olundu ekvâna
 Cihân-mahal nüzûl oldu nûr Kur'ân'a
 Değişti kâmilten ahvâli dehr-i pür-şûrun
 Ta'yin eyledi rüchânı zulmete nûrun
 Vifâke etti tahavvül-i mühâsamât-ı Arap
 Yayıldı feyz sihirvârî şarka ilm ü edep
 Dehâlet eyledi İslâm'a hakk u adli gören
 Kûsûfe uğradı güyâ ki i'tikâd-ı kühen
 Huzûr nur-ı nübüvvette derk edip zâtın
 Bıraktı büsbütün akvâm eski âdâtın
 Zuhûra başladı feth-i mübîn sertâser
 Teşekkül eyledi az bir zamanda bir kişver
 O kişver-i mütemeddin - ki mevc-i işrâkı
 Şua'-ı feyzine reşk-âver etti âfâkı -
 Meâl hikmetidir beyyinât-ı furkânın
 Misâl hasletidir bir Resûl-i Zîşânın
 Fatih Dersiamlarından Konyalı A. Âtîf
 (BH, C. 1 S. 4 s. 65-66)

Aheng-i Millî

Her kimde ki var dâiyâ-yı fikr-i hakîkat
 Ma'bûd-ı hakîkîye eder hasr-ı ibâdet
 Lutfuyla getirdi bizi sahrâ-yı ademden
 Halk eyledi, verdi bize bir ahsen-i sûret
 Bildirmek için kendini gösterdi delâil
 Fehm eylemek üzere beşere verdi dirâyet
 Mer'î bulunan tarz-ı bedî'yle avâlim
 Âlemde ânın varlığına eyler işâret
 Her zerre birer şâhid-iâdildir eder hep
 Hallâk-ı cihân olduğuna hüsn-i şehâdet
 Kim olmuş ise mazhar-ı enâm-ı ilâhî
 Bir sâni'in îcadına kâil olur elbet
 Ma'dûm iken ihsân ederek feyz-i vücûdu
 Bahşeyledi nev'-i beşere akl ü kerâmet
 Bir nevi'ni zikreleseniz ni'met-i hakkın
 Diğer birisi etmededir arz-ı hüviyet
 Kâbil mi kişi şükürünü hakkın ede îfâ
 Kim bir nefes almakta bulunmuş iki ni'met
 İrsâl-i resûl ni'met-i mahsûsa-i hakır
 Doğru yola etmeklik için halkı hidâyet
 Tebliğ ile ahkâm-ı ilâhîyi anlar
 Bilirdi ki insanlara var düzâh ü cennet
 Baştanbaşa hep mâhasal hikmet-i Kur'ân
 İnsanlar için başlıca esbâb-ı saadet
 Emr-i (وَأَعْتَدُوا) ya itaat eden akvâm
 Her ma'reke-i mutlak olur nâil nusret
 Dâim sebep-i nusret olur müttetik olmak
 Mashûb-ı yedullahdır eydî-i cemâat
 Allah ü teâla ki bizim nâsırımızdır
 Her dem ederiz nusretine arz-ı dehâlet
 Fatih Dersiamlarından Dağistanlı Ali Nazmi
 (BH, C. 1 S. 4 s. 66-67)

Münâcât

İnsan ki makarrı şimdi nâsût
 Ol vatani ânındı lâhût
 Geldi bu zemine elde fermân
 Vermişti ona cenâb-ı yezdân
 Fermân-ı kazâ olunca sâdır
 Bilsen ki neler yapar o kâdir
 İster yine cân-ı suûdu ister
 Ol âlem-i bîhudûdu ister
 Ey ruh-ı latîf-i kudsiyâne
 Çık durma yürü o âşiyâne
 Yâ Râb sanadır niyâzım ancak
 Elyak bu niyâza zâtın el-hâk
 Olsa bu gönül kazâ ki kurban
 İşte o zaman olurdu şâdân
 Yâ Râb bu kazâ ne dilrübâdır
 Bir hüküm ki bin cihân fedâdır
 Yâ Râb bu şuûn ki rûnümâdır
 Der ki beni halk eden Hudâ'dır
 Gönlüm buna olmasın mı âşık
 Âşık sana çünkü hep halâik
 Her zerre ki bir vücûda mâlik
 Elbet o vücûdu sende hâlik
 Yâ Râb şu semâ şu yer şu ekvân
 Takdîs ederek ıalr da şükrân
 Bilmem ki niçün bu âciz insn
 Ba'zan oluyor hatada pûyân
 Talebe-i Ulûmdan Gerûnî Hayreddîn
 (BH, C. 1 S. 4 s. 67)

Zavallı Vatan

Binlerce denî soydu nesi var ise çaldı
 Günden güne gayretkeş ikbâli azaldı
 İmdâd edecekler de bütün gaflete daldı
 Me'yûs-ı emel bister-i mihnette bunaldı
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Açmış hûna cismine bin yâre-i hûnpâş
 O şems başına hırpalamış bir sürü o baş
 Rahmet okutur kendine ol firkada
 Nemrut ile Haccâc olamaz onlara pâdâş
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Âb-ı teşne yazık nâr-ı tahassür ile yanmış
 Bitmiş ermiş zulm ile baka kana boyanmış
 Tâ cân oyna hançer-i bîdâd dayanmış
 Bîtâp düşmüş hân-ı mezellekte uzanmış
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Bizden umuyor yâre-i dil-dûzine merhem
 Bizden diler imdâdı bu hâlette mesellem
 Candan da cihândan da vatandır bize akdem
 Billah dayanmaz şu hazîn vaz'ına âdem
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Âgûşa çeken beyt-i Hüdâyı bu vatandır
 Neşreyleyen envâr-ı Hüdâyı bu vatandır
 İ'lâ eden arşa şühedâyı bu vatandır
 Perverde kılan bâ y u gedâyı bu vatandır
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Osmanları, Orhanları hep lerze-reşândır
 Fatih'le, Yavuzlarla da mağbût cihândır
 Eslâfımızın her yeri bir şîr-i jiyândır
 İsbât-ı verâset edecek dem bu zamandır
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Ecdâdımızın sayt-ı bülendin edelim yâd
 Dünyada nedir bildirelim gayret-i ahfâd
 İ'lâ edelim şânını birden edüp imdâd
 Hemdest olalım eyleyelim ser-teser âbâd
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Çökmüş idi her köşesine nekbet ü kâbus
 Yangın yeri zannetmede şimdi gören efsûs
 Gayret edelim olmayalım biz yine me'yûs
 İcâb ediyor çünkü bugün gayreti nâmus
 Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
 İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Bir dem gelir elbette erir maksada sâî'
Birleşmez atâlet ile tevfiğ-i ilâhî
Biz olmayalım sâde sevâbıkla mübâhî
Ta'kîp edelim Hakk'a çıkan münhec ü râhî
Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

İnsanda gerek meyl ü meâli ve basîret
Ândan doğar insanda hamîyyet ile gayret
Gayretle hamîyetle bir küçük aşîret
Dünyayı bütün sarstı olup bir koca devlet
Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı

Bir hârikadır bizde o bünyân-ı muallâ
Ecdâdımız etmiş ânı her vecihle illâ
Farzdır yoluna kanımızı eylemek icrâ
Ervâh-ı şehîdân bizi etmekte temâşâ
Bîçâre vatan işte bugün bir nefes aldı
İhyâsı beş on sevgili evlâdına kaldı
Halil Edip

(BH, C. 1 S. 5 s. 94-95)

Anadolu Seyahati

Şimendiferle giderken gönülde bir mâtem
 Bir ızdırap ki icrâı hükmeder her dem
 Bütün münâzırı bir kasvet etmiş istilâ
 Ederdi sanki mezâlimden iştikâ-yı âlem

Yağar durur idi sâkin, hazîn bir bârân
 Cibâl-i şâhika küskün, sahabeler giryan
 Civâr-ı hatta müsâdif harâb-ı kariyyelerin
 Ufuklarında nümâyân acıklı bir hicrân

Çağıltılar ile inlerdi gördüğüm dereler
 Bu âh u nâleyi dinlerdi sanki meşcereler
 Köyün çocukları manzûr olur açık, çıplak
 Açardı dilde müesser cerîhalar yer yer

Yolun sağında, solunda bütün kadın erkek
 Ekin biçer mahn-ı âleme göğüs gererek
 Çoluk çocuk sekiz on ay ta'yiş etmek için
 Sabah olur, didinirler güneş batıncaya dek

Keder ne hâle getirmiş bakın şu ihtiyâre!
 Odun taşır iki merkepçiğiyle bir pazara
 Satış olursa ne mutlu! Ya un, ya ekmekle
 Döner, değilse ta'able... Yazık zavallılara

Biz zevk ü sefâmızda sefihâne koşarken
 Bîçâreler efgân ediyormuş kederinden
 Rahatları yok, malları yok, hâlleri yoktur
 Hâlsizlik ile günleri boş geçtiği çoktur

Emvâlini satmış, götürüp vergiye vermiş
 Birkaç koyunu var ise muhtara yedirmiş
 Jandarma gelip köyde yatak, yorganı almış
 Bir âile bomboş kuru bir hânede kalmış

Sönmez mi ocak? Tencere gitmiş, tava gitmiş
 Mazlumların evce olan işleri bimiş
 Gitmiş biri bir zâlimin aylıkçısı olmuş
 Bir diğeri kalmış daha kaç kere soyulmuş

Bizler dahî çektik nice âlâm-ı mezâlim
 Ancak bunu etmez idi derpîş-i hayâlim
 Avdette o köylerle, ahâlisine baktım
 Bir rütbe sevindim ki hemân gaşy olacaktım

Her hâne birer kırmızı bayrakla müzeyyen
 Şaban'ı da şen, pîri de şen, hâsılı hep şen
 Âlâm zamân-ı neşvelere münkalip olmuş
 Endişeler işvâk-ı hurûşân ile dolmuş

Lâkin bu meserret de devam eylemez elbet
 Bir şeyleri yoktur ne zirâat, ne ticâret
 Cehl eylemiş âdâbını, ahlâkını târâc
 Her kariyye birer medreseye, mektebe muhtâc

Ta'mîme sezâvâr görülmezse muârif
 Mektep sayılırsa yine bir fazla musârif
 Yükselmez ise dîn ile dünyâsı berâber
 Her şeyimizin bilmeliyiz mahvı mukarrer
 Fatih Dersiamlarından A. Âtîf

(BH, C. 1 S. 5 s. 96)

Mektep

Efendiler! Yine mekteptir ilticâgahımız
 Bu dâr-ı feyz ü saadet bizim penâgahımız
 Bilirsiniz ki ne çıktık? Zamân-ı mâzîde
 O gitti ne ise, fakat şimdi hâl ü âtide
 Ne düştü ahdimize bildiniz mi bunları siz?
 Olanca ömrümüzü vakf-ı verziş etmeliyiz
 O neydi eskisi? Her derse ayrı sansürler
 Girerdi sınıfa o düşman bakışlı nankörler
 Geçen sene yedi evet! Hatırımnda kalmıştı
 Bir imtihana yakındı, zaman azalmıştı
 İkinci sınıfa girüp derse başlamıştım ben
 Sizin de defteriniz nice mültezim zâten
 O bostanı biz evvelce eyleyip telhîs
 Size okutmağa etmiş idik ânı tahsîs
 Fakat nedir o eser? Ettiğimizdi çok takdîr
 Bunun için eylemek ister idim güzel takrîr
 Danıştım ayrıca bir zâta, ettim istiknâh
 Bihakk anlatarak eyledi beni âgâh
 Aman! Hükümete âit lakırdıdan hazer et!
 Tedenniyâtına dâir cihetleri güzer et
 Bu mebhasa müteallik ne varsa bostanda
 Silip süpürmeli bir şey bırakmayıp ânda
 Hülâsa bomboş olunca silinmeli o kitap
 Edilmez olmalı bayraklarından istiktâb
 Fakat urundulamışdımdı hayli âsârı
 Sizin de gördüğünüz bostanın iş'ârı
 Cenâb-ı sa'dî-yi allâme pişvâ-yı beyân
 Hatîb-i nükte-şinâs vü edîb-i pür-irfân
 Nevâcizinden akan selsebil hikmettir
 Kitabı mekteb-i ahlâk pür-kerâmettir
 Bütün nikât ü mezâyâyı, pek çok emsâli
 İhâtâsıyla da hattı bugünkü ahvâli

Derviş kitâb-ı şeraitten ahz-ı feyz ederek
 Fakat edeple beyânında kezm-i gayz ederek
 O günkü dersimiz işte şu sözler olmuştu
 Gönülde muhteviyyâtıyla iyice dolmuştu
 Der aksâ-yı âlem be-geştüm-bes
 Beser bir dem eyyâm bâherkesi
 Temetta' zehr-i gûşe-i yâfetim
 Zehr hırmeni hûşe-i yâfetim
 Çü pâkân-ı şirâz hâk-ı nihâd
 Ne dîdem ki rahmet berrîn hâk-bâd
 Tô lâ-yı merdân in pâk-i bûm
 Ber engihthem hâtır ez-şâm u rûm
 Üçüncü beyte gelince deġiştî takrîrim
 Vatan muhabbetini lâzım oldu tasvîrim
 Levha-i endîşede gayet büyük bir dâire
 Resm edilmiş farz eden evvelce yâhut bir kere
 Hangisi için olsa elbet merkez ister mürtesem
 Dâiren mâdâr etrâfı muhît muhteşem
 Cism-i millettir muhîti, merkezi rûhu'l-vatan
 İmtizâc etmişler, olmuşlar vücûd-ı mü'temen
 İşte rûh oldu vatan, milletse cism-i pâkîdir
 Hubb-ı millet cisminin hâmî-i dehşetnâkidir
 Der demez bir de açıldı kapı, girdi bir zât
 Kala kaldı sözüm ağzımda dedim ki: Heyhât!
 Bir temennâ buyurun!
 - Yok hoca efendi lütfen
 - Dersi takrîr ediniz dinlemek isterdim ben
 İşte sa'dî bu kadar geşt ü güzâr etmiştir
 Sonra şirâze dönüp orada karar etmiştir
 Burada pâk, saffet, ahzf olunan mevsûfu
 O da merdân oluyor, anlaşılır mahzûfu
 Saffetin cem'ine dâir var idi kâidemiz
 Bunu evvelce dedik işte budur fâidemiz

Eyledim ders-i kavâid ile güyâ tahsîl
Bir iki cümlede buldumdu berâ-yı temsîl
- Dersini doğrusu şâyân-ı temsil buldum
Ben ise sözleri muhtâc teemmül buldum
Şimdi hakka ne kadar hamd ü senâ eyleyelim
Verdiği ni'mete bilmem ne duâ eyleyelim
Acz ile zât-ı ilâhîye tevessül edelim
İşbu kuvvetle çalışmakla tekemmül edelim
Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif
(BH, C. 1 S. 5 s. 97-98)

Leyâl-i İstibdât

Nücûm-ı zâhire titrer durur zalâlınden
 Uyûn-ı sâhire dehşetlenir hayâlinden
 Ufukta parlayan üç beş çerâğ-ı bîdâdın
 Kuvâye hadşe gelir tâb-ı istiâlinden
 Nazar, nüfûz edemez kasvet-i zalâmından
 Emel, her ese düşer pençe-i nikâlinden
 Sükûn hâlîme gelmiş hürûş-ı istibdât
 Ukûl, ra'ş-zen azar infiâlinden
 Çıkar semâya müselsel nidâ-yı istimdâd
 Esîr ribka-i zulmün lisân-ı hâlinden
 İter zemîne pey-â-pey nevâ-yı lâhûtî
 Sürûş-ı merhametin ihtizâz bâlınden
 Gelir samâha dem-â-dem enîn-i mazlûmun
 Sevâhile düşen ormanların halâlinden
 Saba terennüm eder her seher birer nevhâ
 Kulûb-ı tâhire giryân olur mâilden
 Şafak nişan verir âfâka reng-i hürmetle
 Şehîd-i müzlimin yâd-hûn âlınden
 Cibâl-i şâhika bir vaz' iğbirâr almış
 Şuûn-ı hâzıranın şiddet-i melâlinden
 Tefekkür eyleyip olmuş da münfail güyâ
 O eski kudret pür miknetin zevâlinden
 Zemin müsâid iken böyle acz ü meskenetin
 Şu vecihle bize bahs eyliyor vebâlinden:
 Cibâl-i zî mekânetim kılâ-i pür metânetim
 Kitab-ı kevn içinde ben sahâif-i hamâsetim
 Kulûb-ı half-ı ra'şzen
 Mübâhis celâdetim
 Hazânim girân-bahâ ma'âdenim nümâ-fezâ
 Künûz-ı sîne-i ser-te-ser büyût-ı servet ü gnâ
 Sağım güher, solum Güher
 Fakat kim eyler i'tinâ

Gelin konun civârıma bakın şu mîşe zârıma
Ne canlar etmiş ilticâ kimininki gubârıma
Ne şanlar etmiş ittikâ
Yemînime, yesârime
Yerinde zîb u zîverim semâda her zaman serim
Fakat şu kırdâ yer tutan sekiz, on ulu köylerim
Tenimde var iken şu cân
Bu hâlde kalmasın derim
Bakın şu bahr muvahharen ne anlı, şanlı bir çemen
Sefâin-i ticârette yegâne cilve-gâh iken
Sen ol da düşme hayrete
Ne farkı var şu kariyyeden!
Nasıl ki ebr pür-safâ kılar semâda i'tilâ
Bu şanla çok mu eylesem cihanda ben de irtikâ
Zemin, zemin muhteşem
Zaman, zaman incilâ
Fatih Dersiamlarından A. Âtîf
(BH, C. 1 S. 6 s. 119-120)

Bülbül - Şehzâde

Mütercem

Genç bir şehzâde mest-i gurûr,
 Her nedense olur karîn-i fütûr,
 Bu da işte büyüklüğün eseri,
 Evet, ekser budur ânın semeri!
 Dîdever, nüktedân ve dil âgâh,
 Bir mürebbi olup âna hemrâh;
 Gezinirken bakın şu em'âne.
 Yolları uğradı bir ormana,
 Bayrak altında gizlenüp o zaman,
 Bir küçük andelib hûş elhân
 Ediyordu terennümâta devam.
 Gördü şehzâde kaldı bî âram,
 Pek güzel buldu bülbülün derhal;
 Oldu ahz ü giriftine meyyâl!
 Bulmadı hiç neticeyi düşvâr.
 Bu da bir iş mi? Çünkü kudreti var!
 Eder etmez fakat hücûma kıyâm,
 Andelib uçu itti terk-i makâm.
 Hakkı var etmesin mi ya hiddet?
 Sayılır doğrusu bu bir harâ'it
 Gitti elden irâdet ü temkîn,
 Etti re'yîn şu veche ile tebeyyün:
 Ne için böyle en güzel bir kuş,
 Savti eylerken âlemi medhûş;
 Etsin ormana ilticâ öyle,
 Acınır geçsin ömrü hep böyle!
 Var mı bir fâide bu uzletten?
 Ne çıkar anlamam bu vahşetten?
 Gelse kâşâneme acep ne olur,
 Her ne ister, dilerse anda bulur,
 Hem de kuşlarla câ-be-câ mâlî

Pek gariptir bu âlemin hâli,
Başkadır başka tarz u tavr-ı şebâb,
Görülür hoş edilmez istiğrâb
Bunu hemrâhı da edüp takdîr,
Re'yini kıldı şöylece takrîr:
Size bu hâdise edilse hesâb,
Bir büyük hikmet eyliyor işrâb.
Rehber-i azm olur ise em'ân,
Bir gün elbette tecrübeyle zaman,
Edecektir o hikmeti ifhâm,
Bilinir gerçi hep hafâ ve merâm,
Eyleyim ben dahî biraz talkîn,
Şimdiden hâsıl olsun ilm ü yakîn:
Hamkâ her ne istenirse yapar,
Uydurur işlerin külâh da kapar!
Lâkin erbâb-ı dâniş ü irfân,
Bu güzel kuş gibi olur pinhân
Ele geçmez kolayca ehl-i hüner,
Aramak bulmak iktizâ eyler,
Halil Edip
(BH, C. 1 S. 6 s. 120-121)

Nüzûl-i Kur'ân

Yere inmekte semâdan müteâlî bir nur
 Yine bir mu'cize-i bahre etmekte zuhûr
 Yeridir kıt'a-i mahrûsa-i dilden çekilüp
 Adem-âbâda kadar gitse zalâm-ı deycûr
 Ma'kes şu'le-i lâhut oluyor sertâpâ
 Hücre-i mazlume-i kasvet iken gâr-ı Hira
 Gıpta hân olsa sezâ âlem-i ulviyette
 Şu tecelli-i şefk-pervere Tur-ı Sînâ
 Cibrîl etmede pür zemzeme vahye âğâz
 Vecde gelmekte bu hâletle bevâdî-yi Hicaz
 Sanki her âyet-i furkân iniyorken hâne
 Etmek isterdi zemin; evc-i semâya pervâz
 Mütevâlî gelerek nezd-i Hüdâ'dan fermân
 Oluyor sîne-i müştâk Muhammed cûşân
 Ser-beser Refref gaflette oluyorken nâsût
 Uyanır sayt-ı nübüvvet ile baht-ı Arabân
 Ediyor ümm-i kurâdan neb'ân-ı feyz-i Hüdâ
 Doluyor şa'şaa-i mühr-i hidâyetle fezâ
 Nûr-ı hak bir ufk-ı bâdiyeden berk urmuş
 Diyecek haşre kadar âlem-i irfâna salâ!
 Diyor ki: Nâtıklar rûşenâ müfekkireler
 Bütün talâkat vü rikkatle parlayıp yer yer
 Semâ-yı ma'rifete, evc-i arş-ı irfâne
 Ne rütbe yükselecek olsalar nezîhâne
 Bu i'tilâları i'câz önünde pek döndü
 O emr-i hârîka esrâr-ı hakka makrundur
 Hurd o tâk-ı muallâyı bir zaman aşamaz
 Beşer, serâir-i lâhut gayba yaklaşılamaz
 Hayal ve hâtıra kendince çok döner, dolaşır
 Fakat şu sahayı geçtik mi hâl başkalaşır
 Tabiat irkilir, i'câza dek suûd edemez
 Ukûl, o merhale-i teskî tayy edip gidemez

Gider, gider dayanır pîş pâye acz-i beşer
 Kalır, sükût ederek reh-güzârı sed eyler
 Kitâb-ı menzil-i Hakk, hüccet-i dırahşânım
 Medâr-ı sıdk-ı Resûlüm, berât-ı zîşânım
 Tereddüd eyleyen efkâra karşı söz birdir:
 Diyin ki fikr-i beşer de bu emre kâdirdir
 Ya durmayın, kısa bir süresin edin tenzîr
 Veya kitâb-ı semâvî deyip kılın takdîr
 Arap, mahâfil-i mahsûsa eyleyip teşkil
 Lisâna, nazra-i irfâna ettiler ta'vîl
 Çalıştılar; fakat imkâna gelmiyor tenzîr
 Kelâm-ı hakka hayâl-i beşer olur mu nazîr?
 Denildi şi'r ü kehânet deriz ya sihr ü cünûn
 Fakat bu söz de sanâdîde etmiyor memnûn
 Kemâl-i aczini fehmeyleyince hep irfân
 Anıldı ma'reke-i harbe elde seyf ü sinân
 Kanaat etmek iken çâre hükm-i vicdâna
 Kılıç muzaffer olur zannolundu Kur'ân'a
 Olur mu bâtıla mağlup, emr-i Hakk heyhât!
 Durur mu kâdir ü kakhâra karşı lât ü menât!
 Olur mu cünd-i ilâhî huyûl-i şirke zebûn?
 Habîb-i Ekrem'in Allah eder mi ya mahzûn?
 Bütün muhâfaza-i mansıb oldu varsa sebep
 Serildi hâk-i helâke muhâlifin arap
 Te'sîs eyledi birden şerîat-ı gara
 Hemen, hemen ederek şark u garbı istilâ
 O vakte dek neydi artık? misâl-i adem
 Beşer bu sayede bastı terakkiyâta kadem
 Fatih Dersiamlarından Konyalı A. Âtîf
 (BH, C. 1 S. 7 s. 140-141)

Tahmis-i Na't-ı Şerîf

Cebîn urun mi'rât-ı vahdet-i yâ Resûlallah
 Dilin gencine-i gayb-ı hüviyet yâ Resûlallah
 Kudûmun âyet-i büşrâ-yı rahmet yâ Resûlallah
 “Vücûdun mushaf-ı pâk-ı hidâyet yâ Resûlallah”
 “Senin mâhiyetin haktan ibâret yâ Resûlallah”
 Ahedden ahmediyyet sûretiyle remz-i müştaksın
 Müşâr nükte-i neşrah, mâl-i mâh-ı manşıksın
 Harîm-i vahy-i rabbânîde Cebrâil'e
 “Emîn-i ilm-i Hak, âyine-i dîdâr-ı mutlaksın”
 “Seni görmekle birdir hakkı rü'yet yâ Resûlallah”
 Nebiyyüllâh-ı a'zamsın, perestişkâh îkansın
 Debistân-ı hakîkate sebak âmûz-ı irfânsın
 Musavver feyz-i mevlâsın, zuhûr-ı ism-i rahmânsın
 “Mücessem sırr-ı yezdânsın, esâs-ı dîn ü emânsın”
 “Vücûbu hakka zâtındır işâret yâ Resûlallah”
 Muhât-ı akl-ı insân olmadan bî şekk-i müberrâsın
 Hurd söz beşersin, bir muhâlû'l hâl muammâsın
 Bakılsa kibriyâ-yı hakka mücellâ-yı mücellâsın
 “Büyüklükten büyüksün, her tasavvurdan muallâsın”
 “Büyük vasfı sana etmez kifâyet yâ Resûlallah”
 Bilenler ittihâd-ı nisbet kudsîyyet-i aşk
 Görürler zât-ı pâk-ı akdesinde vehdet-i aşk
 Âyâ hakkın şeref-endûz hakkâniyet-i aşk
 “Habîb-i kibriyâsın, fehm eden mâhiyet-i aşk”
 Seni gayr-i ez-hüdâ farz etmez elbet yâ Resûlallah”
 Senin ey mesned ârâ-yı عمر ك hazretullah
 Bütün ekvâna etmiştir cûdun dehâletgâh
 Gedâ-yı âsitandır şehinşâhan sâhib-i câh
 “Cihâna müstakillen hükümfermâ olmağa billah”
 “Müreccah bâb-ı lütfunda esâret yâ Resûlallah”
 Rızâ-yı pâkine hizmet rızâ-yı hakka hizmettir
 İtaat zâtına ayniyle Allah'a ibâdetdir

Gönül ol feyz ü nisbetten şerefyâb saadettir
“Benim sermâye-i fâhîrîm o harrâne esârettir”
“Hüdâ hakkıçün âzâd etme lutfet yâ Resûlallah”
Aman ey melce-i ümmet! O rüstâ hîz-i ekberde
Sırr-ı bîçâreme eyle cenâh-ı lütf-ı güsterde
Anıldıkta kulun “Tâhir’e” bana mensûb o çâker.. de
Esir midir, buyur, kâfî Suûd’a rûz-ı mahşerde
“Ne hâcet istemem bir başka devlet yâ Resûlallah”
Hafîd-i Vahdetî Tâhirü’l MevlevîSu’ûd
(BH, C. 1 S. 7 s. 141-142)

Kıt'a¹

Hemcinsinin ne olduğunu bilmiyorken
Keyfiyet-i Hüdâ'yı nasıl anlasın beşer?
Hallâk-ı zü'l celâldir Allah, biz ise
Mahlûku âciziz, bunu bilmek bize yeter
Diğer²

Râzıyız verdiği kismetlere ma'budumuzun
Ki bize ilm-i atâ eyledi, a'dâmıza mal
Mal bir müddet-i cüziye içündür ki biter
İlim bâkîdir, ânınçün mutasavver mi zevâl?

Hafid-i Vahdeti

Kıt'a³

Meâni-i sûtûr-ı kâinâtı ezber et, zîrâ
Serâpâ hıfza şâyân bir kitâb-ı heyret efzâdır
Okursan dîde-i emân ile teslim edersin kim
Hüdâ'dan mâadâ her şeyde butlân âşikâr

Kezâ

***

Bu meâl bi'l âhire şu rubâi' ile de ifâde edilmiştir:

Rubâi'

Be-niger bi-serâpâ-yı sûtûr-ı âlem
Kin-i nükte-nüveşte behand-ı âkil
Âgâh şû-yı zîhâb hestî-i girân
Gayr-ı ez Hak her çü hest-i bâtl bâtl

Kezâ

توحيد بارى تعالى ونمت سيد الانبيا عليه التحايا

Ey sâhib-i rüşd ü ilm ü irfân!
Ey ehl-i basîret, ehl-i îkân!
Bak, bak şu satv-ı kâinâta
Emân ile levh-i mümkünâta
Bir ma'kes hikmet ü abrdır
Zîrâ eser yed-i kadrdir

¹Hazret-i İmam Ali [keremallâh ü teâlâ veche] efendimizin bir kıt'a-i mukaddeselerinden mâlen muktebestir.

²Kezâ

³Meâli cenâb-ı şeyh-i ekberin bir beyt-i meşhûrundan menkûldür.

İnsâf ile bir tezekkür eyle!
 Dikkat eyle bir tefekkür eyle!
 Bak âye-i leyl ü nehâra
 Kıl secde hemân o girdgâre
 Âsâr-ı müessir hakîme
 Ef'âl-i müdebbir alîme
 Bî natk u zebân eder şehâdet
 Bî lafz u beyân eder delâlet
 Yok başka gevâha hiç hâcet
 Billah bu bir celî hakîkat
 Erkân-ı semâ, bütün halâik
 Bürhân-ı vücud zât-ı hâlık
 Bak dikkat eyle şu intizâma!
 Vardır bunu bir koyan nizâma
 İşte odur ol yegâne ma'bûd
 Kim arz u semâda zât-ı mescûd
 Ya'ni: O ilâhi; ins ü cânın
 Sükkân-ı zemîn ü âsumânın
 İşte o latîf âlem-ârâ
 Feyyâz-ı muhît gîl-ieşyâ
 Ol zîmelekût Rabb-i izzet
 Sâhib-i ceberrût u hikm ü kudret
 Pirâyede kıbâb-ı eflâk
 Bünyâdına vesîa-ı hâk
 Mennân-ı amîmetü'l atâya
 Rahmân-ı rahîm lutf-bahşâ
 Vâr eylemeden bu kâinâtı
 Halk eyledi asl-ı mümkünâtı
 Ya'ni ki o nûr-ı Mustafâ'yı
 Ol cevhere-i girân-bahâyı
 Bu vech ile mebde' oldu kevne
 Ol hatem-i resl-i şeh-i yegâne
 Talebe-i Ulûmdan ve Dârü'l Muallimîn Edebiyat Şu'besi Müdâvimlerinden
 Kayseriyyeli Muhammed Şemseddin
 (BH, C. 1 S. 7 s. 142-144)

عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة

İmâm-ı Şâfiî

Elinde seyf-i şeriat, dilinde nûr-ı Hüdâ
 Ömür makâm-ı hilâfette merci' İslâm
 Nigâh-ı heybeti dehşet fezâ-yı harb ü vega
 Ömür kütübiyye-yi a'dâya kahr ü pür ibrâm
 Ömür dinince adâlet gelir dile derhal
 Tagayyür eylemez, olmuş ilim bu fitratle
 Bu ekmeliyyeti Fâruka vâcibü'l müteâl
 Verüp de âleme gönderdi işbu hasletle
 Ömür ki re'y-i rezîn musaddak ve memdûh
 Ömür ki zât-ı güzîni vü lehres-i akrân
 Ömür memâlik-i mevcûdeye mejeng-i fütûh
 Ömür ki kabza-i teshîrine can attı cihân
 Fetheylediği yerleri ta'dâd ne mümkün
 Saymakla tükenmez bunu îrâd ne mümkün
 Bir tânesidir Kuds-ı mübârek bakın işte
 Şanlarla, şereflerle tevârihe nüvişte
 Kudüs'ün görünür Mescid-i Aksâ'sına baksan
 Adl-i Ömer'i kubbe-i bâlâsına baksan
 Gazze buranın tatlı bir iklim-i latîfi
 Konmuş iki dağ beytine mebnâ-yı zarîfi
 Bâlâsına bir tânesinin mescid-i âlî
 Yapmış mütevattın olan efrâd-ı ahâlî
 Evvelce kiliseden edilmiş idi tahvîl
 Sanatlı, letâfetli olan eski menârı
 Tevhîd ile tefrîk ediyor nûr ile nârı
 Târihe taalluk ediyor Gazze tamâmen
 Târihşinâsâne havâle ederim ben
 İşte bu güzel memleketin sâha-i hânı
 Unvânımızın sâhibinin mevlidpâkı
 Geçti hicretten tamam yüz elli yıl inde'l hesâb
 İrtihâl etti İmâm-ı A'zâm kuds-ı cenâb

Bir rivâyette İmâm Şâfiî doğdu o gün
 Âlemin her hâli dikkatle bakılsa bî karar
 Şâd u haram ber taraf, diğer taraf mâtem-güzâr
 Tam dokuz yıl memlekette Şâfiî kalmış idi
 Pek çocukken hayli ilm ü ma'rifet almış idi
 Ba'de Bağdat'a gitmişti o ma'lûmât ile
 Yirmi dört ay sonra döndü bunca mazbûtât ile
 Niyet etti hac için ümmü'l-karaya ol imâm
 Yesrib'e azm etti artık ba'd-i tahsîlü'l-merâm
 Burada başlar Şâfiî'nin himmet-i meşkûresi
 Nezd-pâk-i mâlikîde gayret-i meşhûresi
 Mâlikin pîrâmeninde sanki bir pervânedir
 Can fedâ fermânına lâkin bu pek şâhânedir
 Tam on üç yıl ahz-i feyz etti cenâb-ı müctehid
 Pür-kemâlât ü fezâil oldu, zâten müstaid
 Anladı hazret, kitâbullah ile her sünneti
 Hâsıl gördü kıyas, ictimâ-ı ümmeti
 Ahmed Hanbel gibi bir zât-ı meşkûru'l-himem
 Şâfiî'den ahz-i feyz etti o mânâ-yı ehem
 Ruh-ı mâlik evc-i 'alebîne pervâz eyledi
 Şâfiî gitti Yemen'de hükme âğâz eyledi
 Yemen'de kaldı biraz mesned kazâda imâm
 Irak'a gitmek için etti ba'de ikdâm
 O kıt'alarda ehâdisi etti hep ta'mîm
 Usûl-i fikhî da talâbına kılup ta'lîm
 Tadrîs eyledi binlerce halk, zâtından
 Şeref o zâta ki hakkın tecelliyâtından
 Menâfi'-i âmme vakf-ı nefis-pâk etti
 Kılup ümmeti fazlıyla feyznâk etti
 Muahharen oradan Mısır'a rûberâh oldu
 O kıt'a hazrete bir tatlı cilvegâh oldu
 Musannefâtı imâmın yüz on kadar deniyor
 Adetçe belki bu miktarı da geçer deniyor

Salâh ü zühd ile her yerde nâmı pek meşhûr

Sehâ-i vücûd ile dillerde dâimâ mezkûr

رحمة الله عليه وعلى من تبعه

Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Muhammed Ârif

(BH, C. 1 S. 7 s. 144-145)

Tahmîs - Kim Hayrette Değil?**(Gazel Muallim Nâcî merhûmundur)**

Nazar-ı vakf-ı temâşâ, matmah-ı enzâr hayrette
 Emel-i mevkûf-ı hiçi verziş-i efkâr hayrette
 Bilinmez bir garip âhenk var, o târ-ı hayrette
 Perîşân vasl u hicrânında dil, dildâr hayrette
 Devâsâzın bırakmış hâlet-i bîmâr hayrette
 Muhât-ı hevl bir vâdi' -i bîpayanda pûyânım
 Yed-i şevk ü hevesten düşmüyor bir dem girîbânım
 Olur her gördüğüm âteşzen ârâm u en'ânım
 Tecellîden nedir maksûdu yârin ben de hayranım
 Tecellî dîde-i sergerdân, tecellîzâr hayrette
 Tehâlûf-i rü'yet ü eşyâda hâkim, mü'telif mahrûr
 Mehâsin i'tibâre müstenittir, mesnedi mehcûr
 Tanır her ferd fi'le nisbetiyle kendini me'cûr
 Niçün makhûr-ı dest-i ibtilâdır bîhaber mağdûr
 Nedendir gadre meyli tab'mın, gaddâr hayrette
 Nice yüz bin cihân var kabza-i hükmünde takdîrin
 Kıyâsen zerredir âlem, o da mahkûmu şimşîrin
 Nedir, medlûlu var mı fikr-i istilâ yu teshîrin
 Niçün bin câna kıysun tîg zulmü bir cihangîrin
 Cihân hayrette, cân hayrette cân âzâr hayrette
 Bilen mâziyi varsa keşf-i istikbâl ü hâl etsin
 Mütûn serbesre, insanlar nasıl şerh meâl etsin
 Acz pâyend iken kâbil midir kesb kemâl etsin
 İlâhî, hikmet îcâdı kim kimden sual etsin
 Müessir perde pûş kibriyâ âsâr-ı hayrette
 Halil Edip

(BH, C. 1 S. 7 s. 145-146)

Na't-ı Şerîf

Vucûd-ı akdesin mühr-i hidâyet yâ Resûlallah
 Tulû'un mebde-i subh u saâdet yâ Resûlallah
 Sen ol burhân-ı zât-ı kibriyâ, mahbûb-ı mutlaksın
 Zuhûr güle bilendi Rabb-i izzet yâ Resûlallah
 Muazzam kadr-i mevlâyü'l-âlemînsin, cümle mahlûka
 Sana mahsustur hükm ü hükûmet yâ Resûlallah
 Tasavvurdan muallâdır senin ulviyetin billâh,
 Bu mebhasta gelir ezhâna hayret yâ Resûlallah
 Edâ-yı zimmet pâkinde zebân-ı halk âcizdir
 Lisân-ı hakka muhtastır o kudret yâ Resûlallah
 Hudâ âgâh kim mevlâ-şinâsım, ehl-i tevhîdim
 Efendimsin benim sad şükr ü minnet yâ Resûlallah
 Der-i lütfundan özge âsitâne intisâbım yok
 Bihamdullah bana kâfi bu devlet yâ Resûlallah
 Benim, derlerse ihsân-ı hâhtır bir vecihle gitmez
 Suûd ismindeki nâciz ümmet yâ Resûlallah

Hafîd-i Vahdetî

Suûd

Rubâi' ¹

Yok başka işim günah ile müştakilim
 Memnûn değilim kabâhatimden haclim
 Yâ Râb! Beni feyzin ile sîrâb et
 Tâ çerk-i vesâvisten olâ pâk dilim

Kezâ**Rubâi' ²**

Âh anlaşılır şey değil esrâr-ı ezel
 Ol tarafa muammâyı eden yoktur hâl
 Da'vâlarımız bütün pes perdededir
 Kalkınca o perde kalırız hep echel

¹Ekâbir-i sūfiyyeden Cenâb-ı Abdullah el-Ensârî'nin bir rubâi-i ârifânelerinden mütercemdir.

²Urefâ-yı şu'râdan Ömer Hayyam'ın bir rubâ'îsinden menkûldür.

Kezâ

Kıt'a

Bî fâide mücâdele, bî-sûd-ı iştigâl..

Yoktur bu kârgahta bir kâr-ı digerim

Ne Hâlık'a, ne halka yarar hayra sâhibim

Her kim sorarsa hâl budur, böyle söylerim

Kezâ

(BH, C. 1 S. 8 s. 171-172)

Medrese

Ey medrese, ey matla'-ı envâr-ı maâlî
 Feyzinle demâdem
 Etmekte necîbâne, kerîmâne taâlî
 Bir başkaca âlim
 Eylersin ufuklardaki kasvetli semâyı
 Talan u perîşân
 Parlar yed-i irfân ile açtıkça nikâbı
 Semâ-yı sürûşân
 Mebnâ-yı güzînindeki âsâr-ı mehâbet
 Bânîlerinin hiss-i samîmîsini izhâr
 Etmekte pedîdâr
 Bir nâliş-i hüccet
 Mücellâ-yı hazînindeki inzâr-ı garâbet
 Ulviyet şânında husûmetle siyehkâr
 Nâ kâbil inkâr
 Îcâb-ı cehâlet
 Senden yetişen bunca meşâhir-i a'zâm
 Bir lem'a-yi muallim
 Tarzında, tevârihte şeref vermiş iken sen
 Lâyık mı ki saytınla tenâsüb edecek bir
 Unvan şereften
 Ol hâib ü hâsir
 Yok, yok o nebâhet ki safâbahş hayâlim
 Sâyen ile kâim
 Ancak bunu emân edecek dîde-i rûşen
 Gafletle, cehâletle bugün olmasa zâhir
 Ferdâ gelerek şen
 İzhâr edecektir
 Buna mı zîver-i giftâr edip de şevk ile ben
 Ne dense bahse şürû' eyledimmi medreseden
 Gönülde neşveli bir his, bir ibtisâm uyanır
 Hayâl ü hatıra süratle öyle dalgalanır

Ki sânihâtımı bir türlü zabt u sebt edemem
 Bütün düşüncemi bir silke nazm edip gidemem
 Zaman, zaman: nicedir devre-i şebâb? Derim
 O anda âlem-i mâzîye dek şitâb ederim
 Zaman olur ki tevârüd eder nevâkıs-ı hâl
 O dem arar dururum bir medâr-ı istikmâl
 Şuûn-ı âtiye âh o cihân-ı hâtıra söz
 Ta'yin eyleyemez çeşm-i i'tibâra henüz
 Evet! O âlem-i reyb ü gümânda gün geçerek
 Gelip nikâh-ı basîrette inkişâf edecek
 Fakat hayât-ı beşerde devam kat'i yok
 O asrı görmeyecek belki kim bilir daha çok
 On altı yıl kadar oldu akrabâdan bir
 Enîs sobete mâlik edem ki pek nâdir
 Müsâdif oldum ânın bir misâl-i hilkatine
 Cihanda vâle vü müştâk idim muhabbetine
 Yegâne mûnis ruhumdu, gamgüsârımdı
 Zülâl hücrede bir hoşca yâr-ı gârımdı
 İyice vakf-ı hayat eylemişti tahsîle
 Dehâ-yı hilkate mâlik idi husûsiyle
 Acep ulûmu ihâta nâsîb olur mu? Diye
 Nigâh hasreti hep mün'atıftı âtiye
 Günün birinde gelip yazdı bir harâretle
 Maraz da başladı icrâ-yı hükme şiddetle
 Hekim gelip bakıyor her sabah, nihâyet bir
 Gelişte gizlice: Bîçâre pek ümitsizdir
 Dînince mahv u tebâh oldu zübde-i âmâl
 O gündü düştü yere bir nihâl-i istikbâl
 Fatih Dersiamlarından Konyalı A. Âtîf
 (BH, C. 1 S. 9 s. 191-192)

(Sa'dî) den İstifâza

Dünyada hâkim olsa ne a'lâdır i'tilâf
 Bir gün gelip de yetmeyecek mi bu ihtilâf?
 İşte bir arzu ki eder kalbi neşveyâb
 Ta'kîp eden suâle fakat yok veren cevâp
 Ezdâttır hüküm süren âlemde dâimâ
 Izrardan beşer bulamaz, bulmamış rehâ
 Mâdem kurtuluş bize ezdâttan muhâl
 Olsaydı bâri anda da bir hadd-i i'tidâl
 Tefrîttir ânın dahî efsûs-ı gâyeti
 İfrâta ya ki müncer olur hep nihâyeti
 Bir fırkanın bakılsa sözü, re'yi pek ehem
 Ânlar için medârı saadet imiş kalem
 Ceff-el-kalem bu hükmü verene etmez ictinâb
 Bir fırka bak görür bu güzel re'yi nâsavâb
 Ânlarca seyfdir bütün âsâyîşe medâr
 Derler ki: asker olmayan âdem nasıl yatar?
 Efsâneye, hayâle kimi rağbet oluyor
 Efsânedir bu gördüğümüz her eser diyor
 Bir firkada hayalperestâne handezen
 Cennet sayup o hâli de derler nîçün neden?
 Siz sevmiyorsunuz o mübârek hakîkati?
 Tezlildir bu körü körüne âdemiyeti
 Her fırka kendi tavrını râhiç görür müdâm
 Za'mınca her biri ediyor hakkı iltizâm
 Hakkın, hakîkatin arada yok nişânesi
 Tutmuş cihânı bir kuru hikmet fesânesi
 Baktıkça ihtilâf şuû-nu mesâlike
 Pek güçleşir tarîkini tâbîn-i sâlike
 Bîçâre, bir zaman tekazâyâ katlanır
 Bir günde çâresiz o da evhâmı hakk sanır
 Bir yol tutar gider gider ama olur tebâh
 Olmaz nasîb binde bir insana intibâh

Sığmaz mücelledâta sunûfun menâkıbı
 Var çünkü sad hezâr funûn-ıgarâibi
 Lâkin o cümleden iki yol var ki dâimâ
 Yekdiğerin muârızıdır ehli câbecâ
 Hayret bu yolların biri şeh râh-ı şer' ü dîn
 Diğer tarîk-i feyz ise bir münhec-i yakîn
 Bir kısmına medâr-ı şeref cübbe vü 'asâ
 Bir kısma müttekâ ise bir sebha bir 'ayâ
 Baksan ulûma hâdim olan can kurar tuzak
 Destârı, tay lisânı eder âlet-i nifâk
 Pek başkadır meziyeti ehl-i tarîkin
 Söyler isem tezâhür eder sırrı halvetin
 Varsın nehefte kalsun o esrâr u cilveler
 Erbâbı fehm eder ya neler var neler neler!
 Bâzıhadır behişt bu canlarca isteyen
 Vardır tarîka, ilme benim nizbetim diyen
 Vâsıl olur müzâhemesiz doğru cennete!
 Hayrette kalmasın mı ya âdem bu himmete?
 Bazen alevlenir arada gayz u iğbirâr
 Şeyhin yanar tahammülü de çilesin karar
 İkfâra kalkışır bütün ehl-i fazîleti!
 A'lâ eder bu vech ile gûya tarîki
 Bizler ki tâlibiz bu iki yolda rif' ate
 Yolsuz mudur veda'ımız artık selâmete?
 Menşe' bu hâle cehl ü 'amâdır dirîg ü âh
 Ezdât der isek buna elhâk olur günâh
 İşgâl ederdi zihni bu sûret zaman zaman
 Bir gün bu akde-i dîl hâl etti gülistânı
 Açsam o hâli handeler eylerdi her kime
 Hayretteyim füyûz u kemâlât şeyhime
 Üç beyt ile hakîkati bilcümle söylemiş:
 Dikkat edin de dinleyiniz bak neler demiş:

د صاحب‌دلی بمدرسه آمد زخاقاه
 بشکست عهد صحبت اهل طریق‌را
 کفتم میان عالم وعابد چه فرق بود
 تا اختیار کردی ازان این فریق‌را
 گفت آن کلیم خویش برون میبرد ز موج
 وین جهد میکند که بگیرد غریق‌را

Mürşid budur, meziyet fazl u ilim de bu
 Hakka çıkar tarîk değil, sâde hây u hû
 Hikmet bu türlü kual denir, saf ve tâbdâr
 Olmaz bu rütbe rûh-ı fezâ sahn-ı cûybâr
 Ehl-i nazar görür bu düşle hakîkati
 Tadavvur ederse böyle eder işte hikmeti
 Hikmet hülâsâ böyle güzel, sâde olmalı
 Sa'dî gibi hakîmi fakat nerde bulmalı?
 Halil Edip

اندرز بشاه ایران
 —
 در ملک بی‌زوال رضا انقلاب نیست
 در آر میسگی کز درد اقتدارما [۱]
 ✽
 بهوش باش که تمهید بی‌سرا نجامیست
 اگر مساعدتی کرد روز کار ترا [۲]
 ✽
 هشدار کن خراش دل سنک خاره شد
 آخر بقیغ کوه سر کوهکن جدا [۳]

(BH, C. 1 S. 10 s. 214-216)

Öksüz Ömer

Semâ, bulutlu, şevâhik birer sehâbenümâ
 Libas berf ile puşide, yeknesak sahrâ
 Meşâciriyle, riyâzıyla, cûybârıyla
 Kazâlarıyla, karasıyla, mürgzârıyla
 Şitâ-yı münce midin zîr ü pâ-y-ı berdinde
 Sû'ukların hedef-i savlet neberdinde
 Sükûn u samt ile âtiye vakf-ı hasret iken
 Elinde değneği, bir karlı yüksecik tepeden
 Ömer, koyunlara pür ye's ü girye seslenerek
 Yarım çarıkla garîbâne doğru karyeye dek
 Bu akşam inmeği kurmuş, çoban çıraklığı çok
 Ağır, ağılda aç olsun mu pişir ekmeği yok?
 Çoban gece kalır köyde, düşünmüyor Ömer'i
 Çırak donup ölecek kayd eder mi böyleleri?
 Gider çoluk çocuğuyla aevli bir ocağın
 Başında rahat eder, sen ne uyku, ne durağın
 Yok işte, böyle yağar karşısında titreyerek
 Sû'ukta hastalanıp bir gün aç, açık ölmek...

*

Ömer bu yolda zamandan şikâyet eylerken
 Uzakta başladı âvâzeler, göründü tren
 Yanaştı, geldi: velâkin ne süslü, müslü geliş!
 Şimendiferci çalışmış eliyle hoş bezemiş!
 Gelir, geçer bu vapur böyle hep beş on gündür
 Bilir miyin ben o fanteziye kiminçündür?
 Nedir murâd bunu bayrakla böyle süslemeden?
 Sakın İstanbul'a bir mebhûs olmasın bu gelen
 Geçen çoban bana söylerdi - geldi aklıma bak -
 Köyün akıllıları bir hânede toplanacak
 Karar verip diyecekler, yarın, ya ertesi gün
 Kazâda mustâlik oğlu Hüseyin Efendi için
 Bütün re'ylere birden yazıp kitâb ettik

Okur, yazar, evidir mebhûs-ı intihâb ettik.
 Binüp şimendifere, muncelis deyip gidecek
 Varıp da eksiğimiz varsa hep beyân edecek

*

Hüseyin Efendi geçerken inerken iskeleye
 Görüp de yalvarayım bak şunu unutma diye:
 Babam Bekir Çavuş köylüler bütün söyler:
 Büyük bıyıklı, uzun boylu, güçlü bir asker
 Yunan muhârebesinde redifler istenmiş
 Bekir Çavuş hazır ol haydi kavga var demiş!
 Çeküp çarıklarını, çantasın sarup gitmiş
 Anamla köyde beni bir göz evde terk etmiş
 Vurulmuş altı yerinden, şehîd olup kalmış
 Anam bu hâli kazâdan çabuk haber almış
 Kederle on sekiz ay hastalık çekip bitmiş
 Bu öksüzü, Ömer'i pek küçük koyup gitmiş
 Koyun çobanlığı kış günlerinde pek zordur
 Ağılda, dağda, suvatlıkta her zaman hordur
 Geçen bir öğle zamanı tesâdüf etmiş idim
 Bu müjdeyi şu bizim kahyâdan işitmiş idim:
 Çocuk okutmak için köylü mektep istermiş
 Şu câmi'in yanı mektepsiz olmasın dermiş
 O mektebe beni da kaydedin ricâ ederim
 Okur da sonra size her zaman dua ederim
 Fatih Dersiamlarından A. Âtîf

(BH, C. 1 S. 10 s. 216-217)

Hitâb

- Şâirü'n-Nebî Hazret-i Hasan'a (r.a.)

Sühâlar, Zühreler, Merihler, mâh-ı dirahşanlar
 Kılıçlar, nîzeler, miğferler, evce yükselen şanlar
 Senin şi'rin, senin saytin kadar tâbeşnümûn olmaz
 Senin rekz ettiğin i'lâm-ı satvet sernigûn olmaz
 Kalır pür mevc-i necdet burc u bârû-yı diyânette
 Bir tâk-ı zafer her beyt ulvî nezd-i ümmette
 Avâlim sarsılır, her şân u şöhret mahvolur
 Senin keşfettiğin iklim-i kudsî-yi ebed mutlak
 Bütün âsâr feyzâfeyz ü vaz'-ı bihterîniyle
 Bütün envâr mevcâmevc ü eşkâl-ı güzîniyle
 Durur tâ rûz-ı mahşer bir celî ma'mûre hâlinde
 Barınmış bir cihân zîr-i safâ riz-i zalâlinde
 Adüvler hâke düşmüş, hufre-i nisyanda kalmışlar
 Görülmez (bu leheb) ler nesyen mensiyyen hükümün almışlar
 Uhuvvet, ma'rifet, rahm ü adâlet i'tilâ etmiş
 Adâvet, câhiliyyet, buğz u şiddet mavolup gitmiş
 Okurken pür şegaf dîvânını ey şâir-i rûşen!
 O hizmetler, o himmetler geçer pîş-i hayâlinde
 Tabiat aczin anlar, hisseder bir şevk-i istihsân
 Olur zâtındaki iclâle pür gıpta sitâyişhevân:
 Diyor ki: şi'r-i latîfin nevâ-yı fitrattır
 Tabi'atın mahek-i cevher-i hakîkattır
 Senin cihanda perestîde-i mübâhatın
 Makam-ı Muhammet'ten mefhar-i risâlettir
 Yegâne maksad 'izzin, ümîd-i ikbâlin
 Medâr-ı mefharetin nokta-i diyânettir
 Resûl-i Ekrem'e var sende bir husûsiyyet
 Şu feyz-i nisbetin âzâde-i şehâdettir
 Medîha-gûları dilseyr-i kâmurân etmek
 Bilirsiniz ki Araplarca eski âdettir
 Garîk-i lücce-i haram u günâh bir terekküm

Hülâsa kesb-i yedim mûcib-i nedâmettir
Gidüp huzura yüzüm yok ki ilticâ edeyim
Hülâsa cân ise vâbeste-i müşeyyettir
Derim ki: merhamet etsen de rûz-ı mahşerde
O zât-ı pâke desek: “ Lâyık-ı şefâattir
Zelîl-i zıll-ı ma’âsî hakîr ü mücrimdir
Fakat rikâbına düşmüş ne olsa ümmettir ”
Fakîr ü âcizi bir şöyle şanlı lutfunla
Sezâ-yı mağfiret etsen, nolur, mürüvvettir.
Fatih Dersiamlarından Konyalı A. Âtîf
(BH, C. 1 S. 11 s. 237-238)

Ey Şâh-ı Felekcâh

راستی خاتم فیروزه بو اسحاق
خوش درخشیدولی دولت مستعجب بود
آه ازین جور و نظلم که درین دامکسبت
وآه ازان نازتم که دران محفل بود
حافظ شیرازی

Aldanma hayaldir sana derlerse felekcâh!
Terk eyle bu hûnrîzliği artık yeter ey şâh.
Bir gün o felek tersine devreleyecektir,
İran sana ey süfle, yıkıl git diyecektir!
Devlet sây-ı o suretle girerse böyle her iş,
Mat olmada var mel'abte sâde değil kiş!
Tahran'da cülûs ettiğin örnek şehâmet,
Elbet koparır başına bin türlü kıyâmet.
Bilmem o zaman hangi diyâra gideceksin,
Zannetme ki bir beldede rahat edeceksin!
Bîsûtur ey hâneharâb olma mübâhî,
Â'yânda olur aynı hızf-ı efsar şâhî!
Gerçeksen o âlâyîşi, hurşîd ile şîri,
Kuvvet tanır eyler isen ezhâr-ı dilberi
Hayret verir ol vaz'-ı garîbe güler âlim,
Pek az görülür çünkü bu hey'ette bir âdem.
Şehnâme'nin iğrâkı mı etti seni iğrâ?
Gel kendine zîra o değil şimdiki dünya!
Şimdi o çekâçek ve sitîz oldu hürâfât,
Şâhım, buna gaflet hiç olur şey mi o? Heyhât!
Gürzün iki bin batman ağırlıkta da olsa!
Askerlerinin kesreti milyonları bulsa!
Restimle nerîmânlarına olsa gâyet,
Sarsılsa cihân kaplasa dünyâları dehşet!
Eflâkı bütün kabza-i teshîrine alsan!
Yana vü zemîne yetişüp gulgule salsan!
Kahrınla semâ sa'ka bâr olsa zemîn çâk!

Ahrârı görürsün yine pür heybet ve bîpâk!
 Varsa bir iki herze sühen-i kavline kandın!
 Yoksa sen o karşıdaki ahrâri ne sandın?
 Ahrâr deyip geçme sakın eyle temâşâ,
 Sarsar mı kuru topların ol fırkayı? Hâşâ!
 Bil haddini dikkat eyle bir bak o ne volkan!
 Her ferdi ateş püskürüyor rezme şitâbân!
 Zinhar kıyas eyleme ahrâri oyuncak,
 Maksatları hak uğruna can vermedir ancak.
 Her ma'reke her yolda yek âvâze ve yek ten,
 En âcizi bir kal'a-yı mustahkem ve âhen!
 Yer öyle rasîn kal'a savaşmakla yıkılmaz,
 Ahrâr ile uğraşma yazık başa çıkılmaz!
 Bin ferdini öldürse bugün ve top tüfeğin
 Yüz misli yarın sâikidir şevk ile cengin!
 Tokmak gibi beynin ezecektir o tesâdüm!
 Asamak ile kesmek ile bitmez bu tehâcüm!
 Zulm ateşine mülkünü baştan başa yaktın!
 Yurtsuz yuvasız bir nice insanı bıraktın!
 Binlerce zenân erlerini eyledi gâip!
 Binlerce yetîmân da bugün hâsir ve hâip!
 Binlerce sefil bir kuru nân pâreye muhtâç!
 Binlerce ganî aç yatıyor, aç yatıyor, aç!
 Feryâd u enîn arzı değil, gökleri sarmış,
 Efsûs, gözün gönlün o hâlette kararmış!
 Şâdî veriyor bizim ki feryâd-ı yetîmân!
 Yâ Râb o ne kuvvet, ne mezâlim, bu ne tuğyân!
 Kanlarla Kızılırmak'ı geçti bugün İran!
 Etmez senin ettiklerini yırtıcı hayvan!
 Bir kere telef ettiğin insanları kıl yâd,
 Etmez mi sanırsın bu mezâlim seni berbâd?
 Yok şüphe ki sen nefsin ile hakkı unuttun,
 Fir'avn'a da, Haccâc'a da rahmet okuttun!

Bi'l-farz bugün nâsırın ölsek de hafîdi
 Ma'sûm sayar halk sana nisbetle Yezîd'i
 Aklım beni bu merhalede eyliyor irşâd,
 Anlar bu kadar etmediler doğrusu bîdâd!
 Ey devletine âfet olan nesl-i kaçarım
 Ey zübde-i nâbendesî Cengiz ü Tatar'ın!
 Kasdın senin İran'ı harâb etme, bu rûşen!
 Olsun diyelim, sen ne olursan o zaman?
 Meş'ûm o vîrânedede bir bûme dönersin,
 Haksız mıyım, insâf ile sen söyle ne dersin?
 Subh emelin ermeden ahzân ile Şam'a,
 Vaz' ile o kanlar akıtan seyf-i niyâma!
 Olma bu kadar saltanat dehr ile mağrûr,
 Hiçtir o, eğer olmaz isen adl ile me'mûr.
 Kâşâne-i iclâl dediğin nakş-ı ber-âbtır,
 Esbâb-ı şukve ü hışmın ayn-ı serâbtır!
 Kim gelmiş ise dehre beş on gün oyalanmış,
 Dâra'ya mı, Cemşid'e mi Kısra'ya mı kalmış?
 Nerde o havalarda gezen taht-ı Süleymân?
 Nerde o semâpâyaya denen bir sürü hâkan?
 Keyhüsrev'e, İskender'e, Nemrud'a ne oldu?
 Dünyada bekâ, lutf u vefâ hangisi buldu?
 Hükümün tutacak olsa bütün garb ile şarkı,
 Payında kıyas etme sen ol satvet ü berki,
 Bir lem'adır ancak o füyûzat Hüdâ'dan,
 Tâbende kılan kalbini meşakkât-ı bekâdan,
 İran'ı değil, âlemi bir zerrede saymaz
 Dünyâyı dîni saltanatı bir pula almaz!
 Fikreyle nedir şöyle biraz kudret-i yezdân,
 Vardır nice bin âlemi nisbet ile İran,
 Bir kabza turâba bedel olmaz bu ayândır,
 Âkil midir ol kimse ki mağrûr-ı cihândır?
 Âkil demek ol âdeme şâyestedir ancak,

Her lahza teemmül eder anlar da nedir hak
Şâyeste görür zâtını takdîse demâdem,
Bîşüphe tanır nefsi için cümleden akdem,
İhkâk-ı hukûk etmeği abdiyyete lâyık,
İnsanlığa da sâde budur işte muvâfık.
Artık yetişir hakk u hakîkatten udûlün,
Gûş et biraz akvâlini erbâb-ı ukûlün,
İmhâline aldanma hazr ile Hüdâ'dan,
Allah'a sığın geç bu zulümden, bu cefâdan.
Medlûl adâlet ne zaman olsa nümâyân,
Birdir nazar-ı hakta karıncayla Süleymân!
“Zâlimlere bir gün dedirir kudret-i mevlâ
Tellâhi lekad âserakellâhu aleynâ”

Halil Edip

(BH, C. 1 S. 11 s. 238-240)

Na't-ı Şerîf

Berk ursa ne dem aşk-ı dilârâ-yı Muhammed
 Bir neş'e eder gönlümü sevdâ-yı Muhammed
 Kânun-ı firâkında yanup tasallîye hânım
 Oldum ezeli âşık şeydâ-yı Muhammed
 Yüz sürmek için hâkine hayli emelim var
 Dîdemde tüter Yesrib ü Bûtihâ-yı Muhammed
 Gûş etmedeyim sanki o "Lebbeyk" leri şimdi
 Nûr eyledi hicâbı tecellâ-yı Muhammed
 Gönlüm dolaşır şimdi muhît-i irfânı,
 Ettikçe tecellî dem, âzihâ-yı Muhammed
 Yevmü'l-arefe, işte dün olmuştu müzeyyen
 Baştanbaşa haccâc ile sahrâ-yı Muhammed
 Haccü'l-Haremeyn oldu bugün zümre-i uşşâk
 Hem eylediler arz-ı tûlâ-yı Muhammed
 Tâif sana fikrimdir âyâ şanlı Medîne,
 Kendim olamazsam da cünb-nîsâ-yı Muhammed
 Müştâkım, ayân ol hele sen kıblegâhımda
 Ey Mekke âyâ müvellid ulyâ-yı Muhammed
 Azm eyledi tab'im yine tanzîm-i ni'vete
 Yükseltti sünûhâtımı ma'nâ-yı Muhammed
 Sıdkı, beni elbette komaz dehrde mahrûm
 Eltâf-ı füyûzât muallâ-yı Muhammed
 (BH, C. 1 S. 16 s. 361-362)

Eşref

Zaifce çehresi eylerdi herkesi teshîr
 Uçar gibiydi o sîmâda bir sevimli esîr
 Zekâyâ şâhid iki lem'adâr çeşm-i kebûd
 Olurdu rehğüzârımda vakit vakit meşhûd
 Sanırdı on ikisinde o pâk vechi gören
 Diyordu: On beşe girdim henüz ben sinen
 Kolay mı sen ile uygunca serpilüp büyümek
 O yolda bir düşünölsün ne rütbe ister emek
 (Tiren) tevakkuf edince koşar bulurdu beni
 Güler, açar, uzardı nahîf ellerini
 Geçince destine birkaç paket, çıkın o zaman
 Gurûr u şevkine göçdü tasavvur pâyân
 Kanatlanır da uçardı o şevk ile gûyâ
 Görünce avdetini ben de bir guruş i'tâ
 Eder idim! Söylenir, bâ-kemâl-i hamd ü senâ
 Kazancım oldu bugün beş guruş yeter buna
 Der, ihtimâl veremez hiç yarınki harmana
 Şaşar da gıpta ederdim o tûr-ı sâmâna
 Bu beş guruş nazarımda hazîneden de büyük
 Cihanda dûşına yüklense hiç gelir idi yük
 Hamiyeti, edebi, sa'yi, tavrı, her hâli
 Muhabbeti ile etmişti gönlüm malı
 Yalın ayak idi bir kış gününde bîçâre
 Dokundu açtı dilimde o hâli bir yara
 Tecâhül eyleyerek âfet-i zarûretten
 Der miydi: hastalanırsın, yazık hakîkatten
 Nîçün tegâfûl edersin yazık değil mi sana
 Kapılma paraya nefsi o yolda etme fedâ
 Sevimli çehresini kapladı o anda melâl
 Şu tarzda etti zavallı çocuk hikâye-i hâl:
 Anâm çalışmıyor artık, yatakta pek düşkün
 Çalıştığım o acıklı kadın için hergün

Evet, acıklıdır öldü kederle hasta, alîl
 Biter, kederlerini ben de eylesem ta' dîl
 Şimendiferde babam ediyordu rençberlik
 Figânı âh, ne hoştu o demdeki dirlik
 O öldü üç sene evvel de biz sefil kaldık
 Bu yıl hele ne odun var, ne de kömür aldık
 Kazandığım gidiyor hep ilaç ile boğaza
 Bu yıl da çıkabilsek hayırlısıyla yaza
 Ya Çorlu'ya gideriz, yâhut işte İstanbul'a
 Nedir Ayastefanus, nice bir değersiz yol
 Bu yerde köşkü olanlar yaşar ferîh ü fahûr
 Olur mu hiç bize mesken bu şanlı câ-yı sürûr
 O rütbe sızladı gönlüm bu kavl ü hikmetten
 Nükûş-ı müphem bâlâ-yı sermediyyetten
 Çıkarmak istedi fikrim mâl-i nâpeydâ
 Göründü çeşmime boşluk içinde hep feyzâ
 O günde Eşref'i hâlince eylerim memnûn
 Bu vaz'ı etti fakat kalp ve rûhumu pürhûn
 ***

Nedense bir aralık göz önünden oldu nihân
 Hayalî lâkin olurdu (tren) durunca ayân
 İyice zihnime etti bu iğtirâb-ı işgâl
 Dedimdi: Çorlu'da zâhir, budur hakikat hâl
 O hâl ile aradan geçti bir zaman hatta
 Bahâra münkalib olmuştu mevsim sermâ
 Günün birinde ederken tenezzüh ü cevelân
 Göründü yolda giyinmiş temizce bir insân
 Takrip etti tutup aldı dâmenim deste
 Bu kimdi? Benzi uçuk pek zaîf bir hasta
 Bakınca vechine bildirdi kendini intikâl
 Değildi başkası. Ta kendisi küçük hamal
 Zavallı birkaç ay olmuş esîr renc ü firâş
 “Ne çâre lâzım efendim hayat için bir hâş!”

Diyordu, anlatıyordu geçen zamanı hep
 Bütün sefâlet idi çektiği meşakka sebep
 O hâline acımış yaşlı başlı komşu Frenk
 Vermiş anlara akşam sabah biraz ekmek
 O böyle kendini giydirmiş eylemiş memnûn
 Sonunda etti beni işte böylece medyûn
 Meraklıdır Çelebi her gün o peşinde gezer
 Küçük bir iz, bir eser gördü mü o anda sezer
 Atar gözünden urur en küçük kuşu birden
 Merâm ederse avı kaldırır o her yerden!
 Yanında çantacıyım ben ânın yerim içerim
 İşim bitince de böyle biraz çıkar gezerim”
 Bu sâde sözleri akseyliyordu ta cana
 Tasavvur etmeli şâyân değil mi em’âna?
 Ne incizâb, ne hâlis yürek, ne hiss-i rakîk
 Bu mesleğinde de etmiştim Eşref’i teşvik
 ***

Evet, zârdı o gün canlanır hemîşe bu yâd
 Nazarda her taraf olmuştu bir neşât âbâd
 Gönülde hâkim olan hüzne ittibâen o gün
 Cihanda var ise bir ben idim hemen küskün
 Serimde mahşer-i sevdâ hürûş-i kâbir cihân
 Dilimde âteş-i ye’s ü merâret-i hicrân
 O hâl ile geziyordum biraz tek ve تنها
 Bir iktizâyâ mı beni? Değildi sevk-i kazâ
 Sürükledi beni istasyona yakınlaştım
 Görünce bir köşecikte durup alıklaştım
 Güşâda dest ve uyûn beste bir garîb sâil
 Nasıl bu manzara olmaz azîmete hâil
 Değildi âh o sâil nazarda bigâne
 O bir vücûd-ı muazzezdi bence ferzâne
 Nasîbi çantacılıktan zevallinin bu imiş
 Nasılsa nasılsa bir iki saçma göze değmiş

Sevimli gözleri olmuş silâh gadre hedef
Alildi boynunu bük müştü şûh u şen Eşref
‘Uyûn-ı bârikâ-zâsında teng ü târ-ı ‘âlem
Sanırdı kaplamış etrâfi nevhâ-i mâtem
Önünde, fevk-i serinde tuyûr, nağme serâ
İlâhî neydi bu hâlet, o sûr u vâveylâ?

Halil Edip

(BH, C. 1 S. 16 s. 362-364)

Na't-ı Şerîf

Ey teâlî eyleyen ne asmânın üstüne
 Vey kudûmu fer veren arş-ı Hüdâ'nın üstüne
 Bîtenâhî seyrine bir müntehâ bilsem derim
 Sâid oldun sidre-i zi'l-intihânın üstüne
 Olsa gencâyeşpezîr-i himmetin söyler idim:
 İ'tilâ ettik serâ-yı kün-fekânın üstüne
 Sensin ol bâlânişîn bezm-i hâsü'l-haskim
 Çıktı azmin lâhalâ ve lâmelânın üstüne
 Sensin ol aliyyü'l-a'lâ kim ulüvv-i rif'atin
 Sebkat etmiş ma'na-yı lafz-ı 'âlânın üstüne
 Sende etmiştir tecellî zât-ı hak hakke'l-yakîn
 Mührün aks-i misli bir bahr-ı safânın üstüne
 Rü'yet-i haktır bilâşek rü'yet-i zâtın senin
 Vardır îkânım rümûz (من رأى) nin üstüne
 Bir tahallî-yi kemâlidir ki (ما زاغ البصر)
 Bir ter olmuştur dem (انى انا) nin üstüne
 Ateş-i sînâyâ mı benzer şühûdun yâ Habîb
 Rü'yet-i ulyâ olur mu (ما رأى) nin üstüne
 Sensin ol mihr-i hakîkat kim şua'-yı tal'atın
 Oldu tâb endâz-ı hakkânî fezânın üstüne
 Sensin ol ebr-i mürüvvet, gays-ı rahmet kim, Hüdâ
 Zât-ı pâkin eylemiş rahmet cihânın üstüne
 Ben dahî bir cüzz-i nâçizim cihandan yâ Resûl
 Hissedin bahşet bu cüzz-i nâtuvânın üstüne
 Ben o âsî-yi günahkârım ki nâçâr etmişim
 Hep sülûk-ı seyrimi nefis ü hevânın üstüne
 Hâne-i hayrâtı boştur defter-i a'mâlin
 Kaydı varsa safha-i şer ü şefkatin üstüne
 Hâlime rahmeyle Allah aşkına ol destgîr
 Ben hatâ ettim gîta et sen hatânın üstüne
 Dîde-i em'ânıma bahşet ziyâ-yı intibâh

Kalmayım râhında bu meşî ummânın üstüne
Yakamda dûzahtan ol ateş haclet beni
Feyz-i lütfun saç dil sûziş-fezânın üstüne
Sâye-i en'âm u ikrâmında perverde edip
Kıl nisâr aşkını cân u cinânın üstüne
Yâ şefîü'l-müznibîn ey rahmete'lli'l-âlemîn
Ey gubâr pâ-yı serime çeşm-i cânın üstüne
Kalb-i Tâhir'den demâdem yükselen bânın salât
Vardır olsun sedde-i arş-ı âsitânın üstüne
Her dakîka nûbenû lutf u celîl-i kibriyâ
Nâzik olsun ravza-i mînû nişânın üstüne
Feyz-i rûhâniyyetin Mevlâ nigeş-bân eylesin
Ümmetinden biz gibi bîçârkânın üstüne
Ümmet-i merhûmeni Allah mansûr eylesin
Himmetinle düşmen dûzah mekânın üstüne
Şer'in olsun hayresâz düşmenân-ı dîn-i hak
İncilâ ettikçe nûru hâkdânın üstüne
Tâhirü'l Mevlevî
(BH, C. 1 S. 19 s. 436-437)

Yâdigâr

Nûr dîdem Ömer, güvenme zaman
 Ediyor bak nehir gibi cereyân
 Bir demi benziyor mu bir demine
 Dalmış ancak o kendi âlemine
 Sayf u sermâsı bî sebât u direng
 Nevbahârı, harîfî hem âhenk
 Buluyor az zamanda hepsi zevâl
 Hâba benzer değilse nakş u hayâl
 Görür, idrâk eder de kim güvenir
 Güvenen âdeme düşün ne denir
 Müttefiktir hükümde şeyh ile şâb
 Dildir şüphesiz o hâne harâb
 Görüyorsun bu hâli sen de ayân
 İ'timâda değer mi söyle zaman
 Gel, otur, tûrdan anlasan da biraz
 Daha dün bir çocuk idin yaramaz
 Varsa zevkin yiyüp içüp yatmak
 Uyanmak, sıçramak, tutup atmak
 Böylelikle geçirdiğin eyyâm
 Sen de bildin ki oldu işte temâm
 Şimdi mâzî bütün o hoş evkât
 Avdet eyler mi bir daha? Heyhât!
 Sanki bir kuştı uçtu oldu nihân
 Dem bu dem, gün bu gün, zaman bu zaman
 Hele hiç etme, etme ömrü suâl
 Celb eder nice ye's çünkü o hâl
 Bir zaman ben böyle şaşardım ben
 Doğrusun bilsen âh, bilsen sen,
 Ânı da haydi eyleyim ikrâr:
 Nehre benzer hayat durmaz akar
 Neyse bir âkile göre evkât
 Aynıdır hiç tereddüt etme hayat

Bunu bilmektir işte varsa hüner
 Bilmeyenler eder hayatı heder
 Aç gözün her demi ganîmet bil
 Girme fîfâ-yı cehle, girme çekil
 Verme akvâl câhilâne kulak
 Gör, çeksin ki hepsi çâs çavlak
 Kalacaklar zevalleriyle bir gün
 Şimdiden işte sen o hâli düşün
 Arkadaşsız mı kaldın işte kitâb
 Ele al bak ne tatlıdır o hitâb
 Hâl ve mâzî ve tavr-ı istikbâl
 Ne imiş anlatır sana o makâl
 Bir kitap âdeme neler söyler
 Andaki remzi gûş-i cân dinler
 Dilerim hak eriştire tevfik
 Her deminde kitabı ile refik
 Demesinler yazık sana haylaz
 Gece gündüz deme hemân oku yaz
 Kalem olsun benân ki mahrem
 Yazılır şey değil füyûz-ı kalem
 Şan verir asl-ı fitrat ü nesebe
 Seyfe de çok zaman çalar galebe
 Olma esrâr-ı kilke bigâne
 Pek kavî müttekâdır insana
 Feyze, in'âma, lutfе mastardır
 Kasem hakka çünkü mazhardır
 Yaratır da o ger ise hallâk
 Nasıl olmaz o mukassem erzâk
 Düşer acz ü fütûra da şimşir
 O eder hâl ü fasl-ı emr-i hatîr
 Mahz-ı cândır o mühr-i âlemgir
 Şark u garb sayesinde hep dilsîr
 Olma mağrur devlet ü haşme

Hürmet et, hürmet et, amân kalma
 Ânı elden bırakma hiçbir dem
 O eder işte âdemi âdem
 Bir yedinde kalem, bir elinde kitap
 Et o suretle hürmet isticlâb
 Kesb-i fazl u kemâle sâ'î ol
 Budur insana en münevver yol
 Bu tarîk Ka'be-i füyûza çıkar
 Başka vâdiye sapma sen zinhar
 Câh u ikbâl-i dehre aldanma
 Ânı sen pâyidâr olur sanma
 O da fânî, nazarda ayn-ı serâb
 Ya değilse serâb, nakş bir âb
 Bâhusus ey nihâl-i bâğ-ı emel
 Şevkine verme hiç fütûr u kesel
 Câhilânı görünce şiringâm
 Bak neler bildirir sana encâm
 Câhilin irtikâ-yı menzileti
 Haşmeti, tavrı, ucbü, mes'adeti
 En büyük, en güzîde ibrettir
 Çünkü her vaz' u hâl cennettir
 Kadri olsa ne mertebe bâlâ
 Az zamanda hazîzi eyler câ
 Az zamanda evet, kalır mahrûm
 Heşmeti, zâtı da olur ma'dûm
 Cehl ile birleşir mi feyz-i bekâ
 Bir düşün hiç zemîn olur mu semâ
 İltifât etme öyle şeylere sen
 Cehl ile zinde olmaz asla ten
 Sağlığında olur daha câhil
 Ölse de zindedir fakat kâmil
 Hâsılı ey hulâsa-yı âmâl
 Sen hemen durma eyle kesb-i kemâle

İntisâb ile san'ata, hünere
 Çatma dünya verilse derbedere
 Eyle şâyet olur isen nâşâd
 Der eltâf-ı haktan istimdâd
 Haktan ayrılma, hakka ol meclûb
 İncizâb eyledikçe hakka kulûb
 Neler ihsâne eder neler yezdân
 Yoktur ihsânına ânın pâyân
 Âleme sığmayan hükümdârân
 Âsitânında bendedir her an
 Bir kulun varken öyle mevlâsı
 Abde layık mıdır temennâsı
 Olmaz ey nûr-ı dîde-i dîl ü cân
 Bu esaslı mübâhasa pâyân
 Vardır icmâli hep gülistanda
 Nice hikmet, hikâye var anda
 Oku, katle eyle istiknâh
 Ne diyor dinle Sa'dî-yi âgâh
 O benim mürşid-i yegânemdir
 Züyûr u şevk âşiyânemdir
 Âgâh oldukça mün'atîf inzâr
 Dil döner bâğ-ı hulde, güller açar
 Bîhazandır o gülşen-i hikmet
 Dense şâyeste ravza-yı cennet
 Yoktur emsâli bir hakikat bu
 Bu da ol cümledendir işte oku:

ۛ نخورد شیر نیم خردہ سڱ
 وربسختی بمیرد اندر غار
 تن بہ بچارہ کی وکرسنگی
 بنہ ودست پیش سفله مدار
 کرفریدون شود بنعمت و مال
 بی ہنرا ہمچکس مشمار
 پرنیان ونسیچ برنا اہل
 لاجور دوطلاست بردیوار

Halil Edip

(BH, C. 1 S. 20 s. 459-461)

Bir Neşîde-i Hakîmâne

İmâmü'l-urefâ cemâlû'l-evliyâ cenâb-ı Mevlânâ «عظم الله ذكره» hazretlerinin muhît-i a'zâm-ı muârif olan (Divân-ı Kebîr) lerinde bir neşîde-i hakimânedir:

جراز قافلہ یک کس نمی شود بیدار
که رخت عمر بیکبارمی برد طرار

Niçün kâfile halkından bir kimse olsun uyanık bulunmuyor ki ecel hayırsızı bi'l-cümle ömür yüklerini alıp götürüyor.

چرا بخوابی و طرارمی نیازاری
چرا ازو که خبرمی کنند کسی آزار

Niçün uyuyorsun, hayırsızın hakkından gelmiyorsun. Niçün - fazla olarak - hayırsızı haber verenlere münkiri'l-kalp oluyorsun

ترا هر آنکه خبر کرد شیخ و واعظ تست
که نیست مهر جهان را چون نقش آب قرار

Her kim sana haydûdun vürûdunu ve envâ'-ı hayl u mekrini haber verirse, güzellik “Su üzerine yazı yazmak gibi acûze-i dünyânın ibrâz eylediği mihr-i vefâdede sebât u karar yoktur.” yolunda sana her kim ki talkînatta bulunursa o âdem senin şeyhin, vâizin ya'ni dostun hayırhâhındır.

یکی همیشه همی گفت رازباخانه
مشو خراب بنا که مرا بکن اخبار

Birisi dâima mahfice hânesine “ Birden bire yıkılıverme. Bana evvelce haber ver.” der idi.

شبى بنا که خانه برو فرود آمد
چه گفت گفت کجا شد وصیت بسیار

Bir gece ansızın hâne bunun üzerine göçtü. Göçünce âdemceğiz ne dedi. Dedi ki: Benim birçok vasiyetlerim nereye gitti.

نه گفتمت خبری کن تو پیش از افتادن
که چاره سازم من باعیال خود بفرار

“Çoluk çocuk gamla beraber kaçmağa bir çâre taharrî edeyim yıkılmazdan evvel bana bir kerecik olsun haber ver.” demedi mi?

خبر نکردیم ای خانه کوحق صحبت
فرو فتادی وکشتی مرا بزاری وزار

Dostluk hakkı nerede kaldı. Ansızın çöktün ve beni inlete, inlete öldürdün.

جواب گفت مراورا فصیح آن خانه
که چند چند خبر کردم به لیل ونهار

O hâne fasih bir sûrette cevap verip dedi ki: Ben sana geceli gündüzlü nice nice kereler haber verdim.

زهر طرف که دهن را کشادم بشکاف
که قوت من برسدست وقت شدهش دار

“Benim ölümüm yaklaştı. Vakit geldi, çattı. Aklını başına topl” diye çapça yarıklarla, çatlaklarla herhangi cihetimden ağız açtımsa...

همیزدی بدهام زحرص مشتی کل
شکا فها همه بستی سراسر دیوار

Sen hırsından ağızıma muttasıl bir avuç çamur tıktırdın. Ne söylemekliğime ne yapmağıma beni bırakmadın ki.

زهر کجا که کشادم دهن فروبستی
نه هشتیم که چه گویم چه سازم ای معمار

A yapı ustası, herhangi tarafımdan ağız açtımsa heman tabakadan, ne söylemekliğime, ne yapmağıma beni bırakmadın ki.

بدان که خانه تن تست ورنجها چوشکاف
شکاف رنج بدارو کرفتی ای بیمار

Ma'lûmun olsun ki: Vücûdun “hâne” ye benzer. Hastalıklar da - eskimiş bir hânenin - çatlaklarına müşâbihtir. Âheste sen emrâz çatlaklarını ilaçlarla kapatmağa devâm ettin.

مثال کاه وکلت این مزوره معجون
هلا تو کاه وکل اندر شکاف می افشار

Bu uydurma ma'cunlar, bu yaldızlı haplar samanlı çamur gider. Yarıklara muttasıl samanlı suya çamuru tıktırmakla kendi kendini aldatmaktan seni endâr ederim.

دهان كشايد تن تا بكويدت رقم
طبيب آيدو بند بدوره افتار

Vücut “Ben gidiyorum” demek için ağzını açarken hekim gelir onun ağzını (ilaçla) tıkar.

خمار درد سرت از شراب صراك شناس
مده شراب بنفشه بهل شراب انار

Baş ağrısı sûretiyle tecellî eden ölüm şarâbının humârından başka bir şey olmadığı muhakkak sûrette bil. Menekşe şurubu, nar şurubu ile tedaviden vazgeç.

و کرد هی تو بعاتد بدانکه رو پوشت
چهروی پوش ازان کوست عالم الاسرار

Ber-mû'tâd bu şurupları vermeğe kalkışırsan setr-i hakîkat etmiş olursun. Âlemü'l - esrârü'l -hafiyât olan, saklı gizli ne olursa hepsini bilen hâlık-ı kâinâta karşı neyi setredeceksin.

بخور شراب انابت بساز قرص ورع
زتوبه ساز معاجین غداز استغفار

Ciddî bir müdâvâta teşebbüs edersen rızâ-yı hakka yönelmek ve müteveccih olmak şerâbını iç. Ma'siyetten ictinâb habını (hapını) isti'mâl eyle. Günahları terk eylemek ma'cunuyla tedavi et. Gıda ve ta'âmın da Cenâb-ı Hak'tan aff u mağfîret talebinden ibâret olsun.

بکیر نبض دل و دین خود به بین چونست
نگاه کن توبه فاروره عمل یکبار

Gönlünün dingilinin nabzını tut, bir kere yokla. Nasıldır? Amel karûresini de (?) bir kere muâyene et.

بحق کر یزکه آب حیات حق دارد
تو زینهار از وخواه هر نفس زینهار

Hayât-ı ebedi istersen « قنروا الى الله » mantûkunca Allah'a ilticâ eyle ki âb-ı hayat nezd-i Bâri'dedir. Sana kemâl-i ehemmiyetle tavsiye ederim ki her nefiste bâb-ı emân-ı ilâhîye dahîl ol.

اگر کیست بگوید که خواست چیزی نیست
بگو که خواست از خواست چون بود بیکار

Eğer sana bir kimse “Olacak olur. Talep ve duânın hiç ehemmiyeti yoktur.”

diyecek olursa sen ona cevâben de ki: Talep kendisinden sudûr etti. « ادعونی استجب لکم »
diye evvelâ kendisi kulların duâsına talep oldu hiç abes olur mu?

مهید چیت نیازی مهید خواهنده
مهید آن برادست وصید آن شکار

Arapçada “mürîd” nedir. “Mürîd” dileyen demektir. Onu dileyip isteyen murâda erer. Onu olmak isteyen ona şükkâr olur ki bir daha yakasını bırakmaz.

اگر نخواست مه ایس چرام خواهان کرد
که زرد کرد رخم را فراق آن دیدار

Eğer “mürîd” ism-i şerîfi hükmünce o da bana tâlip olmasaydı o sûrette beni niçün aşık u tâlip eyledi de o dîdâr-ı fâizü'l-envârın iftirâkı benim çehremi sararttı.

اگر نه غمزه اوزدبه تیر عشق مه
جراست این دل من خون و چشم من خونبار

Aşk oku ile onun gamzesi beni vurmadıysa niçün benim yüreğim kan içindedir. Niçün kan gözlerimden fişkırıştır.

خزان مهید بهارست زردو آه کنان
نه عاقبت بسر او رسید شیخ بهار

Hazân sarı çehresiyle, âh u enîniyle bahârın mürîd ve tâlibidir. [Hazân bu irâdet-i sâdıkasıyla nâil-i emel olmadı mı?] Âkıbetü'l-emri Şeyh feyyâz-ı bahâr serbâlîn imdâdına erişmedi mi?

چوزنده کشت مهید بهار و مرده نماند
مهید حق زچه ماند میانه مرده

Bahâr mürîdi bile hayat taze bulup ölüm kalmadığı hâlde mürîd-i ilâhî mürîd olur, ulular miyânında nasıl kalır. Ne vecihle hayât-ı câvidânîye erişmesinden kat' ümîd edilir.

بسوی باغ بیا و جزای فعل به بین
شکوفه لائق هر تنه پاک کوهروار

Bağ semtine gel de efdâlin mükâfâtını temâşâ eyle, herhangi tohum sağlam ve tıynetî tayyib ve tâhir ise yerden çıkar. Güzel çiçekler açar. Ve latîf meyve verir. Tıynetî murdar olan tohum fenâ ve murdar kokulu çiçek açar veyâ çiçeğin yerine diken biter. Tohum büsbütün fâsîs ise toprak arasında mahv u fânî olur.

چو و اعظان حضر کتوت بهار بیوش
زبان حال کتوت خوش [۱] باش ای یار

Hazravât ve a'zâları gibi bahâr kisvesini telbis edip lisân-ı hâlini güşâd ile ve hazân devrinden kurtulup ebedî bahâra eriştiği “Hızır” gibi kisve-i Hızır ile âleme i'lân et lisân-ı kâl ile ifâde-i makalden hâmûş ve sâkit ol.

جمال مفر تبریز شمس تبریزی
بریز جام عطای توای شه ابرار

Ey tebrîz-i hakikat mefâhirinin timsâl-i dîdârı olan Şems-i Tebrîzî. Ey sultânü'l-ebrâr. İkdâh-ı ervâhımıza şerâb-ı aşk u istiğrâkı serşâr ve bizi sermest-i envâr-ı esrâr eyle. Âmin.

Derviş Mesnevîhân Muhammed Bahâeddîn Veledü'l-Mevlevî El-Bekri'l-Ulvî
(BH, C. 1 S. 24 s. 560-562)

İran Şâhına

Şâh-ı âkil mülkünü berbâd ü vîrân eylemez
 Sa'y eder noksânını ikmâle tâlân eylemez
 Milletim mes'ûd eder yoksa perîşân eylemez
 Kan döker mülkü için mülkünde Bürkân eylemez
 Şâh-ı âkil böyle eyler şâh-ı İran eylemez
 Sarfeder her rûz ü şeb i'mâr-ı mülke himmeti
 Râhatın selb ettirir terfîye millet gayreti
 Can verir şânı için incitmez asla milleti
 Üstüne güldürmez asla düşmenân milleti
 Şâh-ı âkil böyledir, Hâkan-ı İran eylemez
 Milleti etmek dilerse kendine münkâd ü râm
 Çeksin el zulm ü ta'dîden yeter bu fikr-i hâm
 Zihnini sarf etmesin tahrîb-i mülke subh u şâm
 Eylemiş bak adl ile nûşirevân ibkâ-yı nâm
 Şâh-ı âkil böyledir, Hâkan-ı İran eylemez
 Eylemek taklîd lâyük mı Yezid ef'âlini
 Hiç düşünmek istemez mi mülkün istikbâlini
 Şâh eğer bilmezse kim bilsin raiyyet hâlini
 Nef'-i millette arar sultân huzûr bâlını
 Şâh-ı âkil böyledir, Hâkan-ı İran eylemez
 Zulm ile bir memleket olmaz muhakkak pâyidâr
 Âh-ı mazlûmân ânı bîşüphe eyler târumâr
 (Şevketâ) ibkâ-yı nâm etmek dilerse şehriyâr
 Gülşen mülkünde koymaz ki beyte bir zerre hâr
 Şâh-ı âkil böyledir, Hâkan-ı İran eylemez
 Erzurum Meb'ûsu Hacı Şevket
 (BH, C. 1 S. 25 s. 589)

Hakîkî Şi'irlerim

Ahmet ki bûy-ı aşk kokar nevbahârda
 Ahmet ki nazm na'tı akar cûybârda
 Nükteşinâs isen oku evsâf-ı Ahmet'i
 Evrâk-ı gülde, dinle nevâ-yı hezârda
 Ahmet'le dûş-ı minnet hestî zebûndur
 Ahmet'le kalb-i saht adem âh u zârda
 Ahmet'te olmasa beşeriyyet nasıl çıkar
 Allah'ın huzuruna yevmü'l kararda
 Kün emrinin Muhammed idi baş muhâtabı
 Saf sevâ o dem tab'ı bir kenarda
 Ahmet'te vâkı' oldu sevilme en iptidâ
 Sevmek de zât-ı akdes pürûr-ı dinârda
 Âlem bu iyilik muâşıka mahsûlûdür bütün
 Âlemdeki mu'âşaka-i bî-şumârda
 Ahmet ki ümmeti sırasında bulunmasa
 Zahm-ı hayâtı görmez idim ittihârda
 Ahmet ki efdaliyyeti mâlâ kelâmıdır
 Ahmet ki fereş-i pâyı salât ü selâmıdır
 *

Evsâfını nasıl sayayım pek gariptir
 Ta'dâd müvecceh fikri garîk baharda
 Âdem turâb ı âb arasında nihân iken
 Sen gül gibi açıldın o evvel baharda
 Nâmın gelince yâdına dünyada hiç kalır
 Dünyalara değişmediğim şivekârda
 Sensiz ne rütbe şa'saadâr olsa bir dimâğ
 Cephâne işti'âline benzer hasarda
 Bahs-ı garâm u meyl-i fi'âlî fesânedir
 Mahrûm-ı hiss-i aşkın olan bir diyarda
 Şehrâhinin hakâ'iki gittikçe mücellî
 Gittikçe mu'atelî nazar-ı i'tibarda
 Rabbü'l-enâm - katlanarak ol zunûna kim

Var birtakım kulûb dalâlet şîârda -
 Zâtın için yarattığı hâlde avâlimi
 Pinhân iken meşîme-i hîçi sârda
 Çekti harîm-i hazretine Mustafa'sını
 Ağyâr severdi dâr-ı fenânın safâsını
 Ey neşve-i müdâm-ı garâmı bırakmayan
 Havf u recâya bir bu dil pür-mesârda
 Her lahza pürmuhîb sadâ çekiliyor fakat
 Feryâd.. İşte sâmia-i ibtisârda
 Fi'len gerek Muhammed'i sevmek, diyor, evet
 Taksîr ederken emrin ile i'timârda
 Da'va-yı hubb-ı aşk görülmek gariptir
 Bi'lfarz işte ben gibi bir şer-mesârda
 Lâkin nedir bu sevgi, yalan mı bu iştiyâk?
 Allah nâzır olduğu bir kalp-i zârda
 Bir tâne âşığın da bulunsun benim gibi
 Sevgin gönülde, reng-i hecâlet-izârda
 Cürmüm hemen muhabbete mâni' olmasın
 Yaksın dilerse cismimi bin kere nârda
 Ben gerd-i râhınım seni sevmek ne haddime
 Sevmiş seni beni yaratan girdigârda
 Kurbanın olmayam mı fakat mücrim diye
 Zaten yarar mı mücrim olan başka bir şeye
 *

Her lahza hayâtın âyâ nisb-ı 'ıyş-ı cân
 Tenhâda, âşikârda, şebde, nehârda
 Ta'kîp edildi kademe-i inkiyâd ile
 Tescîl olundu hâfıza-i iştihârda
 Siyah nazar i'tinâ kime düştü bu mertebe
 Sânisi yok bu sâha ki ihtibârda
 Bir fen teşkîl etti revât-ı hadîsi
 Tetkîk için, ne Ka'be'de, hangi şîârda -
 Tekmiline bakıldı ki timsâl-i imtisâl

Kizbi hele tutulmadı bir hâl u kârda
 Hubz-ı şî'ir için miydi sonra bu düru'?'
 Yatmak için mi başı koyarak senin hârda
 Târih söylesin gözü var mıydı Ahmet'in
 Dâr-ı fenâda bir emel dilşikârda
 Düşseydi kayd-ı saltanat-ı Kisreviyye'ye
 Bulmazdı hiss-i mefhareti iftikârda
 Etti hakîkat uğruna her farzı fedâ
 Cennette gördü rahatı Peygamber ibtidâ

*

Ümîd kalmamakla berâber beşer için
 Kur'ân'a bir nazîre daha intizârda
 Gûyâ senin kelâmın imiş çünkü gelmemiş
 Bir dâhiye bu âleme sen iktidârda
 Kat'-ı alâka eylemeli önce akl ile
 Sonra bulunmalı bu gibi ictisârda
 Tab'-ı beşer ki bir eserin iltimâmı
 Hiss eylesin biraz ufk-ı i'tibârda
 Bir satrını fedâya kıyar mı bi'l-iltizâm
 Nakd-ı kemâli var mı bulan rehğüzârda
 Bir de düşün kitâb-ı mübînin meziyyetin
 Hikmette, saltanatta, uluvv-i tebarda
 Böyle kitâbı kendine mâl etmemek için
 Ma'nâ nedir? Yalancılığı ihtiyârda
 Huffâş u subh sâdık inkâra kalkışır
 Yoktur gözünde şüphesi ancak nehârda
 Kur'ân kadar kelâmda i'câza muktedir
 Olmak gibi şeref bırakılsın! Sebep nedir?

*

Bir dil ki yok nasîbi ânın hiss-i aşktan
 Yeksân olur cemâd ile kader u ayârda
 Alçaltır ihtisâsı da sevdâ-yı fâniyân
 Görmek diler rakîbini herkes mezarda

Râzı değildir içmesine dest-i yârdan
Bir fert bir içim su dem ihtizârda
Âzâdedir bu şâibelerden muhabbetin
Âşık olur mu dâiyye-i ihtikârda
Yansın cihân harâret-i aşkınla serteser
Pervâr-ı cihâna fevk-i ser iftihârda
Hemderd rikkatiyle sevişsün benî beşer
Kalksın yeter şu ortadaki kirvedârda
Olsun sonunda mazhar lutf-ı şefâatin
Her ferd âferîde, bu abd-i nizârda
İşte o gün cehenneme mahkûm olanların
- Rabbim esirgesin verilen son kararda -
Kıymetli hâtırın için âzâd edilmesi:
Dest-i Hızr yetişmeyen evc-i medetresi
Mustafa Sabri
(BH, C. 1 S. 26 s. 611-613)

Mevlid-i Cenâb-ı Paygamberî'yi Takdîs¹

Esdi nesîm-i seher-i nevbahâr
 Etti tebessüm gül rengin 'izâr
 Nefha-i kudsiyye-i feyz âveri
 Oldu safâ bahş dil cezbedâr
 Eyledi eşvâk u garâmım füzûn
 Bâd-ı sabâ, nûkhet-i gîsû-yı yâr
 Başladı elhâna olup mürğ-i cân
 Pîr ü enfâs-ı revâyih-nisâr
 Okşa sabâ çehre-i müştâkımı
 Geçme seri' dembedem ol neşvebâr
 Bû-yı hevâdar ki dildâdeyim
 Feyz hayatbahşına minnetgüzâr
 Rehgüzârın kişver-i bilhâ mıdır?
 Ravza-i kudsiyyede mi ettin karâr?
 Rûhumu elhân-ı serâ eyledin
 Gülşen amâlimi hem hande-zâr
 Söyle nedir sendeki bu feyz ü bû
 Geldi mi ol subh saadet medâr
 Kim şeb mes'ûd u safâ güsteri
 Tîr-i peygamber-i kudsî şî'âr
 Hâver pürnûr ezelden doğup
 Eyledi âfâkı bütün tâbdâr
 Arz hicâz oldu husûsan o dem
 Tûr gibi cilvegeh-i girdigâr
 Parladı envâr-ı Hüdâ sû-be-sû
 Şâhid-i hak anda olup âşikâr:
 Lem'a-yı dîn, bârika-i küfr söz
 Nûr-ı ilâhî, şeh-i ve'l-i'tibâr
 Der ferîdim zehhâr-ı aşk
 Arş-ı mekân, dâver-i Refref süvâr

¹ 1325 senesi rebîü'l-evvelinde mevlid-i Peygamberîyi tebcîlen inşâd u ikdam gazetesinde - ba'zı beyitleri sansürün dest-i bî emân tahribîne uğramış olduğu hâlde - neşreylediğim şu kasîde-i mevlûdiyyeyi bu def'â sath olduğu üzere "Beyânü'l-Hak'ta" da tekrar neşr ü ikmâl eyliyorum.

Bedrekâ-yı râh-ı Hüdâ yetme'âb
 Şems-i duhâ hâdi-i i'cazkâr
 Hatm-i resûl, fâtiha-i feyz-i gül
 Şâfi' makbul demkâr ü zâr
 Hazret-i peygamber levlâk-câh
 Ahmed ü Mahmûd-ı me'âl-i nisâr
 Fıtrat ulviyyesine zât-ı hâk
 Çâr kitabında sitâyışgüzâr
 Unsur-ı pâkizesine dildâr
 Ol gün olan harikâ-yı bî-şumâr
 Mün'atıf olsun hele târihe bir
 Dîde-i tahkîk zevi'l-i'tibâr
 Pîş-i nigâhında olur cilveger
 Serteser ol hârîka-i sadhezâr
 Söndü o âteşgede-i ehl-i Fars
 Hayli zaman olmuşken şu'lebâr
 Eyledi hâkisterini bir hevâ
 Dest-i savâ'ık Figen-i rüzgâr
 Güngüre-i tâkı da Kıs râların
 Düştü yuvarlandı yere hûr u hâr
 Nehr-i Fırat sâhi-i mecrâ olup
 Cevş u hurûş eyledi âvârevâr
 Sâve gölü neşf-i meyâh eyledi
 Oldu yeri remzine pür gubâr
 Hangi birin olsun ahsâ kalem
 Encüm-i eflâke nihâyet mi var
 Hazret-i Hasan müeyyid bile
 Rûh-ı kuds olmuş iken dest-i yâr
 Ebkem ü lâl olduğu ma'lumdur
 Ya ne desin hâme-i dembestekâr
 Zemzem ihlâs derûnum bu dem
 Feyz velâdetten olup vâyedâr
 Ravzâ-yı 'ulyâ-yı semâ-pâyeye

Oldu revân neyleyeyim bî-karâr
O garrâ-i sabâ sen dahî ol gülşene
Sâha-i dîlcûşa gir cân-sipâr
Arz-ı huzûr ile tahiyyâtımı
Hâl dili söyle emân zâr u zâr
Sonra dönüp müjderes afüvvüm ol
Atfına etmekte gönül intizâr
Hüseyin Hâzım
(BH, C. 1 S. 26 s. 613-615)

Anadolu Köylerimizin Heyet-i Muhtereme-i Mebûsân'dan İstimdadı

Görgülü Ağalarımıza

Kılavuzdur yokuş ile inişte
 Yaradan'a sığınırız her işte
 Şükür verdi dileğimizi işte
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Dügün geçer, bayram geçer, yıl da var
 Odun ister saman ister tâm, davar
 Belaları başımızdan kim savar
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Kara kuştı başımızda sallanan
 İşliyordu çektiğimiz hep cana
 Ne öküz var, ne câmûs var ne dana
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Görmez olduk ana, ana kucağı
 Od tutuştu sardı yurdu bucağı
 Söndü bitti çoğumuzun ocağı
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Varımızı yoğumuzu aldılar
 Bağımızı, tarlamızı çaldılar
 Topumuzu ovalara saldılar
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Hep çalıştık ne kış dedik, ne de yaz
 Yaktı bizi yağmur, güneş, don, ayaz
 Âhımızı yerde bizim Hak komaz
 Gözünüzü kapamayın ağalar
 Sizi gözler ata, oğul, analar
 Ağalar damlarına kondurdu
 Zengin olan arz-ı hâlin sundurdu
 Yoksulları dağda, belde dondurdu

Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Yeter olduk yeter bu kadar candan
Ayrılmayın doğru yoldan, îmandan
Hak ne demiş açın bakın Kur'ân'dan
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Uyun Hakk'ın buyruğuna yoluna
Onsuz görüp kem bakmayın kuluna
Aldanmayın bu dünyanın puluna
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Tuzu kuru ağaların, beylerin
Çatısı yok, kapısı yok evlerin
Fakısı yok, imamı yok köylerin
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Biz de biraz mektep yüzü görelim
İşimizi, kaydımızı bilelim
Çalışalım eli ele verelim
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Osmanlıyız adımızı var sânimiz
Şan isteriz hep veririz canımız
Güle güle akıtırız kanımız
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Kutlu olsun derneğiniz her zaman
Üstün etsin sözünüzü Yaradan
(Âmentü) ye hepimizde var îman
Gözünüzü kapamayın ağalar
Sizi gözler ata, oğul, analar
Halil Edip
(BH, C. 2 S. 34 s. 803-804)

İâne-i Milliye

Osmanlıların kavâ-yı şânı
 Titrettiği dem şu hâkdânı
 Ecdâd-ı güzînimiz yürekten
 Bu azm ile yekdilâne, yektin
 Meydana atıldılar riyâsız
 Cezm eylediler ki i'tilâsız
 Dünyada hayata kâil olmak,
 Günden güne mahv ü zâil olmak,
 Evlâdını hasma hâdim etmek
 İnsanlığa halkı nâdim etmek
 Ölmek demedir bu hâl-i zillet
 Ölmekte de ayrı bir hakâret
 Bir yüz karasıyla âhirette
 İnsanları pür hacâlet et de
 Şeytanları güldür olmaz, olmaz
 İnsanlığa züldür olmaz, olmaz
 Osmanlı değil zelîl ü bedhâh
 Tezkîrine sad “neû'zü billâh”
 İnsanlık iken sezâ-yı hürmet
 İnsan, olamaz esîr-i zillet
 Osmanlılık öyle kayda gelmez
 Bir şîr-i zimâm sayda gelmez
 Merdân nazarında varsa kâbil
 Makhûr olup ölmeğe mukâbil
 Milleti etmek üzere i'lâ
 Meydana çıkıp da bîmuhâbâ
 Bezl-i hademâta himmet etmek
 Lâzım geliyorsa cenge gitmek
 Merdâne medâr-ı sıyttır pek
 Nâmus u hâmiyetle ölmek
 Îcâb-ı hasîse-i mürüvvet
 El-kısa-i meziyet-i şehâdet

Eslâf-ı güzîn necdet-âver
 Ahlâfa olmak üzere rehber
 Tutmuş o tarîk-i sıyt u şânı
 Bir devlete az görüp cihânı
 Esbâb-ı fütûhu elde etmiş
 Âlemlere ordularla gitmiş
 Tekbîr ile kâinat dolmuş
 Beriyye, adviyye gâlip olmuş
 Bahriyye çıkıp denizler aşmış
 Tâ bahr-i muhîte dek yanaşmış
 Osmanlı, o nâm-ı heybet-âver
 Etmiş de cihân-ı garbı mugayyer
 Hep Avrupa âlemi biz olmuş
 Garp ordularıyla şark dolmuş
 Bir hayli melâhim-i mesâib
 Şarkîleri eylemiş de gâlip
 Devlet büyümüş, teessüs etmiş
 Askerlik ile tahassüs etmiş
 Şimşirler elde dilde Kur'ân
 Şîran zafer edermiş i'lân:
 Kuvvet ile kalp olunca âlî
 Posta heman bütün meâlî
 Bunlar ki güzeşteğâna âit
 Târih-i cihat o hâle şâhit
 Aç bir gez o safha-i berreyni
 Al dersini, ders-i bihterini
 Eslâfına uymak istiyorsan
 Ahlâkıyız onların diyorsun
 Mevcut ise sînede hamiyet
 Ver şahsına sen de bir meziyet
 Yer tut o kitâb-ı fahr u şânda
 Ahlâfına rehber ol cihanda
 Fikr ile ki en büyük fazîlet

Âlemde bekâ-yı nâma hizmet
 Bir yâd-ı cemîle mazhar olmak
 Mevtiyle bile muammer olmak
 Aklen de müberhen ve müdellel
 Şer'ân da mukaddes ve mübeccel
 Ahkâm-ı celîle-i şerîat
 Şâyestedir iktidâya elbet
 Tertîl eden ehl-i akl u iz'ân
 Tetkîk ile derk eder ki Kur'ân
 İslâm'a muîn olan zevâta
 Milliyetini bütün dihâta
 Dünyada bir imtiyâz vermiş
 Tebcîline dek cevaz vermiş
 Taklîl ile rahat ve ta'mîmi
 Techîz guzât eden kerîmi
 Bâlâdan inen nidâ-yı takdîr
 Firdevs ile eylemekte tebşîr
 Olmaz mı sana misâl-i rahşân
 Ebûbekr ü Ömer, Aliyy ü Osman
 Osmanlı olan kulûb-ı pâke
 Efkâr-ı güzin tâbinâke
 Tevcih-i hitâp eder derim ki:
 Ümit ve emelle isterim ki
 Milletçe şu da'vet-i i'ânet
 Olsun da mukarren icâbet
 Ashâb-ı yesâr cûşa gelsin
 Ümmet de görüp hurûşa gelsin
 Bir cem'-i kulûp zâhir olsun
 Ervâh bunla müzâhir olsun
 Deryada sefineler görülsün
 Sahrâda hizberler görülsün
 Râyetlerimiz temevvüc etsin
 Kuvvetlerimiz tetevvüc etsin

İmdâda gelip cünûd-i kudret
Berk ursun ufukta ma'neviyyat
Ümmet şu tarîk cehdi tutsun
Edvâr atâleti unutsun
Esbâb bütün tevessül etsin
Allah'ına da tevekkül etsin
Bâlâlara yükselen ziraat
Lebbeyke karîn olur nihâyet
Allah o duayı eylemez red
Me'yûs denir mi rûh-ı Ahmed?
Ahmet ki beyân buyurdu dîni
Olmaz mı bugün ânın mu'îni?
Mahlûku eder iken îânet
Hâlık âna eylemez mi nusret?
Terk etmeyerek bu şâhrâhı
Râzı kılalım heman Allah'ı
Fatih Dersiamlarından A. Âtîf
(BH, C. 2 S. 44 s. 968-971)

Bahar

Bahar olunca bende bir
 Gunûde sermidir, nedir?
 Gözüm cihânı pür safâ
 Görür, gönül kederlenir
 Anar da hâtırâtımı
 Serâir hayatımı
 Görür, taaccüp eylerim
 Şu handa sebâtımı
 O neydi bir zaman bütün
 Sürûr ile geçerdî gün
 Sipere yoktu minnetim
 Husûl-i zevk ü şevk için
 Ederdi cümle asdikâ
 Bahara bezl-i i'tinâ
 Giderdik üç sahne-i
 Riyâza doğru pür safâ
 Gönülde hüzn ü şîvene
 Mahal mi var ki gizlene
 Hayâlî hâtırımdadır
 Bu ay içinde bir sene
 Beş on refik-i nüktever
 Bahardır demiştiler
 Nolur edilse gülşene
 Latîf ve hoşca bir sefer
 Bahar, handebâr idi
 Tuyûr, nağmekâr idi
 Mesirelerle mevtının
 Civârı goncazâr idi
 Gidildi pür sürûr u şen
 Gönülde neşve handezen
 Gülerdi sanki her taraf
 Mesâr içinde mevceden

O bahçeler ki pür nağm
Bugün hayâle mürtesem
Yarın hitâm-ı ömr ile
Olur mukârin adem
Nasıl telehhüf etmeyim?
Henüz bilmedim neyim?
Baharı geçti ömrümün
Bugün hazân içindeyim
Konyalı A. Âtîf
(BH, C. 3 S. 58 s. 1189-1190)

Sevdiğime Soruyorum

Ağlıyorsun hâlime me'yûs hurmâtım mısın?
Levha-i âlâm hüznüm, yoksa cânânım mısın?
Beynimi seyyâl edersin sûziş aşkın ile
Kalbimin sevdası mı, âteşzen cânım mısın?
İftirâkıdır sebep nevmîdî-yi şebrengime
Zübde-i âmâl-i rûhum, mâh-i tâbânım mısın?
Zehr-i gam âlûdedir her an hicrânın bana
Söyle: Ey ârâm-ı dil derdim mi, dermânım mısın?
Münkesif görmekteyim mihr-i hayâl nâzenin
Bir gümüş âyine-i hâl perîşânım mısın?
Nasuh Efendizâde A. Hayri
(BH, C. 3 S. 68 s. 1346)

2.2. Eğitimle İlgili Yazılar

Bu kısımda öncelikle dönemin eğitim kurumu olan medrese üzerinde durularak, medresenin tarihî gelişiminden bahsedilmiştir.

Medrese, “ders yapılan” veya “ders çalışılan” yer demektir.

İslam dünyasında medreselerin resmî bir müessese olarak kurulup gelişmesi Büyük Selçuklular döneminde ve Nizâmülmülk’ün gayretleriyle olmuştur (Yakuboğlu, 2006: 17). Nizâmülmülk’ün kurduğu Nizâmiye medreselerinden sonra birçok İslam şehrinde medreseler kurulup faaliyete geçirilmiştir (Turan, 1980: 331).

Mükemmel bir askerî ve idari teşkilata sahip olan Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu takiben, hükümdarlar ve devlet adamları maarif işlerine önem verdiler. Devletin hızla genişleyen topraklarından başka öteki İslam ülkelerindeki ve özellikle kendilerinden önceki Anadolu Selçuklularını örnek alarak benzerî özel medreseler açmaya başladılar (Koçer, 1992: 9).

İlk medreseler 14. yüzyılda İznik’te ve Bursa’da öğretime başlamış ve bunları diğerleri 15. ve 16. yüzyıllarda Edirne ve İstanbul’da izlemiştir. Bunların bazıları yalnızca medreseden ibaret olduğu halde, bazılarında ise kütüphane, hastane, yatakhane, yemekhane, hamam, misafirhane ve câmi’ eşlik etti (Tekeli, 2010: 260).

İslamiyetin ilk devirlerinde camilerde okutulan dinî ilimler medreselerin yapılmaya başlamasından sonra buralarda tadrîs edilmiştir. Tefsir, hadis, fıkıh gibi naklî ilimlere sonradan felsefe gibi aklî ilimler de ilâve edilmiştir (Bilge 1984’ten akt.: Kütükoğlu, 2000: 8).

Osmanlıların ilk devirlerinde din, ilim ve eğitim hizmetlerinin gelişmesinde mevcut eğitim ve öğretim kurumlarının, özellikle medreselerin büyük rolü olmuştur.

Osmanlılar gerek yurt içinde, gerek yurt dışında devrin büyük bilginlerini yanlarına toplamaya çalışmışlar ve bunlar için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyip onlara büyük saygı göstermişlerdir (Koçer, 1992: 10). Fatih ve Kanuni dönemlerindeki ciddi gelişmelerin ardından 17. yüzyılın başlarında medrese teşkilatında gerilemeler görülür. Medreselerde iltimas ve siyasetin karıştığı, kısaca medreselerin özerkliğini kaybettiği bir döneme girilir.

18. ve 19. yüzyılda Avrupa bilimi önemli ilerlemeler gösterir. Osmanlı’nın bu dönemde Batı’daki gelişmelere ayak uyduramaması, onu Batı medeniyetinin ilkelerini tanımaya zorlar.

Medreselerin içine düştüğü ve bir türlü kendini tekrar toplama imkânı bulamadığı bu olumsuzlukların ve acı gerçeklerin, son dönem medrese tarafından da çarpıcı bir biçimde dile getirildiği görülmektedir (Yakuboğlu, 2006: 225).

Medrese mensupları tarafından çıkarılan Beyânü'l-Hak dergisinde de bu konuda dikkat çekici yazılara yer verilmiştir.

Bursa Meb'uslarından Ömer Fevzi, çalışmamızın "Seçilmiş Metinler" kısmında yer verdiğimiz "İslâh-ı Medâris" başlıklı yazısında medreselerin ıslâhı hususunda şunları söylemektedir:

"Bana kalırsa şimdi medâris-i ilmiye ve mesâlik-i şeriyye hakkında sühûletle elde edilebilecek ve kendisinden fevâid-i âcile istihsâl olunacak sûret-i esâsa dokunmamak ve ta'mir ve ıslahta birden bire pek ileri gidilip tadrîci ve sehli'l-hulûs gittikçe tevsi' ve terakki edecek tarzda olmalıdır; zîrâ bizim hâl-i hâzırımız her tarafta çevirmiş; temel taşları sağlam külliye ref' ve izâlesi muzır, yalnız ta'miri vâcip, vâsi' cevânip ve cehlet-i muhtelifeyi müteaddit tâkâti müştemil bir binâ-yı azîme benzer. Bu binâyı her hâlde ta'mir etmezsen münhedim ve harâp olacak külliye menfaati ve belki esâsı mahv-ı munkarız olacaktır" ("İslâh-ı Medâris", Beyânül-Hak, C. 1, s. 324).

Yine bu konuda derginin bir başka yazarı Hüseyin Hâzım Efendi ise şunları söyler: "Bugün bu milletin gözünü açacak, seviye-i irfânını yükseltecek ahvâl-i içtimâiyye ve hulkiyyesini tanzîm ve tehzîb edecek bir hey'et-i nâfiâyı yine bu rutûbetli muharreb-i hayat, duvarlar arasında, kasvetli kubbeler altında yetişen talebe-i ulûm teşkil edecektir ("Talebe-i Ulûm ile Hasbihâl", Beyânül-Hak, C. 3, s. 62).

Beyânü'l-Hak dergisinde İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, Mehmet Fatin, Mustafa Sabri, Tâhirü'l-Mevlevî, Fatih dersiamlarından A. Âtîf gibi önemli isimler de medreseler ve eğitim üzerine yazılar yazarak görüşlerini paylaşmıştır.

Çalışmada, Latin harfleriyle tespit edilen yazılara bakıldığında; eğitim-öğretim programı, disiplin, imtihanlar, ilmin önemi, medreselerin ıslahı, gibi önemli konularda âlimlerin fikirlerini beyan ettikleri görülür.

Dergide aktarılan, tartışılan bir diğer önemli konu da "Lisan Meselesi"dir. M. H. adıyla müstear isim kullanan Isparta'dan bir öğretmene N. H. adında bir başka müstear isim kullanan âlim cevap vermiştir. Türkçe'nin sadeleştirilmesi üzerine yazılmış bu "polemik" türündeki yazılar derginin ilmi tartışmalarda aracı rolüne bürünmesini sağlamıştır. Bu bağlamda derginin böyle bir vazifeyi de üstlendiği söylenebilir.

“Hazâin-i Mensiye-i Milliyemiz” den

Umûm Kütüphanelere Dâir

«ونكتب ما قدموا وآثارهم . . .»

Şarkın en ruhnevâz, en nazar-firîb müberrâtisinden yâdigarlarından biri de umûmî kütüphanelerdir. Terbiye-i fikriyyenin, safâ-yı rûhun mübeccel hâdimleri olan ve oralarda mahfûz bulunan müdevvenât-ı güzînin seyl-i hürûşân i'tisâk hükümfermâ olduğu zamanlarda kûşe-i humûle atıldıklarını gören müntesîbin ilm ü edep ne dilsûz hissiyâta ne kuvvetli muhâkemâta düşmekte idiler. Ecdâdımızın her biri cihandeğer el yazılı tuhfelerini de şimdi nâil olduğumuz nikâh-ı ahrârâne ile tedkîk eder isek cangezâ, nârevâ teseyyübât ve müsâmahâta hedef olduklarını görürüz. Pek büyük bir fikr-i ma'rifet pervâne ile te'sîs olunmuş kütüphanelerimizi muhteviyât-ı nâdiresinin, evvelki zamanın sonlarında kapları rutûbetli yerlerde bulunmakla çürümeğe safahâtı - milletin istibdâd-ı sâbika-i idrâk ile delik deşik olmuş ciğerleri gibi - yıpranmağa başlamış olduğunu maatteessür görürüz.

Bu hazâin-i lâ-tefennânın vaktiyle kader ve kıymetleri pek iyi bilinerek sırr-ı tebcîl millette tutulmakta olmasına rağmen devr-i sâbıkta bir âlâ-yı câhilin menfaatleri entrikaları mukâbilinde fedâ, harâp edilmesine milletin, dînini seven hiçbir kimse râzı olamaz. Ama maatteessüf bu hazîneler diğerk müdevvenât-ı münîfe - binlerce liraya verilse bile ucuz olacağından kat'ı nazar - çoğu yed-i igtimâm ecânibe geçmiştir. Kütüphâne-i ecânipteki el yazılı nash-ı nefise-i şarkıyye vaktiyle kim bilir hangi vicdansız, îmansızın kader ve kıymet bilmeyerek bir menfaat-i gayr-ı meşrua mukâbilinde fedâ edilmiştir. Evet, menfaat-i gayr-ı meşrua, zîrâ: O nefâis-i mübeccelede milletin de bir hakk-ı hıfz u istifâzası var ebedî.

Eslâf a'zâmızın göz nuru dökerek, ömürler telef ederek tabâatın olduğu ve olmadığı zamanlar vücûda getirdikleri - her biri bir şâhid-i nâzân gibi hatf-ı ebsâr edecek derecede altınlara, yaldızlara müstağrik - o âbidât, onları elden çıkarmak küstahlığında bulunan bir sefihin âmâl-i şeytanat kârısına hiçbir zaman fedâ edilmemelidir. Fikrimizce o mücelledât-ı mergubede hukûk-ı umûmiyye-i illet sâbittir.

Teemmül olsun! El yazılı âsâr-ı ecnebiyyeden bizim kütüphanelerimizde kaç tane bulunabilir? Yoktur ya, bulunsa bile mutlaka nevâdir den değildir. Çünkü ecnâb-ı fevt fırsat edecek mahlûkattan değildirler. Milel-i mütemeddinenin cümlesi el yazılı kütüb-i nefise-i şarkıyyeyi, şarkın diğerk âbidâtı gibi - hırz-i cân ederlerken biz öz

malımızı mal mürû'ımızı kısm-ı a'zamı âlem-i sefâhate sarf olunduğu meşhûdat ile sübût bulan birkaç para mukâbilinde niçün elden çıkarmalı idik?!

Elden çıkarmakla işlenilmiş olan birinci kabahate bir de parasının israf sûretiyle ikinci bir fezâhat ilâvesi için değil mi? Âh mümkün olsa idi de o kitaplara alınır, çalınır, satılırken milletçe hıfz edilse idi! Bize kalırsa onlar ne alanın ne satanın malı değil idiler. Çünkü müşteri koca bir millet kütüphânesinden aşırılmış malı aldığı için affolunmaz bir hatâ işliyordu. Satan da kadir bilmez bir sefih idi; sefihe malını vermek ise muktezâ-yı emr-i Kur'ân'dır.

Zannederim: Elden pek ucuz çıkarılmış o künûz-ı irfan için böyle yanıp yanılmak her Osmanlının vazîfesidir; tâ ki: mâziden ibret alarak müstakbelde enâfis-i âsâr-ı şarkıyyenin hüsn-i hıfzına dikkat olunsun. Dikkat olunmuş mudur ki on beş yirmi seneden beri en güzel el yazılı binlerce asâr-ı şarkıyye hep yed-i iğtinâm bigâneâne geçmiştir.

Ecânip yerde şarkın o kabîl kütüb-i nefisesinin (deffe) kaplarına âşıktırlar. Mesmûumuz sahih ise o kaplardan ki her biri Osmanlı erbâb sanatının teclîd ve tezhipteki mahâret-i hayrânelerine nişânedir; yüz, üç yüz, beş yüz liraya satılanlar varmış! Bu satışlarda bu elden fırsat kaçırışlara nasıl acınmaz?

Bu seyyiâtın teşrîh illine gelince: İrsen kendilerine bi'l-intikal kıymet nâşinâs cehle-i ashâbı tarafından sanılan kitaplar dâhil-i hesap olmamak üzere bâki kalan kütüb-i nefise kütüphânelerden numaraları imhâ, kapları fek edilerek defterden isimleri kaldırılıp satılanlardır ki ziyâna, gaybûbetine acınacak kısmı da budur. Zîrâ: Bunlar ehâd-i yedinde bulunanlar mutavassıt belki âdî yazılı, varakla müzeyyen şeyler olmayıp selâtin azâm-ı behişt makâm-ı hazrâtının binlerce liraya tahrir ve tezhip ettirdikleri takımdandır. Muhtelif kütüphânedeki müsâdif nazar-ı istifâdemiz olan bu nev' âsâr-ı celîle bilemeyiz ama nedret ve nefâsetleri noktasında baha yetişecek dereceden bir türdürler.

İşte bunların kâğıtlarına tarz-ı tahrîr ve tertîp ve teclît ve tezhiplerine baktıkça hayran olmamak mümkün değildir. İşte Avrupalıların ağızlarının suyunu akıtan da bu cihettir.

Cümlenin ma'lumudur ki binlerce liraya ancak elde edilebilen bu kabîl-i mücellâtın mahfuz oldukları kütüphâneye devr-i sâbık müsâmaha, pek pek yüz yüz elli kuruş aylıklı huffâz-ı kütüp ta'yîn eder idi; o âdemler yüzü otuz kuruş bile etmeyen maaşlarıyla hangi hâcâtlarını tesviye edebileceğini düşünmekten vakit bulamazdılar ki

kütüphânedeki vazîfelerine i'tinâ etsinler. Bu yüzden o mevâki' istifâzanın ekseri erbâb-ı maârif günlerce mesdûd ve inzâr-ı tefîşe gayr-ı tâbi' kalıyor idi!

Vâkıan bir dikkat vukûu mürûr-ı kütüphâne sirkatleri üstüne eski ma'ârifçe - hareket-i mezbûhâne kabîlinden - müfettişler ta'yîn olunurdu. Fakat heyhât!

“Atı alan Üsküdar'ı geçti”

O antikalar yerlerinden, Türkiye'den çıkarılır çıkarılmaz Avrupa kütüphânelerine yerleşiyor idi. Şimdi kabahati kime bulacağız? Yine kendimize, değil mi? Her menfaat bîn gibi bizde fâidemizi bilmeli idik de hazâin-i milliyemizin velev bir gevher parasını bu ecânibe geçirmemek kavmiyetini, asabiyetini, hıfzeta meli idik.

Hâtîme

Hüsni-i niyete makrûn şu hasb-i hâl inşaallah âtiyen terakkîsi muhakkak olan millet-i necîbemizin kûş-ı irfânında yer tutar da artık mallarımıza sahip olur ve telâfi-i mâfât ederiz.

Nûrettin Münir

(BH, C. 1 S. 5 s. 92-94)

Medâris-i İlmiye

Bugün şüphe ve tereddüt götüren mevâddan değildir ki hayât-ı milliyeye ancak ilim ve hünerle kâimdir. Bu ilim ve hüner ise dînî, millî, medenî gibi taksîmât-ı asliyeye inkisâm eder.

Garp akvâm-ı mütemeddinesi nazarında ma'lumât-ı dîniye denilince sırf akâid ve felsefe-i diyânet vârit hâtır olur.

Biz de şeriat-ı garrâ-yı İslâmiyye'de ma'lumât-ı dîniye denildiği vakit bu ta'birde münderiç olan misâle ve ma'nâ o kadar mahdût olmayıp bir hey'et-i içtimâiyyenin dünyâ ve ahretini ma'mûr edecek ulûm-u fûnûn hâtıra gelir.

Bizde maârif-i dîniye tefsir, hadis, usûl-i furû'-ı fikh, ilm-i kelâm, felsefe-i İslâm gibi birtakım ulûm-i âliyyedir. Buna mukaddime olmak üzere on iki kısma münkasım bir de fûnûn-i edebiye vardır ki bunlara intisâp etmek insanı, insâniyetten nasıl hâiz feyz-i nisâb edeceği asırlarca müddet Osmanlılık âleminin i'tilâ-yı şân ve şevketine hizmet eden eslâf-ı kirâmımız terâcim ahvâlini tetkîk ile meydana çıkar.

Şu ma'lumâtı istihsâl edecek dârü'l-ilimler, memâlik-i Osmâniyyenin her köşesinde yine pek çoğu eslâf-ı kirâmımız tarafından vücûda getirilmiş medreselerdir.

İşbu medârisin bir hayli senelerden beri gördüğü sadmeler, geçirdiği perîşanlıklar netîcesi olarak bugün asıl vasfını unutturacak bir hâle geldiği ve bu hâlin

devamı **المنة لله** hür olan şu cemiyet-i mübeccelenin niyyât-ı hayriyesiyle mütenâsip olmayacağı âşikârdır.

Bir şeyin çâre-i ıslâhı ol emirde fesâdını bilmeğe mütevaffıktır. Bu cihetle medârisimizin asıl va'zıyla hâl-i hâzırını şöyle bir mukâyese ettikten sonra terkisi neye muhtâç olduğunu bast etmek isterim, şöyle ki: medâris-i ilmiyenin mekâsıd-ı iptidâiyyesi evlâd-ı vatanın müddet-i tahsilde her türlü ihtiyaçtan vâreste olarak lisân-ı dînî ve fennimiz olan lisân-ı güzîn-i arabî fûnûn-i müdûnesiyle mükemmelen tahsil etmesi ve lisân-ı mezkûre kitâbeten ve hitâbeten intisâp eyledikten sonra bâlada mezkûr ulûm-i âliyyenin tedrîsine ve evkât-ı muayyenede medâris ta'birince cüz'ıyyât tesmiye olunan ulûm ile beraber hesap, hendese ve hikmet-i tabîiyye gibi lüzûm-ı kat'î olan fûnûna sarf-ı mesâî eylemesi maksadından ibârettir.

Asıl vaz'ı şu tarzda olan medârisimizin bugünkü hâl-i perîşânisi etrâfıyla tasvir etmek istemez isem de maksattan pek baît olduğunu i'tirâf eylememegi de müvâfık nasfet bulamıyorum; çünkü noksan bilinmedikçe istikmal ma'rifete imkân bulunamaz.

Kişi irfânını bilmek gibi irfan olamaz.

Şu hakikat anlaşıldıktan sonra medârisin hâl-i hâzır medeniyetle mütenâsip bir şekl-i müstahsene tahvil ve ircâ-ı esbâbını teemmül edelim!

Esbâb-ı mezkûre, medârise talebe kabûlü şerâitinin tanzîmi, tahsilin müfit olabilecek ciddî bir şekilde programlara rabtı, talebenin te'mîn-i refâh maîşeti, medârise ta'yîn olunacak muallimlere bir mahrec-i âcil te'sîsi, hey'et-i ta'lîmiyyenin kayd-ı ihtiyaçtan vâreste olacak surette ikdârı, esnâ-yı tahsilde husûsî, umûmî, ciddî imtihanlar icrâsı, me'zûniyet için şifâhî ve tahrîrî bir imtihanın kabul ve tatbîki hususlarından ibârettir.

İşbu tedâbirin elzemini lâzımına takdîm iktizâ ederse evvelâ medreseliğe mehreç olacak bir müesseseyi derhâtır etmek tabîidir. Zîrâ bugün İstanbul ve taşra medârisinden neş'et etmiş zevât içinde -hamden sümme şükren- pek çok erbâb-ı liyâkat mevcut olmakla berâber bir kısım mühimmenin tahsîl-i esâsîlerine nisbetle cüz-i lâyetecezzî derecesinde kalan bazı noksanlarının nazarlarda büyük bir nakîse teşkil etmekte olduğunu i'tirafta tereddüt olunmamalıdır. Meselâ: Hangi fenne âit olursa olsun Arapça yazılmış bir eseri hemen müellifi derecesinde anlamak iktidârına mâlik oldukları hâlde ba'zılarının o lisânda hatta lisân-ı medâr zâdemiz olan Türkçe'de muhatabın gıyâbı hâlinde tefhîm-i meramda müşkülâta dûçar oldukları nazar bîkaydı ile görülemez.

Ve yine meselâ: edvâr-ı hayatın her safhasında insanın muhtaç olduğu muâmelât hesabıyla ve yaşadığı memleketle âlem-i beşeriyetin ahvâl-i husûsiyye ve umûmiyye ve tabîiyyesi hakkında lüzûmu kadar vükûf ibrâz edememek bugün bir merâretengîz nakîsedir.

Âlem-i Osmâniyyenin dâhil olduğu şu devre-i saadet - şüphe yoktur ki - bizi akvâm-ı mütemeddine ile te'sîs ve te'yît münâsebâta sevk edeceğinden anlardaki mehâsin-i medeniyyeyi iktidâf ile tezyin etmek ve teziyyât-ı dîniyye ve milliyemizi anlara irâe ile iftihâr eylemek, hey'et-i mübeccele-i Osmâniyyeyi yâr-ıağyâra karşı lâyık olduğu mevki' ihtiramda bulundurmak zamanı gelmiştir.

Bu ise beyne'l-akvâm mübâdele-i efkâra vâsıta olacak umûmî bir lisânın mütekellimi olmakla husûlpezîr olur.

Şu hakîkatî teslim etmeyerek münâsebet-i milliyemizle mütenâsip bir ecnebî lisânına ihtiyâcımızı reddetmekte büyük bir nakîse olur.

Şimdi görülüyor ki - kemâl-i teessürle nakîse ta'birini isti'mâl ettiğimiz - şu şeyler sinîn-i adîde bir sa'y-i mütemâdi ile çalışarak, Cenâb-ı Hakka şükürler olsun **بقدر الطاق** elde ettiğimiz ma'lumât ile mukâyese olunursa bâlâdaki cüz-i lâyetecezzî ta'birimiz, hüsn-i kabîle sezâdır.

Mahsul-i medâris, **الله الحمد** hâlisü'l-ayar bir külçe zehep pâre olmakla berâber yalnız bir saykal niksânı sebebiyle hangi nev'-i meâdinden olduğunu ta'yîn-i mucîp tereddüt olmakta ve hazâin-i kemâlat beşeriyeden iktitâf ettikleri sermâye kemâlen ve keyfen gayet mühim ve kıymettar olduğu hâlde hüsn-i tertîp ve tezyîn ile inzâr dikkate çarpamadığından - ba'zı efkâr-ı hâzıraya göre - bezzâzistân hocagillerinden farksız gibi görülmektedir.

İnsâf ile teemmül olunarak şu sözler acı da olsa - hak ve hakîkat olduğu için - kûş-ı kabûle alınarak kendimizi âleme göstermeğe el birliğiyle çalışmalıyız.

Şu tafsîlâtı hulâsa eylediğimizde bugün nevresîdegân vatandan müteşekkil hey'et-i talebeyi bihakk müstefit etmek akvâl ve âsârıyla din ve millete gerçekten hizmet eylemek için müderrisîn medârisin elsine-i selâse-i İslâmiyye ile berâber - tekrâr edelim münâsip kavmiyye ve mevkiimizle mütenâsip - bir ecnebî lisânına müntesip olması ve ihtiyâç raddesinde fûnûna kesb vukûf etmesi ve üzerinde bulunduğumuz küre-i arzın ahvâl-i tabîiyye, teşkilât-ı medeniye ve inkilâbat-ı siyâsiyyesini iyice bilmesi vâcibandandır.

Müntesîbin İlmiyeden Biri

(BH, C. 1 S. 13 s. 276-278)

Islâh-ı Medâris

Her taraftan ilmiye ve mesâil-i ilmiye hakkında birçok makâleler ıslahnâmeler, tenkitler, tertipler gazetelerde ve bilhassa Beyânü'l-Hak risâle-i merğûbesinde görülmektedir.

Efkâr-ı münevvere ve âliye ashâbının irâe ve ta'yîn buyurdıkları turuk-ı ıslâhın, suver-i tanzîmiyenin ekserisinde ihtira' ve teceddüt esasları mevcuttur.

Olmayan bir sûreti yeniden meydana getirmek demek olan ihtira' şimdilik bizim için kâbil-i tatbîk ü icrâ değildir zannındayım. Teceddüte gelince şüphesiz yenilenmek istiyoruz. Ve yeni bir tarz ve üslupla terakki ve intizam şer'i-yi ilmî hevesindeyiz; fakat erbâb-ı tecâribin tasdîk edeceği ve cehle bir mevcudu esâsından yıkup başka bir şekilde yeniden yapmak başka meydanda olan bir şeyi ta'mir ile esâsı bozmayarak ıslah ve ta'mir başkadır.

Bana kalırsa şimdi medâris-i ilmiye ve mesâlik-i şeriyeye hakkında sühûletle elde edilebilecek ve kendisinden fevâid-i âcile istihsâl olunacak sûret-i esâsa dokunmamak ve ta'mir ve ıslahta birden bire pek ileri gidilip tadrîci ve sehli'l-hulûs gittikçe tevsi' ve terakki edecek tarzda olmalıdır; zîrâ bizim hâl-i hâzırımız her tarafı çevirmiş; temel taşları sağlam külliye ref' ve izâlesi muzır, yalnız ta'miri vâcip, vâsi' cevânip ve cehlet-i muhtelifeyi müteaddit tâkâti müştemil bir binâ-yı azîme benzer. Bu binâyı her hâlde ta'mir etmezsen münhedim ve harâp olacak külliye menfaati ve belki esâsı mahv-ı munkarız olacaktır.

Esâsından yıkup yapmağa vakit ve birçok usta ve kereste gerektir. Ama şimdilik ta'mirine kâbil-i süknâ bir hâle gelmesine gayret eder ve bir tarafında ta'mircisini ve kerestesini vesâir âlât u edevâtını hazırlarsak ilerde yine esâsı bozmamak şartıyla ihtira' derecesinde bir teceddüt olabilir. Ve buna kâbiliyyet dahî hâsıl olur. Binâenaleyh tarz-ı tadrîsi birden bire bozmayarak lâzım olan ba'zı fenleri cevâmî' ve medâriste göstermek ve her fenden diğer fenne bi'l-ımtihan geçmek ba'zı ahlak cihetini nazar-ı i'tinâyâ almak suretiyle yavaş yavaş ilerlemeye başlarsak zannederim maksût kolayca ele gelir. Terakkiyât ve tekâmülât-ı ilmiyenin birinci müşevvik ve vâsıtâ-i yegânesi ta'yiştir. Talebe-i ulûmun emr-i maîşetini ıslah ve te'min için herhâlde ashâb-ı hayrâtın evkâfi bir tarîke girmeli. İlmiye idâresine geçmeli ama istikâmet üzere hareket edecek sağlam bir hey'et-i ilmiye idâresine tevdi' olunmalı. Ezmine-i tahsilde talebe külliye olamasa da ekseriyet i'tibâriyle gâile-i ta'yişinden ve belki sûret-i meşrua ve kanaatkarânede geçinme endişesinden hâliz'zihn bulunmalıdır. Ba'de ya'nî hey'et-i mahsûsası

câhibinden tertîp edilecek fûnûnu tahsil ile çıktığında ne gibi işlerde bulunacak ve eline dünyalıktan ne geçecek burası katiyen ta'yîn edilmeli. Eğer tahsilden sonra maişet-i dünyeviyye ve haysiyet-i zâhirece bir şey gösterilmezse kâfe-i tanzîmât ve tertîbât bîsûd kalır. Ma'lûm ve muhakkaktır ki insanları bir işe sâik ve müşevvik gâyet ve netâicdir ki netâicin makbul ve mu'teber olması o mukaddimenin gayrisıyla hâsıl olamayacağını teyakkun edilmesidir.

Medâris-i mevcûdeye şurût ve imtihan ile kayıt ve kabul olunduktan sonra iâşe için bir hadd-i muayyen olmalı. Medâr-ı maişeti olup da kendi parasıyla okuyacaklar her vakit girebilmeli. Hurûç imtihanı mecbûrî olmalı. Fakat zamân-ı muayyenden fazla medresede bırakılmamalı.

Birkaç derece üzere müntehâ rû'ûs verilerek vezâif ve merâtip tasrih edilmeli. Herhâlde devlet ve hükümetçe kabul ve ciddî himâye edilecek bir tarzda ulemâ ve tevvâb-ı eimme ve hutebâ ve sâire yetiştirmeye tevessül olunmalıdır.

Bursa Meb'uslarından Ömer Fevzi

(BH, C. 1 S. 15 s. 324-325)

Tedrîsât ve Medâristen - İmtihanlar

Geçen haftaki nüshalarımızda gerek dâire-i askeriyenin ve gerek ders vekâletinin tertîp eyledikleri programları derç etmiş ve her iki program hakkında mütâlaa dermiyân eyleyeceğimizi dahî va'd eylemiştik. İcap eden mütâlaat ve iktizâ eden tenkîdâta bir mukaddime olmak üzere ol emirde tahsil ile imtihan arasında ki münâsebâtta bahsedeceğiz.

Umûmun taht-ı tasdîk ve i'tirâfındadır ki: insanlar dâima rekâbet, ta'kip-i emel, taltîf ve takdire nâil olmak hislerine fevkalâde mağlup ve ezhâr-ı umûmiyyede zillet ve mahcûbiyyetten son derece mücteliptirler. Ebnâ-yı cinsimizin fitratında merkûz olan bu kavâ-yı ihtisâsiyyeyi ifratla tefrit arasında bir cihet-i mu'tedileye sevk ederek hüsn-i isti'mâl sâyesinde derke ba'zı yerlerde medeniyet ve levâzımı fevkalâde terakki etmiş ve ba'zı akvâmın ahlak fâzılası muhâfaza edilegelmiştir.

Terakkiyâtı, hey'et-i umûmiyyeleri için medâr-ı hayat beyân-ı akvâm, muhâfaza-i hayatları için yalnız iki şey düşünürler.

Biri, kendilerine intikâl eden terakkiyâtı daha ileri götürmek. Diğeri, haleflerini kendilerine intikâl edecek terakkiyâtı muhâfaza edebilir ve daha ileri götürebilir bir isti'dâda mâlik etmek. İşte dâima şu iki esâsa ehemmiyet vermelerinden dolayıdır ki kendi terakkilerinin kavâ-yı müessesesi olan ihtisâsât-ı ma'neviyye ve esbâb-ı maddiyyeyi güzelce tefrîk etmişler ve masdar-ı terakki olan tedrisâtın intizâm ve istikmâline bu kuvvetleri isti'mâl eylemişlerdir.

Tedrisâtın istikmâline esbâb olan bu kuvvetlerin maddî olanlarını, evsâf-ı lâzımeyle hâiz muallimîn, şâkirtlerinin muhâfazâ-i sıhhati, ihtiyâç ile mütenâsip program ve kitaplar, âlât-ı fenniye ve levâzım-ı sâire teşkil eylediği gibi ma'nevî olanlarını daha doğrusu en mühim bulunanlarını imtihan ile ulûm-ufünûna olan rağbet-i umûmiyye ve tahsilin bahşedeceği istifâde-i maddiye ve ma'neviyye te'mîn eyler.

Biz diğerklerini bırakalım da mevzû-ı bahsimiz olan imitihânı nazar-ı i'tibâra alalım. İmtihanlar, beyân ettiğimiz ve terakkiyât-ı insâniyyenin başlıca müessirlerinden olduğunu îzâh ettiğimiz ihtisâsâtın kâffesinden istifâde edilecek yegâne bir vesîledir.

Fi'l-hakîka küçüklerimizin daha safvetle daha kuvvetle tâbi' buldukları rekâbet, ta'kib-i emel, taltîf ve takdire nâil olmak, zillet ve mahcûbiyetten tevekkî etmek hislerini tahsilde isti'mâl etmek yalnız imtihanlarla mümkündür. İşte bu nokta-i nazardan mekâtipte talebenin her sene imtihana tâbi' tutulmaları kabul edilmiş artık imtihanların fevâidi kazâyâ-yı bedfihiyye ve tecrübe sırasına geçmiştir.

Tedrisât-ı İslâmiyyenin en şa'şaalı en müterakkî zamanlarda bile tahsilin her nev' ihtiyâcâtı nazar-ı i'tibâre alındığı hâlde imtihan usûlü kavânin-i tedrisiyye meyânına vaz' edilmemiş olduğunu görüyoruz. Fi'l-vâki' medâris-i İslâmiyye için bu bir nakîsa sayılabilir. Fakat bu nakîsa talebenin isnatlarına karşı olan merbûtiyyet kaviyyeleri ve hocalarının mazha-ı takdîri olabilmek için şürekâ arasındaki rekâbet ve tahsil bir emr-i dinî olduğu için ta'kîp eyledikleri emel-i ma'nevî ve ayrıca da kemâlâta olan rağbet-i umûmiyye gibi te'sîrât-ı ma'neviyye ile telâfi ediliyor. Ve imtihanlardan edilecek istifâde bu sûretle te'mîn olunurdu.

Hüsn-i niyetin bulunduğu ve i'tirâzın nüfûz edemediği yerlerde teşebbüs nisbetinde intizâm ve tekâmülün tecellî edeceği maddiyatla dâima te'yîd edilmesine ve ânınla her zaman müterâfik bulunmasına dikkat edilmelidir. Tâki muncelî olan bu intizâm ve tekâmülün bir mîzân-ı maddiyyesi göz önünde bulunsun ve derece-i teâlî ve ve tednîsi mukâyese edilebilsin. İşte garp medeniyeti mevkiinden pek ileri gösteren ve şarkî mevkiinden pek geride zannettiren şey biri terkiyyâtını maddiyatla müterâfik ve

mütevâzi götürmesi ve diğeri bu cihette himmet edememesi olduğunda şüphe edilmemelidir.

Bedâyi-i fikriyyeye meclûp olan ve birçok esbâb-ı içtimâiyye te'siriyle bedâyi-i maddiyyeyi mühim görmeyen Müslümanlar tadrîsatta da bu mesleği ta'kîp etmişler ve terakkiyât-ı tadrîsâtı bir nâzım-ı maddiye rabtedememişlerdir ki en birincisi olduğu gösterilen imtihan dahî tadrîsâtın bir lâzım-ı gayr-ı müfârıkı olduğunu bittabi' düşünememişlerdir.

Gerçi şu nakîsa evvelleri mevcûdiyyetini belli etmez ve ulûm-i İslâmiyyenin tarîk-i terakki ve tekâmülden geri kalmasına bâis olmaz idiyse de hüsn-i niyet şeklini değıştirmeğe ve agrâz her işte te'min-i muvaffâkiyet etmeğe başlamış olduğu zamandan i'tibâren tarîk-i terakkimizdeki sâik-i ma'nevîde yavaş yavaş tezelzüle uğramış, medreselerimiz, tadrîsâtımız velhâsıl İslâmiyyetimizin esbâb-ı tekemmülü acınır bir hâle, derin bir inhitâta dûçar olmuştu.

Sadhezâr teessüf ki hükümetimiz altmış seneden beri her şa'be-i idârede az çok, iyi kötü bir teceddüt göstermek istediğı hâlde muârif-i İslâmiyyemizi inhitât tabîiyyesinde bırakıyormuş ve belki tesri' inhitâtı için darabât-ı mütevâliyyede indirmiş ve memleketin terbiye-i fikriyyesini başka noktalarda, başka çığırlarda aramaya başlamıştır ki hissiyât-ı umûmiyye ile kâbil-i te'lif olmayan şu tarz-ı hareket, şu hatâ-yı fâhiş hey'et-i umûmiyyemizi - düştüğü yerden kalkmak isteyen bir âdemin müvâzenesizliği ile tekrar düşmesi ve bu hâlin tekerrürüyle bütün bütün hareketten muattal bir hâle gelmesi kabîlinden olarak - hareketten mahrum bir hâle getirmişti.

Biz yine sadede rücu' edelim.

Tadrîsât-ı İslâmiyyenin gerek devre-i teâlisinde ve gerek devre-i tednîsinde öteden beri bir imtihan usûlü cârî idi ki o da bir matlab için ikmâl-i tahsil edenler arasında ihtiyârî olarak müsâbaka imtihanı icrâsından ibâret bulunuyordu. Fakat bu imtihandan matlûp olan istifâde te'mîn olunamıyordu. Ve olunamayacağı da tabîidir. Çünkü tahsilin en çok ehemmiyet verilecek devresi en ziyâde müşkülâta tesâdüf olunacak safhası devre-i iptidâiyyesidir. İmtihanlara tahsilin bu devrelerinde ehemmiyet verilmelidir ki matlûp olan istifâde istihsâl edilebilsin. Devre-i âliye-i tahsilde imtihanlara lüzum bile kalmaz. Çünkü tahsil-i âliye giren bir talep için mukaddemât-ı ulûm istihsâl olunmuş, müşkülât iktihâm edilmiş, gâyeye yaklaşılmış, menâfi-i ma'lûmâtı takdir edecek seviye-i fikriye hâsıl olmuş demektir. İşte buna binâendir ki Avrupa dârü'l-fünunlarında sınıf imtihanlarından sarf-ı nazar edilmiştir.

Hâlbuki bir matlab için icrâ olunacak müsâbaka imtihanı edvâr-ı tahsilden sonra yapılacağından iptidâî ve tâlî devrelerine hiçbir teessür-i ma'nevî icrâ edemeyeceği âşikârdır.

Tedrisât-ı İslâmiyye her nev' levâzım-ı maddiye ve ma'neviyyeden mahrum kalarak gâye-i sükûta yaklaştığı sırada 1270 senelerine müsâdiftir. Talebe-i ulûm, kurrâ imtihanı nâmıyla altı sene temâdî eder bir imtihana tâbi' tutulmuş idi. Acaba bu kurrâ imtihanlarının tedrisât-ı medârise derece-i tedrisi ne kadar idi? Açıktır ki bu kurrâ imtihanları mutâlaat-ı sâbıkamıza istinâden tedrisâtın istikmâli maksadıyla vaz' edilmemiştir; belki dışarıda ve İstanbul'da tekessür eden talebenin adedini azaltmak maksadı gözetilmiştir. Fi'l-vâki' böyle bir maksat ta'kîbinde mecbûriyyet hâsıl olacağı da tabiidir. Çünkü bir taraftan talebe sıfatını hâiz olanlar askerlikten muaf tutulursa diğer cihetten talebenin seviye-i iktidârı bir mîzân-ı takdîr ile ta'yîn edilmezse medrese-nişîn olmak veya öyle görünmek askerlikten yakayı kurtarmak için pek iyi vesîle teşkil eder. Bu ise mülk-i cemîl-i ilmîyi yerde ittihâz ederek sülk-i celîl-i askerîye îkâ'-ı zarar etmek demektir ki mazarrat-ı ma'neviyye ve maddiyyesi derkârdır.

Şu hâlde medreselere imtihan vaz'ı iki noktadan lâzım olduğu anlaşılıyor. Biri, talebeyi derse çalışmaya mecbûr etmek, diğeri münâfi-i askeriyeyi te'mîn etmek.

Şimdi yekdiğerine merbût olan bu iki nokta-i nazarın hangisi mühimdir? Hangisi esas ittihâz olunmalıdır? Burasını muhâkeme edelim. Ma'lumdur ki teşkîl-i hükümet eyleyen efrâdın hey'et-i umûmiyyesi bir şahs-ı ma'nevî demektir. Bu hey'et-i umûmiyyeden ayrı ayrı her ferdin terbiye-i dîniyyesi o şahs-ı ma'nevînin ahlâk-ı fâzılasını, ma'lûmât-ı fenniye ve müktesebât-ı fikriyyesi tekemmülât-ı dimâğiyyesini teşkil eylediği gibi hey'et-i umûmiyyenin kudret ve şevket-i askeriyesinde o şahs-ı ma'nevînin selâmet-i vücûdu ve kuvve-i bâzûsuna mukâbildir.

Şimdi ahlâk-ı reddiye sahibi bir şahsın mazarratından başka bir fâidesi olmayacağı ve bu şahsın mazarratının iktidâr-ı fikrîsi ve bâzûsu nisbetinde ziyâdeleşeceği ve kemâlât-ı akliye ve terbiye-i fikriyyesi olmayan bir şahısta (dîvâne râ kalem nîset) sözünden başka bir şey denilemeyeceği, selâmet vücûdu, kuvve-i bedeniyyesi bulunmayanda alel ü emr-i arzdan âsûde olamayacağı ve bir şeye mukâvemet edemeyeceği düşünülüyorsa ve süheyyâ-yı hükümet olan bu üç cihet yekdiğeriyle iyice mukâyese ediliyorsa görülüyor ki: bir hey'et-i içtimâiyyeye birinci derecede ehem olan şey terbiye-i dîniyye demek olan terbiye-i rûhiyye, ikinci derecede terbiye-i fikriye, derece-i sâliste kudret-i askeriyedir.

Binâenaleyh terbiye-i rûhiyye ile terbiye-i fikriyyenin müştereken teâlisine hâdim olan tadrîsât-ı medârisin her şeyden mühim olduğu ve medrese imtihanlarının yalnız talebeyi çalışmaya mecbûr etmek için vaz' edilmesi îcâp ettiği anlaşılıyor.

Talebeyi çalışmaya mecbûr etmek ise her sene okudukları derslerden bi'l- imtihan iki sene iktidar ibrâz edemeyenlerin medreseden ihrâcıyla hâsıl olur ki bu sorunla ihrâç olanlar mükellefet-i askeriyyeye bi't-tabi' tâb i' tutulacağından cihet-i askeriyyenin menâfi'i dahî te'min edilmiş olur.

Tadrîsât-ı medârisin menâfi-i esâsiyyesinden olan şu cihet evvelden beri düşünülmediğinden bi'z-zarûre cihet-i askerî menfaatini te'min cihetine gitmiş ve on altı sene evveline kadar kurrâ imtihanları icrâ olunmuş ve her nedense bu on altı seneden beri külliyyen menfaatten hâlî olmayan bu imtihanlarda lağv edilerek hem tadrîsât bütün bütün zîr ü zeber edilmiş hem de cihet-i askeriye menâfii dûcâr-ı zarar olmuştur.

Şu devr-i teceddüte ise bizim için fâidesi mahdûd olan kurrâ imtihanlarından tekrar başlanmak istenildiğini görüyoruz. Lâkin acaba medreselerde şimdi sınıf imtihanının icrâsı mümkün müdür?

Tabîidir ki medreseler ihtiyâc-ı hâzırta mütensâsip bir tarzda ıslah edilmezse sınıf imtihanları da bir râbita-i muntazama tahtında icrâ edilemez. Islahat ve tensikât icrâ olununcaya kadar - ki üç sene kadar temâdi edeceği âşikârdır - kurrâ imtihanlarının icrâ olunması îcâp eder. Bu hâlde bu imtihanların mazarrat ve menfaati derpîş edilmede hiç olmazsa mazarratın tecdîde çareleri taharrî edelim.

Kurrâ imtihanlarının mazarratları şunlardır:

1) İmtihanlar tadrîsâtı ta'kîp eylemediğinden ekseriyetle talebenin evvelce okuduğu ve ya okuyacağı derslerden imtihan olunması îcâp eder. Bu sûretle talebe ta'kîp eylediği dersleri bırakarak geçmiş veya gelecek derslerle meşgul olmasının silsile-i tadrîse ne derecede mazarrat olacağı takdir edilmelidir.

2) İmtihanlar; her millette, her mektepte kabul olunduğu vecihle ders nihâyetini ta'kîp etmeyip kurrâ keşîdesini müteâkip icrâ olunması ve bu sebeple imtihan ba'zen ders bidâyetine ve ba'zen ders ortasına tesâdüf etmesidir ki mevsim-i tahsil ikiye bölünerek öteki tahsilin bütün bütün mahv olması îcâp eder.

3) Takdîr-i ma'lûmât pek kolay bir şey olmayıp talebenin esnâ-yı imtihanda ahvâl-i rûhiyyesinde evfak bir teşettüt bütün senenin kapanması, ma'lûmât ve müktesebâtını ibrâz edememesi ile netîcelenerek bu sebeple bütün mekâtipte iktidârını

gösteremeyen efendi mektepten çıkarılmayarak sene-i âtiyyede bir daha tecrübe olunması ciheti ihtiyâr edilir. Bunun muhsenâtı derkârdır. Tecrübe-i zâtiyyemle sâbittir ki sınıftan dönen efendilerden birçoğu ikinci sene fevkalâde eser-i terakkî göstermiştir. İmtihanın tekerrürü ikinci seneye dehşetli bir intibah hâsıl edeceği cihetle talebeyi derse çalışmaya mecbûr edecek de iyice büyük bir fâide teşkîl eder. İşte şu fevâid kurrâ imtihanlarında nazar-ı i'tibâre alınmayarak yalnız bir defa tecrübe ile iktifâ ediliyor ki bir büyük haksızlıktır.

Kurrâ imtihanlarından istihsâl olunan fâide ise azıcık talebeyi tahsile mecbûr etmektir. Binâenaleyh yukarıdaki üç mahzûr ref' edilirse yalnız fâidesi kalır ki sınıf imtihanı mevzu' edilinceye kadar bu yolda icrâ-yı muâmele fâideden hâlî değildir.

Velhâsıl bütün şu mülâhazât zübde edilecek olursa şu netâyice destres oluruz.

- 1) Medreseler için herhâlde imtihan lâzımdır.
- 2) Mekâtib-i sâirede olduğu gibi medreselerde de sınıf imtihanları icrâ edilmelidir.
- 3) Şimdilik bu sınıf imtihanları kâbil-i tatbîk olmadığından netâyic-i tensîkâta kadar kurrâ imtihanları bi'z-zarûre icrâ olunacaktır.
- 4) Kurrâ imtihanlarından tamâmı istifâde te'mîn olunması için imtihanın her hâlde tahsil-i nihâyete ta'lik edilmesi.
- 5) Mekâtib-i sâirede olduğu gibi bir imtihanda isbât-ı iktidâr edemeyen askere alınmayıp sene-yi âtiyyede aynı dersten bir daha imtihana mecbûr tutmak ve bunda te'mîn-i muvaffâkiyet edemediği sûrette askere alınmak.

İşte son iyi mesele gerek ders vekâletinden gerek harbiye nezâretinden kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınmasını mesleğim nâmına değil hakk ve hakikat nâmına beyân ediyorum. ان يتبع الحق الحق .

Mehmet Fatin

(BH, C. 1 S. 16 s. 357-361)

لا مصلية اعطاء من الجهل

Cehlin mesâibinden bahsetmek - ma'rifetin fevâidini îzâh etmek gibi - ma'lumu i'lâm kabîlindedir.

Ama bu belâ-yı hân mâsûzun âsâr-ı fecâsı - ma'rifetin netîce-i nâfiası gibi - enzâr-ı âmmede ta'yin ettiği hâlde ma'rifetten rûgerdân, cehle-i şitâbân olan akvâmın uğradığı devâhi-i nâmütenâhî, dâima efsâh ü isbât edilmelidir ki milyonlarla nüfusu bir dest-i bî emâna mahkûm, nişîmen hümâ-yı âşiyân bûm eden o cilâd-ı deccâl meşrebin vücûdunu imhâ edebilecek esbâba tevessül olunsun.

Berâhin-i katia ile sâbittir ki cemiyet-i beşeriye için (cehl) den büyük musîbet tasavvur olunamaz. Bu öyle bir musîbet-i uzmâdır ki hükmü dünya ve ukbâya şâmidir.

(Her türlü hakâyıkın muarrız temâşası) olan târihin safahat-ı sahîfe-i âhiresi enzâr ibretimize arz ediyoruz ki: zemîn-i şevkete sâye salan bahadırları - kendi zıll-ı zâilinden ürkütecek derecede - hirâsân eden cehldir.

Şa'şaa-i şehâmetiyle kâinata lerze-resân olan milletleri « ضربت عليهم الذلة والمسكنة » meâline mâsadak eden cehldir.

Âbâ ve ecdâdı birbirinden müteneffir, birbirinden mutazarrır eden cehldir.

(Emâmeti) evlâdının zîr ü pây tahkîrine giryân ve perîşân eden cehldir.

Cehldir ki su-i ahlâk gibi bir veled gayr-ı meşrû' tevellüt eder de - sertâc-ı mahlûkât olan - ebnâ-yı beşeri bir menfaat-i hasîse uğrunda temellukât-ı gülbâne ve tabasbusât-ı guşâşâne ile ayaklar altında süründürür. Sonra da lâşe-i gülâb gibi girdâb-ı ademe atar.

Sâye-i ma'rifette mekârim ahlâk tahsil edebilinir - sâika-i sû-i ahlâk ile insâniyeti behîmiyyet derekesine tenzîl eden - eşhâs-ı zûzenebin zenbini kavlen fi'len men' etmezlerse seyl-i helâk - hâs ü hâşâk gibi - anları da götüreceği yere götürür. Asıl şâyân-ı dikkat olan nokta da budur.

Binâberîn kâinatta te'mîn-i hestî etmek isteyenler evvel-be-evvel cehlin izâlesine bedel mechûd etmelidirler ki sû-i ahlâkın zuhûr u intişârıyla musîbet-i muntazıra revnümâ olmasın.

Erbâb-ı fikr ü nazara mechûl değildir ki cehl ile idâme-i hayata dâmen dermeyân gayret olanlar

« ترجو النجاة ولم تملك مسالكها »
« ان السفينة لا تجرى على اليبس »

Fehvâsınca akıntıya kürek, fırtınaya etek çekmiş olurlar.

Cehl, bir mâr-i pür nakş nigâre benzer ki nâzırıyyetini kendine cezp eder, nefs-i levvâme ise dâima hâl-i incizâpta bulunur.

İncizâbın tevlîd edeceği netâyiç ve haymeyi aklın pîş-i nazar intibâhına ancak ma'rifet erz edebilir.

Akıl odur ki nefsin temâyülât habîsesinden inbiâs edecek hâlât-ı mehlikeyi takdîr ile zuhûrundan evvel imhâsına çalışır.

Nefsine isyân edenler, kâinâtı kendilerine münkâd ederler.

Nefse isyân - ma'rifetin zâde-i fazîleti olan - hüsn-i ahlâk ile rehîn imkândır.

Her türlü saadet, ma'rifetten neş'et eder. Üssü'l-esas saadet olan hürriyetin ma'nâ-yı hakîkîsi ma'rifettir. Zîrâ - tercüme-i hâl-i dünya, ta'bîr-i âhîrle tercümân-ı mâzî olan - târih, şühûd-ı sâdîka, vesâik-i mu'tebere ile isbât ediyorki her zemîn ve zamanda ma'rifet hürriyeti, cehl esri îcâp etmiştir.

Bâide gitmek ne lâzım, bizi evvelâ nefsimize, sâniyen ba'zı nüfûs-ı menhûseye esir ve

« ای وای کجا مجال تدبیر »
« يك کردن وسدهزار زنجیر »

Nevhasıyla me'yûs tedbîr eden ne idi?

Bir ejderhezâr ser gibi vücûdumuza sarılan cehl ile - beşikteki çocuklarımızdan yüz yaşındaki dedelerimize varıncaya kadar umûm efrâdımıza fermânber olan - sû-i ahlâk değil miydi?

Müessis-i medeniyet, hâmi-i hürriyet olan dîn-i mukaddesimizin ahkâm-ı feyyâzânesinden istinâre edemeyecek mertebede uyûn-i intibâhımız, jengdâr olmuş ise etrâfımızdaki milel ü nahlden ibret alıp da - rûhu'l-hayat etlâfına lâyıf olan - hürriyet-i şahsiye ve vicdâniyyemize mâlik olabilmek için her şeyden evvel izâle-i cehle sarf-ı mesâî etseydik ne (mecâl-i tedbîr) den mahrûm olurduk. Ne de (girdimize sadhezâr zincir) takardık.

Zuhûr-ı gayretâh ile istihsâl edilen idâre-i meşrûtayı ebediyen muhafaza, hissiyât-ı ma'neviyyemizi idâme edebilmek için bugün de yegâne tedbîrimiz - düşmen-

i cân ve îmânımız olan - cehlin imhâsına, ma'rifetin ihyâsına, ma'rifet sâyesinde mekârim ahlâkın intişârına çalışmaktan ibârettir.

Nefs-i levvâmelerinin hevesât-ı levvâmesine, iblis-i habîsin ilkaaât müfsidesine ittiba' ile - hatrengizde - cüst ü cû matlab eden tebehkârân, ilme'l-yakîn bilmelidirler ki mekârim ahlâk, ancak mütemmem mekârim ahlâk (sav) efendimiz hazretlerinin eser-i mukaddeslerini ta'kîp ile tahsîl edilebilir.

Tarîk-i hüdâ, şâhrâh Mustafa'dır..

Ey ihvân-ı dîn, mâzimiz pek muzlim, pek müellimdir. Bundan sonra ağrâz-ı fâsideden tecerrütle – sâye-i dîn-i mübînde – münevver, rûhperver bir istikbâl tehiye ve te'mîn etmeğe – müttehiden mütemâdiyen – çalışalım.

Gayret bizden, tevfik Hak'tandır.

İbnü'l-Emîn Mahmut Kemâl

(BH, C. 2 S. 27 s. 628-629)

İlim, Cehâlet

Kalbimdeki bu sükût nedir? Cehâlet alâimi: Eyvah! Şimdi hayatın bir kısmı ummân-ı ademe atılıyor ha!

- Bu hâle ye's denilir mi? Bu bir öyle dakika-i hayattır ki müddeti: beni bunca zamandan esîr eden mekâsıdın gittikçe gâip olduğunu seyr ü temâşâ ile mürûr eder. Fakat bir kere düşünölsün... Bu ne azaptır! Bu ne âteşin bir ızdıraptır! Dimâğ tesellî bahşolacak bir şey aramadan vazgeçmiş de hânın pençe-i mesmûmunda donmak istiyor!

Fakat hurûş eden emvâc-ı zalâmın altında kendisini tûfân-ı zulmete hâil tutan bu bîçârenin dem vâpesini pek takrîb etmiş!

Cehl, o belâhet nühüfte, o tîn-i mezellet alûd yakayı tutmuş! Bu âvâre-i bîtâbın düştüğü sâhe-i mazlemede cilve-i tavrı arıyor...

Hayli zaman koca âlemle uğraşırken kemâl-i dehşetle zâhir olacak bir felâketi derhâtır etmez de, hâlâ müsâdemât cerihalarının iltiyâmına çabalar! Şüphe yok ki süratle geçip giden son devre-i ömründe bile ale'l-ımyâ ümîd ettiği netîceye mükârin olmazdan evvel revnak şebâbı solacağından bile gâfil bulunur.

Mübâdîsini giriftâr-ı meçhûliyet olarak emrâr-ı ömr eden bîçâreyi müşâhede eden hâl-i âşinâlar ne yapsın! Cehlin kuvve-i tedâfüiyyesinden efzûn olan mürebbiyelerin kuvve-i imdâdiyyesine himâyet, nezâretine ihtiyaç ne kadar samîmî ise te'sîrât ve hissiyâtını keşif fikirlerle dolduranlara ne densin? Cehlin muhrip-i saadet

olan muhârebeleriyle rahnedâr olduktan sonra tekrar kesb metânet edebilir mi? Âh! Ey emeli cânbahşâ! Meğer sen ilm ü fazîletten ibâret etmişsin!

İlm ki bahtı yâr, velâdeti yâver olanlara muayyen olmak inhisârından âzâdedir.

İlim ki sâye-i vesî'ü's-sahasına ilticâ edenler bir güne gâm ve mihnet harâretine mülâkî olmayan şecer-i azîm saadettir. İlm ki dâima rasînü'l-esâs âlem, imâd nâkâbilü'l-indirâs umrandır; tâ tabîyyetinde siyyân olan beşeriyete ihsân-ı imtiyâz eden ma'rifetinden neden mahrum kaldım?

Beni düşündüren bu hitaplar içinde nazargâhımıza bir de girdâp, müşâ'sâ' açıldı; a'mâkında bir koyu fark olunuyordu ki sövmeleri üzerinde sarsılamayacak kadar metânetle bir hakîkat hayre-sâz çeşm-i ağıâr olmakta idi. Gâliba bu meçhûliyet-i mutlaka, evâv-ı âlî fikr-i beşer, her ne kadar kendisinden lertzân ise, bu da o rütbe mehâbetli velvele-i cehâlet arasında yuvarlanır ba'zı sakîmü'l-idrakları şaşirtacak raddede bir mukâvemet gayr-ı sâbiteye mâlik, lihâza-i tahkîrine lâyıık görülen serâir-i cûyân-ı hakîkât burada nazar semâ-yı zemin hayrettir.

Kendimi hakka tevcîh ettim:

Âfâk-ı mesâib-i âmizde: “gayret!” nidâ-yı hâtifisinden başka ses işitilmiyordu:

Mi'mârzâde Mehmet Ali
(BH, C. 2 S. 33 s. 783-784)

Lisan Mes'elesi

- Süleyman Nazif Bey'e -

Isparta'dan:

Bey! Biz neyiz? Türk!

Şu hâlde ne için yazdıklarımızı Türkçe olarak yazıyoruz? Öyle cümlelerimiz arasına Arapça, Acemce, Fransızca kelimâtını sokup da fikrimizi ve sözümüzün zemînini halâvetinden çıkarmakta ma'nâ ne? - Karşıdakilere kendimizi beğendirmek için - görülmedik la'netleri kullanmakta fâidemiz ne?

Bugün din nedir? Askerlik nedir? Kuvvetimiz ne hâldedir? Hep bileceğiz. Bunları da gazetelerde, kitaplarda okuyacağız; öğreneceğiz.

Biz, bunları bilmez, öğrenmezsek insanlıkta alâkamız olmamış olur!

Bey! Sizin fikirde, sizin iktidarda bu Osmanlı'da çıksa çıksa ancak beş bin kişi çıkar.

Yüz bin kişi ile on beş, yirmi milyon Türk elbette bir değildir.

Binâenaleyh bugün fikrimizi ağızlarımızdan çıktığı gibi kâğıtlar üzerine de koymak, pek geride kalmış olan bu efrâd-ı Osmâniyenin cümlesini her şeyden haberdâr etmek lâzımdır.

Birçok insanları biliyor ve görüyorum ki:

Sabâvetinde akâid-i dîniyesini öğrenmemiş, büyümüş. Şimdi de namaz kılmak, oruç tutmak istiyor. Lâkin nevâkısını şuna buna soracak hayâ ediyor. Ba'zıları da var ki: biraz okuması var. Guslünden, namazından vesâiresinden soracak. Lâkin hayâsı sebebiyle kitaplara mürâcaat etmek istiyor: kimi "Kitâbü's-salâh" kimi "Kitâbü'n-nikâhı" ele alıyor. Fakat anlamak nerede?

Zâten bu yolda yapılan kitaplar, nerede doyulmadık lugatlar, türküler varsa onlarla yapılmış, meydana gelmiştir.

Bu cihetten kimi nikâhında şüphe edip gidiyor. Kimi de guslünü lâyıkiyle bilemediği için murdar olarak dâima câmi'e girip çıkıyor.

Birçokları da var ki: zirâate, sanâyi'e âit şeyleri kitaplarda, gazetelerde görmek, o yolda amel etmek istiyor. Kezâlik elbette gazeteyi alır. Arapça, Acemce terâkip tavsîfi, terâkip izâfi mi ararsın. Tetâbu-i izâfeti yoksa müsecca' cümleler, gayr-ı me'nûs lugatlar mi ararsın? Lâ yuad! Bîçâre bir şey anlayamadığından hemen elindeki gazeteyi o bir tarafa fırlatıyor. Bey! Lisânımız pek o kadar dar değildir.

Bugün bize lafız lâzım değil? Ruh lâzım!

- Daha doğrusu - herkese öğretmek lâzımdır.

Mâ'mâfih Arapça, Acemce, Fransızca kelimeleri büsbütün kullanmakta olamaz.

[Memleket, fâide, vakit, hoş, halâvet, kitap, kalem, gayret, ilh.] gibi kelimeler Türkçeleşmiş olduğundan öylece yazmağa mecbûruz.

Kalem, deyince yazıyı meydana getiren bir ağaç parçası olduğu herkesin aklına birden gelir. Lâkin “kilk” kelimesi ortaya atılınca yüz kişinin ancak yirmisi anlar, sekseni anlamaz.

Bir değersiz, bir muhâkemesiz âdem ne kadar kendine süs verse kravatı, tuvaleti elinden bırakmasa yine ehemmiyetsiz yine i'tibarsızdır.

İşte - ruhsuz oluşu hâlde - tumturaklı yazmağa yeltenen bir kitapta böyledir.

Evet! “demiryolu” söyleneceği vakit [tarîk-i hadîd], “ev işleri” deneceği zaman [meşâgil-i beytiyye] demeğe bir kimsenin mecbûriyeti neden olsun?

Elindeki gazeteyi okuyan bir âdem, karşısında dinlemekte bulunan bir câhile:

[كلو الناس عى قـ رءقوا لهم]

dese gitse acaba o dâima baş ırgalayan, her dakika tasdik etmekte olan zât bundan ne anlar?

Hiç!

Biz dâima çarşıda, pazarda görüyoruz ki: bir gazete okuyanın başına on beş, yirmi okumayan oturuyor. Okumayan gözünü, kulağını okuyana arz ettiriyor. O tumturaklı terkipler, kelimeler okuyan zâta karşı - anlıyormuş gibi - kerrâtle baş, boyun ırkalıyor.

Fakat âciz ki: maattessüf bir şey anlamadıkları anlaşılıyor.

Kardeşim! Vatandaşım!

Çalışalım. Fikrimizi her ferde anlatalım. Her çiftçiyi - Avrupa'da olduğu gibi - çifti sürerken gazete mütâlaa ettirmeğe alıştıralım. Alıştıralım da 31 hâdisesi gibi o dehşetli vukuâtı bir daha görmeyelim!

Isparta'da Muallim M. H.

(BH, C. 2 S. 38 s. 869-871)

Açık Mektup

Isparta'da muallim M. H. Efendi'ye

“Beyânü'l-hak” risâle-i ilmiyesinde Süleyman Nazif beyefendiye hitâben yazılmış bir makâlenizi okudum. “Lisânı sâdeleştirme” taraftârı görünüyor ve buna dâir ba'zı mütâlaatta bulunuyorsunuz. Meselâ: “Ne için yazdıklarımızı Türkçe olarak yazmıyor? Öyle cümleler arasına Arapça, Acemce, Fransızca kelimâtını sokup fikrimizi sözümüzün zemînini halâvetinden çıakrmakta ma'nâ ne? - Karşıdakilere kendimizi beğendirmek için - görülmedik lugatleri kullanmakta fâidemiz ne?” buyuruyorsunuz.

Acaba fikr-i âlinizce Türkçe yazmak, yazılan cümleler arasında Türkçe'den ma'dâ hiçbir kelime bulundurmamakla mı olabiliyor? Öyle ise yukarıki fıkranızda - cümle, kelimât, fikir, zemîn, halâvet, ma'nâ, lugat, fâide lafızlarını hâvî olduğu için - Türkçe sayılmayacak!

Görülmedik lugatleri kullanmakta, onlarla ibâre teşkîl etmekte bir fâide olmasa “fikrimizi ve sözümüzü zemîn-i halâvetten çıkarmak” ta'bîr-i âliniz gibi işitilmedik bir cümlenin taraf-ı muallimânenizden sudûru kâbil miydi?

Âlem-i temdinde mütezâyid bir sûratle her an ilerleyen insanların lisânlarında da tahavvülât ve tekemmülât dâima görülmesi terakkiyât-ı medeniyye-i âsârından değil midir? Sert ve pürüzlü bir odun parçasının bile müddet-i medîde kullanılmamasıyla cilâdâr letâfet odluğu müşâhede edilirken elsine-i beşeriyyenin mürûr ezmine ile nasîbedâr nezâhet olması nasıl kâbil-i inkârdır?

Başka lisânlardan istiâne etmemiş bir dil bulunduğunu gösterebilir misiniz?

(سكر) lafzını (sucré) sûretinde benimseyerek tatlı tatlı söyleyen, (الكحول) kelimesini (alcool) şeklinde kendilerine mâl ederek her vakit isti'mâl eyleyen Fransızlar, bundan dolayı günâha mı girmiş oluyorlar?

(vapur) u (el-vapur) hey'etine ta'rîp eden ve (el-vapûrât) diye cem'lerinden Mısrîler (telegramme) kelime-i ecnebiyyesini aynen kullanan İrânlılar, şu hareketlerinde hatâ mı etmiş sayılacaklar?

Biz gramafonu, fonografi, fotoğrafi ve daha yüzlerce ecnebî kelimâtı kabul ü telâffuzumuzdan edişimizden mütefevvihi mi addedileceğiz? Elfâz-ı ecnebiyyenin lisânımızda mukâbillerini bulmağa çalışalım. Hadi (minşâr) diye tercüme edilen (pulverisateur) a (püskürmeç) diyelim. Fakat merhamet buyurun. Cerîdeyi, rûznâmeyi, gazeteyi ağızımıza almayalım da evrâk-ı havâdise ne ad takalım?

Bizim gibi birçok erbâb-ı insâfın, kemâl-i tenmîkinden dolayı asrımızın Namık Kemâl'i belki de devr-i hâzır edebî bir dâhi-i bîmisâli addettiği Süleyman Nazif Bey'e "sizin fikirde, sizin iktidarda bu Osmanlı'da çıksa çıksa ancak beş bin kişi çıkar" hükm-i ihsâisini veriyorsunuz. Beş bin değil, beş yüz tane Süleyman Nazif olan bir millet-i muhtereme, milel-i mütemeddinenin en şerîfî sayılırsa haksızlık mı edilmiş olur? Keşke âlem-i tahrirde millet-i Osmâniyenin de beş yüz tane Süleyman Nazif'i olsa idi!

"Yüz bin kişi ile on beş, yirmi milyon Türk elbette bir değildir" diyorsunuz. İnkâr olunur hakikat mi? Bunu, hâme-i i'câzınızı icâle eden parmaklarda da görebilirsiniz ki beş de müsâvî değildir. Hikmet-i bâliğa-yı samedâniyye hiçbir vakit insanlara müsâvât mutlaka bahşetmemiştir. Eğer herkesin seviye-i irfânı müsâvî olsa idi ilm ile cehlin, vukûf ile adem-i vukûfun farkı kalırmıydı? "Fikirlerimizi ağızlarımızdan çıktığı gibi kâğıt üzerine koymak" doğru bir üslup olacağına kanaat-i vicdâniyyeniz var mı? Nice bozuk ağızlar vardır ki onlardan çıkan sözler imdâd-ı kalemlle düzülmeyince câyiger evrâk olamaz.

Bu hususta gösterilecek cüz'î müsâmaha makâle-i aliyyenizdeki (demiryolu söyleneceği vakit) ve (dâima baş ırkalayan) gibi ibârelerin tesvîd-i kırtas etmesini intâc eyler.

Tekemmmül ile tahrîr arasında tabîi bir fark gören erbâb-ı lisân acaba sarf ü nahv kavâidini bîçabâ mı vaz' etmiştir? (Vüzûh) ile (ta'kîd) i uzun uzadıya ta'rife çalışan ashâb-ı edep, sizce abesle mi işğâl etmiş oluyor?

"Kitâbü's-salâh" ile "Kitâbü'n-nikâh" ı okuyanların anlayamadıklarından şikâyet ediyorsunuz. A muallim-i muhterem! Müellifâtta husûsiyyeti de mi kaldıralım? Hesaptan (taksim) i tarhedip (ulaştırma) hendeseden (zâviye-i hâde) yi atıp (keskin uç) mu diyelim? "Amelin var mı?" sualini fehmetmeyen hasta için tabîbi mi mes'ûl turalım? (Hadesten tahâret) i anlayamayana (setr-i avret) i idrâk etmeyene nasıl abdest aldırıp namaz kıldırılalım?

Hele kitabı şöyle dursun şu (nikâh) kelimesini (baş göz olma) diye mi lisânımıza alıştıralım?

"Birçokları da var ki: zirâate, sanâyi'e âit şeyleri kitaplarda, gazetelerde görmek, o yolda amel etmek istiyor. Bîçâre bir şey anlayamadığından hemen elindeki gazeteyi o bir tarafa fırlatıyor." re'yinde bulunuyorsunuz. Vâkıan bunlara dâir yazılan şeyler mümkün olduğu kadar sâde yazılmalı. Lâkin zirâat ve sanâyi'in de kendine mahsûs ta'bîrâtı yok mudur?

Mahzâ avâma anlatmak için lisânın şîve-i nezâhetini ihlâl etmeyi muvâfık bulur ve meselâ (mezeple) yerine ba'zı muhallerde tefevvüh olunan (bu ..lık!) lafz-ı müstekrehini dehân-ı edebe yakıştırır mısınız? Erbâb-ı dânişin idrâk-ı cühelâya inmesinden, onların seviye-i dânişverâne çıkması, bunun için de en ufak köylerde bile mektepler açılarak evlâd-ı vatanın envâr-ı muârifle tenvîr etmesi daha muvâfık olmaz mı?

İdrâkât-ı insâniyye beyninde halkından biri bir tefâvüt görülmüştür ki kıyâm-ı haşre kadar belki de ilelebet devâm edecektir. Bu tefâvüt münâsebetiyle havâs ve avâm diye ikiye ayrılan avlâd-ı âdem arasında her cihetle fark-ı küllî vardır. Bu farkı kaldırmağa çalışmak binâber zâtı dûçâr-ı amâ yâhut mecbûr teâmî eylemeğe uğraşmak değil de nedir?

Üslûb-i beyânı aynıyle insan olduğunu ihtimal ki edebiyat okuturken siz de tekrar ve talebenize tefehhüm etmişsinizdir. Şu hâlde bir zâtın üslup ifâdesini değiştirmesi aynıyle tebdîl-i şahsiyet etmesi gibi olmaz mı? Siz “üslûb-i âlî” ile bir şey yazdınızsa onu sırk hamallarıyla odun yarıcılarının anlamaması şâyân-ı ta'cîm midir? Çünkü onlar anlasın diye yazmamışsınızdır. Acaba Kemâl, Gelibolu tavsîfini yazdığı vakit o bedîayı beygir sürücülerini de anlasın fikrinde bulunmuş mudur? Eminim ki hayır. Çünkü o âlî eser, avâmın istifâdesi için yazılmamıştır. Çünkü evrâda belâgat, kelâmın muktezâ-yı hâle mutâbakatı olduğu vüsûk olmuştur. “Bugün bize lafız lâzım değil? Ruh lâzım!” iddiâsını ileri sürüyorsunuz. A fazîletmend! O, ruh dediğiniz şey...

Estağfirullah neyse ne! Olacak tuz ruhu da olsa yine bir tarafa muhtaçtır. Tuz ruhunu bile istiâb edecek bir zarfın nasıl metîn ve müceddet olması lâzımsa zarf-ı ma'nâ bulunan elfâzın da öyle mükemmel ve gayr-ı metrûk olması lâzım gelmez mi? Lafzın ma'nâ ile i'tilâfî kavâid-i ebediyyeden değil midir? Elfâzın güzelliğinin ma'nâyâ te'sîri yok mudur sanıyorsunuz? Meselâ siz, rengi atmış, kenarı yağlanmış, püskülü kopmuş bir fesle; yakası kirlenmiş, düğmeleri dökülmüş, astarı sökülmiş bir setre ile sokağa çıksanız acep şu hey'et-i acîbe, şu zarf-ı fersûde sizin ruh iktidârınıza - velev ki sathı nazarınca olsun - bir nakîse îrâs etmez, bir sû-i te'sîr bırakmaz, küteh-beynânı size karşı güldürmez mi?

İnsâf ediniz fezâilpenâh: Arasıra baktığımız (âyine) yi Türkçe değil diye kırıp atalım da terakkiyât-ı lisânımızı (gözü) de mi görmeye mecbûr olalım?

“Çalışalım, fikrimizi her ferde anlatalım her çiftçiyi çiftini sürerken gazete mütâlaa ettirmeğe alıştıralım” buyuruyorsunuz. Hüsn-i niyetiniz şâyân-ı tebriktir.

Ma'lûmunuz olmak lâzım gelir ki hizmet-i ta'lîm i'tibâriyle en iptidâî muallimlerle en âlî üstadlar beyinde fark yoktur. Siz çalışın, avâmı mütâlaaya alıştıırın. Onlara ma'lûmât-ı iptidâiyye verin. Başkaları da sizin öğrettiklerinizi tevsi' ve tezyîd etsin, onlara zevk-i edebîyi ihsâs eylesin ki liküllü makâm-ı ricâl derler. Artık buna da mânî olmayı arzu etmeyin ki kaş yapayım derken göz çıkarmış, nezâhet-i lisânımızın pîş terkisine bir sedd-i mümânaat çekmiş olmayasınız.

İstanbul'da Tilmîz - N. H.
(BH, C. 2 S. 39 s. 884-886)

Medreselerimiz

Bu sıralarda sahâif-i matbûatta ıslâh-ı medâris kazıyye-i mu'tenâbehâsı hakkında devr-i derâz yazılmış makâleler tesâdüf ediliyor. Medreselerimizin ıslâhı için vuku' bulan teşbîsât hakîkaten hayât-ı içtimâiyye-i milliyyemizde fevkalâde bir hiss-i te'sîr icrâ eylemiştir.

Dersaadette gerek Fatih gerek Üsküdar medreselerinde ulûm-i cedîdenin tadrîsine başlanılması ile ıslâh-ı medâris uğrunda atılan ilk hatve memleketimizin milletimizin her hususta olduğu gibi emr-i muârifte pek çabuk ilerleyeceğine bir fâl-i hayırdır.

Otuz küsur sene devâm eden devr-i menhûs sâbıkta efrâd-ı milletin münevverü'l-efkâr olması arzu edildiği için hükümet-i müstebiddenin ilk hücûmu mine'l-kadîm menba'-ı ilm ü irfân olan medârisimize vâkı' olmuştur.

Yeni Asır gazetesinin 17 Şubat sene 320 tarih ve 1811 numaralı nüshasında "medreselerimiz" sernâmesi altında derc edilen uzun bir makâlede medreselerimizin lüzûm-ı ıslahından bir hayli bahsolunduktan sonra sâhe-i husûle vaz' olunması için birtakım çâreler dermeyân ve tavsiye olunur.

Bu babta muharrir efendinin hüsn-i niyet sâhibi olduğu anlaşılmağa berâber vukufsuzluk neticesi olarak ba'zı hatâlarına da tesâdüf olunur.

Meselâ: Geçen sene meclis-i umûmî velâyetinin medreseler mes'elesini nazar-ı dikkate aldığı, ıslahat çârelerinin tetkîki için bir hey'et-i ilmiye teşkil eylediği fakat bu hey'etin bugüne kadar bir şey yapmağa muvaffak olamadığı zikrediliyor. Evet, geçen sene meclis-i umûmî-i velâyet medreseler mes'elesini müzâkere ederek hâkimü'ş-şer'in taht-ı riyâsetinde bir hey'et teşkiline karar verdi. Fakat Yeni Asır'ın dediği gibi

münevverü'l-fıkr ulemâdan mürekkep olacak olan o hey'etü'l-hikmet teşkil ettirilmedi ve velâyetin hâkimi tebeddül etmekle berâber o karar mefsûh hükmünü aldı. Bundan mâadâ makâlede medreselerimizin bir hâl-i mükemmeliyete îsâli için birinci derecede ricâl-i ilmiyeden bir hey'et teşkîl etmesi ve okunacak dersler yalnız Arapça'dan ibâret kalmayıp Türkçe, Riyâziyyât, Coğrafya, Kitâbet gibi ulûm-ufünûnun da programa idhâli tavsîh olunur.

Yeni Asır'ın şimdi tavsîh ettiği bu husûsu ulemâ-yı dîn daha evvelden takdîr etmişlerdi. Hatta zamân-ı istibdatta hükümet-i müstebiddenin pençesi altında ezilen ricâl-i ilmiyemiz bu cürreleri taharrî etmek istemişlerse de hiçbir şeye muvaffak olamayarak için için ağlamaktan başka bir şey yapamamışlardı. Zîrâ ufak bir teşebbüs hayrın netîcesi ya bir i'dam veyâ nefy-i müebbet cezâsı teşkîl edeceğini muhakkak biliyorlardı.

Vaktâ ki: şems-i hürriyet tulu' etti. Kal'a-i metîn istibdât yıkılarak vatanımız bir varta-i inhitât ve inkirâza doğru yuvarlanmak tehlikesinden tahlîs edildi. Ricâl-i ilmiyemiz hemen teşmîr-i sâk ile cemiyetler teşkîl ederek dînin takviyesine medreselerin ıslâhına avr kuvvetleriyle sarf-ı himmet ettiler.

Bu cümleden olmak üzere Selanik'te müteşekkil cemiyet-i ilmiyemiz, bundan birkaç ay mukaddem medârisin ıslâhı zamanında şehrimizde mükemmel bir dâr-ı tadrîsin te'sîs ve güşâdı için makâm-ı velâyete mürâcaat eyledi. Cemiyet-i mukaddesemizin tertîb ettiği programda Kitâbet, Riyâziyyât, Coğrafya gibi dersler mevcûd olduğu gibi tabiiyyât ve esinne-i ecnebiyyede vâir idi.

Ulemâ; bu yeni dâr-ı tadrîsin musârif dâima sinne karşılık olmak üzere olca hâkan-ı mahlûk tarafından gâsp olunup bilâhir mâliyyeye devredilen birtakım evkâf gösterdi. Fakat sadhezâr teessüf ki hükümet cevâb-ı tasdikten başka bir şey yapmayarak, mes'eleyi bugüne kadar geciktirdi.

Bugünlerde meclisi-i umûmî velâyette vâridât-ı muârifin mahalline terki mes'elesi taht-ı tezekkürde olduğunu istihbâr eyledik.

Şehrimizde vesâir kazâlarda muhtâc-ı muâvenet birçok medreselere mevcut olduğundan meclis-i umûmînin medreseleri mekteplerden ayırmayarak onlara da hisse-i muâriften bir şey tefrîk etmeleri me'mûl ve muntazardır. Bu babta fazîlet ve ma'ârifperverliği müselleme-i enâm olan vâli-i velâyete İbrâhim Beyefendi hazretlerinin de hemiyetlerini dirig buyurmayacakları şüphesizdir.

Yeni Asır, ıslâh-ı medâris için ikinci bir çâre olmak üzere müderris efendilerin hak müstahsillerine katiyen riâyet edilerek azl ü tebdil edilmemelerini tavsiye ile berâber müderris efendilere “Sen bu işi yapamayacaksın” diye çıkarılmayacaklarına i’timât ederlerse teceddüdü hüsn-i kabûl edebileceklerini dermeyân ediyor.

Bu sözlerden ulemâmızın teceddütperver olmadıklarını ve kendilerine, aldatarak teceddütü kabûl ettirmek lâzım geldiği anlaşılıyor.

Muharrir efendiye evvelâ şunu arz ederiz ki: ulemâmız katiyen teceddüt ve tarakkiperverdir. Menfaat-i şahsiye arkasından koşmak gibi şâibeler hocalarımızın salâbet-i dîniyye ile pâk ve nezih olan kalplerinde yer bulmaz. Zamân-ı istibdatta bile kût-i lâyetmût derecesinde olmayan 5 veyâ 15 kuruş maaşla harap medrese binalarının râtıp odalarıyla çökmüş sakflar altında her türlü zahmete katlanarak evlâd-ı vatanın fikirlerini tenvîr etmeğe çalışan hocalarımız değil midir?

Devr-i hürriyet başlar başlamaz ulemâmızın ıslâh-ı medâris (...) için sarfettikleri ikdâmât programlara ulûm-ufunûn-i hâzırânın idhâli için ettikleri cehd ü gayret ü makâmât hazmesine mürâcaat mütevâlîleri, ricâl-i ilmiye ve dîniyyemizin dâima teceddüt ve tarakkiperver olduklarını ve bu uğurda hiçbir menfaat-i şahsiye ta’kîp edemedikleri ve ilelebet eylemeyeceklerini isbâta kâfîdir. Bundan mâada Yeni Asır gazetesi medreselerin vâridâtının tezyîdi, îcap ederse hisse-i maâriften muhtâç medreselere muâvenet edilmesini tavsiye ediyor ki bu pek muhakkak musîptir. Artık hükümetimiz hayât-ı vatanımız için pek menfaatli ve müesser bir müessese teşkîl eden medreselerimiz musârif dâima sinne tekâbül edecek külliyetli vâridât göstermelidir. Vilâyet mevcut medreselerin hepsi muhtâc-ı ıslahtır; yalnız İstanbul’da birkaç medresenin ıslâhıyla her iş bitti sayılamaz. Bu husûsu merci’ âidimiz olan şeyhülislâm efendi hazretleriyle ders vekâlet aliyyesinin nazar-ı dikkatkâr âgâhilerine arz eyleriz.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin Velâyeti Hey’et-i İdâresi

(BH, C. 2 S. 56 s. 1078-1080)

Medâris-i İlmiye Hakkında Meclis-i Mesâlih Talebeden Kaleme Alınarak Şûrâ-yı Devletçe Ledet-TetkîkMevki' İcrâya Vaz'ı Husûsuna Meclis-i Hâss-ı Vükelâ Kararıyla Bi'l-İstîzân İrâde-i Seniyye-i Hazret Hilâfetpenâhı Şerefsudûr Eden Medâris-i İlmiye Nizamnâmesidir

Birinci Bap - Medârisin Sûret-i İdâresi

Fasl-ı Evvel - Medârisin Hey'et-i İdâresi ve Medreselerin Vezâifi

Birinci Madde: İstanbul ve taşralarda bulunan medâristen her birisine mahsus musaddak bir defter bulunur. İşbu defter medresenin adet-i hacerâtı nisbetinde adet-i evrâk-ı müştemil matbu' ve mücellet olup muhâkim-i şeriyye sicillâtı gibi her sâhifenin baş tarafı İstanbul'da meclis-i mesâlih talebenin ve taşralarda müftülerin mühürleriyle tahtîm vezirine sâbit merkeple adet-i evrâkını mübîn vaz' ile bir şerh yazılıp yine mühr-i resmî ile tahtîm olunur.

İkinci Madde: Madde-i sâbıkada muharrer defterin bâlâsına medresenin nâm u şöhret-i bânisi ve semt-i meşhuru ve vâkıfı ve şerâit-i vakfiye ile mütevellisi kim olduğu ve evkâf-ı mazbuta veyâ mülhaka veyâ müstesnâ evkâftan bulunduğu derc ediliyor. İmâreti var ise neden ibâret olduğu ve ashâb-ı hücre ve mülâzımına mahsus ta'yînât ve tahsîsâtı var ise mâhiyet ve miktarı tasrîh olunur. Vâkıf veyâ şart vâkıfı ma'lûm ve muayyen olduğu takdirde teâmülü ne vecihle ise ânın ve hücerât-ı medresenin adedinin ve her hücrede kaç talebenin iskânı meşrût olduğunun ve medresedeki mevcut talebenin dahî gösterilmesi lâzımdır.

Talebe ve mülâzımının esâmisi medreseye kadem duhûl i'tibâriyle defterin bir sâhifesi bir şahsa tahsîs edilip baş sâhifeleri müderris ve bevvâba mahsus olmak üzere her talebenin ve mülâzımının tezkire-i Osmâniyyesi ve aşî şehâdetnâmesi görüldükten sonra medreseye kadem duhulleri i'tibâriyle ismi ve künyesi ve pederinin ismi ve memleketi ve sinni ve evsâf-ı mümeyyizesi ve târih-i duhûlü muntazaman tahrir olunur defterin mülâhazât hânesine dahî her tâlibe âit vukuât günü gününe kayd ü sebt ediliyor ve bu kayıtlarda hakk (...) câiz olmayıp defterim muhafâzâsından ve kayıtların bu sûretle lâyıkiyle icrâsından müderris ile bevvâp müştereken mes'uldurlar. Talebeden arzu edenler işbu defteri görebilirler.

Üçüncü Madde: İstanbul'da meclis-i mesâlih talebede ve taşralarda müftülerin nezdinde umûm medârisin kaydını câmi' esas defteri tutulacak ve işbu deftere medrese

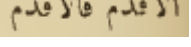
vâki' olacak tebeddülâta dâir lâzımı'l-kayd olan vukuât günü gününe târih vukûuyla kayd u işâret olunacaktır.

Dördüncü Madde: Talebeden biri medreseyi terk ettiği veyâ asker veyâ fevt olduğu takdirde vukuâtı târihiyle berâber ikinci maddede münderiç bulunan medrese defterine kayd olunmakla berâber pusulaya dahî ayniyle tahrir olunup zîrâ medresenin bevâpı ve müderris efendi tarafından mühürlenerek esas defterine yazılmak üzere meclis-i mesâlih talebece muâmele-i kaydiyesi bi'l-icrâ işbu pusula üzerine mahsus durup da hıfz olacaktır.

Beşinci Madde: Medreselerin muktedir ders-i âmlarından ve ahvâl-i medâris ve talebeye vâkıf erbâb-ı ehliyetten bulunması şarttır. Mîâdında mahlûl olan hücreleri dahî müstehaklarına i'tâ ve talebe beyninde zuhûr edip hükümetçe müdâheleyi ve kânûnen bir muâmeleyi mücip olmayan ihtilâf ve şikâyeti teâmül kadîmi vecihle hüsn-i sûretle fasl-ırefi' ve medresenin tahâret ve nezâfetine nezâret etmek ve cemaatle edâ-yı saklât ettirmek ve talebenin derslerine çalışmalarını tenbih ve ihtâr eylemek müderrisin cümle vezâifindedir.

Altıncı Madde: Bevâplar medresenin tahâretine dikkat ve medresenin demirbaş eşyası var ise hıfz-ı vefdile ve ta'yînât ve tahsîsâtı var ise bunları arf ma'lûmu vecihle getirip ashâbına tevzi' etmek ve eyyâm ü leyâlî-i tahsîliyye ve ta'tiliyyede cümle kapısını muayyen vakitlerde açmak ve kapamak ve yabancı ve meçhûlu'l-ahvâl eşhâsın medreseye duhûlünü men' etmek ve bir hâdise vukûunda derhal medreseye ihbâr-ı keyfiyet etmek ve bir cürm vukûunda fâil veyâ maznûnun firârına meydan vermeyip hemen zâbitayı haberdâr eylemek ve fâil cürmün ahz ü giriftine muâvenet etmek ve beyne'l-talebe zuhûr edip medrese beyâna hâcet görülmeyen ihtilâfâtı ref' eylemek vezâifîyle mükelleftir ve vazîfelerinde tekâsülü görülen bevâplar azl olunurlar.

Yedinci Madde: Mine'l-kadîm kemer ta'bîr imâretlere me'mûr olan müvezzi'lerin vazîfeleri şürût evkafta muayyen ve teâmülen ma'lûm olduğu vecihle hareket etmektir. Hilâfında hareket edenlerin ihrâcıyla yerlerine müstakîm olan diğerleri intihâp ve ta'yîn olunur.

Sekizinci Madde: Medâriste münhal olan hücreler kâidesinde riâyetiyle her sene muharremü'l-harâmın onuncu günü vakt-i zuhra kadar mülâzımından hâzır bulunan müstehakkına tahsîs olunur.

Dokuzuncu Madde: Hücrelerin tevzi' ve tahsisi zamanında hâzır bulunmayıp odası diğereine verildikten sonra kalanlara iâde olunmaz. Kendisi baş mülâzım i'tibâr olunur ve ba'de mahlûl olan hücreye müstahak olur ve kezâlik bilâ-ruhsat terk-i tahsîl ile on beş gün taşraya gidenlerin odası baş mülâzıma i'tâ ve avdetinde kendisi baş mülâzım i'tibâr olunur.

Onuncu Madde: Bilâ-özü tam bir müddet tahsil zamanında hâzır olmayan mülâzımın derecesinden altı ve nisf-ı müddet tahsil tarafından bulunmayan mülâzımların üç derece tenzil ve te'hîr edilerek iki sene mütevâliyen nisf-ı müddette hâzır bulunmayanlar bir tahsil müddeti hâzır bulunmamış andolunur.

On Birinci Madde: Bilâ-me'zûniyet taşraya gidenlerle hitâm-ı müddette tevzi' vaktinden evvelce hâzır bulunmayanların ve ale'l-etlâf bir me'mûriyete ta'yîn olunanların ve imâmet ve hitâbet ve kıyâmet gibi medresede beytûtete ve derse muntazaman devâma mâni' olur sûrette hâriçte sâhib-i vazîfe olanların hücreleri müstahikkîne veriliyor.

On İkinci Madde: Bilfiil tadrîs ile meşgul veyâ mücûz bulunan zevâtın medresede mukîm bulunsun bulunmasın hücreleri uhdelerinde ibkâ olunur.

On Üçüncü Madde: Tadrîs ile meşgul iken veyâhut ba'de'l-icâze vefât eden müderrisînin odaları geceli gündüzlü medrese nişîn ve derslerine müdâvim-i mukayyet tâlib-i ilm olan evlâdına tahsîs ve i'tibâr olunur.

Fasl-ı Sâni

Talebenin sûret-i kayd u kabûl ü âdâb-ı vezâifi ve buna müteferri' mevâd hakkındadır.

On Dördüncü Madde: Sinni on beşten devn ve otuzdan efzûn olan kimseler medârise kayd u kabûl olunmaz.

On Beşinci Madde: Medâriste tâlip tahsil olup sinen şâyân kabûl olanlar bir mektep şehâdetnâmesi veyâhut o derecede olmak üzere bir ehliyetnâme ibrâzına mecburdur.

On Altıncı Madde: Sinn-i kabûlün iptidâsında bulunup yedinde şehâdetnâme veyâ ehliyetnâmesi olmayanların Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmiş olması ve şurût ve erkân-ı salât gibi ilm-i hâle vâkıf olmakla berâber on beşinci maddede muharrer olduğu vecihle şehâdetnâme veyâ ehliyetnâme derecesinde kabûl-i imtihanı vermeleri meşruttur. Sinn-i askeriyyeye takarrüb eylemiş veyâhut dâhil olmuş bir lisânların Türkî veyâ Arabî kıraat

ve mebâdi-i ilm-i hesap ile sarf nahiv gibi sinine göre mukaddemâ ulûmu görmüş bulunması kayd u kabûlün şerâitindedir. Ancak on beş yaşından devn ve şurût-ı sâbika ve mukaddemât-ı meşrûhayı görmemiş bulunan bir tâlib-i diyâr-ı ecnebiyyeden gelmiş olur veyâhut bulunduğu kariyyesinde henüz mektep veyâ medrese bulunmadığı tahakkük ederse karâbet-i nesîmiyye ve sahriyyesinden bulunan peder ve dayı ve birâder ve emmi ve eniştesi gibi akrabasından medresede gerek sâhib-i hücre ve gerek mülâzemeten mukayyet bulunan bir zâtın nezdinde iskân ve ikâmeti câiz olur. Bu hâlde sinn-i meşrûta haddine bâliğ ve vâsıl oluncaya kadar kaydı icrâ olunmaz taşralarda ikmâl-i tahsil edip de ba'zı mertebe-i tevsi' ma'lûmât için gelenler müntehî sinninden müstesnâ olup medârise kabûl-i kayd olunurlar.

On Yedinci Madde: Me'zûniyet alarak berây-i tebdîl-i hevâ veyâhut maslahat taşraya giden ashâb-ı hücre her kim olursa müddet-i mezkûre zarfında odaları âhire verilmez.

On Sekizinci Madde: A'zâr-ı sâbıkaya müsteniden me'zûniyet talebinde bulunanlar gerek mülâzım ve gerek ashâb-ı hücreden müderris olsun veyâ mücîz bulunsun ale'l-ıtlak gideceği yerlere karb u bastı nisbetinde bir aydan bir seneye ve diyâr-ı ecnebiyyede bulunanla bir sinne-i kâmile me'zûniyet verilir. Bilâhire a'zâr-ı meşruaları temâdî edenlerin özürleri mahalli mazbatalarına müstenid olduğu sûrette mukaddemâ i'tâ kılınan me'zûniyet müddeti sûret-i münâsebede temdîd olunur ve yedlerine me'zûniyet ve temdîd varakası verilir.

On Dokuzuncu Madde: Bir medresede sâkin mülâzımından olup yeni tadrîse bedâ' eden müntahap müderrisine oda düşünceye kadar mümkün ise müstakillen münâsip bir oda tahsîsi câiz olur.

Yirminci Madde: Bir medreseye kayd olunup lâkin öteden beri medârise teâmülen mu'teber olan lâ-akall bir gece beytütet gibi bir hak duhûlü bulunmayarak diğer bir medresede bilâkayd dâhil ve sâkin bulunduğu medresede mülâzemeti i'tibâr olunur ve bu hâlde hîn-i istihkâkında mahlûl olan hücre kendisine i'tâ olunur. İşbu maddenin hükmü nizamnâmenin târih-i neşrine kadar mukayyed bulunan talebe hakkında cârî olup nizamnâmenin târih-i neşrinden sonra bir talebenin kaydı hangi medresede ise o kayda i'tibâr olunarak medâriste mukayyed olmayan talebenin diğer medreseye devam ve müsâferetine müsâit olunmayacaktır.

Yirmi Birinci Madde: Bil'-iştirak sâhib-i hücre bulunan zât-ı tadrîs ile meşgul olup rûs-i hümâyuna nâil olmuş ise şerîkinden mahlûl vukûunda şart-ı vakf veyâ taallümâta muhâlif olmadığı takdirde mezkûr oda müstakillen kendisine tevcih olunur.

Yirmi İkinci Madde: Medrese dâhilinde vaktiyle inşâ olunup köşk ta'bîr edilen muhaddis odalar mülâzımlara mahsustur.

Yirmi Üçüncü Madde: Mezkûr muhaddis odaları kendi akçeleriyle inşâ edenler bir hayat olup bizzat sâkin oldukça kendilerine müdâhele olunmaz ise de hak meskenlerini bir vecih ile âhire devr edemezler ve bu hâlde nefis medreseden hücre alamaz. Şu kadar ki köşkü mülâzımına terk ederse o medreseden hücreye müstahak olur.

Yirmi Dördüncü Madde: Kendi hücrelerinden gayrî bir hücreyi müderris ve bevâpa danışmaksızın ve onların izin ve ma'lûmâtı olmaksızın açıp giren kimselerin ashâb-ı hücreden ise hücreyi elinden alınarak baş mülâzım i'tibâr edilir ve eğer mülâzımından ise mülâzemeti iki derece tenzîl ve te'hîr edilir.

Mâba'dı Var

(BH, C. 3 S. 64 s. 1285-1288)

Geçen Nüşamızda Münderiç Medâris-i İlmiye Nizamnâmesinin Mâba'dıdır

Yirmi Beşinci Madde: Ferâiz-i dîniyyeyi terk ve ihmâli i'tiyât eden ve kezâlik sabah ve akşam medâris ve cevâmi-i şerîfe dersini terk eden ve müskirât isti'mâl eylediği tahakkük eyleyen veyâhut kahvehânelerde izâe-i evkât eden talebenin medreseleri tarafından icrâ olunacak tenbîhât üzerine tekerrürü hâlinde kayıtları terkîn olunur ve ale'l-usul ders vekâleti makâmından verilen o emre itaat etmeyen talebenin herhâlde kayıtları terkîn olunur.

Yirmi Altıncı Madde: Sirkat ve fi'l-i şeni' gibi ef'âl-i memnû'aya cür'et edenlerin medâris-i sâireye de kabul edilmemek üzere kayıtları terkîn ediliyor.

Yirmi Yedinci Madde: Zamân-ı tahsîlin tesâdüf edeceği fusul-i erbaa' hasebiyle ta'til günleri için ta'yîn olunacak müddet ve zamandan gayrı eyyâm ü leylî saatinde elbise yıkamak ve gürültü patırtı etmek ve ahvâl ve harekâtıyla erbâb-ı mütâlaa ve müzâkerenin zihnini teşvîş ve havâp ve rahatını ihlâl eder sûrette usûl ve âdât kadîme-i medârise mugayyer hâl ve harekette bulunan kimselere üç defa medreseler

tarafından tenbîhât icrâ ediliyor ve bu misillü ahvâl-i gayr-ı lâıykayı i'tiyât ederek mütenebbih olmayacağı anlaşılan talebenin hücreyi yedinden alınarak baş mülâzım i'tibâr ve mülâzımından ise derece-i mülâzemeti üç derece tenzîl ve te'hîr ve yine mütenassih olmadığı sûrette kaydı terkîn olunur.

Yirmi Sekizinci Madde: Talebenin muvâfakat tarafeyn ile mukayyet olduğu medreseden diğeri medreseye veyâhut o medresedeki odasından diğeri bir odaya nakil ve becâyişleri câiz olur ancak şu hâlde tarafeynin muvâfakatlari ve medreselerin izin ve icâzetleri şarttır.

İkinci Bap - Talebenin Keyfiyet Ta'lim ve İmtihani Beyânında Olup İki Faslı Muhtevîdir

Faslı Evvel - Usûl-i Tadrîs ve Ta'lim ile Ta'yîn Olunan Derslerin Beyânındadır

Yirmi Dokuzuncu Madde: Her sene müddet-i tahsilin dokuz ay farz ve takdiri talebe-i ulûmun müddet-i mezkûrede zarûret ve ihtiyaçlarının def' ve izâlesiyle emr maîşetlerinin tehvîn ve tesviyesi şartına muallâk olmakla şimdiki hâlde göre ta'til umûmî receb-i şerîfin bidâyetinde şevvalü'l-mükerrem on beş ve zilhicce garrasında yirmisine kadar ve vakt-i hasatta cihet ve mevkiine göre bir mâh müddet ta'til-i umûmî zamanı i'tibâr olunur.

Otuzuncu Madde: Medâriste öteden beri tadrîs olunmakta bulunan derslere zam ve ilâvesi lâzım gelen fûnûn ile terk ve tebdîli iktizâ eden şürûh ve havâşinin yerlerine ahsar u enfa' olan âsârın vaz'-ı kabûlü ve ilâve olunan fûnûnun tahmînen beş sene zarfında alet-tadrîç rahle-i tadrîs ve ta'lîme vaz'ı mukarrerdir.

Otuz Birinci Madde: Ayrıca tanzîm olunacak cetvellerde gösterileceği vecihle Cuma gününde mâadâ eyyamda yevmi üçer ders minelkadîm cevâmi-i şerîfte sabah akşam tadrîsi mu'tâd olan derslerin kelevvel cevâmi-i şerîfte ve bu kere zam olunan fûnûnun dahî keblezzuhr ve ba'dezzuhr gibi evkât-ı münâsebede ta'yîn ve tensîb edilecek dershâneler ve sâir mevâki'de ikmâl ve itmâmı lâzım gelir her senenin dersleri zirdeki cetvel mahsusunda gösterilmiştir.

Cetvel**Birinci Sene Dersleri**

(İlm-i Sarf) Emsile, Binâ, Baksût, Nüzhetüttarf Fîlm-i Sarf, Ta'lim-i Müteallim, Ta'lim-i Kur'ân, Tecvit, Hatt-ı İmlâ, Muhtasar Hesap, Sarf-ı Osmânî, Kavâid-i Farsiyye.

İkinci Sene Dersleri

(İlm-i Nahv) Avâmil, İzhâr, Fıkıhtan Merâkî'l-Felâh, Ta'lim-i Kur'ân, Kavâidi'l-Arap, Şüzûru'z-zeheb, Fârisî'den Gülistan, Hesap ve İmla, Kavâid-i Osmâniyye.

Üçüncü Sene Dersleri

(Nahv) Muğni'l-Lebîb veyâ Molla Câmî, Şâfiye, Fıkıhtan Mülteka, Vaz', Hesap, Mebâdî-i Hendese, İnşâ.

Dördüncü Sene Dersleri

Nahvî İkmal, Şâfiye, Mülteka, Alâka, İsaguci, Muhtasar Coğrafya, Hendese, İnşâ, Cezrî.

Beşinci Sene Dersleri

Fenârî, Maânî Muhtasar, İlmü'l-Aruz ve'l-Kavâfi, İlm-i Ferâiz, Coğrafya-yı Umûmî, Cebir, Kitâbet.

Altıncı Sene Dersleri

(İlm-i mantık), Şemsiye-i Maa'l-Kutb, Maânî-i Muhtasar, Kasîde-i Bürde, Banet Suad, Muallakat, İlmü'l-Kırâe, Hikmet-i Cebir, Kitâbet-i Arabiyye, Usûl-i Tercüme.

Yedinci Sene Dersleri

Kutb, Şerh-i Akâid-i Neseî, Usûl-i Fıkıhtan Şerh-i Menâr, Şerh-i Veciz, Âdâb-ı Münâzara, Makâmât-ı Harirî, Hikmet-i Cedîde, Hey'et, Kimya, Mevâlid.

Sekizinci Sene Dersleri

Şerh-i Akâid-i Neseî Maa Hayâlî, Meşâriku'l-Envâr, Şerhi'l-Menâr, Şerhi'l-Veciz, Usûl-i Hadis, Makâmât-ı Harirî, Usûl-i Sakk, Târih-i İslâm, Kozmoğrafya, Hey'et, Mevâlid.

Dokuzuncu Sene Dersleri

Hikmet-i Sâ'diyye, Meşâriku'l-Envâr, Tefsir-i Beyzâvî, Divân-ı Hamâse, Usûl-i Hadis, Siyer, Târih-i Umûmî, Coğrafya-yı Umûmî.

Onuncu Sene Dersleri

Celâl ma' Gelenbevîve Mîlel ve Nihal, Muhtasar Fasl, Tefsir-i Beyzâvî, Tuhfe-i İsnâ Aşeriye, İzhâru'l-Hak, Siyer, Târih-i Umûmî, Coğrafya-yı Umûmî.

Onbirinci ve Onikinci Sene Dersleri

Hedâyâ, Sahih-i Buhâri yahut Sahih-i Müslim, Tefsir-i Beyzâvî'nin İkmâli, "Onbirinci senede Mufassal Târih-i Osmânî ve Umûmî ve Mufassal Coğrafya-yı Osmânî ve Umûmiyyede tadrîs olunur."

Fasl-ı Sâni - Talebenin Sene-i Tahsiliye İmtihanları İle Ehliyet İmtihanları Beyânındadır

Otuzikinci Madde: İşbu ders cetvelinde muharrer ve alet-tedrîç mevki-i ta'lîm ve tadrîse vaz'ı mukarrer bulunan ulûm-u fûnûndan her sene ta'tîl-i umûmiyyeden münâsîp zaman ol umûm talebe-i ulûm müktesebât-ı ilmiyelerinden imtihan vermeğe mecburdur.

Otuzüçüncü Madde: İmtihanın zamanı ve keyfiyet icrâsı ve mevâkii' ve mümeyyizlerin intihâbı meclis mesâlih-i talebe ve taşrada müftülerin riyâsetleri altında teşkil edecek cemiyet-i ilmiye taraflarından ta'yîn ve tertîp edilir.

Otuzdördüncü Madde: İmtihani hayız-ı kabulde olan talebenin yedlerine terfi'-i sınıf eyledikleri müş'ir birer tasdiknâme verilir.

Otuzbeşinci Madde: Mükellef olduğu derslerden lâ-akall iki katın imtihanında muvaffak olmayan talebenin bulunduğu senede ibkâsıyla alet-tevâlî üç sene imtihanı kabul olmayanların kayıtları terkin ve hastalık gibi a'zâr-ı şerîyyeye müsteniden imtihanda bulunamayanların sene-i âtiyede imtihanı icrâ olunur.

Otuzaltıncı Madde: Bir veyâ iki dersten inde'l-ımtihan matlûp dereceyi ihrâz edemeyenlerin sene-i âtiyye-i tadrîsiyye iptidâsına kadar ikmâl imtihanını talebe hakları vardır. Şu kadar var ki bu ikinci imtihanda da muvaffak olamayanların tekrar ikmâl imtihanını talebe salâhiyetleri kalmaz.

Otuzyedinci Madde: Medreselik vazîfesine ehliyet imtihanı Ulûm-i Edebiyye-i Arabiyye, Ulûm-i Tabi'yye ve Riyâziyye, Mantık, Fenn-i Münâzara, Kelam, Fıkıh ve Usûl-i Fıkıh, Tefsir ve Hadîs ve Usûl-i Hadîs, Târih-i İslâm ve Mufassal Târih-i Osmâniyye'den icrâ olunur.

Otuzsekizinci Madde: Zeyl-i meşâyih selâtîn-i azâm cevâmi'-i şerîfesi cum'a ve a'zalığı imtihanları Tefsir-i Beyzâvî'den ibâre gösterilip bir âyet-i celîliye tefsîr

ettirildikten sonra medreselik imtihanına meşrûten fenlerden münâsip ve lâzımı ve cehle icrâ olunur.

Otuzdokuzuncu Madde: Müftülük imtihanları Dürer ve Hidâye gibi kütüb-i fıkhiyenin birisinden ibâre gösterilip Sarf Nahv, Mantık, Fen, Münâzarâ, Kelam, Fıkıh, Fetâvî, Ferâiz ve Usûlden ve İnşâ ve Hesap'tan icrâ olunur.

Kırkinci Madde: Alay müftülüğü imtihanları Dürer ve Hidâye gibi kütüb-i fıkhiyenin birisinden ibâre gösterilip Tecvit, İlm-i Sarf Nahv, Mantık, Akâit, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Ferâiz-i İmlâ ve İnşâ, Hesap, Siyer ve Târih-i İslâm'dan icrâ olunur.

Kırbirinci Madde: Tabur imâmeti imtihanları Halebî veyâ Meraki'l-Felah'tan ibâre gösterilerek Tecvit, Sarf ü Nahv, Fıkıh, Târih-i İslâm, İmlâ ve İnşâ ve Hesap'tan imtihanları icrâ olunur ve bu imtihanlarda ibrâz-ı ehliyet ve liyâkat edenlere meclis mesâlih-i talebeden yedlerine birer şehâdetnâme i'tâ olunur.

Kırkikinci Madde: Nizamnamenin işbu ehliyet imtihanlarına âit olan maddeleri târih-i neşrinden itibâren alet-tedric tatbîk olunacak ve ol târihe kadar imtihanları usûl-i sâbika vechile icrâ olunacaktır.

Üçüncü Bap - Müteferrikât Beyânındadır

Kırküçüncü Madde: Huzûr-ı hümâyun ders-i şerîfi muhâtablığına intihâp olunacak zevâtın tadrîse mübâşeretleri mebd'e ittihâz olunarak o vecihle emr-i ta'yinleri icrâ olunur ve muhâtabın meyânında mukarrer ta'yîn olunacak zevâtın ehliyet ve kifâyeti nazar-ı i'tibâra alarak usûl-i mukarrere vechile tercîh ve ta'yîn edilir.

Kırkdördüncü Madde: Dersîâm ve kürsi meşâyihine tevcîh olunacak tadrîs ve va'z ve tilâvet gibi cihâtın tevcîhi kadem ve ehliyet ve şart-ı vâkıfa ve şart-ı vâkıf olmadığı hâlde teâmül kadîmine tevfikten icrâ olunur. Tâlip olan zevâtın taaddüdü hâlinde beyinlerinde müsâvât bulunup da hiçbir vecihle mürecceh bulunmadığı takdirce kur'â keşîde edilir.

Kırkbeşinci Madde: Şürû-ı vâkıfın her hâlde mer'iyü'l-icrâ ve vâcibü'l-ittibâ olduğundan Sahih-i Buhâri ve Sahih-i Müslim ve şifâ-ı şerîf ve Hidâye kiraati gibi tevcîhi imtihanla meşrûten bulunan cihetlerin tevcîhi meşrûten vakfiye mûcibince icrâ olunur.

Kırkaltıncı Madde: Gerek ders cetvelinde münderiç fûnûn ve gerek tadrîs için intihâp olunan kütüb-i fenniye ve gerek imtihan ve sâire hakkında bir vecih bâlâ beyân olunan mevâdd ileride görülecek tecrübenin îcâp ve iktizâsına göre ta'dîl olacaktır.

Kurra İmtihanları Hakkında Harbiye Nezâretiyle Kararlaştırılan Mevâddır

Kırkyedinci Madde:

Talebe-i Ulûmun Birinci Sene Kurra İmtihanları: Sarf nahv, kırâat, Türkiye, Hesap, Hüsn-i Hat.

İkinci Sene Kurra İmtihanları: Sarf Nahv, Kırâat, Türkiye, Hesap, Hüsn-i Hat.

Üçüncü Sene İmtihanları: Nahv, Mantık, İmlâ ve İnşâ, Fıkıh, Hesap.

Dördüncü Sene İmtihanları: Nahv, Mantık, İmlâ ve İnşâ, Fıkıh, Hesap.

Beşinci Sene İmtihanları: Mantık, Fıkıh, İmlâ ve Kitâbet, Hesap.

Altıncı Sene İmtihanları: Mantık, Fıkıh, İmlâ ve Kitâbet ve Hesap'tan icrâ olunur.

Ve her senenin derece-i tahsîline nazaran tertîp olunacak işbu imtihanlardaki derslerden dördüncüye kadar onar numro, beşinci ile altıncı sene derslerinin de on ikişer numro i'tibâr olunarak her senenin mecmu'-ı tam numro altmış adedince bâliğ olur ve işbu mecmu' numronun üss-i mîzânı birinci ve ikinci ve üçüncü ve dördüncü seneler imtihanında mecmu' numronunsülüsü olan yirmi beşinci ve altıncı seneler imtihanında ise nisfî olan otuz numro mîzân i'tibâr eylediğinden bu vecihle talebenin her dersden ihrâz edeceği numrolar senelerine nazaran bu adette bâliğ olmazsa asker edilir.

Kırksekinzi Madde: Her sene terfi'-i sınıf imtihanları beş seneye kadar tatbîk ve icrâ edileceğinden ve işbu imtihanlarda cihet-i askeriyeden dahî mümeyyiz sıfatıyla me'mûr mahsûs bulundurulacağından ba'demâ ayrıca kurra imtihanlarına ihtiyaç kalmayacaktır. Binâenaleyh kırkyedinci maddenin hükmü muvakkattir.

(BH, C. 3 S. 65 s. 1300-1304)

SONUÇ

Bu çalışma, yakın dönem tarihimizin 1908 - 1912 yılları arasında yayımlanmış Beyânü'l-Hak dergisinin 1-3. ciltleri üzerine yapılmış bir incelemeyi kapsamaktadır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile yayın hayatına başlayan Beyânü'l-Hak dergisi, ilmi, fikri, edebi ve maarif sahasında zengin bir literatür oluşturmuştur. Dergide, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal ve Tahirü'l-Mevlevî gibi tanınmış muharrirler başta olmak üzere Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, "Küçük Hamdi" müstear ismiyle Elmalılı M. Hamdi Yazır ve daha birçok âlim ve müderrisin tarihî, sosyal, dinî ve ilmî konularda görüş ve düşüncelerini ihtiva eden yazıları yayımlanmıştır.

II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı Devleti'nin bekasıyla ilgili çözüm teklifleri sunan fikir cereyanlarından İslamcılık ideolojisi doğrultusunda yayın politikası takip eden Beyânü'l-Hak dergisi, pek çok tartışmanın da merkezinde yer almıştır. Dergideki yazarların "İslamcılık" anlayışı çerçevesinde yazılar yazdığı, tüm İslam coğrafyasına hitap eden bu yazıların muhteva bakımından da etki bırakan bir konumda oldukları görülmüştür.

İncelemeye tabi tuttuğumuz derginin 1-3. ciltlerinde sıklık derecesine göre, 202 adet ilmî yazı, 100 adet sosyal muhtevalı yazı ve 93 adet de siyasi yazı yer almıştır. Beyânü'l-Hak'ta en çok yazısı yayımlananlar ise Mustafa Sabri Efendi ile Tâhirü'l-Mevlevî'dir. Beyânü'l-Hak dergisinin çalışmaya konu olan sayılarında; ilmî, siyasi, sosyal konulardaki yazıların dışında; mensur ve manzum türlerde edebi mahsullerle maarif (eğitim) ve tarih alanındaki yazıların da yer aldığı görülmektedir. Dergide ayrıca hatıra, seyahat, biyografi, mektup ve haber örneklerine de rastlanmaktadır.

Çalışmada yapılan incelemeler sonucunda, dergideki edebî metinlerin derginin düşünce dünyasına uygun metinler olduğu görülmüştür. Bu yazıların, dil, tür ve içerik bakımından zenginlikler taşıdıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında dergideki yazarların sanat ve edebiyat endişesi içinde oldukları kanısına varılmıştır.

Beyânü'l-Hak dergisinde yer alan şiirler incelendiğinde şairlerin çoğunlukla dinî konulu şiirler yazdığı görülmektedir.

Şiiri dergide en çok yayımlanan isimler Tâhirü'l-Mevlevî, Halil Edip ve A. Âtîf'tir. Bu isimlerden belki de en önemlisi; eserlerinde başta kaside, gazel ve mesnevî olmak üzere, divan şiirinin bütün nazım şekillerine yer veren, mesnevihan ve mutasavvıf Tâhirü'l-Mevlevî'dir.

Edebî, tarihî ve tasavvufî konularda yazıları bulunan Tahirü'l-Mevlevî'nin çok sayıda şiiri de dergide kendine yer bulmuştur. Aruza hâkim olan ve genelde aruz veznini kullanan şair, dergide münacat, na't, kaside ve gazel gibi nazım türlerinde şiirler yazmıştır.

Meclis-i Maarif üyelerinden Halil Edip de ilmî ve sosyal meselelere değinen birçok yazısının yanı sıra şiir, hikâye, deneme ve mektup türünde yazılar yazmıştır. Yazılarında genelde sosyal konulara değinen Halil Edip, hem aruz ve hem de hece vezninde şiirler yazmıştır.

Dergide önemle işlenen konulardan birisi de maarif (eğitim) dir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitim kurumu olan medreseler değişime uğramış, Meşrutiyet'in ilanı ve sonraki dönemde medreselere bakış açısı da değişmiştir. Bu bağlamda Beyânü'l-Hak dergisi eğitimin önemini sık sık ifade eden yazılara yer vermiştir. Dönemin eğitim kurumları olan medreseler üzerine yazılan yazılarda, medreselerdeki idâri düzene, müfredata, disiplin meselelerine, medreselerde yaşanan her türlü sıkıntılara değinilmiş, genel anlamda medreselerin ıslah edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Dergide ayrıca, öğrencilerin eğitim ve barınma ihtiyaçlarından imtihanlarına kadar her türlü meselelerine ayrıntılı biçimde değinen yazılarla, aile hayatına ve çocuk terbiyesine dair yazılar da yer almıştır.

Bu noktada, günümüz eğitim kurumlarında da hâlen benzer sorunların olması, medreseler üzerine yazılan yazılar sonucunda varılan görüş ve düşüncelerin günümüz eğitim hayatına da katkı sağlaması bakımından önemlidir. Bu sebeple, Beyânü'l-Hak dergisi eğitsel anlamda önemli bir yer tutmaktadır.

Kısaca bu çalışmanın amacı, Arap asıllı alfabenin kullanıldığı bir dönemde (1908-1912) yayımlanan dergilerin içeriğini faydalanmak isteyenlere açmaktır.

EKLER

Ek 1. Orijinal Metin (Beyânü'l-Hak'ın İlk Sayfası)

دینی، ادبی، سیاسی، فنی بازار ایرتسی کونلری نشر اولنور هفتهک غزته در .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام »

« على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين »

دور اابتداد . منكر دورى ايدى . بومنكرى نهى و رفع
ايچون اقتضا ايدن مساعى اابتدائيهده بولنقى يعنى قوه
اجرائيهده رهبرلك ايتك وظيفهده عرض ايتديكم وجهله
علمابه عائد ايكن بز ، وقتيله وظيفهده مزى مع التأسف ادا
ايدهمديك زحالهده بووظيفه مشروعهده شائلى عسكرلرمزله
انحساد وترقى جويق اركان كرامى ايتدى . بناء عليه
بزم بو ارباب حينه قارشو تشكراتمز محجوبيتله عمز و جدر .
انجق ، دور سابقده طريق علميه و طلبه علوم ،
زور ناخيلر ايچون اك واسع برماكل ، اك مهيا بروسيله

{ بيان الحق } ك مسلكى

شرح شريفده (امر بالمعروف ونهى عن المنكر) ناميله
بر قضية معتنا بها ، بر وظيفه مقدسه واردر . معروف
نه ديمك اولدينى بيليرسكز : بتون ايلكلره شامل بركله !
منكرده بالمله فناقلىرى محيط برتمير !

بو ، امر بالمعروف ونهى عن المنكر وظيفه سنك بيوك
بر حصهده ، هله حصة ابتدائيهده علماتك عهدده سن
مقربدر . نموز اون بزده مقبره ماضيوتنه دغن ايتديكمز

Ek 2. Orijinal Metin (Mündericât)

بیان الحق

بر نچھ سنہ

عدد - ۱

فی ۹ رمضان سنہ ۳۲۶ و فی ۲۲ ایلول سنہ ۳۲۴

جمعیت علمیہ اسلامیہ نیک ناشر افکار یدر .

مدیر مسئول محمد فطین افندی	سر محرری مصطفی صبری	صاحب امتیاز شہری احمد افندی
-------------------------------	------------------------	--------------------------------

BP
1
B48
v. 1

مندرجات :

۷ آہنک ملی (شعر)	مصطفی صبری	۱ (بیان الحق) ک مسلکی
۸ سپای صائبین	کوچک حمدی	۲ خطبہ پیغمبری ترجمہ سی
۹ تحصیل ٹالندہ »	حیرت	۳ یا علیم یا حلیم
۱۰ زبڈہ سیاسیات	خالص	۴ بر مکتوب
	حسین حازم	۵ مشورت
	فطین	۶ جمعیت

آبونہ اجرتی

بر سنہ لکی ۹۵ التی ایلنی ۵۰ غروشدر

درج ایدلیان اوراق اعادہ اولنماز .

قارئلر مزہ :

اکثر مقالہ آیات کریمہ واحادیث نبویہ درج ایدلش بولندی نظر اعتبارہ آتہرق رعایتسز لکدہ بولنامامسی
رجا اولنور .

KAYNAKLAR

- Acar, Ş. D., *Eğitimde Bir Üstad Satı Bey'i Tanımak*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2009
- Akbulut, A., *Şeyhülislam Mustafa Sabri ve Görüşleri (1869-1954)*, İslâmî Araştırmalar Dergisi, C. 6, S. 1, 1992, s. 32-43
- Akça, G.; Hülür, H., *Tanzimat'tan Cumhuriyete Siyâsal ve Hukuksal Yapının Modernleşmesi*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 21, Bahar 2007, s. 235-269
- Akyüz Y., *Türk Eğitim Târîhi*, Pegem Akademi, Ankara, 2011
- Albayrak, S., *Son Devir Osmanlı Uleması, C. 4-5*, Milli Gazete Yayınları, İstanbul, 1980
- Boyacıoğlu, R., *Beyânü'l Hak'ta Ulema, Siyâset ve Medrese*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 2, 1998, s. 51-92.
- Boyacıoğlu, R., *II. Meşrûtiyet Döneminde Beyânü'l Hak Dergisindeki Bazı Görüş ve Düşünceler Üzerine*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, 1999
- Çıkla, S., *Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi*, Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi 2009/18, 2009, s. 34-63
- Develioğlu, A., *Büyük İnsanlar (3000 Türk ve İslâm Müellifi)*, Yayıncılık Matbaası İstanbul, 1973
- Devellioğlu, F., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yay. Ankara, 2010
- Elöve, M. E., *İkinci Meşrutiyet Devrinin Siyâsî Hayatına Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 C. 9, Ankara, 1952, s. 183-235
- Ergün, M., *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ocak Yay. Ankara, 1996.
- Geçer, Ç., *Servet-i Fünun Dergisi 1327-1377. Sayılar (1332-1334/1916-1918) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Niğde Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2006, s. 28
- Gencer, M., *Jön Türk Modernizmi ve Alman Ruhu*, İletişim Yay. İstanbul, 2010
- Girgin, A., *Türk Basın Târîhi'nde Yerel Gazetecilik*, İnkılâp Yay. İstanbul, 2001
- Girgin, A., *Türkiye'de Yerel Basının Gelişmesi*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1997

- Gürsoy, Ü., *İkinci Meşrutiyet Dönemi Dergileri Üzerine Bir Araştırma*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1999
- İnuğur, M. N., *Basın ve Yayın Târîhi*, Der Yay, İstanbul, 2002
- Kara, İ., *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler II*, Risale Yay., İstanbul, 1987
- Karaman H., *Kurân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yayınları, İstanbul, 2007
- Karpat, K. H., *İslâm’ın Siyâsallaşması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009
- Kavcar, C., *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, A. Ü. E. F. Yay. Ankara, 1974
- Koçer, H. A., *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992
- Kütükoğlu M. S., *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, TTK Yay. Ankara, 2000
- Lewis, B., *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, TTK Yay. Ankara, 2007
- Mardin, Ş., *Jön Türklerin Siyâsî Fikirleri [1895-1908]*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Mardin, Ş., *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Mardin, Ş., *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- MEB, *Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi Modülü*, 321GM0024, MEB Yayınları, Ankara, 2011
- “*Mustafa Sabri Efendi (1869-1954)*”, TDV İslâm Ansiklopedisi C. 31, İstanbul, 2006, s. 350-353
- Polat, N. H., *Rûbab Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Hayatı*, Akçağ Yay. Ankara, 2005
- Şemsettin, S., *Kâmus-ı Türkî*, Çağrı Yay. İstanbul, 2007
- Şapolyo, E. B., *Türk Gazeteciliği Târîhi*, Güven Matbaası, Ankara, 1971
- Tanpınar, A. H., *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1967
- Tekeli, S.; Kahya, E.; Dosay, M.; Demir, R.; Topdemir, H. G.; Unat, Y.; Koç Aydın, A., *Bilim Târîhine Giriş*, Nobel Yay. Ankara, 2010
- Tunaya, T. Z., *Türkiye’de Siyâsî Partiler I: İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, İletişim Yayınları, İstanbul 1952.
- Tunaya, T. Z., *Türkiye’nin Siyâsî Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010

- Tunaya, T. Z., *Türkiye'de Siyâsal Gelişmeler [1876-1938] Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009
- Turan, O., *Selçuklular Târihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1980
- Türkgeldi, A. F., *Görüp İşittiklerim*, TTK, Ankara, 1987
- Yakuboğlu, K., *Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2006

ÖZ GEÇMİŞ

04.08.1986 tarihinde Elazığ'da dünyaya geldim. İlköğrenimimi Dumlupınar İlköğretim Okulunda, ortaöğrenimimi Anadolu İmam Hatip Lisesinde, lise öğrenimimi Mehmet Akif Ersoy Lisesinde, yüksek öğrenimimi ise Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde 2005-2009 yılları arasında tamamladım. 2009 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde yüksek lisansa başladım. 2010 yılında Hakkâri Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak başladığım göreve hâlen devam etmekteyim.

Taha Yasir CEVHER